

พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกับการดำเนินงาน
ตลาดการเงินชุมชนสงขลา

Dynamics of the Savings Groups for Production Network and the
Operation of Songkhla Community Financial Markets

อัครวัลักษณ์ ราชพลสิทธิ์
Atsawaluk Ratchapolsit

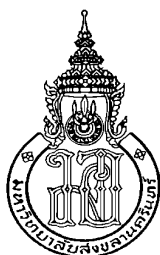
วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Degree of Master of Arts in Human and Social Development
Prince of Songkla University

2560

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกับการดำเนินงาน
ตลาดการเงินชุมชนสงขลา

Dynamics of the Savings Groups for Production Network and the
Operation of Songkhla Community Financial Markets

อัสวลักษณ์ ราชพลสิทธิ์
Atsawaluk Ratchapolsit

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the
Degree of Master of Arts in Human and Social Development
Prince of Songkla University

2560

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ชื่อวิทยานิพนธ์ พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกับการดำเนินงาน
ตลาดการเงินชุมชนสงขลา
ผู้เขียน ว่าที่ร้อยตรีอัศวลักษณ์ ราชพลสิทธิ์
สาขาวิชา พัฒนามนุษย์และสังคม

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

คณะกรรมการสอบ

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.วันชัย ธรรมสังการ)

.....ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. สมยศ พุ่มหว่า)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. รพีพรรณ สุวรรณณัฐโชติ)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. วันชัย ธรรมสังการ)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เก็ดถวา บุญปรากฏ)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร. ธีระพล ศรีชนะ)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้เป็นผลมาจากการศึกษาวิจัยของนักศึกษาเอง และได้ขอแสดงความขอบคุณบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องแล้ว

ลงชื่อ.....
(รองศาสตราจารย์ ดร. วันชัย ธรรมสังการ)
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ลงชื่อ.....
(ว่าที่ร้อยตรีอัศวลักษณ์ ราชพลสิทธิ์)
นักศึกษา

ข้าพเจ้าขอรับรองว่า ผลงานวิจัยนี้ไม่เคยเป็นส่วนหนึ่งในการอนุมัติปริญญาในระดับใดมาก่อน และ
ไม่ได้ถูกใช้ในการยื่นขออนุมัติปริญญาในขณะนี้

ลงชื่อ.....

(ว่าที่ร้อยตรีอัครวิทย์ ราชพลสิทธิ์)

นักศึกษา

ชื่อวิทยานิพนธ์	พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกับการดำเนินงาน ตลาดการเงินชุมชนสงขลา
ชื่อผู้เขียน	ว่าที่ร้อยตรีอัครวิทย์ ราชพลสิทธิ์
สาขา	พัฒนามนุษย์และสังคม
ปีการศึกษา	2559

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพลวัตของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 ถึงปี พ.ศ. 2559 มุ่งเน้นศึกษาเฉพาะ 2 ประเด็น คือ การสังเคราะห์พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 ถึงปี พ.ศ. 2559 และการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา ใช้วิธีการเชิงคุณภาพ (qualitative approach) โดยใช้แนวทางการวิจัยแบบเรื่องเล่า (narrative research) ผลการศึกษาพบว่า พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 ถึง ปี พ.ศ. 2559 สามารถจำแนกออกเป็น 5 ยุค ประกอบด้วย ยุคการก่อเกิดเครือข่าย เป็นจุดเริ่มต้นของการเชื่อมร้อยเครือข่ายระดับตำบลและอำเภอ (พ.ศ.2517-2532) ยุคชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จุดร้อยเรียงสมาชิกเครือข่ายในภาพรวมของจังหวัดสงขลากับวิกฤตเศรษฐกิจไทย (พ.ศ. 2532-2542) ยุคสหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์ฯแนวคิดการดำเนินงานเครือข่ายแบบ “top-down” กับนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (พ.ศ.2542-2546) ยุคกองทุนกลาง มิติแห่งการสร้างสายใยเชื่อมต่อเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนฐานรากภาคประชาชน (พ.ศ. 2546-2554) ยุคสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา “เชื่อมคน ร้อยเงิน สานงาน” กับการสร้างนวัตกรรมทางภูมิปัญญา (พ.ศ.2554 - 2559) ทั้งนี้ในส่วนของการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา นั้น สามารถจำแนกการดำเนินงานออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา ช่วงนี้จะเป็นขั้นการวิเคราะห์ปัญหา และการแสวงหาแนวทางการแก้ไข และขั้นการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา 6 ด้าน ได้แก่ การดำเนินงานด้านบุคลากร ด้านกฎระเบียบ กติกา ด้านการสื่อสาร ด้านการตลาด ด้านงบประมาณและด้านการติดตามประเมินผล

A Thesis Title	Dynamics of the Savings Groups for Production Network and the Operation of Songkhla community Financial markets
Author	Acting Sub Lt. Atsawaluk Ratchapolsit
Major Program	Human and Social Development
Academic Year	2016

ABSTRACT

This research aims to study the dynamic of the Network of Saving for Production Group in Songkhla from 1974 to 2016. The study focuses on two aspects: the dynamics of the Network of Saving for Production Group in Songkhla from 1974 to 2016, and the operation of community financial markets in Songkhla. The study uses narrative analysis in qualitative research. The results show that the dynamics of the Network of Saving for Production Group in Songkhla from 1974 to 2016 were classified into 5 periods. First, the period of network formation which was the beginning of the connection between the networks in sub-district and district level (1974-1989). Second, the period of the Saving for Production Group society, which was the connecting point of the overall network members in Songkhla with the Thai economic crisis (1989-1999). Third, the period of the Saving for Production Group federation which was the concept of “Top-down” network operation with the policy of the national village and urban community fund (1999-2003). Fourth, the period of the central fund, which was the dimension of links formation with the network of the people sector of the microfinance institutions (2003-2011). And finally, the period of the Songkhla finance institution, which was "connecting the people, managing the money, and coordinating the work” with the innovation of wisdom (2011 - 2016). In terms of Songkhla community financial market operations, they classified into two steps. In the pre-operation step, it was the procedure of problem analysis and solution, and in the action one, it operated in 6 aspects: personnel, regulation, communication, marketing, budgeting, and monitoring.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ด้วยความกรุณาจากผู้มีพระคุณหลายฝ่าย ทั้งนี้ผู้วิจัยรู้สึกประทับใจเป็นอย่างยิ่ง และขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณท่านรองศาสตราจารย์ ดร.วันชัย ธรรมสัจการ ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก และผู้ให้อุปการคุณ สนับสนุนทุนการศึกษา และที่พักอาศัย และคณะกรรมการ ได้แก่ ท่านรองศาสตราจารย์ ดร. สมยศ พุ่มหว่า ท่านรองศาสตราจารย์ ดร. รพีพรรณ สุวรรณรัฐโชติ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เกียรติวา บุญปรากฏ ที่ได้ให้ความกรุณาในการชี้แนะแนวทางการทำวิทยานิพนธ์ตลอดระยะเวลา นับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2557-2560 จนข้าพเจ้าได้ทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสิ้นลงได้

ขอกราบขอบพระคุณกลุ่มผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญจากสมาคมองค์การการเงินชุมชน สงขลา ทั้งฝ่ายแกนนำ และสมาชิกเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา ซึ่งถือว่าเป็นขั้นตอนกระบวนการอย่างหนึ่งของวิทยานิพนธ์ ที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง อันนำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์ ประมวลผล และการตีความจนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้สำเร็จลุล่วงไปได้อย่างราบรื่น

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์หลักสูตรพัฒนามนุษย์และสังคม ภาควิชา สारตศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ที่ได้อำนวยความสะดวกในการจัดการ และการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ข้าพเจ้า ซึ่งข้าพเจ้าได้นำองค์ความรู้ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับการทำงาน ชีวิตประจำวัน และการนำมาสู่การจัดทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา เครือญาติพี่น้อง และเพื่อนร่วมงาน ซึ่งถือเป็นกำลังใจสำหรับการเรียนของข้าพเจ้าเป็นอย่างยิ่ง รวมถึงคำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับการทำวิทยานิพนธ์ จนทำให้ข้าพเจ้านั้นทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้สำเร็จ

สุดท้ายนี้ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณอาจารย์ณัฐญา ชูถึง พรหมจรรย์ อาจารย์ ดร.อัจฉรา วงศ์วัฒนามงคล ผู้ช่วยศาสตราจารย์อารี รังสิโยภฤกษ์ และพี่ๆ เพื่อนๆ ร่วมชั้นเรียน ที่คอยให้กำลังใจเสมอมา ทั้งนี้กำลังใจจากตัวข้าพเจ้าเองที่คอยอดทนสู้กับอุปสรรคและปัญหาทุกอย่างจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสิ้นสมบูรณ์

อัครลักษณ์ ราชพลสิทธิ์

สารบัญ

	หน้าที่
บทคัดย่อ.....	(5)
ABSTRACT.....	(6)
กิตติกรรมประกาศ.....	(7)
สารบัญ.....	(8)
รายการผลงานที่ตีพิมพ์.....	(10)
สำเนาต้นฉบับที่ได้รับการยินยอมจากผู้นำเสนอผลงาน.....	(11)
บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามในการวิจัย.....	4
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	4
ประโยชน์ของการวิจัย.....	4
ขอบเขตการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
การทบทวนวรรณกรรม.....	8
พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต.....	9
การดำเนินงานตลาดการเงินชุมชน.....	45
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	55
วิธีวิทยาการวิจัย.....	58
การค้นหาประเด็นและพื้นที่สำหรับการศึกษา.....	58
การเลือกแหล่งข้อมูล.....	58
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	59
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย.....	60
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	60
ผลการวิจัย.....	62
พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา.....	62
การดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา.....	75
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	91
สรุปผลการวิจัย.....	91
อภิปรายผลการวิจัย.....	94
ข้อเสนอแนะ.....	107
บรรณานุกรม.....	109
ภาคผนวก.....	115

สารบัญ (ต่อ)

	หน้าที่
ภาคผนวก.....	115
ก. แบบสัมภาษณ์.....	116
ข. แบบสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม.....	118
ค. บทความ.....	120
ประวัติผู้เขียน.....	131

รายการตีพิมพ์บทความ

อัศวลักษณ์ ราชพลสิทธิ์ และวันชัย ธรรมสัจการ. (2559, กรกฎาคม – ธันวาคม). สถาบัน
องค์การการเงินชุมชน : สวัสดิการชุมชนบนมิติวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา. *วารสาร
สังคมสงเคราะห์ศาสตร์*. 24. (2). 178-202.

สำเนาต้นฉบับที่ได้รับการยินยอมจากผู้นำเสนอผลงาน

ที่ ศธ. ๐๕๑๖.๑๖/ว.๑๒๙๘

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ศูนย์รังสิต)
เลขที่ ๙๙ หมู่ ๑๘ ถนนพหลโยธิน
พ.คลองหนึ่ง อ.คลองหลวง จ.ปทุมธานี

๓ กันยายน ๒๕๕๙

เรื่อง ทอรับการเผยแพร่บทความ

เรียน อัครสิทธิ์ ราชพลสิทธิ์

ตามที่ ท่านได้ส่งบทความเรื่อง "สถาบันการเงินชุมชน : สวัสดิการชุมชนบนวิถีวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา" เพื่อตีพิมพ์ในวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์แล้วนั้น ทางกองบรรณาธิการขอแจ้งให้ทราบว่า กองบรรณาธิการได้รับบทความของท่านและพิจารณาให้ตีพิมพ์เผยแพร่ลงในวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ในฉบับที่ ๒ กรกฎาคม - ธันวาคม ๒๕๕๙ แล้ว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบ กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณที่ท่านให้เกียรตินำบทความมาเผยแพร่ข่าวสารวิชาการและวิจัยที่เป็นประโยชน์ในครั้งนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์)
บรรณาธิการวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์

กองบรรณาธิการวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์
สำนักเลขานุการคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ (ศูนย์รังสิต)
โทร. ๐ ๒๖๖๖ ๕๕๓๒ โทรสาร. ๐ ๒๖๖๖ ๘๗๒๓

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความยากจนเป็นปัญหาของสังคมไทยมายาวนานไม่น้อยกว่า 40 ปี ความยากจนในที่นี้หมายถึง บุคคลที่มีรายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่ายสำหรับการยังชีพขั้นพื้นฐานในสังคม ซึ่งมีประมาณ 1 ใน 3 ของประชากรในประเทศทั้งหมด มีรายได้ที่ต่ำกว่า 1,386 บาท / เดือน อยู่ถึงร้อยละ 10 หรือประมาณ 6 ล้านกว่าคน และกลุ่มคนที่เกือบจะยากจนมีรายได้ไม่เกิน 1,600 บาท / เดือน ประมาณ 8 ล้านกว่าคน หากทั้งสองส่วนมารวมกันแล้วประเทศไทยจะมีคนยากจนทั้งหมดเกือบ 15 ล้านคน (มูลนิธิชัยพัฒนาและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550, น.23) ซึ่งปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้นนั้น เป็นผลมาจากปัจจัยต่างๆ มิใช่เฉพาะแต่คนที่มีความขัดสนทางเศรษฐกิจ หรือด้านรายได้ในการยังชีพเพียงเท่านั้น แต่ยังคงครอบคลุมถึงความยากจนเชิงโครงสร้างที่เกิดจากความขัดสนในหลายด้านที่มีผลทำให้ขาดศักยภาพสำหรับการดำเนินชีวิต ทั้งขาดการศึกษา หรือได้รับการศึกษาน้อย การขาดทรัพยากร ขาดที่ดินทำกิน หรือมีที่ดินทำกินขนาดเล็ก การขาดการรวมกลุ่ม และมีส่วนร่วมทางการเมือง การขาดข้อมูลข่าวสาร ความรู้ในการประกอบอาชีพ รวมทั้งมีภาวะการพึ่งพาสูงและไม่สามารถเข้าถึงบริการของรัฐและความช่วยเหลือต่างๆ อันนำไปสู่ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจและสังคม (ธนพล สราญจิตย์, 2558, น.14)

นอกจากนี้ สุเทพ สุวีรางกูร (2551, น.71-77) พบว่า สภาพปัญหาความยากจนของประชาชนในเขตพื้นที่ชนบท ล้วนมีเหตุปัจจัยที่หลากหลายรูปแบบ อันได้แก่ การขาดสิทธิโอกาสในการเข้าถึงการรับบริการด้านการศึกษามีส่วนช่วยเสริมสร้างศักยภาพด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต อันเนื่องมาจากปัจจัยด้านเศรษฐกิจในครัวเรือน คืออาชีพและรายได้ที่ไม่มีความแน่นอน ความเจ็บป่วยที่เกิดจากระบบสุขภาพร่างกายไม่มีความแข็งแรงสมบูรณ์ รวมถึงความยากจนที่เกิดจากพฤติกรรมอันเป็นค่านิยมแห่งความเกียจคร้าน อันเป็นที่มาของปัญหาแห่งความยากจน ทั้งนี้ในส่วนของนโยบายรัฐชาติไทยภายใต้แผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้สร้างความเลื่อมล้ำที่เป็นการกระจุกตัวของการพัฒนาเศรษฐกิจ มีอยู่เฉพาะในเขตพื้นที่เมืองและไม่สามารถกระจายรายได้ไปสู่ประชาชนในเขตพื้นที่แถบชนบทได้ (อาแว มะแส, 2553, น.3) รวมถึงการขาดโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบ ด้วยระบบเงื่อนไขข้อจำกัดที่ประชาชนในเขตพื้นที่ชนบทไม่สามารถตอบสนองกฎกติกาของแหล่งเงินทุนได้ เพราะโดยส่วนใหญ่แล้วประชาชนในเขตพื้นที่ชนบทจะมีการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพที่ไม่มีความมั่นคง มีรายได้ที่ไม่แน่นอน ขาดคุณสมบัติและความน่าเชื่อถือ (สวัธน์ คงแป้น, 2547, น.222)

จากสถานการณ์ดังกล่าวที่ก่อให้เกิดผลกระทบ เกิดความทุกข์ เดือนร้อน ต่อประชาชนในเขตพื้นที่ชนบท และระบบโครงสร้างทางสังคมไทยอันมีความเลื่อมล้ำ นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2504 ที่ประเทศไทยเริ่มมีการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก จนกระทั่งปี พ.ศ. 2517 รวมระยะเวลาได้ 13 ปี เป็นบทเรียนที่ประชาชนและภาครัฐยุคนี้ร่วมกันทบทวน ซึ่งเป็นตัวผลักดันให้ประชาชนได้เกิดการรวมกลุ่มเพื่อการช่วยเหลือกันเองภายใต้การสนับสนุนของกรมการพัฒนาชุมชน ภายใต้กรอบคิดการดำเนินงานส่งเสริมสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

(กรมการพัฒนาชุมชน, 2554, น.1) ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้อย่างสะดวก ทั้งนี้เพื่อเป็นการลดความเหลื่อมล้ำ และการแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชนฐานรากที่ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบได้ เนื่องจากการขาดหลักทรัพย์ในการค้ำประกัน เพราะกลุ่มคนเหล่านี้มีรายได้ที่ไม่แน่นอน จึงเป็นที่มาของการรวมกลุ่มขึ้นระหว่างสมาชิกด้วยกันภายในชุมชน และมีการแลกเปลี่ยนหมุนเวียนเงินทุนชุมชนระหว่างสมาชิกผู้มีความเดือดร้อน และสมาชิกที่ไม่มีความเดือดร้อน เป็นการเกื้อกูลระหว่างกันของสมาชิก อันเป็นการนำระบบคุณค่าเดิมที่เคยปรากฏอยู่ในสังคมไทยสมัยอดีต มาบูรณาการร่วมกับแนวคิดการพัฒนาสมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม ผ่านการรวมกลุ่มซึ่งเป็นการส่งเสริมความรักความสามัคคีในหมู่สมาชิก ให้เกิดความเอื้ออาทร ความเห็นอกเห็นใจระหว่างกัน ทำให้สมาชิกได้รู้จักการประหยัทยอดออม อีกทั้งยังเป็นการฝึกความมีระเบียบวินัยภายในตนเองของสมาชิก รวมถึงการมีส่วนร่วมเรียนรู้หลักการดำเนินงานตามระบอบประชาธิปไตย ที่เน้นการพัฒนาคน มุ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลางแห่งการพัฒนา (ปีทมา น่องสินธุ์, 2546, น.1) นับตั้งแต่จุดเริ่มต้นที่ผ่านมานานกว่า 40 ปีบนเส้นทางการดำเนินงานของกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนสายนี้สามารถพัฒนาปรับปรุงคุณภาพชีวิตของสมาชิก และคนในชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น อันเนื่องมาจากการมีโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่าย สะดวก สามารถกู้เงินได้ในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำ รวมถึงการพัฒนากองทุนสวัสดิการเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงของชีวิตที่ทางกลุ่มองค์กรได้สร้างขึ้น อีกทั้งการก่อเกิดระบอบวัฒนธรรมใหม่ซึ่งเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างสมาชิกภายในกลุ่มองค์กรชุมชน ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมเดิมของชุมชนกับแนวคิดการพัฒนากระแสหลัก ที่เป็นผลมาจากการทำกิจกรรมทางการเงินของกลุ่มองค์กรการเงินชุมชน (ธนพิศ ปลอดภัย และวันชัย ธรรมสังการ, 2556, น.65-73)

สงขลาเป็นจังหวัดหนึ่งทางตอนใต้ของประเทศไทยฝั่งทะเลอ่าวไทย เป็นเมืองท่าที่สำคัญเมืองหนึ่งที่มีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน จากการขุดค้นพบโบราณวัตถุ โบราณสถานเก่าแก่ และมีขนบธรรมเนียมประเพณี และการละเล่นพื้นเมือง ศิลปะพื้นบ้านที่เป็นมรดกตกทอดมาอย่างช้านาน (คณะกรรมการบริหารจังหวัดสงขลาแบบบูรณาการ, 2556, น.67) โดยคำว่า “สงขลา” นั้นแรกเริ่มเดิมทีมีชื่อเรียกซึ่งปรากฏอยู่ในเอกสารพ่อค้าชาวตะวันตกว่า SINGORA บ้าง SINGO บ้าง น่าจะเป็นชื่อเมืองเรียกว่าสิงขระ และในส่วนของจดหมายเหตุของอาหรับประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 21 เรียกว่า “สิงกูร” หรือ “สิงขรา” ส่วนคนพื้นเมืองเรียกว่า “สิง-ซอน” หรือ “สิง-ขอ-ระ” ซึ่งเป็นคำที่มาจากภาษาบาลีว่า สิงขร, สิงคะ แปลว่า จอม ที่สูงสุดยอดเขา หรือภูเขา และในภาษาไทยว่า “สิงขร” เป็นความหมายที่สอดคล้องกับที่ตั้งของเมืองสงขลา บริเวณฝั่งหัวเขาแดง (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542, น.54)

ซึ่งมีการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ไม่น้อยกว่า 6,000 ปีมาแล้ว ดังหลักฐานปรากฏจากการสืบค้น เช่น ขวานหินขัด เครื่องปั้นดินเผาลายเทือกทาบและหม้อสามขา เป็นต้น หลักฐานเหล่านี้พบบริเวณพื้นที่ อำเภอรัตภูมิ อำเภอสะเดา อำเภोजะนะ อำเภอสะบ้าย้อย และอำเภอเมืองสงขลา ต่อมาในสมัยประวัติศาสตร์โบราณ ได้พบหลักฐานความเจริญบริเวณคาบสมุทรสทิงพระ โดยมีเมืองสทิงพระเป็นศูนย์กลางการปกครองและเมืองท่าค้าขายติดต่อกับอินเดีย จีน อาหรับ มลายู ชวา ลังกา ในสมัยประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นต้นมาจนถึงสมัยรัตนโกสินตอนต้น สงขลาเป็นหัวเมืองที่ตั้งขึ้นอย่างมั่นคง เป็นศูนย์กลางทางการค้ากับนานาชาติพ่อค้าจากตะวันตกและตะวันออกได้เดินทางเข้ามา

ค้าขายเป็นต้นว่า จีน อินเดีย อาหรับ ฮอลันดา อังกฤษ ฝรั่งเศส ชาว มลายู บางพวกได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานและสืบลูกหลานต่อมา เมืองสงขลาจึงกลายเป็นแหล่งผสมผสานทางวัฒนธรรมอันหลากหลาย ทั้งคนพื้นเมืองดั้งเดิมและคนที่เข้ามาใหม่ต่างเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างพื้นฐานความเจริญให้กับเมืองสงขลาอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, 2542, น.49)

จากเบื้องหลังในอดีตที่สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรือง และในปัจจุบันจังหวัดสงขลาเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีความโดดเด่นในเรื่องการค้าเงินงานด้านกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีการก่อตั้งขึ้นมาเมื่อประมาณปี พ.ศ.2520 หลายกลุ่มค่อยๆ เติบโตมาจนถึงปัจจุบัน หลายกลุ่มได้ล้มเลิกไป หลายกลุ่มล้มไปแล้วลุกขึ้นมาและดำเนินการอยู่ได้จนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะในระยะไม่กี่ปีที่ผ่านมาได้มีการส่งเสริมจากภาครัฐ โดยผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา ได้ขอความร่วมมือแกนนำคนสำคัญในชุมชน ที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับกิจกรรมด้านกลุ่มออมทรัพย์ อาทิเช่น ครูชบ ยอดแก้ว นายลัยภย์ หนูประดิษฐ์ นายเคล้า แก้วเพชร และนายอัมพร ด้วงปาน เป็นวิทยากรประจำจังหวัด เผยแพร่แนวคิดและประสบการณ์เกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อส่งเสริมนโยบายเศรษฐกิจพอเพียงและชุมชนเข้มแข็ง (เสรีพงษ์พิศ, 2548, น.80-81) ซึ่งผู้นำที่มีความโดดเด่นหนึ่งในสี่ท่านที่กล่าวมานี้ คือ ครูชบ ยอดแก้ว อดีตครูใหญ่โรงเรียนบ้านน้ำขาว เจ้าของแนวคิดกลุ่มสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครอบครัวชีวิต (สัจจะลดรายจ่ายวันละบาท) โดยท่านได้ริเริ่มทดลองทำกับกลุ่มเด็กนักเรียน โรงเรียนบ้านน้ำขาว อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา ด้วยวิธีการให้เด็กนักเรียนนำเงินรายได้จากการปลูกผักและการเลี้ยงไก่ไข่ มาฝากที่โรงเรียน วันละ 1 บาท เพื่อแก้ไขปัญหาค่าอาหารขาดแคลนอาหารกลางวันของเด็กนักเรียน นอกจากนี้แล้วยังเป็นการสร้างสวัสดิการเงินกู้ให้แก่ครูในโรงเรียน โดยการคิดอัตราดอกเบี้ยจากครูผู้กู้ยืม นำมาเป็นเงินปันผลสำหรับเด็กนักเรียน และการนำเงินหมุนเวียนมาใช้ช่วยในการประกอบอาหารมื้อกลางวัน ตั้งแต่ปี พ.ศ.2522 - 2525 จนประสบความสำเร็จ และได้ขยายแนวคิดออกสู่ชุมชน ตั้งแต่ปลายปี 2525 เป็นกลุ่มออมทรัพย์ที่มีการจัดสวัสดิการให้สมาชิก จนเป็นที่ยอมรับของสังคม และได้ขยายแนวคิดไปทั่วประเทศ (พิทยา บุชรรัตน์, 2540, น.103-105)

กิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง โดยบางกลุ่มสามารถจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกได้ แต่ในขณะเดียวกันบางกลุ่มก็ยังไม่สามารถจัดสวัสดิการให้สมาชิกได้ กิจกรรมส่วนใหญ่เน้นการออมและการกู้เงินเป็นหลัก ซึ่งยังไม่บรรลุเป้าหมายของกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ฯ ซึ่งมีจำนวนกว่า 600 กลุ่ม ในเขตพื้นที่จังหวัดสงขลา (สุกัญญา โลจนาภิวัฒน์ และคณะ, 2557, 15-16) ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2554 ครูชบ ยอดแก้ว ได้ปรึกษารัฐบาลกับลูกศิษย์ที่ทำกลุ่มออมทรัพย์ที่มีสวัสดิการ จำนวน 48 กลุ่ม ซึ่งมีสมาชิกจำนวน 10,772 คน ยกระดับการดำเนินงานเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา ที่มีการจัดสวัสดิการชุมชน เป็นสมาคมการเงินชุมชนสงขลา และเป็นความภาคภูมิใจของภาคประชาชนที่สามารถจดทะเบียนเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา แห่งแรกของประเทศไทย เมื่อวันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2554 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ส่งเสริมการรวมกลุ่มขององค์กรการเงินชุมชนประเภทต่างๆ 2) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ภาคประชาชน กับองค์กรการเงินชุมชน 3) สนับสนุนกิจกรรมการรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งกองทุนสัจจะวันละ 1 บาท ทำกองทุนเพื่อการผลิตตำบล / เทศบาล 4) ร่วมมือกับองค์กรการกุศลอื่นๆ เพื่อสาธารณะ

ประโยชน์ และ 5) ไม่ดำเนินการใดๆ เกี่ยวกับอบายมุขทุกประเภท และการแสวงหาผลกำไรมาแบ่งปันกัน โดยมีคณะกรรมการบริหารสมาคมฯ จำนวน 17 คน จาก 16 อำเภอของจังหวัดสงขลา และได้รับเริ่มการทดลองแนวคิด ตลาดการเงินชุมชนสงขลา เพื่อแลกเปลี่ยนเงินฝากพิเศษกันเองข้ามกลุ่มที่อยู่ในเครือข่ายสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา จำนวน 5 ราย รวมวงเงิน 13 ล้านบาท ซึ่งเป็นแนวคิดใหม่ ที่ก้าวข้ามมิติการกู้เงินของภาคประชาชน (สุกัญญา โลจนาภิวัดน์ และคณะ, 2557, น.15-16) และในวันที่ 27 ของทุกเดือนจะมีการประชุมเครือข่าย เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์เกี่ยวกับ สภาพปัญหา การดำเนินงาน วิธีการจัดการทั้งภายในกลุ่มและระหว่างกลุ่ม ในการสร้างแนวทางการพัฒนา หรือ ฟื้นฟูสภาพการดำเนินงานกลุ่มให้มีความเข้มแข็งของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ฉะนั้นการศึกษาในครั้งนี้มีเป้าหมายเพื่อศึกษาพลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา

คำถามการวิจัย

1. เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 ถึงปี พ.ศ. 2559 มีความเป็นพลวัตอย่างไร
2. การดำเนินงานของตลาดการเงินชุมชนสงขลา เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 ถึง ปี พ.ศ. 2559
2. เพื่อศึกษาการดำเนินงานของตลาดการเงินชุมชนสงขลา

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ใช้เป็นแนวทางสำหรับการกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาขบวนการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต องค์กรการเงิน และสวัสดิการชุมชน
2. ใช้เป็นต้นแบบสำหรับการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และองค์กรการเงิน และสวัสดิการชุมชน

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 ถึงปี พ.ศ. 2559 มุ่งเน้นศึกษาเฉพาะในประเด็น คือ การสังเคราะห์พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 ถึง ปี พ.ศ. 2559 และการศึกษาการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา ผู้วิจัยได้มีการกำหนดขอบเขตการศึกษา ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

เป็นการศึกษาพลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 ถึงปี พ.ศ. 2559 ซึ่งระยะแรกจะเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และเครือข่ายในระดับอำเภอระหว่างปี พ.ศ.2517 - 2532 ระยะสองจะเป็นการขยายตัวของเครือข่ายครอบคลุมทุกอำเภอของจังหวัด และยกระดับโครงสร้างเครือข่ายเป็นชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา ระหว่างปี พ.ศ. 2532 - 2542 ระยะสามจะเป็นการปรับเปลี่ยนชื่อเครือข่ายจากคำว่าชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาเป็นสหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา ซึ่งจะเชื่อมโยงไปถึงการปรับเปลี่ยนกติกาสำหรั้งการเข้าร่วมขบวนการ และเป็นช่วงที่มีนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จึงทำให้เครือข่ายอยู่ในช่วงถดถอย ระหว่างปี พ.ศ. 2542 - 2546 ระยะสี่จะเป็นช่วงของการฟื้นฟูเครือข่ายภายหลังการถดถอย ซึ่งจะมีการปรับเปลี่ยนชื่อเครือข่าย กติกาสำหรั้งการเข้าร่วม โดยใช้ชื่อว่ากองทุนกลางจังหวัดสงขลา ระหว่างปี พ.ศ.2546-2554 และระยะห้าก็ได้มีการพัฒนาเครือข่ายเพิ่มขึ้นจากเดิม และมีการเปลี่ยนชื่อเป็นสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา ระหว่างปี พ.ศ. 2554-2559 ทั้งนี้จะมีการทดลองดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา ด้วยการเปิดรับฝากเงินข้ามกลุ่ม

2. ขอบเขตด้านพื้นที่

สำหรับพื้นที่การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดการศึกษาขบวนการของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลา โดยมีสมาชิกเครือข่ายจาก 16 อำเภอของจังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นจังหวัดนำร่องในเรื่องของขบวนการกลุ่มออมทรัพย์ สวัสดิการ และกลุ่มกองทุนการเงินต่างๆมาอย่างยาวนานและเป็นที่ยึดกันในวงการ ภายใต้การนำของปราชญ์คนสำคัญสี่คน ได้แก่ ครูชบ ยอดแก้ว นายอัมพร ต้วงปาน นายเค้ล้า แก้วเพชร และนายลักข์ หนูประดิษฐ์ มีการพัฒนากลุ่มและเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง (สุกัญญา โลจนาภวัฒน์, 2548, น.96)

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

สำหรับการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตด้านสำหรั้งการวิจัยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 – พ.ศ. 2559 โดยใช้ระยะเวลาในการศึกษาระหว่างปี พ.ศ. 2557-2559 ตั้งแต่การทบทวนวรรณกรรม การสังเคราะห์เอกสาร การลงภาคสนามในพื้นที่ และการเขียนรายงานรูปแบบฉบับสมบูรณ์

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **สมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา** หมายถึง เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนระดับจังหวัด ที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่ม เครือข่ายองค์กรชุมชน ที่มีการดำเนินงานด้านการออมเงิน การ

กู้เงิน การยืมเงิน วิสาหกิจชุมชน หลากหลายองค์กร ดำเนินงานภายในจังหวัดสงขลา มีโครงสร้างบุคลากรและการดำเนินงานของเครือข่ายองค์กรชุมชนระดับจังหวัดที่ชัดเจน เป็นระบบ เป็นที่ยอมรับของขบวนการชุมชน เป็นองค์กรนิติบุคคลที่มีการจดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมาย มีการดำเนินงานในเขตพื้นที่ 16 อำเภอของจังหวัดสงขลาที่มีการก่อตัวและกระบวนการจัดตั้งโดยภาคประชาชน ซึ่งมีพัฒนาการต่อยอดมาจากกองทุนกลาง

2. กองทุนกลางจังหวัดสงขลา หมายถึง สถาบันการเงินระดับจังหวัด มีการดำเนินงานในเขตพื้นที่ 16 อำเภอของจังหวัดสงขลา มีระเบียบข้อบังคับของตนเองอย่างชัดเจน เป็นศูนย์เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนระดับจังหวัด ที่มีการก่อตัวและกระบวนการจัดตั้งโดยภาคประชาชน ที่มีพัฒนาการต่อยอดมาจากสหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา กรรมการกองทุนกลางจังหวัดสงขลา มีการประชุมและเปิดทำการกองทุนกลางทุกวันที่ 27 ของทุกเดือน ณ ห้องประชุม CEO ชั้น 5 ศาลากลางจังหวัดสงขลา (หากตรงกับวันเสาร์ – อาทิตย์ วันทำการจะเลื่อนไปเป็นวันจันทร์แรกของสัปดาห์ต่อไป)

3. สหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา หมายถึง สถาบันการเงินชุมชนระดับจังหวัดของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับอำเภอ ในเขตพื้นที่ 16 อำเภอของจังหวัดสงขลา การก่อเกิดและกระบวนการจัดตั้ง ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสงขลา และสำนักงานพัฒนาชุมชน ใน 16 อำเภอของจังหวัดสงขลา คณะกรรมการบริหารสหพันธ์ฯ ได้รับการแต่งตั้งตามคำสั่งของผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา ซึ่งมีพัฒนาการต่อยอดมาจากชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา

4. ชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา หมายถึง สถาบันการเงินชุมชนระดับจังหวัดของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับอำเภอ ในเขตพื้นที่ 16 อำเภอของจังหวัดสงขลา การก่อเกิดและกระบวนการจัดตั้ง ระหว่างแกนนำกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลา และการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสงขลา และสำนักงานพัฒนาชุมชน ใน 16 อำเภอของจังหวัดสงขลา

5. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หมายถึง การรวมตัวของบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไป ประกอบกิจกรรมทางการเงินของชุมชนภายใต้หลักคุณธรรมสำหรับการพัฒนามนุษย์ 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีการดำเนินงานรับฝากเงิน จัดสวัสดิการ และการบริการเงินสินเชื่อ ตลอดจนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้เงินเป็นสื่อกลางการเข้าร่วมกระบวนการกลุ่มเกลาภายใต้การสนับสนุนจากกรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีปราชญ์คนสำคัญสี่คน ได้แก่ ครูชบ ยอดแก้ว นายอัมพร ดั่งปาน นายเคล้า แก้วเพชร และนายลัก หนูประดิษฐ์ เป็นผู้ร่วมพัฒนาขบวนการกลุ่มออมทรัพย์ฯ ตั้งแต่ช่วงก่อตั้งจนถึงปัจจุบัน

6. ศูนย์ประสานงานองค์กรภาคประชาชน หมายถึง คณะทำงานของภาคประชาชนสงขลา ที่เกิดจากการรวมตัวของหลายภาคส่วนทั้งภาคองค์กรชุมชน นักวิชาการ ประชาสังคม (NGO) กองทุนกลุ่มอาชีพ กองทุนทางสังคม กลุ่มภูมิปัญญา องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรภาคประชาชนต่างๆ ทั่วทั้งจังหวัดสงขลา เพื่อเป็นศูนย์ประสานงานและเป็นกลไกของจังหวัดในการขับเคลื่อนงานเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรภาคประชาชน องค์กรชุมชน และการหนุนเสริมบทบาทพลังของ

ภาคีต่างๆที่มีอยู่อย่างหลากหลายตามสภาพความเป็นจริงของพื้นที่ เป็นองค์กรกลางที่เปิดเชื่อมโยง อีสระ มุ่งเรื่องการพึ่งตนเองและการมีส่วนร่วมเป็นแนวทางสำคัญ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2545 โดยได้รับ งบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานบางส่วนจากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)

7. พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา หมายถึง การเคลื่อนไหวของ ขบวนการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเมื่อปี พ.ศ. 2517 สู่การเชื่อมโยงเครือข่ายจัดตั้งเป็นชุมชนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา มีการ ปรับเปลี่ยนเป็นสหพันธ์ กองทุนกลางจังหวัดสงขลา และยกระดับเป็นสมาคมองค์กรการเงินชุมชน สงขลา

8. การดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา หมายถึง กระบวนการดำเนินงานของตลาด การเงินชุมชนสงขลาซึ่งเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา ได้แก่ ขั้นตอนการดำเนินงาน ซึ่งเป็นช่วงประสบปัญหาหาร่วมกันของแกนนำและสมาชิกสู่การแสวงหา แนวทาง และแผนการดำเนินงาน ส่วนขั้นตอนการดำเนินงานนั้น ประกอบด้วย การดำเนินงานด้าน บุคลากร กฎระเบียบ กติกา การสื่อสาร การตลาด งบประมาณ และการติดตามประเมินผล

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 ถึง ปี พ.ศ. 2559 และการศึกษาการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา ซึ่งผู้วิจัยได้มีการกำหนดประเด็นการทบทวนวรรณกรรม ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 : แสดงประเด็นการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับพลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกับการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา

พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกับการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา	
1. พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	2. การดำเนินงานตลาดการเงินชุมชน
1.1. ปัญหาความยากจน : การเข้าไม่ถึงแหล่งเงินทุนของชาวบ้าน	2.1. ขึ้นก่อนการดำเนินงาน 2.1.1. การวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการของสมาชิก
1.2. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต : การพัฒนาทางเลือกกับการสร้างโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของชาวบ้าน	2.1.2. การกำหนดแนวทางและรูปแบบการดำเนินงาน
1.3. ขบวนการแบบเครือข่าย : เครื่องมือการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	2.2. ขึ้นการดำเนินงาน 2.2.1. การดำเนินงานบุคลากร 2.2.2. การดำเนินงานด้านกฎระเบียบ กติกา 2.2.3. การดำเนินงานการสื่อสาร 2.2.4. การดำเนินงานด้านการตลาด 2.2.5. การดำเนินงานด้านงบประมาณ 2.2.6. การดำเนินงานการติดตามประเมินผล
ที่มา : สังเคราะห์จากเอกสารการทบทวนวรรณกรรมพลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกับการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา	

1. พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

สำหรับการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับพลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมเพื่อใช้เป็นกรอบในการศึกษาครั้งนี้ โดยจะแสดงให้เห็นถึงความเคลื่อนไหวของขบวนการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ดังนี้

1.1. ปัญหาความยากจน : การเข้าถึงแหล่งเงินทุนของชาวบ้าน

1.1.1. ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับปัญหาความยากจน

ความยากจน หมายถึง สถานภาพทางเศรษฐกิจของบุคคลที่มีรายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่ายในการดำรงชีพตามมาตรฐานขั้นต่ำ หรือมีรายได้ต่ำกว่ามาตรฐานคุณภาพชีวิตขั้นต่ำที่ยอมรับได้ในแต่ละสังคม (ศุภเจตน์ จันทรสาส์น, 2555, น.4) อย่างไรก็ตามในปัจจุบันความยากจนได้ครอบคลุมถึงมิติอื่นๆ ที่นอกเหนือจากตัวเงิน กล่าวคือ ความยากจนครอบคลุมถึงการขาดแคลนที่อยู่อาศัย การขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการสาธารณสุข การขาดโอกาสด้านการศึกษา การไม่มีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรคที่เพียงพอ การไม่มีงานทำ การไร้ซึ่งอำนาจ ตลอดจนการตกอยู่ในความหวาดกลัว การไม่มีการฝึกฝนอบรมพัฒนาจิตให้มีความรู้คุณธรรมตามบรรทัดฐาน คุณค่า และความคาดหวังของสังคม นั้นๆ (Jary and Jary, 2000, p.477 อ้างถึงใน สุเทพ สุวีรางกูร, 2551, น.72)

ความยากจนมักถูกวัดจากระดับรายได้หรือระดับการบริโภคของบุคคล โดยจะถือว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นคนจนเมื่อระดับรายได้หรือระดับการบริโภคของบุคคลนั้นๆ ต่ำกว่าระดับรายได้หรือระดับการบริโภคขั้นต่ำที่จะสามารถบริโภคสินค้าและบริการจำเป็นขั้นพื้นฐานได้ โดยเรียกระดับรายได้หรือระดับบริโภคขั้นต่ำดังกล่าวว่า “เส้นความยากจน” ทั้งนี้เส้นความยากจนจะแสดงรายได้หรือรายจ่ายขั้นต่ำ ซึ่งเพียงพอต่อการหาสินค้าและบริการขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของประชาชน (ศุภเจตน์ จันทรสาส์น, 2555, น.4) ฉะนั้นความยากจน จึงหมายถึง บุคคลที่มีรายได้ไม่เพียงพอต่อรายได้เพื่อการบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจน

1.1.2. เงื่อนไขความยากจน

สภาพปัญหาและอุปสรรคที่เป็นตัวกำหนดเงื่อนไขความยากจน (วิทยากร เชียงกุล, 2547, น.26) ดังนี้

1. ขาดแคลนปัจจัยการผลิตและปัจจัยการยังชีพที่เหมาะสมเช่น ไม่มีที่ดินหรือมีน้อย ที่ดินไม่ดี ขาดน้ำ ไม่มีเงินทุน เป็นอุปสรรคต่อขบวนการผลิตของตนเอง ต้องกู้หนี้ยืมสิน ต้องเช่า มีต้นทุนในการผลิตสูง มีประสิทธิภาพต่ำ ผลตอบแทนต่ำ มีป่า ทะเล ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถูกทำลาย ไม่สามารถหาอาหารจากธรรมชาติหรือผลิตเองได้เหมือนในอดีต

2. ไม่ได้รับการศึกษาอบรมชนิดที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต การมีงานทำ และวิถีชีวิตที่เหมาะสม ส่วนใหญ่คือหัวหน้าครอบครัวได้รับการศึกษาต่ำ ระดับลูกหลานที่ได้รับการศึกษาสูง

ขึ้นมาหน่อยก็มักจะเป็นการศึกษาแบบสามัญที่สร้างคนมาเพื่อทำงานในระบบอุตสาหกรรม ไม่สามารถสร้างงานให้ตัวเองได้

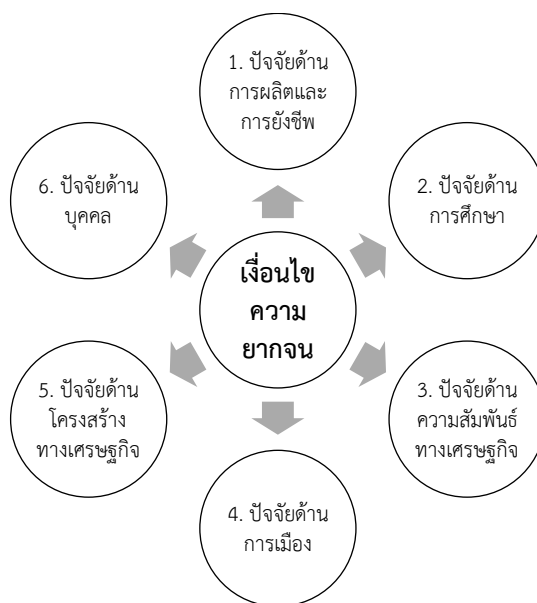
3. เป็นผู้เสียเปรียบจากระบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและแบบทุนนิยมผูกขาด การที่เกษตรกรไทยถูกชักนำจากนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจระบบตลาด เปลี่ยนวิธีการผลิตจากการปลูกข้าวและทำการเกษตรผสมผสาน เพื่อกินเพื่อใช้ มาเป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อขาย ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น แต่ได้รับผลตอบแทนต่ำ เพราะระบบพ่อค้าผูกขาด การเป็นหนี้เรื้อรัง และเสียดอกเบี้ยสูง การเสียเปรียบในเรื่องข้อปัจจัยการผลิตแพงแต่ขายพืชผลได้ถูก

4. เป็นผู้เสียเปรียบจากระบบความสัมพันธ์ทางการเมืองแบบอำนาจนิยม การเล่นพวก และการนับถือเงินเป็นพระเจ้า เช่น ไปจับจองที่ดินก็มักจะเสียเปรียบ ถูกโกง ถูกไล่ที่ คนจนต้องจ่ายค่าบริการแพงกว่าคนอื่น ต้องจ่ายภาษีเถื่อน หรือจ่ายนายหน้าให้กับผู้มีอำนาจมากกว่า และจ่ายภาษีทางอ้อมคิดเป็นสัดส่วนต่อรายได้ของพวกเขาในอัตราสูงกว่าคนอื่นๆ

5. เป็นผู้เสียเปรียบและพ่ายแพ้ในระบบโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมแบบทุนนิยมใหม่ ทั้งในด้านการผลิตและบริโภค เช่น โครงการสาธารณะโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสร้างเงื่อนไขของรัฐ ทำให้ต้องอพยพ สูญเสียที่ทำกิน ทำงานแข่งขันในระบบทุนนิยมสู้เขาไม่ได้ เพราะเป็นผู้ประกอบขนาดเล็กกว่า มีทุนน้อยกว่า มีความรู้ความชำนาญในเรื่องการผลิต การตลาดน้อยกว่า ต้นทุนสูงกว่า ประสิทธิภาพต่ำกว่า ล้มละลาย ขาดทุน ตกงาน เป็นต้น หรือในด้านการใช้ชีวิต การบริโภคก็มีการปรับตัวไม่เป็น ไม่รู้จักอดออม บริโภคสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ เช่น เหล้า บุหรี่ การเล่นหวย การพนันอื่นๆ ซื้องานค่าเงินผ่อน หรือเป็นหนี้หลายต่อ แบบหมุนเงินไปใช้วันๆ ทำให้ดอกเบี้ยสูง ค่าใช้จ่ายในการบริโภคสูงโดยไม่คุ้มค่า การเสียเปรียบและพ่ายแพ้ในเชิงโครงสร้างที่เป็นการซ้ำเติมให้ผู้มีรายได้น้อยอยู่แล้วยิ่งจนซ้ำซากเรื้อรังอย่างไม่มีทางออก

6. เป็นผู้ที่อยู่ในฐานะตกงาน ชราภาพ พิการ เป็นเด็กเร่ร่อน เด็กกำพร้าที่ไม่มีคนดูแลที่เหมาะสม เป็นหม้าย เป็นหัวหน้าครอบครัวที่ต้องดูแลลูกหลานมากโดยไม่มีงาน ทุนทรัพย์ ความสามารถที่จะหางาน รายได้ หรือความช่วยเหลือเพียงพอแก่การยังชีพในเกณฑ์มาตรฐาน

จากข้อความดังกล่าวนี้ สามารถสรุปได้ว่าเงื่อนไขความยากจนมีปัจจัยหลายประการที่ก่อให้เกิดความยากจน ทั้งปัญหาการขาดแคลนปัจจัยการผลิตและปัจจัยการยังชีพที่เหมาะสม ไม่ได้รับการศึกษาอบรมชนิดที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เป็นผู้เสียเปรียบจากระบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและแบบทุนนิยมผูกขาด เป็นผู้เสียเปรียบจากระบบความสัมพันธ์ทางการเมืองแบบอำนาจนิยม เป็นผู้เสียเปรียบและพ่ายแพ้ในระบบโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมแบบทุนนิยมใหม่ เป็นผู้ที่อยู่ในฐานะตกงาน ชราภาพ พิการ เป็นเด็กเร่ร่อน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 : แสดงเจื่อนไขความยากจน
ที่มา : สังเคราะห์จากวิทยากร เชียงกุล, 2547, น.26

1.1.3. สาเหตุของความยากจน

สำหรับสาเหตุของความยากจนนั้นสามารถพิจารณาได้จากเจื่อนไขดังกล่าวตามข้อความในข้างต้น ซึ่งสามารถสรุปได้ 3 ประการ (สุเทพ สุวีรางกูร, 2551, น.72-74) ดังนี้

1. ยากจนเพราะโชคชะตา เป็นลักษณะความยากจนที่ไม่สามารถเลือกได้ ขึ้นอยู่กับบุญและบาปในอดีตชาติ บางคนเกิดมาในครอบครัวยากจนขาดแคลนอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค มีสมรรถภาพร่างกายผิดปกติ ไม่สามารถประกอบอาชีพการงานได้ตามปกติ อยู่ในถิ่นทุรกันดาร ฝนตกน้ำท่วม ฝนแล้ง ดินไม่ดี มีการก่อกองภัยสงคราม

2. ยากจนเพราะบุคลิกภาพ เป็นลักษณะอุปนิสัยและพฤติกรรมของแต่ละคนที่ฝึกฝนอบรมพัฒนาสร้างเสริมเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ดังนี้

2.1. มีการศึกษาต่ำ คนที่มีการศึกษาต่ำความรู้้น้อย ก็จะขาดโอกาสฝึกฝนพัฒนาทักษะในด้านอาชีพทั้งหลาย ขาดโอกาสที่ดีทางสังคม ทำงานไม่ดีมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย

2.2. เกียจคร้าน ชอบสบายสนุกสนาน นิสัยเฉื่อยชาขาดความกระตือรือร้น ไม่อดทนสู้กับงาน งานหนักไม่เอา งานเบาก็ไม่สู้ คนเกียจคร้านไม่รู้จักแสวงหาทรัพย์คอยพึ่งแต่คนอื่น สร้างปัญหาให้กับตนเองและคนอื่น ชีวิตของคนเกียจคร้านอันตรายไม่ปลอดภัยไม่มั่นคง

2.3. ไม่ประหยัดอดออม ใช้จ่ายบริโภคฟุ่มเฟือยไร้ประโยชน์และเหตุผล ขาดการระมัดระวังในการใช้จ่ายบริโภค ใช้จ่ายบริโภคฟุ่มเฟือยเกินความจำเป็น จนเกิดเป็นหนี้สินขึ้นมา

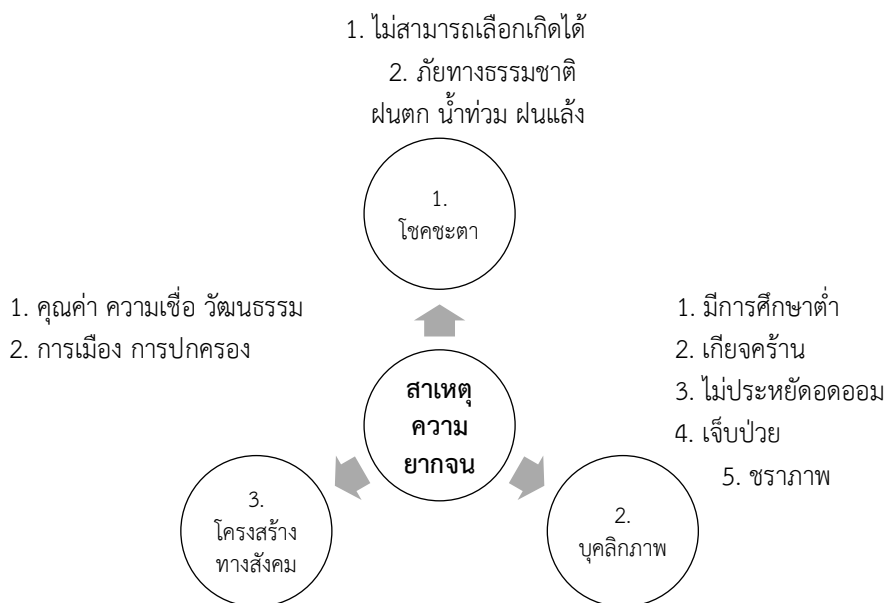
2.4. เจ็บป่วย สุขภาพกายและจิตใจอ่อนแอไม่สบายไม่เข้มแข็ง ไม่สามารถทำงานได้ตามปกติอย่างสม่ำเสมอ ผลที่ตามมารายได้ไม่เสมอหรือเพียงพอกับรายจ่าย

2.5. ชราภาพ คนที่อยู่ในวัยชราไม่สามารถทำงานได้ตามที่ต้องการ เพราะเรี่ยวแรงหดหายไป กลายเป็นคนว่างงาน บางคนได้รับแต่บำเหน็จบำนาญ มีรายได้น้อยไม่เพียงพอต่อการเป็นอยู่ อาจส่งผลให้ครอบครัวยากจนลงได้

3. ยากจนเพราะโครงสร้างทางสังคม เป็นลักษณะของวิถีวัฒนธรรมของคนจนที่เป็นอุปสรรค ขัดขวางการเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐาน คุณค่า ความเชื่อ รูปแบบพฤติกรรม และการปฏิบัติของพวกเขา แม้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม คนจนก็ยังรักษาวัฒนธรรมของพวกเขาอย่าง สม่ำเสมอต่อเนื่อง ระบบรูปแบบสังคมที่ไม่ดี ไม่มีการกระจายการพัฒนาเพื่อสร้างความสมดุลทาง เศรษฐกิจ รวมถึงสถานการณ์ทางการเมืองการปกครองที่ไม่ดีย้อมส่งผลต่อปัญหาความยากจนมาก ยิ่งขึ้น เพราะการเมืองการปกครองเป็นกลไกสำคัญต่อขบวนการพัฒนาประเทศ

จากข้อความดังกล่าวนี้ สามารถสรุปได้ว่าสาเหตุของความยากจนมีที่มาหลายประการ ซึ่ง สามารถพิจารณาได้ 3 ด้าน คือ ยากจนเพราะโชคชะตา ยากจนเพราะบุคลิกภาพ ได้แก่ มีการศึกษา ต่ำ เกียจคร้าน ไม่ประหยัดอดออม เจ็บป่วย และชราภาพ และยากจนเพราะโครงสร้างทางสังคม ดัง ภาพที่ 2

ภาพที่ 2 : แสดงสาเหตุความยากจน
ที่มา : สังเคราะห์จากสุเทพ สุวีรางกูร, 2551, น.72-74

1.1.4. ผลกระทบจากความยากจน

สำหรับผลกระทบที่เกิดจากปัญหาความยากจนนั้นสามารถพิจารณาได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม (สุเทพ สุวีรางกูร, 2551, น.72-74) ดังนี้

1. ผลกระทบต่อสุขภาพร่างกาย ความยากจนเป็นผลทำให้บุคคลมีสุขภาพอนามัยไม่แข็งแรง สมบูรณ์ เพราะมนุษย์จะต้องได้รับอาหารที่มีประโยชน์ที่เพียงพอต่อความต้องการของร่างกาย หาก ทารกซึ่งอยู่ในช่วงวัยริเริ่มตั้งครรภ์ของมารดา ขาดอาหารที่ดีก็ย่อมจะส่งผลกระทบในระยะยาวตั้งแต่

พัฒนาการทางสมอง อารมณ์ สติปัญญา และกล้ามเนื้อทางร่างกาย มีความอ่อนแอ ขาดภูมิคุ้มกันต้านทานง่ายต่อการเกิดโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ

2. ผลกระทบต่อที่อยู่อาศัย ความยากจนทำให้บุคคลมีที่อยู่อาศัยที่ไม่ได้มาตรฐาน อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี สร้างผลกระทบต่อระบบสุขภาพร่างกายและจิตใจ ร่างกายย่ำแย่ทรุดโทรม จิตไม่เบิกบานเอิบอิม มีแต่ความทุกข์ ดำเนินชีวิตลำบากติดขัดไม่สะดวกสบาย

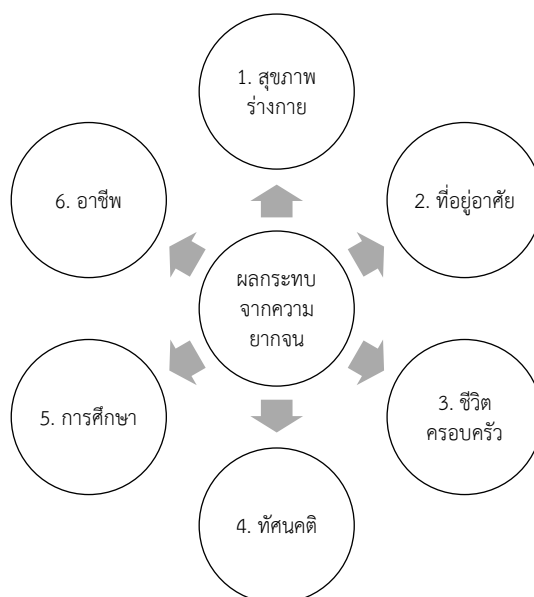
3. ผลกระทบต่อชีวิตครอบครัว ความยากจนส่งผลกระทบต่อชีวิตครอบครัว คนยากจนส่วนมากแต่งงานก่อนวัยอันควรเพราะขาดความรู้ ความเข้าใจ การคิดวางแผนชีวิตครอบครัว ใช้ชีวิตคู่แบบง่ายๆ ไร้จุดหมาย นำไปสู่ปัญหาครอบครัวยากจน มีรายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย ไม่มีความสงบสุข มีการทะเลาะวิวาท เกิดความรุนแรงในครอบครัว

4. ผลกระทบต่อทัศนคติ ความยากจนทำให้เกิดผลกระทบทั้งในเชิงบวกและเชิงลบ ส่วนในเชิงบวกนั้นจะทำให้บุคคลนำเอาบทเรียนมาเป็นแรงผลักดันให้ตนเองมีความพยายามที่จะพัฒนาขีดความสามารถเพื่อเลื่อนสถานภาพทางสังคมของตนเองให้ดีขึ้นกว่าเดิม ส่วนในเชิงลบนั้นบุคคลจะไม่มี ความกระตือรือร้นที่จะพัฒนาตนเอง และจมอยู่กับวิถีแบบเดิมๆ ชีวิตไม่มีจุดหมาย

5. ผลกระทบต่อการศึกษา ความยากจนทำให้เกิดผลกระทบต่อการศึกษาศึกษาของบุคคล แม้ว่ารัฐบาลพยายามที่จะจัดสวัสดิการด้านการศึกษาแล้วก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถสนับสนุนให้บุคคลที่มีความยากจนได้เพียงพอต่อการเข้าถึงสิทธิโอกาสทางการศึกษา เพราะค่าใช้จ่ายสำหรับการศึกษาค่อนข้างสูง

6. ผลกระทบต่ออาชีพ ความยากจนทำให้บุคคลขาดทางเลือกในการประกอบอาชีพซึ่งเป็นผลมาตั้งแต่ระดับการศึกษา โครงสร้างทางสังคม และอาจสร้างพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปสู่การทำงานที่ผิดกฎหมายได้

จากข้อความดังกล่าวนี้ สามารถสรุปได้ว่าผลกระทบของความยากจนมี 6 ประการ ได้แก่ ผลกระทบต่อสุขภาพร่างกาย ผลกระทบต่อที่อยู่อาศัย ผลกระทบต่อชีวิตครอบครัว ผลกระทบต่อทัศนคติ ผลกระทบต่อการศึกษา ผลกระทบต่ออาชีพ ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 : แสดงผลกระทบจากความยากจน
ที่มา : สังเคราะห์จากสุเทพ สุวีรางกูร, 2551, น.72-74

1.1.5. แนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจน

สำหรับแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนนั้นสามารถจำแนกออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ระดับตัวบุคคล และระดับองค์กรชุมชน ดังนี้

1. ระดับบุคคล เป็นการเสริมสร้างบุคคลให้มีความเข้มแข็งทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ในด้านเศรษฐกิจก็มีความรู้ความสามารถและศักยภาพที่จะยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจให้พ้นจากความยากจน ส่วนทางสังคมก็มีแนวทางการดำรงชีวิตที่ถูกต้องเหมาะสมเพื่อป้องกันการรั่วไหลของทรัพย์สิน (ธนพล สราญจิตร, 2558, น.19) ซึ่งจะต้องริเริ่มดำเนินการตั้งแต่ช่วงวัยเด็ก เพราะการเจริญเติบโตและพัฒนาการทางสมองที่ดีจะอยู่ในช่วงนี้ บุคคลจะต้องได้รับการศึกษาตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา เป็นการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันอย่างรอบด้าน (สุเทพ สุวีรางกูร, 2551, น.75-77) อย่างไรก็ตามปัญหาความยากจนที่เกิดขึ้นนั้นมิสามารถแก้ไขได้หากบุคคลผู้ได้รับปัญหาไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ดังนั้นการแก้ไขปัญหาความยากจนจะต้องเริ่มต้นที่ระดับบุคคลเป็นสำคัญ และควรกระทำเป็นอันดับแรก

2. ระดับกลุ่มองค์กรชุมชนและเครือข่าย เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและประชาสังคมในทางเศรษฐกิจ สนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมุ่งให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ (ธนพล สราญจิตร, 2558, น.19) ด้วยการใช้ฐานจากองค์กรชุมชนเป็นกลไกกลางการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจนตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน (สมทรง บรรจงธิดานนท์ สุทธิดา แจ่มใสไวท์ และปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2554, น.110-112) ดังนี้

1. การใช้ทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนา ประกอบด้วย ทุนทางสังคมที่เป็นนามธรรม ได้แก่ พลังทางความคิด พลังสามัคคี ภูมิปัญญา ขนบประเพณี และทุนทางสังคมที่เป็นรูปธรรม คือ ฐานทรัพยากร องค์กรทางสังคม ประชาชน ผู้นำหมู่บ้าน มาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจนภายใต้การดำเนินงานขององค์กรชุมชน มีกิจกรรมที่มีความหลากหลาย สามารถแก้ไขปัญหาได้ครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านได้อย่างยั่งยืน

2. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างประชาชน ที่สามารถนำไปสู่การสร้างเป้าหมายและวิธีการบูรณาการกิจกรรมงานพัฒนาในระดับหมู่บ้านอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอน โดยเฉพาะการเรียนรู้ที่มีใช้การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันในระดับหมู่บ้านเพียงอย่างเดียว แต่ยังหมายถึงการค้นหารูปแบบที่เหมาะสม สอดคล้องกับบริบทการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนด้านเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต และการเรียนรู้ในพื้นที่เพื่อเพิ่มพูนทักษะประสบการณ์ กิจกรรมงานพัฒนาอื่นแต่สามารถนำกลับมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับทุนทางสังคมที่ดำรงอยู่ซึ่งส่งผลให้หมู่บ้านมีความหลากหลายกิจกรรมงานพัฒนา สามารถตอบสนองความต้องการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้านได้ตรงตามเป้าหมาย

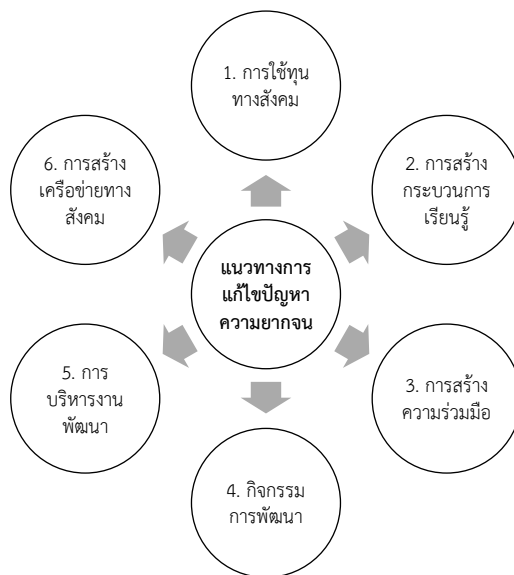
3. การสร้างความร่วมมือในการพัฒนา เปิดพื้นที่ทางสังคมให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประกอบด้วยชาวบ้าน ผู้นำ หน่วยงานได้เข้ามามีส่วนร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ และร่วมกันขับเคลื่อนงานพัฒนาในมิติต่างๆ ไปสู่การบรรลุเป้าหมาย นับตั้งแต่การรวมกลุ่มจัดตั้งองค์กรชุมชน การเลือกกิจกรรม การบริหารงานพัฒนา การรับประโยชน์ และการติดตามตรวจสอบ ซึ่งจะส่งผลให้งานสามารถพัฒนาตอบสนองกระบวนการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน โดยเฉพาะประเด็นความยากจนได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น ชาวบ้านมีขีดความสามารถในการออมทรัพย์ การแก้ไขปัญหาหนี้สินครัวเรือน การพัฒนาอาชีพ และการจัดระบบสวัสดิการ

4. กิจกรรมการพัฒนา ภายใต้การดำเนินงานขององค์กรชุมชน สามารถขยายกิจกรรมและหนุนเสริมกระบวนการคิด การตัดสินใจ และการจัดการ ซึ่งมีใช้แต่เพียงการหมุนเงินทุนเพื่อการกู้ยืมหรือการประกอบกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่เป็นการบูรณาการแบบครบวงจร มิติเศรษฐกิจมีการสนับสนุนการดำเนินงานด้านการออมทรัพย์ ส่งเสริมการประกอบอาชีพเสริม ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ มิติสังคมและวัฒนธรรม พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามหลักความเชื่อของศาสนา และการเสริมสร้างสวัสดิการแบบครบวงจรชีวิต

5. การบริหารงานพัฒนา การดำเนินงานขององค์กรชุมชนที่มีประสิทธิภาพ มีความเข้มแข็งและยั่งยืน จะต้องมีการจัดการ กิจกรรม กติกาข้อตกลง ระบบบัญชีการเงิน การประชุม และการตรวจสอบ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อกระบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงาน

6. การสร้างเครือข่ายทางสังคม เป็นกลยุทธ์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรชุมชนมีความยั่งยืน และพัฒนากิจกรรมต่อไปได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ด้วยพลังหนุนเสริมจากเครือข่ายทางสังคม 2 ระดับ ได้แก่ เครือข่ายเชิงพื้นที่เป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษาดูงานที่ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ข้อมูลข่าวสาร ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนากิจกรรมขององค์กรได้ และเครือข่ายเชิงกิจกรรมโดยใช้กิจกรรมงานพัฒนาภายใต้การดำเนินงานขององค์กรชุมชนสร้างเครือข่ายทางสังคมและยกระดับไปสู่การสร้างความร่วมมือ สร้างอำนาจการต่อรองกับภายนอก ทั้งด้านการผลิต การบริโภค และการตลาด ที่สามารถตอบสนองและแก้ไขปัญหาความยากจนของชาวบ้านได้อย่างแท้จริง

จากข้อความดังกล่าวนี้ สามารถสรุปได้ว่าแนวทางการแก้ไขปัญหาคความยากจนโดยใช้กลุ่มองค์กรชุมชนและเครือข่ายมี 6 แนวทาง ได้แก่ การใช้ทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนา การสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างประชาชน การสร้างความร่วมมือในการพัฒนา กิจกรรมการพัฒนา การบริหารงานพัฒนา การสร้างเครือข่ายทางสังคม ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 : แสดงแนวทางการแก้ไขปัญหาคความยากจน

ที่มา : สังเคราะห์จาก สมทรง บรรจงธิดาทันต์ สุทธิดา แจ่มใสไวท์ และปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2554, น.110-112; ธนพล สราญจิตร, 2558, น.19

โดยสรุปปัญหาคความยากจนนั้นมีเงื่อนไขหลายประการที่ก่อให้เกิดความยากจน ทั้งปัญหาการขาดแคลนปัจจัยการผลิตและปัจจัยการยังชีพ ไม่ได้รับการศึกษา เป็นผู้เสียเปรียบจากระบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและแบบทุนนิยมผูกขาด เป็นผู้เสียเปรียบจากระบบความสัมพันธ์ทางการเมืองแบบอำนาจนิยม เป็นผู้เสียเปรียบและพ่ายแพ้ในระบบโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมแบบทุนนิยมใหม่ เป็นผู้ที่อยู่ในฐานะตกงาน ชราภาพ พิการ เป็นเด็กเร่ร่อน ซึ่งมีสาเหตุ 3 ประการ ได้แก่ ยากจนเพราะโชคชะตา ยากจนเพราะบุคลิกภาพ และยากจนเพราะโครงสร้างทางสังคม ทำให้เกิดผลกระทบ 6 ประการ ได้แก่ สุขภาพร่างกาย ที่อยู่อาศัย ชีวิตครอบครัว ทัศนคติ การศึกษา และอาชีพ ซึ่งมีทางเลือกในการแก้ไขปัญหาคด้วยวิธีการรวมกลุ่มเป็นองค์กรชุมชนและเครือข่ายมี 6 แนวทาง ได้แก่ การใช้ทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนา การสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างประชาชน การสร้างความร่วมมือในการพัฒนา กิจกรรมการพัฒนา การบริหารงานพัฒนา การสร้างเครือข่ายทางสังคม ซึ่งแนวคิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นแนวคิดการพัฒนาทางเลือกที่สามารถสร้างโอกาสให้ชาวบ้านเข้าถึงแหล่งเงินทุนชุมชนด้วยกระบวนการจัดการตนเอง

1.2. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต : การพัฒนาทางเลือกกับการสร้างโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุนของชาวบ้าน

1.2.1. ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจำแนกความหมายได้ ดังนี้ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2554, น.2)
 กลุ่ม เป็นการรวมตัวของคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปโดยมีวัตถุประสงค์ หรือ เป้าหมายเดียวกัน

ออมทรัพย์ เป็นการสะสมเงิน หรือ ทรัพย์สินที่เล็กน้อย อย่างสม่ำเสมอ จากรายได้ของตนเอง หรือ ภายในครอบครัว

เพื่อการผลิต เป็นการประกอบอาชีพ เพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต หมายถึง การรวมตัวกันของชาวบ้าน เพื่อช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยการประหยัดทรัพย์สิน แล้วนำมาสะสม รวมกันที่ละเล็กละน้อยเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ เพื่อใช้เป็นทุนให้สมาชิกที่มีความจำเป็นเดือดร้อนกู้ยืมไปใช้ในการลงทุน ประกอบอาชีพ หรือเพื่อสวัสดิการของตนเองและครอบครัว

ฉะนั้น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจึงหมายถึง การรวมตัวของชาวบ้าน เพื่อช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยการประหยัดทรัพย์สินแล้วนำมาสะสมที่ละเล็กละน้อย เป็นประจำสม่ำเสมอ เรียกว่า “เงินสัจจะสะสม” เพื่อใช้เป็นทุนให้สมาชิกที่มีความจำเป็นเดือดร้อนกู้ยืมไปใช้ในการลงทุนประกอบอาชีพหรือเพื่อสวัสดิการของตนเองและครอบครัว

ทั้งนี้ขบวนการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนั้น เป็นนวัตกรรมใหม่ของเมืองไทย มีการบูรณาการระหว่างแนวคิดของสหกรณ์การเกษตรกับสหกรณ์เครดิตยูเนียน เมื่อแนวคิดทั้งสองมาทำการสนธิกันจึงเกิดแนวคิดใหม่ขึ้นมา คือ “แนวคิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต” ภาษาอังกฤษใช้คำว่า “*The Concept of a Savings Group for Production*” ภายใต้การสนับสนุนและการส่งเสริมจากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ซึ่งมีบุคคลสำคัญผู้ริเริ่มแนวคิดดังกล่าวคือ ยูวัฒน์ วุฒิเมธี อดีตอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2554, น.1) เริ่มแรกก่อนปี พ.ศ. 2517 ท่านได้นำแนวคิดดังกล่าวมาทดลองใช้กับพื้นที่ในเขตเมือง คือในกรุงเทพมหานคร แต่ไม่สำเร็จโดยประชาชนในพื้นที่ไม่ตอบรับวิธีการดังกล่าว แต่ถึงอย่างไรก็ตามกรมการพัฒนาชุมชนก็ได้ล้มเลิกความพยายามที่จะทดลองแนวคิดดังกล่าว โดยการปรับเปลี่ยนพื้นที่การทดลองมาเป็นเขตชนบทซึ่งอยู่ในต่างจังหวัด ทั้งนี้ได้มีการทดลองจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตครั้งแรกของประเทศไทยได้สำเร็จในปี พ.ศ. 2517 จำนวน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ที่ตำบลขัวมุง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ที่ตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล

ต่อมาในวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2530 กรมการพัฒนาชุมชนภายใต้การนำของ ยูวัฒน์ วุฒิเมธี ได้มีการจดทะเบียนจัดตั้งสมาคมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตแห่งประเทศไทยขึ้นเป็นครั้งแรก และมีการเชิญชวนแกนนำกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจากทุกภูมิภาคเข้าร่วมขบวนการดังกล่าว ช่วงนี้แนวคิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้รับความสนใจจากภาครัฐ และภาคเอกชน ซึ่งสังเกตได้จากการทำบันทึกช่วยจำระหว่างกรมการพัฒนาชุมชนกับธนาคารแห่งประเทศไทย ในวันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ.

2531 เพื่อเป็นการยืนยันว่ากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตไม่เข้าข่ายต้องห้ามว่าเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย ตามพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ.2505 (ปัจจุบันยกเลิกแล้วทั้ง 2 ฉบับ และใช้พระราชบัญญัติธุรกิจสถาบันการเงิน พ.ศ. 2551 แทน) โดยมีเงื่อนไขว่ากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตต้องไม่ดำเนินการตามข้อห้าม 3 ประการ คือ ห้ามรับฝากเงินจากบุคคลภายนอกที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม ห้ามไม่ให้บุคคลภายนอกที่มีใช่สมาชิกกลุ่มกู้เงิน และห้ามคิดดอกเบี้ยเงินกู้เกินอัตราที่กฎหมายกำหนด ร้อยละ 15 ต่อปี (กรมการพัฒนาชุมชน, 2554, น.16-17)

โดยสรุปกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นแนวคิดที่เกิดจากการสนับสนุนของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ที่พยายามจะให้ชาวบ้านได้มีการรวมตัวกันเพื่อร่วมกันจัดการแก้ไขปัญหาความยากจนบนพื้นฐานเดิมของวัฒนธรรมชุมชน เป็นสังคมแห่งการเกื้อกูล การช่วยเหลือระหว่างกัน และกันแบบเครือญาติพี่น้อง

1.2.2. แนวคิดและหลักการสำคัญของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นการผสมผสานระหว่างแนวคิดของสหกรณ์การเกษตร เครดิตยูเนียน และสินเชื่อเพื่อการเกษตร ประกอบด้วย 4 แนวคิด ดังนี้ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2554, น.2)

แนวคิดที่ 1 การรวมคนในหมู่บ้าน ใช้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยรวมคนที่มีฐานะแตกต่างกันให้ช่วยเหลือกัน เป็นการยกฐานะความยากจน อยู่บนพื้นฐานความเชื่อว่า “จนเงินแต่ไม่จนน้ำใจ”

แนวคิดที่ 2 การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุน โดยการรวมกลุ่มออมเงิน แล้วให้สมาชิกกู้ยืมเป็นทุนประกอบอาชีพ

แนวคิดที่ 3 การนำเงินทุนไปใช้ดำเนินการ ด้วยความขยัน ประหยัด ถูกต้องเพื่อให้ได้ทุนคืน และมีกำไรเป็นการสร้างรายได้ให้กับสมาชิก

แนวคิดที่ 4 การลดต้นทุนในการครองชีพ โดยให้สมาชิกมีการตั้งศูนย์สาธิตการตลาด เป็นการรวมตัวกันซื้อรวมตัวกันขาย สามารถลดต้นทุนในการซื้อสินค้าอุปโภค บริโภค และปัจจัยการผลิตได้

นอกจากนี้ในส่วนของการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นการรวมตัวของประชาชนบริหารจัดการโดยประชาชนและเพื่อประโยชน์ของสมาชิกและหมู่บ้าน มีหลักการดำเนินงาน ดังนี้ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2554, น.3)

1. ความรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นการสร้างความรู้สึกการเป็นเจ้าของให้กับสมาชิกทุกคนทำให้เกิดความรับผิดชอบ และช่วยกันดูแลเอาใจใส่ในการดำเนินงานของกลุ่ม

2. การพึ่งตนเอง ฝึกนิสัยการประหยัด และอดออม โดยนำเอาคุณสมบัติพิเศษ 3 ประการของชาวชนบท คือ ความซื่อสัตย์ ความทนอด และความอดทน มารวมกันในรูปแบบกลุ่มทำให้มีการรวมเงินทุนชุมชนเป็นของตนเอง ลดการพึ่งพาแหล่งทุนจากภายนอกหมู่บ้าน

3. หลักคุณธรรม ใช้การออมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน เพื่อให้มีคุณธรรม 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และความไว้วางใจ

4. หลักการควบคุมตนเอง สมาชิกกลุ่มๆ ทุกคนจะต้องให้ความสนใจดูแลความเคลื่อนไหว และตรวจสอบซึ่งกันและกัน

สำหรับการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2554, น.3)

1. เพื่อพัฒนาคน โดยใช้หลักการกลุ่มออมทรัพย์ฯ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเอง และเพื่อนสมาชิกให้มีคุณธรรม 5 ประการ

2. เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยการระดมเงินออม จัดตั้งเป็นกองทุน ทำให้ชุมชนมีแหล่งเงินทุนในการกู้ยืมไปประกอบอาชีพ ใช้ตามความจำเป็นของครอบครัว และเรียนรู้กิจกรรมเชิงธุรกิจสามารถเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว

3. เพื่อพัฒนาสังคม โดยการปลูกฝังคุณธรรม 5 ประการ ปลูกฝังวิถีประชาธิปไตย ก่อให้เกิดความสามัคคี การช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกัน ความร่วมมือร่วมใจ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความยุติธรรม ความเท่าเทียมกันของสมาชิก

โดยสรุปแนวคิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีวัตถุประสงค์หลักสำคัญ 3 ด้าน คือ การพัฒนาคน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และการพัฒนาสังคม ซึ่งมีหลักการดำเนินงาน 4 ประการ คือ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ การพึ่งตนเอง หลักคุณธรรม และหลักการควบคุมตนเอง ด้วยกระบวนการสะสมเงินทุน สร้างกระบวนการเรียนรู้ การทำงานร่วมกัน เพื่อการจัดการแก้ไขปัญหาและความต้องการของสมาชิก และค่อยๆพัฒนาไปตามลำดับขั้น สู่การเป็นสถาบันเงินทุนชุมชนที่มีความเข้มแข็งและยั่งยืน

1.2.3. สาเหตุการก่อเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

สำหรับสาเหตุการก่อเกิดของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนั้น สามารถพิจารณาได้จาก 2 ปัจจัยหลักที่สำคัญ ได้แก่ ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก ซึ่งได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ทำการศึกษา และกล่าวถึง ดังนี้

1.) **ปัจจัยภายใน** เป็นสถานการณ์ที่ทำให้ชาวบ้านต้องมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อจัดการแก้ไขปัญหาของตนเอง ซึ่งปัญหาโดยส่วนใหญ่ที่ค้นพบคือ ปัญหาความยากจนซึ่งในอดีตชาวบ้านเป็นผู้เสียเปรียบเชิงโครงสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ อำนาจทางการเมือง การเข้าถึงข้อมูล และแหล่งเงินทุนในระบบ เนื่องจากเงื่อนไขของสถาบันการเงินในระบบมีความสลับซับซ้อน ไม่สามารถเอื้ออำนวยให้ชาวบ้านซึ่งมีอาชีพเป็นเกษตรกรโดยส่วนใหญ่เข้าถึงได้ ซึ่งการทำการเกษตรจำเป็นต้องมีเงินในการลงทุนทั้งขั้นตอนการเตรียมการและการผลิต จึงทำให้ชาวบ้านมีเงินทุนหมุนเวียนไม่เพียงพอต่อการใช้จ่าย ทั้งในส่วนของรายจ่ายประจำวัน และการลงทุนประกอบอาชีพ และนำไปสู่การกู้ยืมเงินนอกระบบซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยที่สูงถึงร้อยละ 20 จนทำให้ชาวบ้านไม่สามารถหลีกเลี่ยงจักรแห่งความยากจนได้เลย (รุ่งวดี กลิ่นหอม, 2550, น.82) และเมื่อชาวบ้านในชุมชนต้องเผชิญปัญหาร่วมกัน จึงมีความพยายามที่จะแสวงหาแนวทางการจัดการแก้ไขด้วยวิธีการจัดการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มชาวบ้านภายในชุมชน เพราะถ้าหากไม่มีการจัดการแก้ไข ปัญหาดังกล่าวก็จะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น และปัญหาดังกล่าวก็จะส่งผลกระทบต่อรายจ่ายประจำวัน (สุทธิชัย อาภากร, 2548, 101) เช่นเดียวกันกับงานวิจัยของสุกัญญา โลจนานวิวัฒน์ (2548, น.138) พบว่า สาเหตุการก่อเกิด

ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนั้น ในช่วงแรกชาวบ้านโดยส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ไม่มีแหล่งเงินทุนที่จะนำมาประกอบอาชีพ หากมีปัญหาและความจำเป็นที่จะต้องใช้เงิน เช่น การเจ็บป่วย การจัดงานบุญประเพณีตามวัฒนธรรมของชุมชนที่ได้มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน ก็จะต้องไปกู้ยืมเงินจากนายทุนนอกระบบและจ่ายดอกเบี้ยที่ราคาสูง ส่วนการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบนั้นมีความยุ่งยากทั้งในด้านหลักฐานการกู้ยืม ระเบียบกฎเกณฑ์ และด้านการเดินทาง เพราะธนาคารโดยส่วนใหญ่จะตั้งอยู่ในเขตเมือง

2.) ปัจจัยภายนอก เป็นกลไกสนับสนุนที่ทำให้ชาวบ้านเกิดการรวมกลุ่มและจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตคือ นโยบายและการขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาจากกรมการพัฒนาชุมชนซึ่งมีบทบาทหน้าที่หลักในการสนับสนุนและส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนให้มีความยั่งยืน ซึ่งกรมฯได้มีการสำรวจข้อมูล จปฐ. เป็นประจำทุกปี จนได้รับข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาความยากจนของชาวบ้าน สู่การคิดค้นวิธีการจัดการแก้ไขปัญหา ภายใต้การนำของนายยุวัฒน์ วุฒิเมธี อธิบดีปฏิบัติการกรมการพัฒนาชุมชน ได้มีการทบทวนบทเรียนการดำเนินงานกับชุมชนที่ผ่านมา และนำเอาแนวคิดสหกรณ์เครดิตยูเนียน สหกรณ์การเกษตร และสินเชื่อเพื่อการเกษตร พัฒนาเป็นแนวคิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและมีการสนับสนุนให้ชาวบ้านรวมตัวจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อระดมทุนภายในชุมชนสำหรับการบริหารจัดการเงินที่ก่อให้เกิดการหมุนเวียนและการช่วยเหลือทางการเงินของชาวบ้าน ด้วยวิธีการพึ่งตนเอง ซึ่งเริ่มมีการดำเนินการครั้งแรกเมื่อ ปี พ.ศ. 2517 (สุกัญญา โลจนากวีวัฒน์, 2548, น.138; ชูชีพ เปียตนอก, 2552, น.186; กรมการพัฒนาชุมชน, 2554, น.1; อุดมศักดิ์ เดโชชัย บุญยั้ง ประทุม และสุรินทร์ ทองทศ, 2555, น.21)

โดยสรุป สาเหตุการก่อเกิดของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนั้น สามารถพิจารณาได้จาก 2 ปัจจัยหลักที่สำคัญ ได้แก่ ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก ซึ่งปัจจัยภายในนั้นเกิดจากการที่ชาวบ้านประสบปัญหาการขาดแคลนและโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุน ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตนำไปสู่การแสวงหาแนวทางร่วมกันเพื่อร่วมกันจัดการแก้ไขปัญหาของตนเอง และในส่วนของปัจจัยภายนอกเกิดจากการเข้ามาสนับสนุนจากภาครัฐภายใต้การนำโดยกรมการพัฒนาชุมชน

1.2.4. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการคงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการคงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนั้น สามารถพิจารณาได้จาก 2 ปัจจัยหลักที่สำคัญ ได้แก่ ปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก ซึ่งได้มีนักวิชาการหลายท่านได้ทำการศึกษา และกล่าวถึง ดังนี้

1.) ปัจจัยภายใน สำหรับปัจจัยภายในที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสามารถพิจารณาได้หลายด้านด้วยกัน ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ ดังนี้

1.1.) ภาวะผู้นำ พบว่า การที่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสามารถดำรงอยู่ได้นั้น คณะกรรมการจะต้องมีภาวะความเป็นผู้นำ มีจิตอาสา มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขบวนการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชนตนเองได้ดี (รัตนพันธ์ คลีคลาย, 2546, น.67-70; อรรวรรณ สุทธิพิทักษ์, 2548, น.129; อิศรนนท์ ทรงเนติเชาวลิต และจิตติมา เวชพงศ์, 2557, น.1319)

1.2.) การมีส่วนร่วม พบว่า การที่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสามารถดำรงอยู่ได้นั้น การมีส่วนร่วมจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะความรู้สึกร่วมของสมาชิกและคณะกรรมการที่ให้ความหมายและคุณค่าของกลุ่มจะสร้างความศรัทธา และพลังอำนาจให้กลุ่มได้มีโอกาสการพัฒนาและมีพัฒนาการต่อไปเรื่อยๆ (รัตนพันธ์ คลีคลาย, 2546, น.70-72; อิศรนนท์ ทรงเนติเขาวลิต และฐิติมา เวชพงค์, 2557, น.1319) ซึ่งหลักการมีส่วนร่วมนั้นจะต้องริเริ่มตั้งแต่การร่วมกันระดมความคิด ถึงปัญหา ความต้องการของกลุ่ม สู่การจัดการวางแผนการดำเนินงาน และขั้นสุดท้ายคือการร่วมกันรับผลประโยชน์จากการร่วมกันปฏิบัติงาน

1.3.) การจัดการศึกษา พบว่า การที่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสามารถดำรงอยู่ได้นั้น การจัดการศึกษาของกลุ่มมีความสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งกระบวนการจัดการศึกษาดังกล่าวเป็นการศึกษาทางเลือกที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวิถีชีวิต ปัญหา ความต้องการของชาวบ้านอย่างแท้จริง (สำนักส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, มปป) มีรูปแบบวิธีการหลายอย่าง ได้แก่ การไปศึกษาดูงานจากกลุ่มเครือข่ายที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงาน การเรียนรู้ผ่านเวทีการประชุมภายในกลุ่ม การเรียนรู้ผ่านการสัมมนา อบรม ซึ่งวิธีการจัดการศึกษาดังกล่าวจะมุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้จักจัดการตนเอง สามารถนำข้อมูลดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตได้ และเห็นคุณค่าขบวนการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (อิสรนนท์ ทรงเนติเขาวลิต และฐิติมา เวชพงค์, 2557, น.1319)

1.4.) วัฒนธรรมชุมชน พบว่า การที่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสามารถดำรงอยู่ได้นั้น วัฒนธรรมชุมชนมีความสำคัญต่อการกำหนดทิศทางการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์ฯ ทั้งนี้ชาวบ้านโดยส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้นมักจะเป็นเครือญาติพี่น้องกัน และในส่วนของขบวนการกลุ่มออมทรัพย์นั้น เป็นการประยุกต์หรือการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งเดิมที่ชุมชนนั้นมีวิถีแห่งการให้ การเอื้ออาทร และการช่วยเหลือระหว่างกันและกันอยู่แล้ว (รัตนพันธ์ คลีคลาย, 2546, น.72)

1.5.) การบริหารจัดการ พบว่า การที่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสามารถดำรงอยู่ได้นั้น บริหารจัดการถือว่ามีสำคัญอย่างยิ่ง เพราะหากกลุ่มมีการบริหารจัดการไม่ดี ไม่มีความโปร่งใสก็จะสร้างความไม่ไว้วางใจระหว่างกันและกันของสมาชิกกับคณะกรรมการ ฉะนั้นในหลักการบริหารจัดการคณะกรรมการจะต้องตระหนักถึงกระบวนการมีส่วนร่วม หลักความโปร่งใส ความซื่อสัตย์สุจริต ความสามารถทางความคิดที่จะทำให้กลุ่มมีผลกำไร การคิดค้นกิจกรรมใหม่ที่สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้ ชื่อเสียงและภาพลักษณ์ของกลุ่ม ความรู้สึกร่วมของสมาชิก ซึ่งเป็นตัวกำหนดชะตากรรมและการคงอยู่ของกลุ่ม (อรวรรณ สุทธิพิทักษ์, 2548, น.129; สาวิตรี ศรีปาน, 2552, น. 144) นอกจากนี้ประสบการณ์ดำเนินงานของคณะกรรมการบริหารมีความสำคัญต่อการคงอยู่ของกลุ่มซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอิสรนนท์ ทรงเนติเขาวลิต และฐิติมา เวชพงค์ (2557, น.1320) พบว่า คณะกรรมการที่มีประสบการณ์ในการบริหารกลุ่มมาก่อนแล้ว จะมีประสิทธิภาพการดำเนินงานในระดับสูง ซึ่งแตกต่างจากคณะกรรมการที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในการบริหารจัดการกลุ่มเลย

2.) ปัจจัยภายนอก สำหรับปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสามารถพิจารณาได้หลายด้านด้วยกัน ซึ่งมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ ดังนี้

2.1.) นโยบายและการสนับสนุนจากภาครัฐ พบว่า การที่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสามารถดำรงอยู่ได้นั้น นโยบายภาครัฐมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะนโยบายภาครัฐย่อมนำมาสู่การ

บังคับใช้ทางกฎหมายและการสนับสนุนหรือไม่สนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐจะมีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ (อุดมศักดิ์ เดโชชัย บุญยั้ง ประทุม และสุรินทร์ ทองทศ, 2555, น.21; อิศรนนท์ ทรงเนติเชาวลิต และฐิติมา เวชพงศ์, 2557, น.1319)

2.2.) เครือข่ายทางสังคม พบว่า การที่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสามารถดำรงอยู่ได้นั้น เครือข่ายทางสังคมมีความจำเป็นอย่างยิ่งในฐานะของเครื่องมือในการพัฒนาออมทรัพย์ฯ ทั้งนี้ เครือข่ายจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทั้งในมิติขององค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการร่วมกันระดมความคิดเห็น แนวทางการแก้ไขปัญหาและการดำเนินงานกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ ตลอดจนการเสริมสร้างความมั่นใจให้แก่แกนนำกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้ (จิตสุภา จำปา, 2548, น.133; สาวิตรี ศรีปาน, 2552, น. 144; อุดมศักดิ์ เดโชชัย บุญยั้ง ประทุม และสุรินทร์ ทองทศ, 2555, น.21)

โดยสรุปปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการคงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนั้น สามารถพิจารณาได้จาก 2 ปัจจัยหลักที่สำคัญ ได้แก่ ปัจจัยภายใน คือ ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วม การจัดการศึกษา วัฒนธรรมชุมชน และการบริหารจัดการ ส่วนปัจจัยภายนอก คือ นโยบายและการสนับสนุนจากภาครัฐ และขบวนการของเครือข่ายทางสังคม

1.2.5. การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

สำหรับการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตโดยส่วนใหญ่ นั้น มีการดำเนินงานหลายด้าน เมื่อกลุ่มมีการระดมทุนได้มากพอ ก็จะสามารถนำเงินทุนมาขยายกิจกรรมการดำเนินงานเพื่อการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาและความต้องการของสมาชิก ซึ่งสามารถจำแนกได้ 5 ด้าน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2554, น.7-8) ดังนี้

1.) **ด้านการพัฒนาอาชีพและรายได้** กลุ่มได้มีการนำเงินทุนที่สมาชิกได้ร่วมกันสะสมมาบริหารจัดการเป็นสัดส่วนและดำเนินการปล่อยกู้ให้กับสมาชิกได้นำไปหมุนเวียนเพื่อใช้จ่ายในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งทางกลุ่มได้มีการดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชาวบ้านสมัครเป็นสมาชิกกลุ่ม และมีการออมเงินอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนการส่งเสริมการจัดการตนเองด้านการประกอบอาชีพและการออมอย่างยั่งยืน (ชนพัต ปลอดภัย และวันชัย ธรรมสังการ, 2556, น.69-70)

2.) **ด้านการจัดสวัสดิการ** กลุ่มสามารถจัดสรรผลกำไรของกลุ่มเพื่อจัดเป็นสวัสดิการให้แก่สมาชิก ได้แก่ ทุนการศึกษา ทุนค่ารักษาพยาบาล เงินฌาปนกิจสงเคราะห์ ทุนสาธารณประโยชน์ ทุนสาธารณภัย ทุนสงเคราะห์ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส การประกันชีวิต การประกันภัย และการประกันสุขภาพ ซึ่งเป็นระบบสวัสดิการแบบครบวงจรชีวิตตั้งแต่เด็กแรกเกิด วัยเด็กและเยาวชน วัยคนทำงาน และคนชรา (อาแว มะแส, 2553, น.19)

3.) **ด้านการพัฒนาธุรกิจของชุมชน** เป็นกิจกรรมที่สามารถช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชุมชน เป็นการฝึกการดำเนินธุรกิจในระบบกลุ่ม โดยมุ่งหวังให้มีกำไรเพื่อนำไปปันผลเฉลี่ยคืน และจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกและชุมชน ได้แก่ ศูนย์สาธิตการตลาด ปั่นน้ำมัน ลานตากผลผลิต โรงผลิตน้ำดื่ม โรงงานขนมจีน โรงงานอบยางแผ่นรมควัน โรงสีชุมชน เป็นต้น ทั้งนี้กลุ่ม

จะต้องมีการคิดค้นกิจกรรมใหม่ๆ อยู่เสมอ เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของสมาชิก ที่นอกเหนือจากการออมแล้ว กลุ่มจะต้องลดวงจรการเป็นหนี้และเพิ่มขีดความสามารถในการลงทุน ร่วมกันเพื่อดำเนินธุรกิจ (ณัฐภาพงศ์ อภิโชติเดชาสกุล และกัลป์ยาภัสร์ อภิโชติเดชาสกุล, 2557, น.113)

4.) ด้านการพัฒนาคณะกรรมการและสมาชิก กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสามารถพัฒนา คณะกรรมการและสมาชิก โดยการจัดฝึกอบรม สัมมนา จัดเวทีประชาคม เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัด การศึกษาดูงาน เพื่อเป็นการเสริมสร้างศักยภาพให้แก่คณะกรรมการและสมาชิกของกลุ่ม ซึ่งณัฐภาพงศ์ อภิโชติเดชาสกุล และกัลป์ยาภัสร์ อภิโชติเดชาสกุล (2557, น.113) กล่าวว่า กลุ่มจะต้องมีการ จัดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นมิติการจัดการศึกษาทางเลือก เน้นกระบวนการมีส่วนร่วม การให้ ความสำคัญและคุณค่ากับทุกคน โดยการเริ่มต้นจากการฟัง อาจจะมีการจัดอบรมและมีวิทยากรผู้รู้มา บรรยาย พูดคุยแลกเปลี่ยน นอกจากนี้คณะกรรมการจะต้องปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่างแก่สมาชิก สู่ การทดลองปฏิบัติเองของสมาชิก

5.) ด้านการบริหารจัดการ (1) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้มีการจัดโครงสร้างหน่วยตาม ลักษณะของการจัดแบ่งงานตามหน้าที่ (2) การกำหนดกำลังคน มีสมาชิกกลุ่มซึ่งสามารถจำแนก ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ สมาชิกสามัญและสมาชิกวิสามัญ โดยรับสมาชิกใหม่เฉพาะวันประชุมใหญ่ ประจำปี พร้อมกับการสรรหาคณะกรรมการซึ่งจะมีการเลือกตั้งทุกปี (3) การวางแผนจัดกิจกรรมให้ สอดคล้องกับนโยบายการบริหารจัดการกลุ่ม แบ่งตามลักษณะงานที่ต้องรับผิดชอบ 2 ส่วน คือ ฝ่าย บริหาร และฝ่ายสวัสดิการ การบริหารบุคคลโดยใช้วิธีการเลือกตั้งตามหลักประชาธิปไตย และ (4) การอำนวยความสะดวก มีการจัดประชุมเพื่อชี้แจงถึงผลการดำเนินงานของแต่ละฝ่ายให้สมาชิกได้รับ ทราบ และในระเบียบของกลุ่มได้กำหนดกติกา เพื่อใช้สำหรับการควบคุมการดำเนินงานของกลุ่มซึ่ง สมาชิกและคณะกรรมการทุกท่านจะต้องปฏิบัติตาม (ธนาชัย สุขวณิช, 2555, น.25) นอกจากนี้ ธีร พร ทองชะโชค (2556, 108-113) กล่าวว่า การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนั้นมี หลักการดำเนินงานที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ (1) การวางแผน เป็นการกำหนดเป้าหมาย กลยุทธ์การ ดำเนินงาน และแผนปฏิบัติงานสำหรับกิจกรรม (2) การจัดองค์การ มีโครงสร้างการดำเนินงาน มีการ แบ่งบทบาทหน้าที่สำหรับการดำเนินงาน กำหนดกติกา การพัฒนาบุคลากร และการจัดสรร ผลประโยชน์แก่สมาชิก (3) การนำ มีคณะกรรมการกลุ่มซึ่งจัดแบ่งออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายรับเงิน ผากและผ่อนส่งเงินกู้ ฝ่ายการเงินบัญชี และคณะกรรมการฝ่ายสินเชื่อ รวมถึงการสร้างแรงจูงใจใน การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม ตลอดจนมีการสื่อสารที่ดีเพื่อสร้างความเข้าใจ และ (4) การควบคุม จะม การติดตามประเมินผลการดำเนินงานเป็นระยะเพื่อนำเสนอผลการดำเนินงานทั้งด้านบวกและด้านลบ

โดยสรุปการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสามารถจำแนกได้ 5 ด้าน ประกอบด้วย การดำเนินงานด้านการพัฒนาอาชีพและรายได้ ด้านการจัดสวัสดิการ ด้านการพัฒนาธุรกิจของชุมชน ด้านการพัฒนาคณะกรรมการและสมาชิก และด้านการบริหารจัดการ ซึ่งการดำเนินงานในลักษณะ ดังกล่าวเป็นไปเพื่อการตอบสนองความต้องการและปัญหาที่เกิดขึ้นกับสมาชิก

1.2.6. ผลการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

สำหรับผลการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต นับตั้งแต่มีการจัดตั้งครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2517 จนถึงปัจจุบัน ปี พ.ศ. 2559 ได้มีนักวิชาการหลายท่านทำการศึกษา ซึ่งสามารถจำแนกผลการดำเนินงานออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

1) ด้านเศรษฐกิจ พบว่า ภายหลังจากการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ผลที่เกิดขึ้นทางด้านเศรษฐกิจที่ชัดเจนที่สุดคือการมีสถาบันการเงินของชุมชน ที่เกิดจากการจัดการของชุมชนเพื่อประโยชน์ของชุมชนโดยแท้จริง ทั้งนี้การมีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตก่อให้เกิดการหมุนเวียนเงินทุนภายในชุมชน เพื่อการช่วยเหลือระหว่างกันและกันของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสและช่องทางการเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อการประกอบอาชีพและการใช้จ่ายสำหรับการดำเนินชีวิต (ธนพัต ปลอดภัย และวันชัย ธรรมสังการ, 2556, น.69-70) นอกจากนี้กลุ่มออมทรัพย์ฯ ยังได้มีการขยายกิจกรรมเพิ่มเติมจากการออม สู่การทำร้านค้าชุมชนจะเป็นระบบการพัฒนาทุนอันดับแรกๆ ที่กลุ่มออมทรัพย์เลือกดำเนินการ โดยเฉพาะกลุ่มที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ชนบท รวมถึงการขยายเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ การทำโรงสีข้าว ยุ้งฉางเก็บพืชผลการผลิต ป้อนน้ำมัน เป็นต้น (ซีพี เบียดนอก, 2552, น.190-191)

2) ด้านสังคม พบว่า ภายหลังจากการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตผลที่เกิดขึ้นทางด้านสังคมที่ชัดเจนที่สุดคือ การเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตของสมาชิก ซึ่งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตมีความพยายามที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวบ้านด้วยการให้บริการสวัสดิการเกิด แก่ เจ็บ ตาย ได้แก่ สวัสดิการเพื่อทุนการศึกษา สวัสดิการเงินกู้ สวัสดิการคนด้วยโอกาส เด็ก และคนชรา สวัสดิการเงินฌาปนกิจสงเคราะห์ และอื่นๆ ตามบริบทพื้นที่ของชุมชน (ซูซีพี เบียดนอก, 2552, น.191-193; ธนพัต ปลอดภัย และวันชัย ธรรมสังการ, 2556, น.70)

3) ด้านวัฒนธรรม พบว่า ภายหลังจากการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตผลที่เกิดขึ้นทางด้านวัฒนธรรมที่ชัดเจนที่สุดคือ การสร้างค่านิยมการออมซึ่งเป็นวิถีที่ได้มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน นอกจากนี้ทางกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตยังได้มีการสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมทางประเพณีของชุมชนท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมประเพณีทางศาสนา หรือประเพณีในรอบปี ซึ่งอยู่ในวิถีชีวิตของคนในชุมชน (ธนพัต ปลอดภัย และวันชัย ธรรมสังการ, 2556, น.71)

4) ด้านการศึกษา พบว่า ภายหลังจากการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตผลที่เกิดขึ้นทางด้านการศึกษาที่ชัดเจนที่สุดคือ กระบวนการจัดการศึกษาทางเลือกที่สร้างโอกาสให้ชาวบ้านได้เข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานที่พึงได้รับ ทั้งนี้จากการเข้าร่วมขบวนการกลุ่มทำให้ชาวบ้านได้มีโอกาสการพบปะพูดคุย และแลกเปลี่ยนเรียนรู้สำหรับการดำเนินชีวิต เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของปัญหา ความต้องการ และวิถีวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น (จรัญ พุเต็มวงศ์, 2538, น.97)

1.2.7. การพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

สำหรับการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จะต้องมีการดำเนินงานเป็นขั้นตอนตามระยะเวลา และวิธีการปฏิบัติ ซึ่งสามารถจำแนก 6 ขั้นตอน (นันทิยา หุตานูวัตร และณรงค์ หุตานูวัตร, 2549, น.39-73) ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน ก่อนการดำเนินการพัฒนาองค์กรชุมชนนักพัฒนา จำเป็นต้องมีการศึกษาทำความเข้าใจกับชุมชน ศึกษาประเด็นปัญหา ความต้องการ และศักยภาพ หรือทุนทางสังคมที่ชุมชนมีเพื่อนำมาจัดแจงหมวดหมู่ก่อนการวางแผนกิจกรรมเพื่อการจัดการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัฐฐาพงศ์ อภิโชติเดชาสกุล และกัลปยาภัสร์ อภิโชติเดชาสกุล (2557, น.113) กล่าวว่า ก่อนการจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชน จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการ (1) จัดเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชน โดยเฉพาะข้อมูลกลุ่ม/ องค์กรต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนอย่างละเอียด เพื่อให้ทราบถึงรายละเอียดของข้อมูล และความต้องการของสมาชิก อาจจะไปพูดคุยถึงประตูบ้าน การประชุมกลุ่มย่อย หรือใช้แบบสอบถาม เป็นต้น (2) วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อหาแนวทางการดำเนินงานร่วมกันกับกลุ่ม/องค์กรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน โดยการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อตกลงและผลสรุปร่วมกัน (สุกัญญา โสจนาภิวัฒน์, 2548, น.138; สาวิตรี ศรีปาน, 2552, น.141-142)

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นการเตรียมกลุ่ม เป็นระยะของการวางแผนงาน การจัดตั้งโครงสร้างองค์กรชุมชน การวางวิสัยทัศน์ วางเงื่อนไขขกติกการรวมกลุ่ม เป็นการสร้างความไว้วางใจ การนำปัญหามาสร้างแนวทางการจัดการแก้ไขปัญหา และการสร้างการรับรู้ถึงประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับภายหลังจากการรวมกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัฐฐาพงศ์ อภิโชติเดชาสกุล และกัลปยาภัสร์ อภิโชติเดชาสกุล (2557, น.113) กล่าวว่า ในระยะการเตรียมความพร้อมของกลุ่ม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการสร้างความชัดเจนร่วมกัน เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ ด้วยการกำหนดโครงสร้าง คณะกรรมการ รูปแบบการดำเนินงาน เงื่อนไขและกฎระเบียบ จัดให้มีสถานที่ตั้ง รูปแบบการประสานงาน และกำหนดวันเวลาทำการที่ชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สาวิตรี ศรีปาน (2552, น.141-142) ในขั้นตอนการเตรียมกลุ่มชาวบ้านได้มีการปรึกษาหารือและสร้างแนวทางร่วมกัน และเป็นช่วงแรกที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้แนวคิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจากเจ้าหน้าที่ของภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการเรียนรู้ของกลุ่ม เป็นการทบทวนองค์ความรู้ที่เกิดจากการทำกิจกรรม ประสบการณ์ และได้รับบทเรียนร่วมกัน เพื่อเป็นการเรียนรู้และการต่อเติมองค์ความรู้ในบางส่วนที่ยังขาดหายด้วยการศึกษาดูงาน การจัดสัมมนาอบรม และนำไปสู่การปฏิบัติทดลอง จนเกิดการรับรู้ในกระบวนการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาองค์กรชุมชน (สาวิตรี ศรีปาน, 2552, น.141-142; ญัฐฐาพงศ์ อภิโชติเดชาสกุล และกัลปยาภัสร์ อภิโชติเดชาสกุล, 2557, น.114)

ขั้นตอนที่ 4 ขั้นการทำกิจกรรมของกลุ่ม เป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับเป้าหมายของการรวมกลุ่ม แผนการดำเนินงาน สู่การกำหนดกิจกรรมกลุ่ม ในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การศึกษา และการเมืองการปกครอง พร้อมการกำหนดบทบาทหน้าที่เพื่อยืนยันความมั่นคงของกลุ่ม พร้อมด้วยการเสริมสร้างศักยภาพแกนนำ สร้างเงื่อนไขขกติกาและกฎระเบียบอีกครั้งเพื่อเป็นการ

ทบทวนหรือปรับเปลี่ยนข้อตกลงตามความเหมาะสม มีการดำเนินงานตามแผนการที่วางไว้ และการสรุปบทเรียนภายหลังการดำเนินงาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุกัญญา โลงนาภิวัฒน์ (2548, น. 138) ศึกษากระบวนการพัฒนากลุ่มสัจจะออมทรัพย์ จังหวัดสงขลา พบว่า ในระยะนี้เป็นขั้นการดำเนินงานโดยสมาชิกเริ่มมีการสะสมเงินออมทรัพย์ ซึ่งภายใต้การดำเนินงานนี้ กลุ่มแกนนำใช้เงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ให้รู้จักการประหยัด อดออม มีวินัย มุ่งมั่น ขยัน หมั่นเพียร และพึ่งตนเองได้ ในขั้นตอนนี้จะเป็นการเน้นการสร้างสัจจะและการเกื้อกูลให้เกิดขึ้นในกลุ่มสมาชิก โดยใช้กติกาทางสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นเป็นตัวควบคุม

ขั้นตอนที่ 5 ขั้นการขยายกิจกรรมของกลุ่ม ภายหลังจากกลุ่มดำเนินกิจกรรมไปสู่เป้าหมายได้สำเร็จในกระบวนการที่ผ่านมา กลุ่มต้องทำการสรุปบทเรียนเพื่อทำการทบทวนเป้าหมายใหม่ และเริ่มการเสริมสร้างศักยภาพการดำเนินงานแก่สมาชิกและแกนนำ ถ่ายทอดเจตนารมณ์และสร้างแกนนำชุดใหม่เข้าร่วมเรียนรู้งาน และทำการตรวจสอบระบบการดำเนินงาน (สาวิตรี ศรีปาน, 2552, น.141-142; ญัตติพิชญ์ อภิชาติเดชาสกุล และกัลป์ยาภัสร์ อภิชาติเดชาสกุล, 2557, น.114)

ขั้นตอนที่ 6 ขั้นการสร้างเครือข่ายของกลุ่ม เป็นการทำความเข้าใจเบื้องต้นก่อนการดำเนินการเพื่อให้สมาชิกได้รับรู้การดำเนินงานเกี่ยวกับเครือข่าย การวางเป้าหมายของการเข้าร่วมเครือข่าย มีการเริ่มต้นเครือข่ายด้วยการใช้เวทีที่ประชุมเป็นพื้นที่สำหรับการพบปะพูดคุย ทำความเข้าใจและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก และร่วมกำหนดเป้าหมายของเครือข่าย วางแผนการดำเนินกิจกรรมเครือข่าย ร่วมกันทดลองกิจกรรมของเครือข่าย รวมถึงการสร้างเงื่อนไขและกติกาเครือข่ายเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงอันนำไปสู่ผลสำเร็จร่วมกัน และมีการพัฒนาองค์กรอยู่ตลอดเวลาซึ่งสามารถยกระดับเป็นสถาบัน องค์กรนิติบุคคลได้ เป็นพื้นที่สำหรับการเสริมสร้างกำลังใจซึ่งกันและกันของเครือข่าย และมีส่วนร่วมในการพัฒนาองค์กรชุมชนอย่างยั่งยืน (สาวิตรี ศรีปาน, 2552, น.141-142; ญัตติพิชญ์ อภิชาติเดชาสกุล และกัลป์ยาภัสร์ อภิชาติเดชาสกุล, 2557, น.114)

โดยสรุปการพัฒนาของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสามารถจำแนกได้ 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 ขั้นการศึกษาวิเคราะห์ชุมชน ขั้นตอนที่ 2 ขั้นการเตรียมกลุ่ม ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการเรียนรู้ของกลุ่ม ขั้นตอนที่ 4 ขั้นการทำกิจกรรมของกลุ่ม ขั้นตอนที่ 5 ขั้นการขยายกิจกรรมของกลุ่ม ขั้นตอนที่ 6 ขั้นการสร้างเครือข่ายของกลุ่ม ซึ่งขบวนการแบบเครือข่ายจะมีความจำเป็นอย่างยิ่งเมื่อกลุ่มได้มีการพัฒนาการถึงจุดสูงสุด เพราะเครือข่ายสามารถเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับกลุ่มเพิ่มขึ้น และหากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสามารถรวมตัวกันได้ตั้งแต่ระดับตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมิภาค และประเทศ ก็จะสามารถกระจายทุนและการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน

1.3. ขบวนการแบบเครือข่าย : เครื่องมือการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

1.3.1. ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับเครือข่าย

เครือข่ายเกิดขึ้นในสังคมมนุษย์มานานแล้ว จะเห็นได้ว่าความสัมพันธ์แบบเครือข่ายมีในทุกสังคมทั้งสังคมตะวันออกและตะวันตก รวมถึงสังคมไทย เพราะทุกสังคมโดยธรรมชาติของมนุษย์แล้วไม่สามารถดำรงตนอยู่ได้ด้วยตนเองเพียงลำพัง สมาชิกในสังคมจะต้องมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม และ

เครือข่ายเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกันและกัน เช่น การร่วมมือด้านการใช้แรงงาน การประกอบอาชีพ การสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ การป้องกันแก้ไขปัญหาทางสังคม การทำบุญ การร่วมประเพณี ในเทศกาลต่างๆ การรักษาสีทธิประโยชน์ของส่วนรวม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น เพียงแต่ยังไม่มีนิยามคำว่าเครือข่ายขึ้นเท่านั้นเอง (สนธยา พลศรี, 2550, น.191)

เครือข่ายทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ในสังคมมนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคลกับกลุ่ม กลุ่มกับกลุ่ม และกลุ่มกับเครือข่าย โดยเป็นการอธิบายถึงพฤติกรรมและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับสิ่งต่างๆ เช่น กิจกรรม การสื่อสาร ความร่วมมือ การพึ่งพาอาศัย การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นต้น ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่มีโครงสร้างและรูปแบบที่หลากหลาย โดยเครือข่ายทางสังคมของมนุษย์นั้น มีการกระจายตัวไปตามหน่วยย่อยหรือปัจเจกบุคคลในสังคม มีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่และแปรเปลี่ยนไป เช่นเดียวกับสรรพสิ่ง ซึ่งเราสามารถมองเห็นได้ทั้งในมิติแห่งความสัมพันธ์ที่ปัจเจกบุคคลเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย และเครือข่ายมีความสัมพันธ์กับแบบแผนหรือเส้นทางของปัจเจกบุคคลและกลุ่มคน โดยเป็นกระบวนการที่มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรม การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน และความสัมพันธ์อันใกล้ชิด (สุทธิชัย อากาศโร, 2547, น.6)

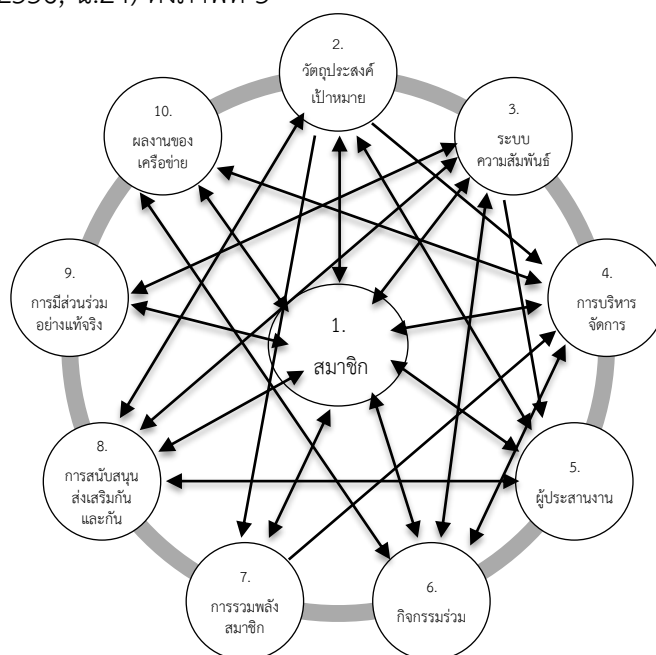
ซึ่งความเป็นมาของแนวคิดเครือข่ายทางสังคมนั้น แรกเริ่มเดิมทีของการขยายศาสนธรรมของศาสนาคริสต์ระหว่าง 350 ปีแรก ซึ่งถูกกีดกันจากรัฐในอาณาจักรโรมันอย่างรุนแรง ชาวคริสต์จึงพยายามที่จะแสวงหาแนวทางการดำเนินงาน และการปรับตัวเพื่อให้สามารถแผ่ขยายแนวความคิดทางศาสนาและการดำรงอยู่ด้วยการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม และสร้างเครือข่ายการทำงานทั่วทุกพื้นที่เป็นสังคมเครือข่ายที่มีพลังอำนาจ สร้างรากฐานทางสังคมวัฒนธรรม และสามารถดำรงอยู่ได้ทุกสถานการณ์ที่ต้องเผชิญ จนกระทั่งได้รับการยอมรับจากอาณาจักรโรมันในยุคจักรพรรดิคอนสแตนตินเมื่อประมาณปี ค.ศ. 350 ที่สะท้อนให้เห็นถึงการจัดการตนเองของชาวคริสต์ในสมัยโบราณ (เสรีพงศ์พิศ, 2548, น.29) เช่นเดียวกันกับสังคมไทยที่ได้มีขบวนการเครือข่ายเกิดขึ้นมานานแล้ว โดยพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่หลอมรวมให้ชาวบ้านอาศัยอยู่กันเป็นกลุ่ม เครือข่าย และมีการพึ่งพาอาศัยระหว่างกันและกัน เช่น เครือข่ายชาวลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในสมัยโบราณ มีการผลิตอาหารตามภูมิศาสตร์ที่ตั้งของชุมชนซึ่งแบ่งออกเป็น 4 พื้นที่ ได้แก่ เขตพื้นที่ภูเขา เขตพื้นที่ป่า เขตพื้นที่นา และเขตพื้นที่ทะเล ได้มีการนำข้าวของเครื่องใช้มาแลกเปลี่ยนกัน รวมถึงงานบุญประเพณีงานบวช งานแต่งงานที่มีการสืบทอดกันมาก็สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงเครือข่าย (สนธยา พลศรี, 2550, น.193)

โดยสรุปเครือข่ายทางสังคมเกิดขึ้นมานานแล้วพร้อมกับสังคมมนุษย์ โดยธรรมชาติมนุษย์ไม่สามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเองเพียงลำพัง จึงก่อให้เกิดการรวมตัวกันเพื่อสร้างจุดมุ่งหมาย และปฏิบัติการสู่ผลสัมฤทธิ์ของจุดมุ่งหมายร่วมกัน มีการพึ่งพาอาศัยระหว่างกันและกันของสมาชิกภายในเครือข่าย ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสาร การจัดการเศรษฐกิจ และเป็นเครื่องมือในการจัดการแก้ไขปัญหาของมนุษย์

1.3.2. องค์ประกอบของเครือข่าย

องค์ประกอบของเครือข่ายเป็นหน่วยย่อยแวดล้อมที่คอยชักทอนิยามศัพท์ และขบวนการเคลื่อนไหวที่แสดงให้เห็นถึงคำว่าเครือข่าย ตั้งแต่ขั้นการก่อเกิด ปฏิสัมพันธ์ การเชื่อมร้อยตัวกันเป็นเครือข่าย จนนำไปสู่ผลประโยชน์ร่วมกันของสมาชิก ซึ่งได้มีนักวิชาการหลายท่านทำการศึกษาและอธิบาย โดยสรุปประเด็นสำคัญ (สนธยา พลศรี, 2550, น.216-218; เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ และอรุณศรี จิตต์แจ่ม, 2556, น.24) ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 : แสดงองค์ประกอบของเครือข่าย

ที่มา : สนธยา พลศรี, 2550, น.218; เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ และอรุณศรี จิตต์แจ่ม, 2556, น.24

1. สมาชิกของเครือข่าย อาจเป็นบุคคล กลุ่มคน องค์กร หรือชุมชนขนาดต่างๆ ตามระดับของเครือข่าย สมาชิกเป็นองค์ประกอบพื้นฐานของเครือข่ายเพราะถ้าหากไม่มีสมาชิกแล้วเครือข่ายไม่สามารถเกิดขึ้นได้

2. วัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน สมาชิกของเครือข่ายจะต้องมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกัน มารวมกันเป็นเครือข่ายเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายเดียวกัน

3. ระบบความสัมพันธ์ของเครือข่าย สมาชิกของเครือข่ายมารวมกันด้วยความสมัครใจ สมาชิกยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนินงาน มีความเท่าเทียมกันในการดำเนินกิจกรรม มีระบบในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์หรือการถักทอสายใยของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกให้เกิดความยั่งยืน

4. การบริหารจัดการ สมาชิกเครือข่ายเป็นผู้ร่วมกันกำหนดการบริหารจัดการเครือข่ายทั้งโครงสร้างเครือข่าย สถานภาพและบทบาทของสมาชิก กฎระเบียบที่ใช้ร่วมกัน การประสานงาน การติดต่อสื่อสาร แผนและโครงการ งบประมาณเป็นต้น ซึ่งรูปแบบของการบริหารจัดการเครือข่ายขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ เป้าหมายของเครือข่าย คุณลักษณะของสมาชิกเครือข่ายเป็นสำคัญ

5. ผู้ประสานงานเครือข่าย เครือข่ายต้องมีผู้ประสานงาน ทำหน้าที่ประสานงาน บริหารจัดการเครือข่ายที่คัดเลือกโดยสมาชิก ซึ่งอาจจะเป็นบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในลักษณะของคณะกรรมการเครือข่ายก็ได้ อาจจะมีศูนย์กลางประสานงานเพียงศูนย์เดียวหรือหลายศูนย์ก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิกหรือขนาดของเครือข่าย และความเห็นร่วมกันของสมาชิก

6. กิจกรรมร่วมกัน เครือข่ายต้องมีกิจกรรมที่สมาชิกร่วมกันดำเนินงานเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่าย ซึ่งควรจะเป็นกิจกรรมในการดำเนินงานของเครือข่าย ตามปกติและกิจกรรมที่ร่วมกันดำเนินการเป็นกรณีพิเศษ เพื่อให้สมาชิกของเครือข่ายได้ร่วมกิจกรรมกันอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

7. การรวมพลังสมาชิก เครือข่ายต้องมีการรวมพลังหรือศักยภาพของสมาชิกมาใช้ในการดำเนินงานร่วมกัน เพราะพลังของเครือข่ายเป็นพลังที่เพิ่มขึ้นแบบทวีคูณและมีผลต่อความสำเร็จของเครือข่าย

8. การสนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกัน สมาชิกของเครือข่ายสนับสนุนส่งเสริมสมาชิกคนอื่นๆ ให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ต่างคนต่างทำ โดยทุกคนตระหนักถึงความสำคัญของสมาชิกแต่ละคน มีจิตสำนึกในการเป็นเจ้าของเครือข่ายและการบรรลุเป้าหมายของเครือข่ายร่วมกัน

9. การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง สมาชิกของเครือข่ายมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของเครือข่ายอย่างกว้างขวางทั้งการร่วมเรียนรู้ ร่วมสรุปบทเรียน ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนงาน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล ร่วมรับผลประโยชน์

10. ผลงานของเครือข่าย เครือข่ายต้องมีผลการดำเนินงานซึ่งเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จของเครือข่าย ความสำเร็จดังกล่าวคือการทำงานบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่ายนั่นเอง ดังนั้นนอกจากเครือข่ายจะมีกิจกรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญแล้ว ผลงานของเครือข่ายเองก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งของเครือข่าย

1.3.3. รูปแบบเครือข่าย

รูปแบบเครือข่ายสามารถพิจารณาได้ด้วยหลักเกณฑ์ 3 ด้าน ประกอบด้วย พื้นที่ กิจกรรม และโครงสร้าง ซึ่งได้มีนักวิชาการทำการศึกษาและอธิบายไว้ (สุทธิชัย อากาศโร, 2547, น.84-92; สุรพล พะยอมแย้ม, 2556, น.140-141) ดังนี้

1. เครือข่ายด้านพื้นที่ (area network) หมายถึง การรวมตัวของกลุ่มองค์กร ที่อาศัยพื้นที่ดำเนินการเป็นปัจจัยหลักในการทำงานร่วมกัน ใช้พื้นที่เป็นเป้าหมายนำทางและพัฒนาแบบบูรณาการที่ไม่แยกส่วนกิจกรรมออกจากกัน ความสำเร็จในการทำงานร่วมกันของทุกฝ่ายเป็นไปด้วยการอ้างอิงกับพื้นที่

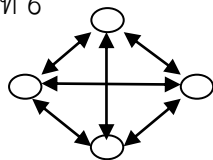
2. เครือข่ายด้านกิจกรรม (issue network) หมายถึง เครือข่ายที่ใช้กิจกรรมหรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยหลักในการรวมกลุ่มกันมุ่งเน้นการจัดการในประเด็นกิจกรรมนั้นๆ เป็นสำคัญโดยไม่ยึดติดกับพื้นที่ดำเนินการ แต่ใช้หลักของกิจกรรมที่เกิดขึ้น เป็นตัวกำหนดความเป็น

เครือข่าย เช่น เครือข่ายป่าชุมชน เครือข่ายภูมิปัญญาชาวบ้าน เครือข่ายธนาคารหมู่บ้าน เครือข่ายผู้สูงอายุ และเครือข่ายด้านการคุ้มครองผู้บริโภค

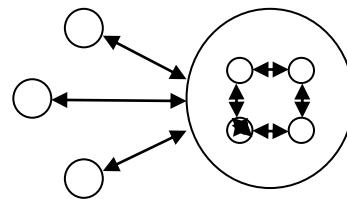
3. เครือข่ายโครงสร้างหน้าที่ หมายถึง เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยอาศัยภารกิจ หรือ กิจกรรม และการก่อตัวของกลุ่มผลประโยชน์ในสังคมเป็นแนวทางในการแบ่งเครือข่าย ซึ่งอาจแบ่งเป็น เครือข่ายภาครัฐ ภาคประชาชน ภาคธุรกิจ และภาคองค์กรพัฒนาเอกชน โดยเครือข่ายต่างๆ ดังกล่าว มุ่งเน้นการดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิด หลักการ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายหลักของหน่วยงาน ตามโครงสร้างหลักของผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม

1.3.4. การเชื่อมโยงเครือข่าย

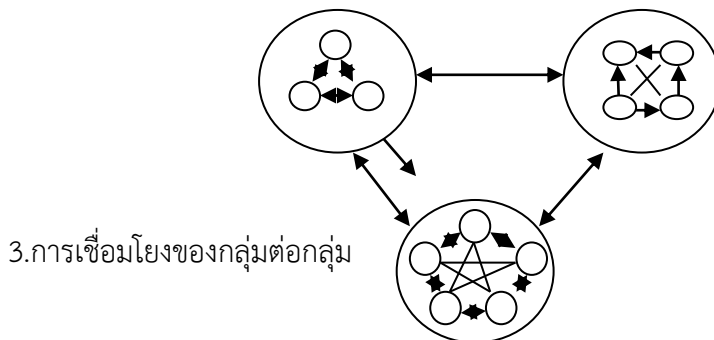
สำหรับการเชื่อมโยงเครือข่ายนั้นสามารถพิจารณาได้หลากหลายมิติ ทั้งนี้โดยส่วนใหญ่สามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะ ได้แก่ การเชื่อมโยงของปัจเจกต่อปัจเจก การเชื่อมโยงของปัจเจกต่อกลุ่ม และการเชื่อมโยงของเครือข่ายต่อเครือข่าย (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2545, น.17) ดังภาพที่ 6

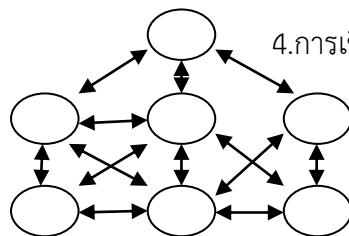
1.การเชื่อมโยงปัจเจกต่อปัจเจก

2.การเชื่อมโยงปัจเจกต่อกลุ่ม

3.การเชื่อมโยงของกลุ่มต่อกลุ่ม

4.การเชื่อมโยงเครือข่าย/เครือข่ายท้องถิ่น

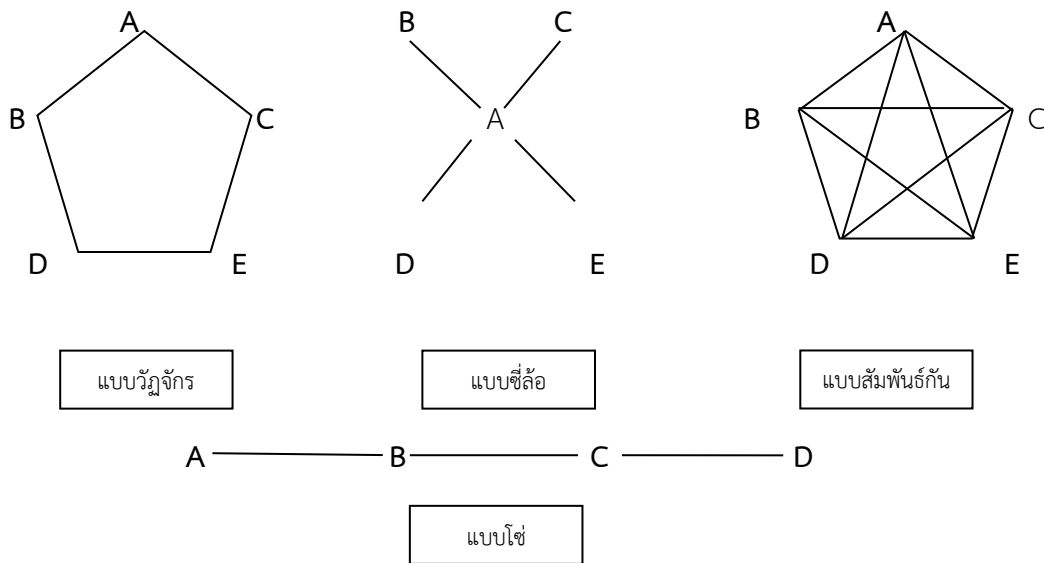
เครือข่ายพ่อแม่
ผู้ปกครอง

เครือข่าย
การศึกษา

ภาพที่ 6 : แสดงลักษณะการเชื่อมโยงของเครือข่ายความร่วมมือ
ที่มา : เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2545, น.17

นอกจากนี้ สุทธิชัย อากาศโร (2547, น.37) กล่าวว่า การก่อตัวของเครือข่ายมี 3 ลักษณะ คือ 1) เครือข่ายที่เกิดจากการจัดตั้งและสนับสนุนของภาคส่วนต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายที่ภาครัฐหรือหน่วยงานบางแห่งต้องการส่งเสริมหรือเข้าไปจัดตั้ง เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาตามแนว นโยบายของภาครัฐ และเพื่อเพิ่มศักยภาพให้กับชุมชนในการพึ่งพาตนเอง เช่น เครือข่ายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เครือข่ายพัฒนาชุมชน เป็นต้น จะมีโครงสร้างความสัมพันธ์ในแนวตั้งซึ่งเป็นไปตามกระแสของแหล่งทุนและนโยบายของหน่วยงานนั้น ๆ 2) เครือข่ายที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ได้แก่ เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากความสมานฉันท์ การร่วมแรงร่วมใจของฝ่ายต่าง ๆ ที่มองเห็นความจำเป็นในการเรียนรู้และการแก้ปัญหาาร่วมกัน แล้วมารวมตัวกันเป็นเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ประสบการณ์ ตลอดจนการพึ่งพาอาศัย โดยเป็นเครือข่ายที่มีการสื่อสารและความผูกพันที่มีชีวิตชีวา มีกระบวนการที่ประสานสอดคล้องกับความสนใจและความต้องการอย่างแท้จริงของสมาชิก มีแนวทางการดำเนินการที่เป็นอิสระจากการครอบงำของฝ่ายต่าง ๆ และมีโครงสร้างความสัมพันธ์ในแนวราบ และ 3) เครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยสถานการณ์เป็นตัวกำหนด ได้แก่ เครือข่ายที่เกิดจากสถานการณ์และประเด็นปัญหาที่ทุกฝ่ายเห็นว่า จำเป็นต้องใช้ความเป็นเครือข่ายในการแก้ปัญหาและสร้างพลังในการเรียนรู้หรือต่อรอง เพื่อให้เกิดการพัฒนากิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง และมีผู้ประสานงานเพื่อให้เครือข่ายมีความต่อเนื่อง เช่น เครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการการพัฒนาของภาครัฐ เป็นต้น

ทั้งนี้ในส่วนของ ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ และปาริชาติ สถาปิตานนท์ (2549, น.49-52) กล่าวว่า การสร้างเครือข่ายเป็นระบบเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิต ที่ควรได้รับการสร้างโอกาสในการเชื่อมโยงเครือข่ายต่อไปเรื่อย ๆ มีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะการสื่อสารจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการสร้างเครือข่าย ได้แก่ 1) การส่งสารที่เป็นข้อมูลหรือข่าวสารที่ชัดเจนให้ผู้รับเข้าใจง่าย และ 2) การรับสารที่เปิดใจรับข้อมูลหรือข่าวสารอื่นที่อยู่นอกเหนือจากความคิดที่ตนมีอยู่เดิม ซึ่งการส่งสารและการรับสารที่มีประสิทธิภาพ จะส่งผลให้เกิดการขยายเครือข่ายออกไปในวงกว้างได้ และเครือข่ายจะต้องมีจุดยืน มีจุดประสงค์ที่ชัดเจนพร้อมที่จะเชื่อมโยงองค์กรอื่นอยู่เสมอ รวมทั้งมีความยืดหยุ่น ไม่มีรูปแบบที่แน่นอนตายตัว ดังภาพที่ 7 แต่เน้นให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของเครือข่ายเป็นสำคัญ

ภาพที่ 7 : แสดงแบบแผนการเกิดเครือข่าย (pattern of network)
 ที่มา : ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ และ ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2549, น.49-52

โดยสรุปการเชื่อมโยงเครือข่ายนั้นมีความเป็นไปได้ใน 3 ลักษณะ ได้แก่ การเชื่อมโยงของปัจเจกต่อปัจเจก การเชื่อมโยงของปัจเจกต่อกลุ่ม และการเชื่อมโยงของเครือข่ายต่อเครือข่าย ทั้งนี้ เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการสนับสนุนโดยหน่วยงานของภาครัฐ เอกชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องที่ต้องการให้เกิดเครือข่าย เป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และปัญหาเป็นตัวกำหนดให้เกิดเครือข่าย และอาจจะพิจารณาความสัมพันธ์ของการเชื่อมโยงเครือข่ายได้ 4 แบบ คือ แบบวัฏจักร แบบซี่ล้อ แบบสัมพันธ์กัน และแบบโซ่

1.3.5. การดำเนินงานของเครือข่าย

การดำเนินงานของเครือข่าย เป็นการเคลื่อนไหวจากจุดหนึ่งไปสู่จุดหนึ่งเปรียบได้ดั่งวงจรชีวิตของมนุษย์และสรรพสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลาย สามารถจำแนกได้ 5 ระยะ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2545, น.25) ดังนี้

ระยะที่ 1 ระยะการก่อตัว ช่วงนี้เป็นระยะเริ่มต้นของเครือข่าย โดยเริ่มจากการมีแกนนำเป็นผู้ริเริ่มเครือข่าย รับรู้ในปัญหาร่วมกัน มีความตระหนักถึงความจำเป็นที่ต้องรวมตัวกันเป็นเครือข่าย ซึ่งคล้ายคลึงกับ (สุทธิชัย อากาศโร, 2547, น.114-144) กล่าวว่า ระยะนี้เป็นขั้นตระหนักและการก่อตัวของเครือข่าย เป็นจุดเริ่มต้นของการใช้พลังกลุ่มและความเป็นเครือข่าย ซึ่งสมาชิกผู้เกี่ยวข้องทำการศึกษาข้อมูลสภาพการณ์ความพร้อมของตนเอง สร้างความศรัทธา หาแนวร่วม สร้างความตระหนัก รับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น แสวงหาข้อมูลทางเลือก ค้นหาความต้องการ หาจุดร่วมในการพัฒนาเครือข่าย แสวงหาทางเลือกในการทำกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ และการแสวงหาแกนนำเครือข่าย

ระยะที่ 2 ระยะการขยายตัว เครือข่ายสามารถประคองตัวให้ผ่านระยะแรกเข้าสู่ระยะสองได้ เริ่มมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายของเครือข่ายที่ชัดเจน มีแนวการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง สมาชิกเพิ่มมากขึ้น ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เครือข่ายพัฒนาสู่ระยะต่อไป คือ ภาวะผู้นำ ความเป็นประโยชน์ และความต่อเนื่องของกิจกรรม ตลอดจนการบริหารจัดการภายใน เช่นเดียวกับกับ สุทธิย์ อากาศโร (2547, น.114-144) กล่าวว่า ระยะนี้เป็น ขั้นตอนการสร้างพันธกรณีและการบริหารเครือข่าย เป็นขั้นตอนที่ก่อให้เกิดความร่วมมือของความเป็นเครือข่าย และการบริหารจัดการทั้งภายในและภายนอกเครือข่าย เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อทุกฝ่ายที่เข้ามาร่วมเป็นเครือข่าย โดยมีวิธีการจัดการด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์และข้อตกลงร่วมกัน กำหนดบทบาท หน้าที่ เสริมสร้างและพัฒนาผู้นำ จัดระบบการติดต่อสื่อสาร ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง ติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม ส่งเสริมและดำรงไว้ซึ่งความสัมพันธ์ และ ปารีชาติ วลัยเสถียร (2543, น.46) กล่าวว่า ระยะนี้เป็นขั้นตอนการขยายกิจกรรมหรือขยายกลุ่ม หลังจากขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์ จนนำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกันจนมีผลงานปรากฏเป็นที่เด่นชัด องค์กรเครือข่ายรู้สึกว่าได้รับผลประโยชน์จากการเข้าเป็นเครือข่าย ความสัมพันธ์จะแน่นแฟ้นขึ้น การเรียนรู้ร่วมกันนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานฝ่ายปฏิบัติการแล้ว ซึ่งจะนำไปสู่การขยายกิจกรรมหรือขยายกลุ่มตามพื้นที่หรือตามลักษณะกิจกรรม ในด้านระดับการสร้างเครือข่าย ขั้นตอนนี้อาจจัดอยู่ในระดับการเข้า “ลงทุน” ในองค์กรใหม่ (minority investment) และการจัดตั้งองค์กรใหม่ร่วมกัน (joint venture)

ระยะที่ 3 ระยะรุ่งเรือง ระยะนี้สามารถแบ่งได้ 3 ช่วง ได้แก่ ระยะรุ่งเรืองช่วงต้น ระยะรุ่งเรืองช่วงเสถียร และระยะรุ่งเรืองช่วงถดถอย

3.1 ระยะรุ่งเรืองช่วงต้น เป็นระยะการขยายตัว มีการจัดระบบบริหารภายในเครือข่ายลงตัว เกิดการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ กิจกรรมภายในเครือข่ายยังคงมีอยู่อย่างต่อเนื่อง

3.2 ระยะรุ่งเรืองช่วงเสถียร ในระยะนี้อัตราการเพิ่มขึ้นของสมาชิกแทบจะไม่มี เพราะคนส่วนใหญ่ที่สนใจได้เข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายหมดแล้ว กิจกรรมส่วนใหญ่ที่จะดำเนินการก็มักจะเป็นกิจกรรมเดิมๆ

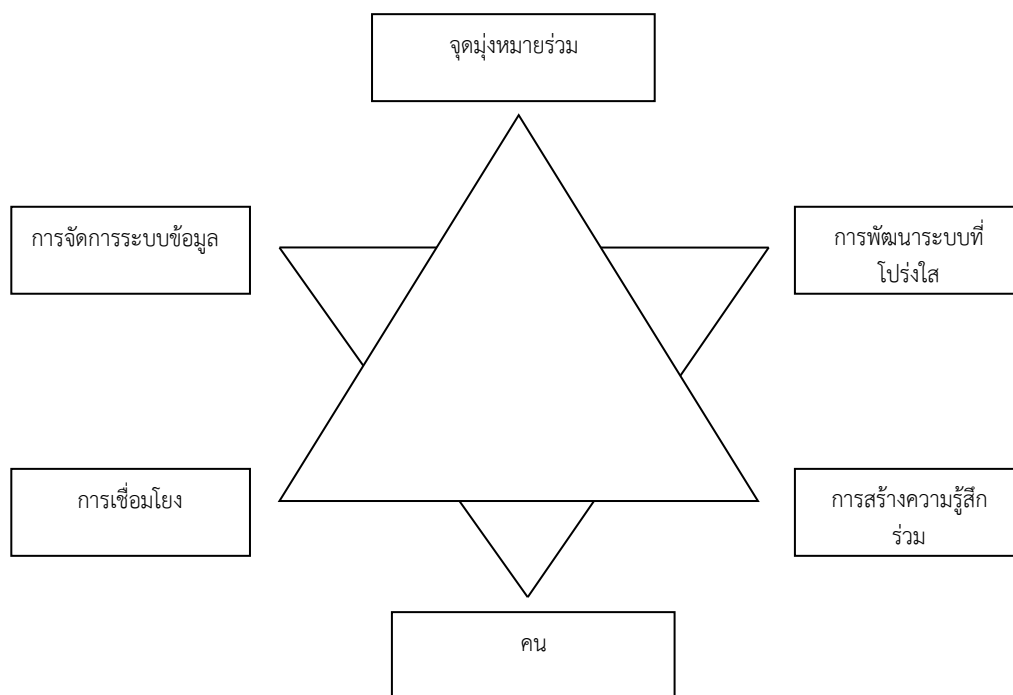
3.3 ระยะรุ่งเรืองช่วงถดถอย ในระยะนี้สมาชิกเริ่มถดถอยห่างออกไปจากเครือข่าย ซึ่งบางส่วนก็เกิดจากการที่เป้าหมายส่วนตัวได้บรรลุผลแล้วจึงไม่มีความจำเป็นต้องอาศัยเครือข่าย ความสัมพันธ์เริ่มห่าง กิจกรรมขาดความต่อเนื่อง

ระยะที่ 4 ระยะการถดถอย ความถดถอยของเครือข่ายส่วนหนึ่ง เกิดจากการที่เป้าหมายของเครือข่ายได้บรรลุผลแล้ว ทำให้มีการเตรียมตัวสลายเครือข่าย เครือข่ายไม่สามารถจูงใจสมาชิกได้ ขาดความตื่นตัวของสมาชิก ขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรม กิจกรรมขาดความต่อเนื่อง เกิดความขัดแย้ง และสิ้นสุดของเครือข่าย

ระยะที่ 5 ระยะการฟื้นตัว เป็นการรื้อฟื้นเครือข่ายหลังจากที่เข้าสู่ระยะถดถอย เริ่มด้วยการทบทวนวัตถุประสงค์ และการกำหนดเป้าหมายของเครือข่ายใหม่ เพื่อนำไปสู่การแสวงหาแนวร่วมพันธมิตรกลุ่มใหม่

นอกจากนี้ในส่วนของการบริหารจัดการ (ปารีชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธ์, 2546, น.41) สามารถจำแนกมิติการบริหารจัดการที่สำคัญได้ 6 ประการ โดยมีการประสานสอดคล้องกันอย่างเหมาะสมเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงเป็นแสงสว่างแห่งดวงดาว ดังนี้ 1) จุดมุ่งหมายร่วม การทำงานเครือข่ายจะเกิดประสิทธิภาพสูง ทุก

ฝ่ายสามารถกำหนดจุดมุ่งหมายร่วมกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุดหมายที่ทุกฝ่ายเห็นและต้องการให้เกิดขึ้น 2) บุคคลในเครือข่ายจะต้องมีจิตสำนึกที่ร่วม มีความถนัดในงานที่ทำและมีส่วนร่วมในกระบวนการทำงาน รวมทั้งได้รับผลประโยชน์จากความเป็นสมาชิกในเครือข่าย 3) การเชื่อมโยง โดยอาจเชื่อมต่อกันผ่านการทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีศูนย์ประสานงานและการเชื่อมต่อโดยเทคโนโลยี 4) การสร้างความรู้สึกที่ร่วม หลังจากการเข้าร่วมเครือข่ายแล้ว ทุกฝ่ายจะต้องมีความรู้สึกที่ร่วมกับกระบวนการทำงานของเครือข่าย เพื่อให้เกิดพลังในการผลักดันสู่เป้าหมาย 5) การพัฒนาระบบที่โปร่งใสตรวจสอบได้ ระบบการทำงานของเครือข่ายจะต้องสามารถและพัฒนาให้เกิดระบบการบริหารจัดการที่โปร่งใส และตรวจสอบได้ทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็นการสร้างความรู้สึกที่ดีต่อทุกฝ่าย และผู้ที่มาร่วมเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่าย และ 6) การจัดระบบข้อมูลข่าวสาร ระบบการติดต่อสื่อสารและสารสนเทศเป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งต่อความยั่งยืนของเครือข่าย เพราะจะช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทราบถึงกิจกรรมความเคลื่อนไหวของเครือข่าย โดยที่แนวคิดการจัดการเครือข่ายทั้ง 6 ประการดังกล่าว มีความสัมพันธ์กันดังภาพที่ 8 ซึ่งสามารถนำมาเป็นเป้าหมายของการทำงานในเชิงรุกของเครือข่ายได้

ภาพที่ 8 : แสดงการเชื่อมโยงของเครือข่าย “พันธมิตรแห่งดวงดาว”
ที่มา : ปารีชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธ์, 2546, น.41

โดยสรุปการดำเนินงานของเครือข่าย สามารถจำแนกได้ 5 ระยะ ได้แก่ ระยะที่ 1 ระยะการก่อตัว ระยะที่ 2 ระยะการขยายตัว ระยะที่ 3 ระยะรุ่งเรือง ระยะนี้สามารถแบ่งได้ 3 ช่วง ได้แก่ ระยะรุ่งเรืองช่วงต้น ระยะรุ่งเรืองช่วงเสถียร ระยะรุ่งเรืองช่วงถดถอย ระยะที่ 4 ระยะการถดถอย ระยะที่ 5 ระยะการฟื้นตัว ซึ่งจะมีหลักการบริหารจัดการเครือข่ายที่สำคัญ 6 ประการ ได้แก่

จุดมุ่งหมายร่วม บุคคลในเครือข่ายจะต้องมีจิตสำนึกร่วม การเชื่อมโยง การสร้างความรู้สึกร่วม การพัฒนาระบบที่โปร่งใสตรวจสอบได้ และการจัดระบบข้อมูลข่าวสาร

1.3.6. เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

1) ความหมายและความเป็นมา

เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต คือ การรวมตัวกันระหว่างกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมิภาค และประเทศ ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวเกิดขึ้นจากกรมการพัฒนาชุมชนภายใต้การนำของนายยุวัฒน์ วุฒิเมธี อดีตอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน ได้มีการทดลองจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2517 จำนวน 2 แห่ง ด้วยกัน คือ ณ ตำบลขามวง อำเภอสารภ จังหวัดเชียงใหม่ และตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล (กรมการพัฒนาชุมชน, 2554, น.1) ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวนี้เกิดจากการผสมผสานระหว่างแนวคิดของสหกรณ์ เครดิตยูเนียน และสหกรณ์เพื่อการเกษตร กล่าวคือการใช้เงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน โดยมีจุดมุ่งหมายหลักคือ เพื่อให้ชาวบ้านได้มีการจัดการตนเองบนฐานทุนทางสังคม ทั้งในมิติของสังคม วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง ศาสนา การศึกษา เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ด้วยการรวมตัวกันตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ดำเนินกิจกรรมการออมทรัพย์ที่ละเล็กละน้อยอย่างสม่ำเสมอ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2556, น.2)

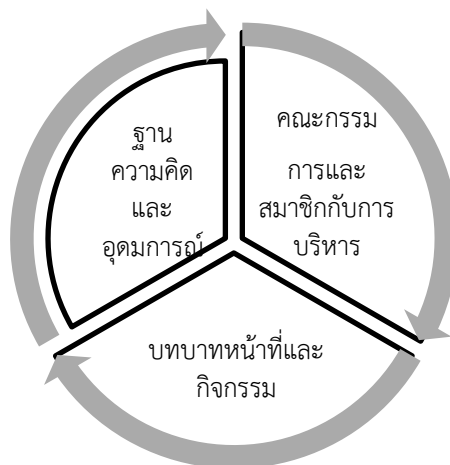
กระบวนการดังกล่าวเป็นการพัฒนามนุษย์และสังคมให้มีความมั่นคงและยั่งยืน ด้วยการเสริมสร้างค่านิยมการออม การกล่อมเกล่าให้บุคคลมีคุณธรรม ด้วยความซื่อสัตย์ ผ่านกิจกรรมการฝากเงิน ระบบดังกล่าวสรรค์สร้างให้ชาวบ้านได้เรียนรู้เชิงปฏิบัติ อันนำไปสู่การช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกันและกันภายในชุมชน มีการแบ่งปันกัน และอาจกล่าวได้ว่าวิธีการของขบวนการกลุ่มออมทรัพย์ฯ เป็นกลไกการบ่มเพาะการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นการสร้างการยอมรับฟังความคิดเห็นระหว่างกันและกัน เคารพในกฎจารีตของกลุ่มโดยการร่วมกันกำหนดกฎระเบียบการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วม (กรมการพัฒนาชุมชน, 2554, น.1) ภายหลังจากการดำเนินงานในรูปแบบขบวนการกลุ่มมาได้ระยะหนึ่ง ทางกรมการพัฒนาชุมชนได้มีการส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมเครือข่ายทั้งด้านการผลิต การตลาด และเงินทุน โดยกิจกรรมที่มีการดำเนินการส่งเสริมได้แก่ กิจกรรมการกู้ยืมเงิน การจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด ยุ้งฉางและธนาคารข้าว (กรมการพัฒนาชุมชน, 2554, น.14) รวมถึงการจัดตั้งเป็นชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับอำเภอ และจังหวัด เพื่อให้กลุ่มได้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อการจัดการตนเอง

2) องค์ประกอบเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

องค์ประกอบเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ประกอบด้วย ฐานความคิดและอุดมการณ์ คณะกรรมการและสมาชิกกับการบริหาร บทบาทหน้าที่และกิจกรรมสำหรับการ

ดำเนินงาน โดยมีรายละเอียดจากภาพที่ 9 (กรมการพัฒนาชุมชน, 2556, น.9-11; จุฑามาศ ศรีโมรา, 2551, น.32) ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 9 : แสดงองค์ประกอบเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
ที่มา : สักรินทร์จากกรมการพัฒนาชุมชน, 2556, น.9-11; จุฑามาศ ศรีโมรา, 2551, น.32

2.1.) เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกับฐานความคิดและอุดมการณ์

ฐานความคิดและอุดมการณ์ของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นกระบวนการพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี ด้วยการเสริมสร้างเวทีแห่งการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกันและกันของชาวบ้าน โดยมีความเชื่อว่าเครือข่ายมีพลังอำนาจทั้งในมิติของขบวนการต่อรอง การสร้างการเปลี่ยนแปลง และการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากกระบวนการดังกล่าวตั้งอยู่บนพื้นฐานปัญหาและความต้องการของชาวบ้านอย่างแท้จริง กระบวนการเรียนรู้ในลักษณะดังกล่าวมีความสอดคล้องและเชื่อมโยงกับวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน (สำนักส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, มปป.; กรมการพัฒนาชุมชน, 2554, น.14)

ขบวนการดังกล่าวเป็นไปเพื่อการปลดปล่อยอำนาจการครอบงำของระบบทุนนิยม ซึ่งชนชั้นบนได้ทำการควบคุมและยึดครองพื้นที่ทางเศรษฐกิจ และทรัพยากร ของประเทศโดยส่วนใหญ่ด้วยกลไกทางระบบเงินตรา อำนาจทางกฎหมาย และโครงสร้างทางสังคมที่เอื้ออำนวยให้แก่ทุน ทั้งนี้ชาวบ้านจะเป็นผู้เสียเปรียบหากไม่มีการรวมตัวเป็นกลุ่ม เครือข่าย เพราะมีอำนาจในการต่อรองน้อย (บำรุง บุญปัญญา, 2549, น.20-25) ซึ่งกลไกดังกล่าวจะมีความเป็นอิสระที่ทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าเป็นเจ้าของกิจกรรมมีความรักความหวงแหน และปลอดจากอำนาจการครอบงำโดยเจ้าหน้าที่รัฐ ต่อต้านระบบการดำเนินงานแบบราชการที่มีข้อผูกมัดไปด้วยกติกาเงื่อนไข ที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งต่อการปฏิบัติงานโดยแท้จริง ไม่มีความยึดหยุ่นตามสถานการณ์ของพื้นที่ เป็นความคิดรวบยอดจากส่วนกลาง ซึ่งมีความแตกต่างกับขบวนการทำงานของชาวบ้านที่มีการมุ่งเน้นการทำงานแบบบูรณาการเชิงพื้นที่ตามสถานการณ์ องค์ความรู้ ภูมิปัญญา ความเชื่อ ประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่น (ประเวศ วะสี, อ้างถึงในฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2534, น.216-219)

อาจกล่าวได้ว่าฐานความคิดและอุดมการณ์ของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นไปเพื่อกลไกการต่อช่องทางสังคมระหว่างกลุ่มชาวบ้านชนชั้นกรรมกรกับนายทุนผู้มีอำนาจการครอบครองทรัพยากรทางสังคม รวมถึงการเปิดโอกาสการเข้าถึงบริการด้านการจัดการศึกษาที่สามารถลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมได้ ด้วยการใช้ขบวนการเครือข่ายเป็นพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสาร การดำเนินงาน สถานการณ์ทางสังคม และการแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกันและกัน

2.2.) คณะกรรมการและสมาชิกกับการบริหารเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

สำหรับการบริหารจัดการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนั้น จะต้องประกอบด้วย คณะกรรมการ คือ ประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก และกรรมการกลาง ซึ่งเกิดจากการคัดเลือกหรือการพิจารณาโดยสมาชิกกลุ่ม เครือข่าย (จุฑามาศ ศรีโมรา, 2551, น.31 -33; กรมการพัฒนาชุมชน, 2556, น.10) ดังนี้

(1). **เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับตำบล** สมาชิกของเครือข่าย คือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับหมู่บ้าน ที่ดำเนินการในเขตพื้นที่ตำบลนั้นๆ คณะกรรมการบริหารของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับตำบล คัดเลือกจากผู้แทนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับหมู่บ้าน ที่เป็นสมาชิก กลุ่มละ 1-2 คน ซึ่งผู้แทนกลุ่มได้แก่ ผู้ดำรงตำแหน่งประธานและเลขานุการ หรือเหรัญญิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

(2). **เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับอำเภอ** สมาชิกของเครือข่าย คือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับหมู่บ้าน ตำบล ที่ดำเนินการในเขตพื้นที่อำเภอนั้นๆ คณะกรรมการบริหารของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับอำเภอ คัดเลือกจากผู้แทนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับหมู่บ้าน ตำบลที่เป็นสมาชิก กลุ่มละ 1-2 คน ซึ่งผู้แทนกลุ่มได้แก่ ผู้ดำรงตำแหน่งประธานและเลขานุการ หรือเหรัญญิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

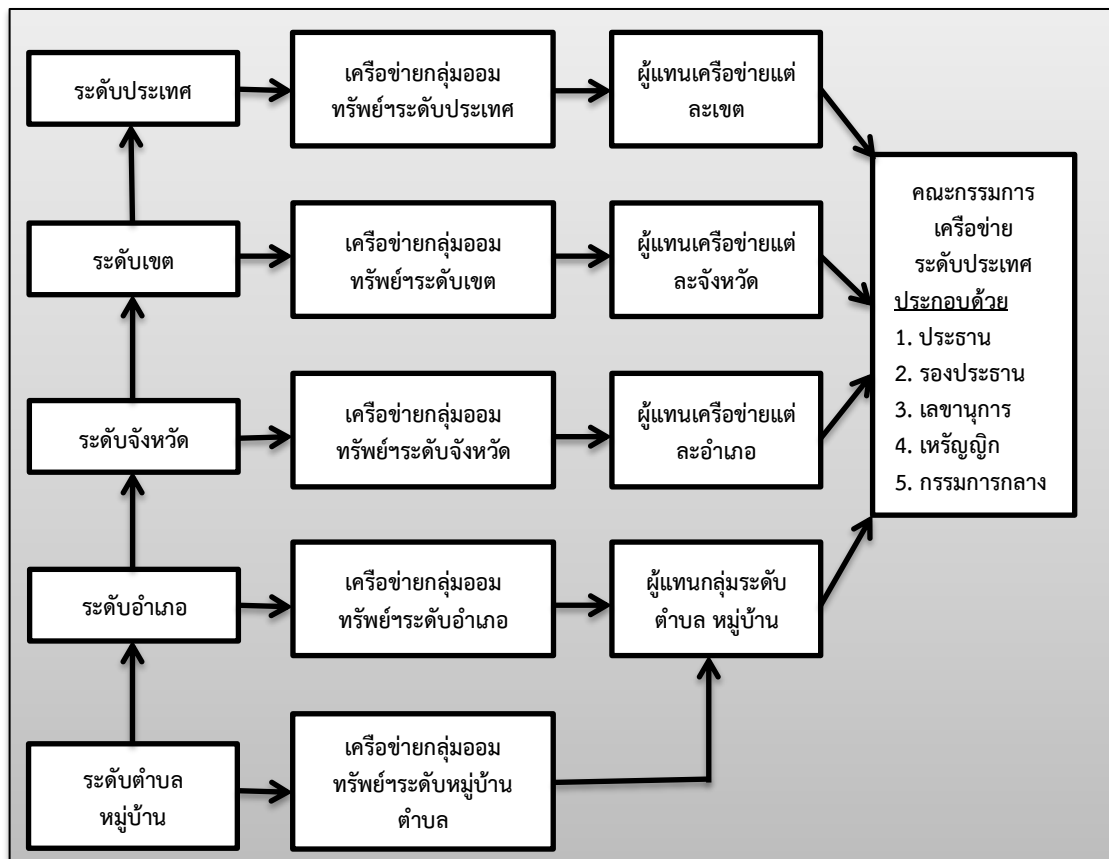
(3). **เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับจังหวัด** สมาชิกของเครือข่าย คือ เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับอำเภอ ที่อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของจังหวัดนั้นๆ คณะกรรมการบริหารของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับอำเภอที่เป็นสมาชิกเครือข่าย 2 -3 คน ซึ่งผู้แทนเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับอำเภอที่เป็นสมาชิก ได้แก่ ผู้ที่ดำรงตำแหน่งประธาน หรือรองประธาน เลขานุการ และเหรัญญิกเครือข่าย

(4). **เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับเขต** สมาชิกของเครือข่ายคือ เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตต่างๆ ที่อยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชน เขต คัดเลือกจากผู้แทนเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับจังหวัดที่เป็นสมาชิกเครือข่ายละ 2 - 3 คน ผู้แทนเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับจังหวัดที่เป็นสมาชิก ได้แก่ ผู้ดำรงตำแหน่งประธาน เลขานุการ หรือเหรัญญิกเครือข่าย

(5). **เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับประเทศ** สมาชิกของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับเขต คือเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับเขต จำนวน 12 เขต คณะกรรมการ บริหารเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับประเทศคัดเลือกจากผู้แทน

เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับเขตที่เป็นสมาชิกเครือข่ายละ 3 คน โดยผู้แทนของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับประเทศได้แก่ ผู้ดำรงตำแหน่ง ประธาน เลขาธิการ และ เภรณญิกเครือข่าย

อาจกล่าวได้ว่า เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนั้น โดยหลักการแล้วสามารถจำแนกออกเป็น 5 ระดับ โดยมีโครงสร้างการบริหารที่เหมือนกัน คือ ประธาน รองประธาน เลขาธิการ เภรณญิก และกรรมการกลาง เป็นชุดปฏิบัติงานของแต่ละเครือข่ายตามระดับเขตการปกครอง ซึ่งสามารถสรุปให้เห็นเป็นภาพรวมของโครงสร้างการบริหารจัดการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้ดังภาพที่ 10

ภาพที่ 10 : แสดงโครงสร้างการบริหารจัดการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
ที่มา : จุฬามาศ ศรีโมรา, 2551, น.32

2.3.) บทบาทหน้าที่และกิจกรรมสำหรับการดำเนินงานเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

สำหรับบทบาทหน้าที่และกิจกรรมสำหรับการดำเนินงานเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนั้นจะประกอบด้วย 2 ส่วนที่เป็นกลไกสำคัญ และมีความสัมพันธ์ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ คือ บทบาทหน้าที่ และกิจกรรม ดังรายละเอียดจากภาพที่ 11 (กรมการพัฒนาชุมชน, 2556, น.10-11; จุฬามาศ ศรีโมรา, 2551, น.34-35) ต่อไปนี้

ภาพที่ 11 : แสดงความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทหน้าที่ และกิจกรรมของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

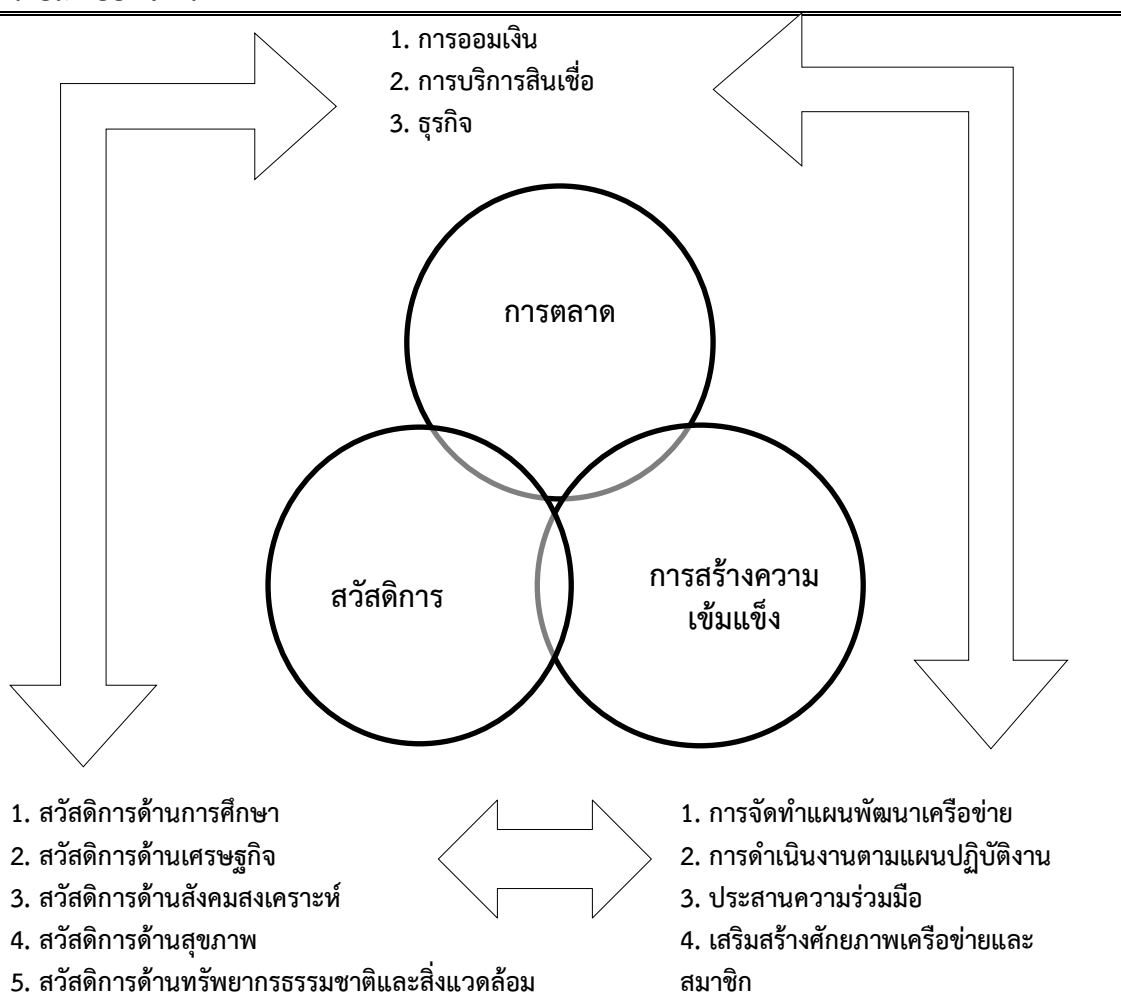
ที่มา : สังเคราะห์จาก กรมการพัฒนาชุมชน, 2556, น.10-11; จุฑามาศ ศรีโมรา, 2551, น.34-35

(1). **บทบาทหน้าที่ของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต** กล่าวคือ เป็นองค์กรกลางของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตั้งแต่ระดับตำบล อำเภอ จังหวัด เขต และระดับประเทศ คอยอำนวยความสะดวกสำหรับการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานให้แก่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้สามารถจัดการตนเอง และพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ประชาชนผู้เป็นสมาชิกและชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ปลอดภัยจากภาวะแห่งความยากจน การเข้าถึงแหล่งเงินทุน อันนำไปสู่การกระจายทุนและการหมุนเวียนเงินทุนของภาคประชาชน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2556, น.10-11)

นอกจากนี้เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ยังเป็นองค์กรที่คอยให้การสนับสนุนด้านการจัดการศึกษาทางเลือกที่ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงสวัสดิการด้านการจัดการศึกษาของรัฐ (อาแว มะแส, 2555, น.30-34) รวมถึงการเป็นพื้นที่สำหรับการglomเกล่าให้บุคคลเรียนรู้รูปแบบการปกครองตามแนวคิดระบอบประชาธิปไตย (ชนพัต ปลอดภัย และวันชัย ธรรมสังการ, 2556, น.65) ตลอดจนการเป็นสถาบันทางสังคมที่สร้างความมั่นคงให้เกิดแก่ประชาชนฐานรากสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลง ทำให้ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ และเป็นองค์กรแห่งพลังประชาชนที่สามารถต่อกรกับกลไกความไม่ยุติธรรมทางสังคม

(2). **กิจกรรมเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต** กล่าวคือ สำหรับกิจกรรมเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนั้น จะสามารถพัฒนาสู่เครือข่ายให้ไปสู่ความยั่งยืนได้ จะต้องเริ่มต้นจากความตระหนักรู้ถึงปัญหาและผลประโยชน์ตอบแทนแก่สมาชิก มุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความเป็นเจ้าของและความรู้สึกร่วม อันนำไปสู่การเกื้อกูลระหว่างกันและกันอย่างมีคุณค่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งสามารถจำแนกรูปแบบการดำเนินกิจกรรมออกเป็น 3 ด้าน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2556, น.10-11; จุฑามาศ ศรีโมรา, 2551, น.34-35) ประกอบด้วย การตลาด ได้แก่

การออมเงิน การบริการสินเชื่อ และธุรกิจ ส่วนด้านสวัสดิการ ได้แก่ สวัสดิการด้านการศึกษา สวัสดิการด้านเศรษฐกิจ สวัสดิการด้านสังคมสงเคราะห์ สวัสดิการด้านสุขภาพ และสวัสดิการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และในส่วนของ การสร้างความเข้มแข็ง ได้แก่ การจัดทำแผน การดำเนินงาน การประสานความร่วมมือ และด้านการเสริมสร้างศักยภาพเครือข่ายและสมาชิก ดังรายละเอียดจากภาพที่ 12

ภาพที่ 12 : แสดงรูปแบบการดำเนินกิจกรรมเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
ที่มา : สังเคราะห์จาก กรมการพัฒนาชุมชน, 2556, น.10-11; จุฑามาศ ศรีโมรา, 2551, น.34-35

(2.1) กิจกรรมด้านการตลาด

การดำเนินกิจกรรมเครือข่ายเพื่อการบริการ หรือช่วยเหลือกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่เป็นสมาชิกของเครือข่าย และเป็นการมุ่งหาผลกำไรเพื่อใช้เป็นทุนในการดำเนินงานของเครือข่าย กิจกรรมที่เครือข่ายดำเนินการควรสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของสมาชิก การลงทุนดำเนินกิจกรรมจะทำให้เครือข่ายมีรายได้และสมาชิกของเครือข่ายได้เรียนรู้การดำเนินงาน สามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้กับกลุ่มของตน ได้แก่การออมเงิน บริการสินเชื่อ

กิจกรรมเชิงธุรกิจ (เสรี พงศ์พิศ, 2550, น. 80; บำรุง บุญปัญญา, 2549, น.20-25; กรมการพัฒนาชุมชน, 2556, น.10-11; สฤณี อาชวานันทกุล และ ปัทมาวดี โพชนุกูล, 2557, น.16-18; จุฑามาศ ศรีโมรา, 2551, น.3; จเด็จ อินสว่าง, 2544, น.33-34) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(2.1.1) การออมเงิน เป็นการออมทรัพย์ในระดับเครือข่ายที่ทางตัวแทนกลุ่มนั้นนำมาฝากประจำเดือนในขณะที่ได้มีการจัดประชุม รวมถึงเป็นการกระตุ้นให้สมาชิกเครือข่ายมีการขยายกิจกรรมการออมในระดับพื้นที่ ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อการเกื้อกูลระหว่างกันและกันอันเป็นการระดมทุนก่อนการบริการสินเชื่อและธุรกิจ

(2.1.2) บริการสินเชื่อ เป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เข้าถึงแหล่งเงินทุน สำหรับบริการสินเชื่อของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนั้น กล่าวคือเป็นการปล่อยเงินกู้ยืมเพื่อการลงทุนและการพัฒนาอาชีพ โดยมีอัตราดอกเบี้ยในอัตราที่ไม่เกินร้อยละ 15 บาทต่อปี

(2.1.3) การประกอบธุรกิจ เป็นการดำเนินกิจกรรมที่สามารถให้การช่วยเหลือสมาชิก และการจัดการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชุมชน โดยมุ่งหวังให้มีกำไรเพื่อนำมาจัดสวัสดิการ กิจกรรมธุรกิจเหล่านั้น ได้แก่ ศูนย์สาธิตการตลาด ปั้มน้ำมัน โรงผลิตน้ำดื่ม โรงขนมจีน โรงงานอบยางแผ่นรมควัน โรงสีชุมชน เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่า กระบวนการดำเนินงานด้านการตลาดของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนั้นเป็นไปเพื่อการเกื้อกูลระหว่างกันและกันของชาวบ้าน ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมที่มีความงดงามกว่าการดำเนินงานแบบธุรกิจทุนนิยม เป็นการดำเนินงานแบบเศรษฐกิจชาวบ้าน ซึ่งเป็นระบบวิธีการจัดการบนหลักของความพอเพียง ที่มีการสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน

(2) กิจกรรมด้านสวัสดิการ

เป็นการดำเนินกิจกรรมเพื่อช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่เป็นสมาชิกของเครือข่าย โดยการจัดสรรผลกำไรประมาณร้อยละ 10 เป็นทุนเพื่อจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก เพื่อให้กลุ่มเกิดความรัก ความเอื้ออาทร และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ได้แก่ สวัสดิการด้านการศึกษา สวัสดิการด้านเศรษฐกิจ สวัสดิการด้านสังคมสงเคราะห์ สวัสดิการด้านสุขภาพ และสวัสดิการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (อาแว มะแส, 2555, น.30-34; จุฑามาศ ศรีโมรา, 2551, น.3; จเด็จ อินสว่าง, 2544, น.33-34) ดังนี้

(2.1) สวัสดิการด้านการศึกษา เป็นการให้บริการด้านการจัดการศึกษาทางเลือก ซึ่งเป็นรูปแบบการศึกษาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการดำเนินชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา และภูมิปัญญา โดยการจัดการศึกษาในลักษณะขบวนการกลุ่มทั้งมิติการฝึกปฏิบัติจริงผ่านการทดลองทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่ม เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ฯ รวมถึงการฝึกอบรม การศึกษาดูงาน เป็นต้น

(2.2) สวัสดิการด้านเศรษฐกิจ เป็นการบริการด้านการส่งเสริมอาชีพให้แก่ชาวบ้านผู้เข้าร่วมขบวนการกลุ่ม เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ฯ โดยการจัดให้มีการกู้ยืมเงินเพื่อการลงทุน การสร้างอาชีพเสริม การดำเนินธุรกิจอันนำมาสู่การปันผลกำไรแก่สมาชิก ซึ่งอยู่ในมิติของการหมุนเวียนเงินทุนชุมชนเพื่อคนในชุมชนเองอย่างยั่งยืน

(2.3) สวัสดิการด้านสังคมสงเคราะห์ เป็นการให้บริการเงินทุนเพื่อการสนับสนุนหรือการเยียวยาสภาพทางจิตใจให้แก่ผู้ที่ประสบกับปัญหาหรือผู้ประกอบความดี ได้แก่ การสนับสนุนทุนการศึกษา เงินขวัญถุงสำหรับสมาชิกผู้คลอดบุตร เงินสงเคราะห์เด็ก คนชรา ผู้พิการ และผู้ด้อยโอกาสทางสังคม เงินฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นต้น

(2.4) สวัสดิการด้านสุขภาพ เป็นการส่งเสริมการสร้างสุขภาพที่ดีแก่ผู้เข้าร่วมขบวนการของกลุ่ม เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ทั้งในมิติของสุขภาพกายและสุขภาพใจ สำหรับสุขภาพกาย กล่าวคือการทำชาวบ้านมีโอกาสเข้าถึงแหล่งเงินทุน จะนำมาสู่การมีเงินทุนสำหรับการประกอบอาชีพ และการมีอาหารกินที่ดี ส่วนในด้านของสุขภาพใจกล่าวคือ การเข้าร่วมขบวนการนั้นอาจมองได้ว่าเป็นการดำเนินกิจกรรมนันทนาการ เพราะการทำชาวบ้านได้มีเวทีการพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และปัญหาการดำเนินชีวิตนั้น สามารถสร้างความสุขให้เกิดขึ้นได้ เหล่านี้ย่อมส่งผลต่อระบบสุขภาพที่ดีตามมาด้วย

(2.5) สวัสดิการด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นการให้บริการสนับสนุนด้านการประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบอินทรีย์ การใช้ปุ๋ยหมักสำหรับการปรับปรุงคุณภาพดิน ซึ่งรูปแบบสวัสดิการดังกล่าวจะช่วยให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น ชาวบ้านมีสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น จากกระบวนการผลิตที่มีการมุ่งเน้นให้ชาวบ้านลดการใช้สารเคมีสู่ตลาดรับซื้อที่เป็นตลาดสีเขียวเพื่อสุขภาพ และถึงมือผู้บริโภคอย่างมีความสุข ที่เกิดจากการบริโภคสินค้าทางการเกษตรที่ไร้สารเคมี

อาจกล่าวได้ว่ากิจกรรมด้านสวัสดิการนั้นมีความสอดคล้องกับการดำเนินกิจกรรมด้านธุรกิจที่มุ่งเน้นการให้การช่วยเหลือสมาชิกเครือข่าย และตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานชีวิต ได้แก่ การมีอาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ซึ่งเป็นสวัสดิการแบบครบวงจรชีวิต ตั้งแต่การเกิดแก่ เจ็บ ตาย ตามช่วงวัยเด็ก วัยเรียน วัยแรงงาน และวัยชรา

(3) กิจกรรมด้านการสร้างความเข้มแข็ง

เป็นการดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถของคณะกรรมการบริหาร และสมาชิก สำหรับการสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายให้เครือข่ายสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างยั่งยืนและมั่นคง ซึ่งจะมีรูปแบบการดำเนินงานที่สามารถทำให้เครือข่ายมีพัฒนาการที่ดีได้ (จุฑามาศ ศรีโมรา, 2551, น.3; สุทิพย์ อากาศโร (อบอุ่น), 2547, น.93-103; สนธยา พลศรี, 2550, น.117-123) ดังนี้

(3.1) จัดทำแผน ทั้งระยะสั้นเป็นแผนปฏิบัติงานประจำปี และระยะยาวเป็นแผนระยะ 3-5 ปี

(3.2) การดำเนินกิจกรรม เป็นการดำเนินกิจกรรมตามแผนปฏิบัติงาน เพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาเครือข่าย

(3.3) ประสานความร่วมมือ เป็นการแสวงหาความร่วมมือต่างๆ ทั้งด้านแหล่งทุนวิชาการ และทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมเครือข่ายบรรลุวัตถุประสงค์

(3.4) การพัฒนาเครือข่ายหรือสมาชิก เป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กร เช่น การจัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดสัมมนา ศึกษาดูงาน เป็นต้น

จากข้อมูลดังกล่าวนี้ สามารถสรุปเป็นกระบวนการสำหรับการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาและการสร้างความตระหนักรู้ถึงคุณประโยชน์ของขบวนการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ศักยภาพ การกำหนดยุทธศาสตร์ แนวทางการปฏิบัติการขับเคลื่อนขบวนการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

ขั้นตอนที่ 3 การปฏิบัติตามกรอบคดียุทธศาสตร์แนวทางการขับเคลื่อนขบวนการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

ขั้นตอนที่ 4 การวิเคราะห์และประเมินผลการปฏิบัติการขับเคลื่อนขบวนการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

ขั้นตอนที่ 5 การพัฒนาปรับปรุงยุทธศาสตร์แนวทางการขับเคลื่อนขบวนการและกิจกรรมของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

2.4). รูปแบบเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

สำหรับรูปแบบเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สามารถพิจารณาโดยใช้หลักเกณฑ์ 3 ประการ คือ พิจารณาตามลักษณะการดำเนินงานของเครือข่าย พิจารณาตามหลักการของกฎหมาย และพิจารณาตามเขตการปกครอง (กรมการพัฒนาชุมชน, 2556, น.9-10; จุฑามาศ ศรีโมรา, 2551, น.29; สนธยา พลศรี, 2550, น.229-244) ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 : แสดงรูปแบบเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

รูปแบบเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต		
จำแนกตามลักษณะการดำเนินงาน	จำแนกตามกฎหมาย	จำแนกตามเขตการปกครอง
1. เครือข่ายการเรียนรู้	1. ชมรม	1. ระดับตำบล
2. เครือข่ายกิจกรรม	2. สหพันธ์	2. ระดับอำเภอ
3. เครือข่ายการสนับสนุนทุน	3. สมาคม	3. ระดับจังหวัด
4. เครือข่ายทรัพยากร		4. ระดับเขต
		5. ระดับประเทศ

ที่มา : สังเคราะห์จาก กรมการพัฒนาชุมชน, 2556, น.9-10; จุฑามาศ ศรีโมรา, 2551, น.29; สนธยา พลศรี, 2550, น.229-244

(1). เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตามลักษณะการดำเนินงาน เป็นเครือข่ายที่มีการดำเนินงานตามเป้าประสงค์ของแกนนำและสมาชิก ซึ่งมีความแตกต่างกันออกไปตามสภาพทาง

สังคมอื่นๆ ได้แก่ เครือข่ายการเรียนรู้ เครือข่ายกิจกรรม เครือข่ายสนับสนุน และเครือข่ายทรัพยากร (สนธยา พลศรี, 2550, น.286; จุฑามาศ ศรีโมรา, 2551, น.29) ดังนี้

(1.1). เครือข่ายการเรียนรู้ เป็นการฝึกกำลังของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตต่างๆ ด้วยขบวนการรวมกลุ่ม เครือข่ายสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยจัดให้มีเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อการแบ่งปันประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ทั้งในมิติของแนวความคิด ประสบการณ์ ภูมิปัญญา เทคโนโลยีต่างๆ อันนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของกลุ่มและชุมชน ให้กลุ่มเครือข่ายมีความสามารถในการจัดกิจกรรมแก้ไขปัญหาได้อย่างสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มและชุมชนอื่นๆ

(1.2). เครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายที่เน้นการช่วยเหลือและร่วมมือในการทำกิจกรรมในลักษณะเดียวกัน หรือกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่องกัน ได้แก่ เครือข่ายศูนย์สาธิตการตลาด การจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภค และปัจจัยการผลิต ในรายคาบยุติธรรมแก่เครือข่าย การแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างเครือข่าย เป็นต้น ซึ่งอยู่ภายใต้การดำเนินงานของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และกล่าวได้ว่าเป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของสมาชิก ตลอดถึงการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้เครือข่ายมีความยั่งยืน

(1.3). เครือข่ายสนับสนุนทุน การสร้างเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ควรมีลักษณะเป็นเครือข่ายสนับสนุนทุน กล่าวคือ เป็นเครือข่ายที่เน้นการระดมทุนจากหลากหลายแหล่งทุนทั้งในและนอกชุมชน หรือจากสมาชิกเครือข่าย เพื่อสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

(1.4). เครือข่ายทรัพยากร เป็นเครือข่ายที่เน้นการระดมและการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ภาครัฐราชการ ภาคเอกชน ให้มีส่วนไปช่วยส่งเสริม สนับสนุนกลุ่ม ชุมชน เพื่อให้สามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างที่คาดหวัง

อาจกล่าวได้ว่า รูปแบบเครือข่ายในลักษณะการดำเนินงานนั้นเป็นเครือข่ายที่มุ่งเน้นการดำเนินงานเพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิกตลอดจนการคิดค้นเพื่อการจัดการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน ทั้งในมิติของการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนทรัพยากร การสนับสนุน และการร่วมกันดำเนินกิจกรรม

(2). เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตามหลักกฎหมาย คือ เป็นเครือข่ายที่มีการจดทะเบียนถูกต้องตามหลักของกฎหมาย และยังไม่ได้จดทะเบียน ซึ่งอยู่ในลักษณะขององค์กรนิติบุคคล และไม่ใช่นิติบุคคล (สนธยา พลศรี, 2550, น.240; จุฑามาศ ศรีโมรา, 2551, น.29; ณรงค์ คงมาสุพล จันทรัมย์ และสมคิด วรรณพิบูลย์, 2547, น.16-18) ดังนี้

(2.1). ชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นการรวมตัวของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์และประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่มสมาชิก ซึ่งอาจจะมีการรวมตัวตั้งแต่ระดับตำบล อำเภอ จังหวัด เขต ภาค ทั้งนี้เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในลักษณะนี้จะมีกิจกรรมในระยะเวลาเริ่มแรกก่อนที่จะมีการพัฒนาไปสู่การเป็นสหพันธ์

(2.2). สหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นการรวมตัวของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์และประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่มสมาชิก ซึ่งอาจจะมีการรวมตัวตั้งแต่ระดับตำบล อำเภอ จังหวัด เขต ภาค ซึ่งเป็นพัฒนาการที่ต่อยอดมาจากชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการ

ผลิต แต่จะมีกฎระเบียบที่เพิ่มขึ้นไปจากเดิม กล่าวคือการจัดตั้งขึ้นเพื่อการสนับสนุนการดำเนินงาน เฉพาะกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนที่ใช้ชื่อว่ากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเพียงอย่างเดียว

(2.3). สมาคมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นการจดทะเบียนนิติบุคคลของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตามกฎหมาย โดยเริ่มก่อตัวจากการเป็นชมรมระดับต่างๆ แล้วพัฒนาเป็นสมาคม เพื่อผนึกกำลังกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยให้สมาคมเป็นตัวแทนในการประสานแหล่งทุน ทรัพยากรต่างๆ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาประสิทธิภาพ หรือศักยภาพของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ได้แก่ สมาคมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตประเทศไทย ซึ่งได้มีการจัดตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2533 ภายใต้การนำของนายยุวัฒน์ วุฒิเมธี อดีตอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน

อาจกล่าวได้ว่า รูปแบบเครือข่ายตามหลักกฎหมายนั้น จะมีมิติของกฎระเบียบทางสังคมเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถจำแนกออกมาได้ 2 ลักษณะ คือ เครือข่ายที่ไม่มีการจดทะเบียนเป็นองค์กรนิติบุคคล ได้แก่ ชมรม และสหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ส่วนเครือข่ายที่มีการจดทะเบียนเป็นองค์กรนิติบุคคล ได้แก่ สมาคมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตแห่งประเทศไทย

(3). เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตามเขตการปกครอง เป็นเครือข่ายที่ยึดที่ตั้งตามเขตการปกครองตั้งแต่ระดับ ตำบล อำเภอ จังหวัด เขต และประเทศ มีหน่วยการดำเนินงานในเขตพื้นที่ตั้งของเครือข่าย เป็นต้น

โดยสรุปแนวคิดเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สมาชิกซึ่งเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ด้วยการจัดทำแผนพัฒนา การขับเคลื่อนการดำเนินงาน การประสานความร่วมมือภาคีเครือข่ายจากภายนอกเข้ามาสนับสนุนกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ฯ ตลอดจนการพัฒนาเครือข่ายและสมาชิก ด้วยการจัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดสัมมนา และการศึกษาดูงาน ทั้งนี้จะมีลักษณะการดำเนินงาน 4 รูปแบบ คือ เป็นเครือข่ายการเรียนรู้ เป็นเครือข่ายกิจกรรม เป็นเครือข่ายสนับสนุนทุน และเป็นเครือข่ายทรัพยากร ที่มีการมุ่งเน้นสร้างความช่วยเหลือกันเอง และกลไกการขับเคลื่อนระบบสวัสดิการชุมชนสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านอย่างยั่งยืน ซึ่งมีรากฐานความคิดมาจากเครือข่ายทางสังคม

2. การดำเนินงานตลาดการเงินชุมชน

2.1. ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับตลาดการเงินชุมชน

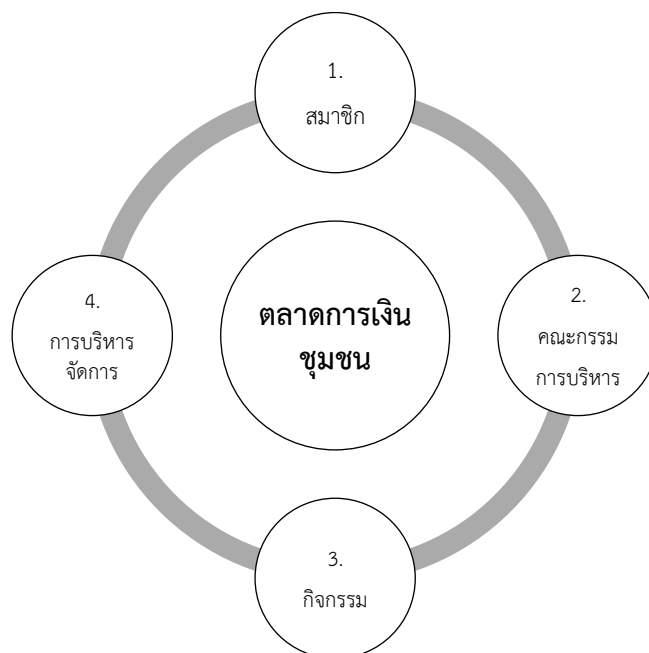
ตลาดการเงินชุมชน เป็นตลาดที่เกิดขึ้นตามพัฒนาการของเงินตรา ระบบการเงิน และระบบการคลังของแต่ละชุมชน เพื่อทำหน้าที่ในการเชื่อมโยงระหว่างผู้มีเงินออมกับผู้ต้องการใช้เงิน โดยการเปลี่ยนเงินออมไปเป็นการลงทุน ในระบบการสร้างเครดิตหรือสร้างสินเชื่อ และระบบการออกหลักทรัพย์ (ชินินทร์ พิทยาวิวิธ, 2534, น.39; จรินทร์ เทศวานิช, 2535, น.83)

กล่าวได้ว่าตลาดการเงินชุมชนจะมุ่งเน้นให้ความสำคัญไปที่ตลาดในฐานะเป็นสถานที่กลาง ซึ่งผู้ขาดแคลนเงินทุนแต่ประสงค์จะใช้เงินไปก่อน สามารถพบและระดมเงินทุนได้โดยตรงจากผู้มีเงินทุนส่วนเกินซึ่งประสงค์จะลงทุน แต่พึงสังเกตได้ว่าตลาดการเงินชุมชนเป็นตลาด เพราะธุรกรรมในตลาดการเงินชุมชนเป็นธุรกรรมที่เกิดขึ้นในตลาดจากการที่ผู้ขายได้พบกับผู้ซื้อแล้วเสนอขายสินค้า

หรือบริการ ซึ่งในที่นี้เป็นสินทรัพย์ทางการเงิน มีการต่อรองราคา และเมื่อตกลงราคาซื้อขายกันได้แล้ว ผู้ซื้อจะต้องจ่ายเงินค่าสินค้าหรือบริการที่ตกลงซื้อนั้น ส่วนผู้ขายจะรับเงินจากการขาย และต้องส่งมอบสินค้าหรือบริการให้แก่ผู้ซื้อตามที่ตกลง เมื่อธุรกรรมในตลาดเป็นการซื้อขาย โดยผู้ซื้อจ่ายและรับมอบสินค้าหรือบริการ ส่วนผู้ขายก็รับมอบสินค้าหรือบริการนั้น การระดมทุนของผู้ขาดแคลนเงินทุนและการลงทุนของผู้มีเงินทุนส่วนเกินจึงเป็นการขายและการซื้อ โดยมีสินค้าที่ขายและซื้อเป็นสินทรัพย์ทางการเงิน มีเงินทุนที่ระดมได้และเงินที่ใช้ลงทุนไปเป็นเงินที่ผู้ระดมทุนได้รับจากการขายสินทรัพย์ทางการเงิน และเป็นเงินที่ผู้ซื้อจ่ายเป็นค่าสินทรัพย์ทางการเงินซึ่งตนตัดสินใจซื้อเพื่อลงทุน (อัญญา ชันธวิทย์ วิมุต วานิชเจริญธรรม และชิตา ทับทิมพรรณ, 2545, น.38)

2.2. องค์ประกอบของตลาดการเงินชุมชน

องค์ประกอบของตลาดการเงินชุมชน ประกอบด้วย สมาชิก คณะกรรมการบริหาร กิจกรรม และการบริหารจัดการ (ชนินทร์ พิทยาวิวิท, 2534, น.39-43; จรินทร์ เทศวานิช, 2535, น.82-104) ดังนี้

ภาพที่ 13 : แสดงองค์ประกอบตลาดการเงินชุมชน

ที่มา : สักราะห์จาก ชนินทร์ พิทยาวิวิท, 2534, น.39-43; จรินทร์ เทศวานิช, 2535, น.82-104

1. สมาชิก เป็นบุคคล กลุ่มคน หรือองค์กรของชุมชนที่ต้องการเข้าร่วมขบวนการตลาดการเงินชุมชน ซึ่งประกอบด้วย สมาชิกซึ่งเป็นผู้ซื้อ และผู้ขายเงินทุนในตลาด บุคคลหรือกลุ่มผู้ซื้อจะมีความต้องการใช้เงินในปัจจุบันแต่ขาดแคลนเงินทุน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากผู้ขาย เป็นผู้มีเงินทุนในปัจจุบันแต่ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องใช้จ่าย และสมาชิกทั้งสองฝ่ายจะได้รับผลตอบแทนและความพึงพอใจจากผลประโยชน์ที่ได้รับร่วมกัน โดยส่วนใหญ่จะเป็นอัตราดอกเบี้ย

2. คณะกรรมการบริหาร ตลาดการเงินชุมชนแบ่งลักษณะของคณะกรรมการได้ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะการบริหารจัดการด้วยบุคคลเพียงคนเดียว เช่น กลุ่มแชร์ นายทุนเงินกู้ รายย่อย และ ลักษณะกลุ่ม ได้แก่ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน เป็นต้น ซึ่งจะมีคณะกรรมการ ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เหรัญญิก และ กรรมการ

3. กิจกรรม ตลาดการเงินชุมชนโดยทั่วไปมุ่งเน้นและสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการเก็บออม และการปล่อยเงินกู้ยืมสำหรับสร้างการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นในชุมชน และนำเงินดังกล่าวมาปันผลกำไรคืนกลับกับสมาชิก รวมถึงการจัดสวัสดิการในรูปแบบต่างๆตามความเหมาะสม และบริบทของพื้นที่ชุมชน

4. การบริหารจัดการ สำหรับการบริหารจัดการตลาดการเงินชุมชนจำเป็นต้องมีการกำหนด โครงสร้าง สถานภาพและบทบาทของสมาชิก กติกาการเข้าร่วม การประสานงาน การติดต่อสื่อสาร แผนและโครงการ งบประมาณ เป็นต้น ซึ่งรูปแบบการบริหารจัดการตลาดการเงินชุมชนนั้นจะขึ้นอยู่กับเป้าหมายร่วมของการดำเนินงานระหว่างสมาชิกและแกนนำ

2.3. รูปแบบตลาดการเงินชุมชน

สำหรับตลาดการเงินชุมชนสามารถจำแนกได้ 2 รูปแบบ คือตลาดการเงินชุมชนในลักษณะของบุคคล และตลาดการเงินชุมชนในลักษณะกลุ่ม ดังนี้

1. ตลาดการเงินชุมชนในลักษณะบุคคล

1.1. กลุ่มแชร์ เป็นตลาดการเงินชุมชนที่นิยมดำเนินงานกันกับกลุ่มชาวบ้านในเขตพื้นที่ชนบท และกลุ่มที่ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบได้ สำหรับการบริการจัดการจะมีผู้บริหารเพียงคนเดียว หรือหลายคนแล้วแต่บริบท ซึ่งมีชื่อเรียกกันโดยทั่วไปว่า “เท้าแชร์” จะเป็นคนประสานงานสมาชิกที่เป็นลูกแชร์มาเข้าร่วมลงทุนทางการเงิน และมีการซื้อขายหรือการประมูลหุ้นเงินกู้ยืมกัน ใครประมูลได้เยอะกว่าจะเป็นผู้ชนะและได้กู้ยืมเงินจากกลุ่ม โดยจะต้องมีการส่งเงินกู้ยืม และให้อัตราดอกเบี้ยตามการประมูล และเท้าแชร์ก็จะนำเงินอัตราดอกเบี้ยนั้นมาเฉลี่ยคืนแก่สมาชิกผู้ลงทุน และเป็นผลตอบแทน ค่าดำเนินงานของตนเอง (จรินทร์ เทศวานิช, 2535, น.85)

1.2. นายทุนเงินกู้ เป็นตลาดการเงินชุมชนที่นิยมดำเนินงานกันกับชาวบ้าน และผู้ที่ต้องการหมุนเวียนเงินทุนประจำวัน และไม่สามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบได้ อาศัยความเชื่อใจ และความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนกับผู้กู้ยืมเงินทุน ตลาดการเงินประเภทนี้มีอำนาจเบ็ดเสร็จอยู่ที่นายทุน และผู้ที่จะดำเนินงานในลักษณะนี้ได้จะต้องเป็นผู้ที่สังคมให้การยอมรับ มีบารมี และอิทธิพลสามารถจัดการปัญหาได้ด้วยความสามารถเชิงบุคคลด้วยตนเองหากมีความบกพร่องระหว่างการทำงาน (จรินทร์ เทศวานิช, 2535, น.85)

2. ตลาดการเงินชุมชนในลักษณะกลุ่ม

2.1. สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน เป็นตลาดการเงินชุมชนรูปแบบหนึ่งที่มีการพัฒนามาจากสหกรณ์ และกลุ่มองค์กรการเงินชุมชน เปิดโอกาสให้ผู้มีรายได้น้อยเข้ามาร่วมขบวนการและ

เข้าถึงแหล่งเงินทุนสำหรับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและครอบครัว มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของชุมชนฐานราก (สุวัฒน์ คงแป้น, 2547, น.225)

2.2. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เกิดจากการสนับสนุนโดยกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ภายใต้การนำของนายยุวัฒน์ วุฒิเมธี อดีตอธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งเริ่มดำเนินการครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2517 ณ ตำบลขี้ม่วง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ และตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล เป็นการผสมผสานระหว่างแนวคิดสหกรณ์การเกษตร เครดิตยูเนียน และสินเชื่อเพื่อการเกษตร โดยใช้เงินเป็นเครื่องมือการพัฒนาคน ทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกันและกัน เกิดกระบวนการเรียนรู้และการแบ่งปัน มีการยอมรับความคิดเห็นและเคารพสิทธิซึ่งกันและกันตามวิถีทางประชาธิปไตย (กรมการพัฒนาชุมชน, 2554, น.1)

2.3. กลุ่มกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เกิดจากการสนับสนุนจากรัฐบาลซึ่งได้มีการดำเนินงานครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2554 ภายใต้การนำของพันตำรวจโท ดร. ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี เพื่อต้องการให้ชาวบ้านได้เข้าถึงแหล่งเงินทุนสำหรับการกู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพ และการใช้จ่ายในการดำเนินชีวิต โดยรัฐเป็นผู้ร่วมลงทุนสนับสนุนเงินให้กลุ่มครั้งแรก 1 ล้านบาท จากนั้นค่อยพัฒนาจากอัตราดอกเบี้ยในการกู้ยืมมาบริหารจัดการจัดตั้งเป็นกองทุนต่างๆ ได้แก่ เงินทุนสำหรับการกู้ยืม เงินสวัสดิการ และเงินค่าบริหารจัดการกลุ่ม (พีระพงษ์ สุดประเสริฐ, 2552, น.1-2)

2.4. การดำเนินงานตลาดการเงินชุมชน

สำหรับการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชน ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมเพื่อใช้เป็นกรอบในการศึกษาครั้งนี้ โดยจะแสดงให้เห็นถึงการดำเนินงานของตลาดการเงินชุมชน ซึ่งสามารถจำแนกเป็นขั้นตอนการดำเนินงาน 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการดำเนินงาน และขั้นการดำเนินงาน ดังนี้

2.4.1 ขั้นก่อนการดำเนินงาน

ก่อนการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชน ขั้นตอนนี้เป็นช่วงที่สมาชิกและแกนนำกลุ่มประสบกับปัญหาพร้อมกัน มีการดำเนินการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลและความต้องการแก้ไขปัญหาก่อนการดำเนินงานจัดตั้งองค์กร ทั้งนี้จะต้องมีการดำเนินงานจัดเก็บข้อมูลโดยรอบด้านเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลของกลุ่มองค์กรที่มีอยู่ในชุมชน จากนั้นเมื่อได้ข้อมูลบริบทพื้นฐานในเบื้องต้นแล้วก็จะนำไปสู่การสร้างแนวทางการดำเนินงานขององค์กร (ณัฐภาพงศ์ อภิโชติเดชาสกุล และกัลป์ยาภัทร์ อภิโชติเดชาสกุล, 2557, น.113) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธีรพร ทองชะโชค (2556, 108) ศึกษาเรื่องการจัดการองค์กรชุมชน พบว่า ในขั้นแรกเป็นการวางแผน เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดเป้าหมาย การกำหนดกลยุทธ์และวิธีการต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตที่ส่งผลกระทบต่อองค์กร พร้อมทั้งคำนึงถึงทรัพยากรภายในองค์กร และสภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อกำหนดเป็นแผนปฏิบัติงานหรือวิถีทางที่จะสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางการให้ทำงานในอนาคตบรรลุเป้าหมาย

2.4.2 ชั้นการดำเนินงาน

สำหรับชั้นการดำเนินงานผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชน โดยได้ทำการจำแนกออกเป็น 6 ด้าน ดังนี้

2.4.2.1. การดำเนินงานด้านบุคลากร

การดำเนินงานด้านบุคคล ตลาดการเงินชุมชนจะมีการออกแบบโครงสร้างคณะกรรมการบริหารจัดการออกเป็น 4 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายอำนวยการ ฝ่ายบริการสินเชื่อและการตลาด ฝ่ายติดตามประเมินผล และฝ่ายการสนับสนุน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2554, น.5-7) ดังนี้

1). ฝ่ายอำนวยการ จำนวน 5-7 คน ประกอบด้วย

- **ประธาน** มีหน้าที่เป็นประธานการประชุมใหญ่สามัญประจำปี ประชุมคณะกรรมการบริหารและประชุมคณะกรรมการอำนวยการ เป็นผู้ลงนามในเช็คเอกสารการเบิกจ่ายเงินร่วมกับเหรียญกษาปณ์ เป็นตัวแทนของกลุ่มในการลงนามเอกสารต่างๆ นอกจากนี้ยังมีหน้าที่อื่นๆ ตามที่คณะกรรมการอำนวยการมีมติมอบหมาย

- **รองประธาน** ทำหน้าที่เมื่อประธานไม่อยู่ หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ หรือเมื่อประธานมอบหมายให้ทำ

- **เหรียญกษาปณ์** รับผิดชอบทางการเงินของกลุ่ม ควบคุมและดูแลเอกสารต่างๆ รวมทั้งทรัพย์สินของกลุ่ม ลงลายมือชื่อในเช็ค ใบรับ-จ่ายเงินต่างๆ ควบคุมดูแลบัญชีให้ถูกต้องเรียบร้อยและพร้อมที่จะให้กรรมการตรวจสอบได้ตลอดเวลา

- **เลขานุการ** ทำหน้าที่เป็นนายทะเบียนของกลุ่ม จดรายงานการประชุม เก็บรักษารายงานเอกสารต่างๆ ทำหนังสือเชิญประชุม หนังสือติดต่อประสานงานต่างๆ

- **กรรมการร่วมอื่นๆ** ทำหน้าที่ตามที่คณะกรรมการมอบหมาย หน้าที่รับผิดชอบของคณะกรรมการอำนวยการโดยรวม คือ พิจารณารับสมาชิกกำหนดประชุมใหญ่สามัญประจำปี จัดสรรเงินปันผล เงินเฉลี่ยคืนก่อนการประชุมใหญ่ บริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้มีประสิทธิภาพ ให้เป็นที่พึงพอใจของสมาชิก ตลอดจนเป็นตัวแทนของกลุ่มในการประสานงานและติดต่อกับองค์กรภายนอก

2). **ฝ่ายบริการสินเชื่อและการตลาด** จำนวน 3-5 คน มีหน้าที่ในการพิจารณาคำร้องขอกู้เงินของสมาชิกว่าจะอนุมัติหรือไม่ การอนุมัติเงินกู้ให้พิจารณาตามแนวทางอันสมควรและยุติธรรม เพื่อให้เกิดผลดีแก่ผู้กู้และกลุ่มเป็นส่วนรวม โดยใช้วิธีพิจารณาตามระเบียบหรือมติที่กำหนดไว้ การที่จะให้สมาชิกกลุ่มกู้เงินได้จำนวนมากน้อยแค่ไหน คณะกรรมการต้องดูความสามารถในการออมพิจารณาถึงความสม่ำเสมอในการส่งเงินสัจจะ ความสามารถในการส่งเงินคืน ความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบ (ดูได้จากการส่งสัจจะสม่ำเสมอ) โดยคณะกรรมการมีมติเสียงข้างมากอนุมัติให้กู้ยืมเงิน การเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม นอกจากนี้ คณะกรรมการต้องคอยสอดส่องดูแลติดตามความเคลื่อนไหวของสมาชิกที่กู้ยืมเงิน รวมทั้งติดตามการนำเงินไปใช้จ่าย การเร่งรัดหนี้ เยี่ยมเยียนช่วยเหลือให้คำแนะนำแก้ปัญหากรณีสมาชิกมีปัญหาไม่สามารถชำระเงินกู้คืนได้

3). ฝ่ายติดตามประเมินผล จำนวน 3-5 คน มีหน้าที่ในการตรวจสอบบัญชีและผลการดำเนินงานของกลุ่ม โดยคณะกรรมการตรวจสอบนี้จะมีบทบาทสำคัญในการรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม เพื่อป้องกันมิให้เกิดความเสียหายแก่สมาชิกหรือกลุ่มโดยรวม และทุกครั้งที่มีการประชุมชนหรือมีการตรวจสอบคณะกรรมการตรวจสอบจะต้องทำบันทึกหรือรายงานเสนอให้คณะกรรมการอำนวยการทราบ

4). ฝ่ายการสนับสนุน จำนวนขึ้นอยู่กับสมาชิกและระเบียบข้อบังคับของกลุ่มที่กำหนดไว้ คณะกรรมการส่งเสริมนี้มีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตด้วยเช่นกัน เปรียบเสมือนเป็นรากแก้วของกลุ่ม สามารถทำให้กลุ่มเจริญเติบโตต่อหรือล้มเลิกได้โดยคณะกรรมการส่งเสริมมีบทบาทหน้าที่ ดังนี้

1. ชักชวนผู้สนใจ และแนะนำให้เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม
2. ส่งเสริมให้การศึกษา ฝึกอบรม จัดหาวิทยากรมาให้ความรู้แก่สมาชิกทั้งสมาชิกเก่าสมาชิกใหม่รวมทั้งเผยแพร่ให้ผู้สนใจอื่นๆ ทราบถึงแนวคิด หลักการดำเนินงานของกลุ่ม รวมทั้งประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินการของกลุ่มให้สมาชิกกลุ่มและผู้สนใจทราบความเคลื่อนไหวของกลุ่มอยู่เสมอ

3. ศึกษา ค้นคว้า หาความรู้วิธีการบริหารจัดการใหม่ๆ ที่เอื้อประโยชน์แก่สมาชิกและกลุ่ม
4. ออกเยี่ยมเยียนสมาชิก เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีกับสมาชิก ตามโอกาสอันสมควร
5. ประสานงานระหว่างสมาชิกกับกลุ่ม และกลุ่มกับสมาชิกให้มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ทั้งนี้ในส่วนของสมาชิก สามารถจำแนกคุณสมบัติและประเภทได้ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2554, น.4-5) ดังนี้

1). คุณสมบัติ/คุณลักษณะของสมาชิก ควรมีคุณสมบัติและคุณลักษณะ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2554, น.4) ดังนี้

1. เป็นประชาชนทุกเพศทุกวัยในหมู่บ้าน ตำบล
2. มีรายได้ และมีความสามารถในการส่งเงินสัจจะสะสมตามกำลังของตน
3. อาศัยอยู่หรือมีที่ทำกินในหมู่บ้านหรือตำบล
4. มีความสมัครใจและศรัทธาการดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
5. มีความเข้าใจ หลักการ วิธีการ และวัตถุประสงค์ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
6. มีความรับผิดชอบและเสียสละ

2). ประเภทสมาชิก สมาชิกมี 3 ประเภท (กรมการพัฒนาชุมชน, 2554, น.4-5) คือ

1. สมาชิกสามัญ ได้แก่ บุคคลทุกเพศ ทุกวัยภายในหมู่บ้าน หรือตำบล ที่สมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ตามระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม
2. สมาชิกวิสามัญ ได้แก่ กลุ่มอาชีพ กลุ่มสตรี กลุ่มเยาวชน หรือกลุ่มอื่น ภายในหมู่บ้าน หรือตำบล ที่ทางราชการสนับสนุนรับรองฐานะ
3. สมาชิกกิตติมศักดิ์ ได้แก่ ข้าราชการ หรือคหบดี ภิกษุ สามเณร ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมีความสนใจ และให้การสนับสนุนกลุ่มโดยไม่หวังผลตอบแทน

3). หน้าที่ของสมาชิก สมาชิกมีความสำคัญต่อการดำเนินงานของกลุ่มให้ประสบความสำเร็จเป็น อย่างยิ่ง สมาชิกจึงมีหน้าที่ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2554, น.5) ดังนี้

1. ส่งเงินสัจจะเป็นประจำทุกเดือน
2. ส่งเงินกู้ตามกำหนด
3. เลือกตั้งคณะกรรมการบริหารกลุ่ม
4. เข้าร่วมประชุมสามัญประจำปี
5. มีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม
6. ให้ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่ดีแก่เพื่อนสมาชิก

นอกจากนี้ได้นำนักวิชาการหลายท่านทำการศึกษาการดำเนินงานด้านบุคลากรของตลาดการเงินชุมชน (ธนาชัย สุวณิช, 2555, 31-35) พบว่า การบริหารหรือการดำเนินงานด้านบุคลากรของตลาดการเงินชุมชนกรณี กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในเขตพื้นที่ภาคกลาง มีการจัดองค์กรโดยใช้แผนผังโครงสร้าง เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับ อำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ การบัญชี และการติดต่อสื่อสาร ซึ่งจะมีการจัดแบ่งคณะกรรมการ ได้แก่ ฝ่ายบริหาร ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เภรัญญิก ที่ปรึกษาและกรรมการฝ่ายต่างๆที่แต่งตั้งหรือคัดเลือกจากสมาชิกอีก 2-3 คน ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการดูแลเงิน งานเอกสาร งานธุรการ ประชาสัมพันธ์และงานบริหารทั่วไป โดยแบ่งตามความรับผิดชอบ เช่น คณะกรรมการฝ่ายสินเชื่อ ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการอีก 2 คน รับผิดชอบเรื่องการขอกู้ยืมเงิน และการอนุมัติเงินกู้ยืมของสมาชิกกลุ่ม ส่วนฝ่ายตรวจสอบมีบทบาทหน้าที่ในการตรวจสอบกลุ่มสมาชิกที่จะขอกู้ยืมเงิน หรือคณะกรรมการที่ปรึกษา ซึ่งอาจจะใช้คนจากภายนอกที่มีความรู้ในระบบหรือแนวทางการดำเนินงาน เช่นคนจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องหรือ ผู้ที่มีความรู้จากที่อื่นและได้รับความไว้วางใจยอมรับจากสมาชิก โดยมีหน้าที่ให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำแก่คณะกรรมการบริหารเกี่ยวกับการดำเนินงาน ซึ่งส่วนใหญ่จะประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์กร การบริหารงานบุคคล การควบคุม การประสานงาน การรายงานผลการปฏิบัติงาน และการจัดการงบประมาณ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธีรพร ทองชะโชค (2556, น.109-110) พบว่า การดำเนินงานด้านบุคลากรของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาปรัง อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลานั้น เป็นการจัดการเชิงโครงสร้างของหน่วยงาน และความสัมพันธ์ระหว่างงานกับบุคคล ที่ถูกจัดตั้งขึ้นโดยกลุ่มคนภายในชุมชนที่มีความเห็นร่วมกัน ซึ่งมีคณะกรรมการ 4 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายอำนวยการ ฝ่ายเงินกู้ ฝ่ายตรวจสอบ และฝ่ายส่งเสริม ทั้งนี้จะไม่มีรูปแบบตายตัว ขึ้นอยู่กับบริบทและความเหมาะสมของชุมชน ซึ่งจะมีการสรรหาคัดเลือกสมาชิกและคณะกรรมการ ประกอบด้วย สมาชิกจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ สมาชิกสามัญ และสมาชิกวิสามัญ และมีการพัฒนาบุคลากรของกลุ่มด้วยวิธีการฝึกอบรม และการทัศนศึกษาดูงานจากกลุ่มออมทรัพย์ที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการ

2.4.2.2. การดำเนินงานด้านกฎระเบียบ กติกา

การดำเนินการด้านกฎระเบียบ กติกาของตลาดการเงินชุมชน ในลักษณะของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นการระดมเงินออมที่ริเริ่มโดยประชาชน ปัจจุบันจึงไม่มีกฎหมายที่บังคับใช้โดยตรง ดังนั้น เพื่อไม่ให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นองค์กรการเงินนอกระบบที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย

พรบ. การธนาคารพาณิชย์ พ.ศ.2505 (ปัจจุบัน พรบ.ธุรกิจการเงิน พ.ศ.2551) กรมการพัฒนาชุมชนจึงได้ทำความตกลงกับธนาคารแห่งประเทศไทยโดยมีข้อห้าม (กรมการพัฒนาชุมชน, 2554, น.8) ดังนี้

1. ห้ามรับฝากเงินจากบุคคลภายนอกที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม
2. ห้ามไม่ให้บุคคลที่มีใช่สมาชิกกลุ่มกู้เงิน
3. ห้ามคิดดอกเบี้ยเงินกู้เกินกว่าที่กฎหมายกำหนด (ร้อยละ 15 ต่อปี)

นอกจากนี้ในส่วนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง รวมถึงสหกรณ์เครดิตยูเนียนจะมีกฎหมายรองรับที่ชัดเจน สำหรับกองทุนหมู่บ้านฯ มีพระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการ การดำเนินงาน (พีระพงษ์ สุดประเสริฐ, 2552, น.6) ทั้งนี้โดยส่วนรวมการดำเนินงานด้านกฎระเบียบ กติกา จะมีการกำหนดขึ้นมาโดยสมาชิก ซึ่งอาจมีการปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของบริบทชุมชนแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้จะมีความคล้ายคลึงกับงานวิจัยของ ธนพัฒ ปลอดภัย (2556, น.50) พบว่า พัฒนาการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการและการผลิตตำบลคลองเปี้ยะก่อนเกิดวิกฤติการทางเศรษฐกิจ (2523-2539) ในส่วนของการกำหนดปทัสสถานกลุ่ม หมายถึง ระเบียบ กฎเกณฑ์ แบบแผนพฤติกรรมที่สมาชิกกลุ่มต้องปฏิบัติ เพื่อที่จะให้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเป็นไปโดยราบรื่น ทั้งนี้จะมีกฎระเบียบที่เป็นลายลักษณ์อักษร กฎทางสังคมซึ่งอาศัยความเชื่อตามหลักธรรมตามศาสนา และได้มีการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้สำหรับการดำเนินงานด้านกติกาล้างจากวิกฤติเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ซึ่งมีการปรับปรุงแก้ไขระเบียบกฎเกณฑ์ที่วางไว้ ใช้หลักธรรมาภิบาล หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม (ธนพัฒ ปลอดภัย, 2556, น.54)

2.4.2.3. การดำเนินงานด้านการสื่อสาร

การดำเนินงานด้านการสื่อสารของตลาดการเงินชุมชนโดยส่วนใหญ่จะมีการสื่อสารและการกระจายข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานกลุ่ม และสถานการณ์ทางสังคมที่มีความเกี่ยวข้องกับสิทธิประโยชน์และผลกระทบที่มีต่อองค์กรและสมาชิกผ่านเวทีการประชุมประจำเดือน และประจำปี นอกจากนี้จะเป็นการกระจายข้อมูลจากแกนนำกลุ่มสู่สมาชิกตามวิถีการดำเนินชีวิตซึ่งสมาชิกมีโอกาสพบปะพูดคุยกันเป็นประจำ เนื่องด้วยโอกาสจากการอาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกันจึงสามารถพบปะพูดคุยกันได้ตลอด (ธนาชัย สุขวณิช, 2555, น.31) ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับงานวิจัยของ อีรพร ทองชะโชค (2556, น.109-110) ศึกษาการติดต่อสื่อสารของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาปรังอำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา พบว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาปรัง มีการติดต่อสื่อสารระหว่างคณะกรรมการและสมาชิกในลักษณะการติดต่อสื่อสาร 2 รูปแบบ คือ การติดต่อสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ และการติดต่อสื่อสารที่เป็นทางการ แต่โดยส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ และมีรูปแบบของเครือข่ายการสื่อสารที่สอดคล้องกับลักษณะการสื่อสารทุกช่องทาง ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสาร คือ การแจ้งด้วยวาจาเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม ซึ่งข่าวสารที่แจ้งโดยส่วนใหญ่ได้แก่ เรื่องนโยบาย ระเบียบข้อปฏิบัติ การนัดหมายกำหนดวันประชุม ตลอดจนการแจ้งข่าวสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มออมทรัพย์ยังมีการดำเนินการสื่อสารในลักษณะที่เป็นทางการร่วมด้วย เช่น การติดประกาศในชุมชนเพื่อให้ทราบ

เกี่ยวกับการนัดหมายกำหนดวันประชุมโดยเฉพาะการประชุมใหญ่ประจำปี การส่งจดหมายเตือนเพื่อเรียกประชุมฉุกเฉินเฉพาะบุคคลที่มีปัญหาในการกู้ยืมเงิน การรายงานผลการดำเนินงานกิจกรรมประจำปี กำไรขาดทุนเพื่อแสดงฐานะทางการเงินของกลุ่มออมทรัพย์ ให้สมาชิกได้รับทราบในการประชุมประจำปี ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงระเบียบข้อปฏิบัติต่างๆในการดำเนินงาน

2.4.2.4. การดำเนินงานด้านการตลาด

การดำเนินงานด้านการตลาด เป็นการบริการ หรือช่วยเหลือสมาชิกของตลาดการเงินชุมชน และเป็นการมุ่งหาผลกำไรเพื่อใช้เป็นทุนในการดำเนินงาน ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของสมาชิก ได้แก่ การออมเงิน บริการสินเชื่อ กิจกรรมเชิงธุรกิจ (เสรี พงศ์พิศ, 2550, น. 80; บำรุง บุญปัญญา, 2549, น.20-25; กรมการพัฒนาชุมชน, 2556, น.10-11; สฤณี อาชวานันทกุล และ ปัทมาวดี โพชนุกูล, 2557, น.16-18; จุฑามาศ ศรีโมรา, 2551, น.3; จเด็จ อินสว่าง, 2544, น.33-34) ดังนี้

1). **การออมเงิน** เป็นการออมทรัพย์ที่สมาชิกรวบรวมเงินมาฝากประจำเดือน ซึ่งใช้ชื่อเรียกกันว่า เงินสัจจะสะสมทรัพย์ อยู่ในบทบาทหน้าที่ตามกติกาการเข้าร่วมขบวนการแรกเริ่มที่สมาชิกต้องเรียนรู้ ยอมรับเงื่อนไขกติกา และต้องถือปฏิบัติ ที่ตลาดการเงินชุมชนคอยกระตุ้นให้สมาชิกรู้จักการประหยัดอดออม เพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกันและกันอันเป็นการระดมทุนก่อนการบริการสินเชื่อและธุรกิจ

2). **บริการสินเชื่อ** เป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เข้าถึงแหล่งเงินทุน สำหรับการบริการสินเชื่อของตลาดการเงินชุมชนนั้น กล่าวคือเป็นการปล่อยเงินกู้ยืมเพื่อการลงทุนและการพัฒนาอาชีพ โดยมีอัตราดอกเบี้ยในอัตราที่ไม่เกินร้อยละ 15 บาทต่อปี ซึ่งในขั้นตอนการกู้เงิน สมาชิกจะต้องทำเรื่องขอกู้ยื่นต่อคณะกรรมการเงินกู้ คณะกรรมการเงินกู้จะพิจารณาคำขอกู้ของสมาชิกโดยยึดหลักความซื่อสัตย์ การส่งเงินสะสมของสมาชิกผู้กู้ ว่าเป็นไปโดยสม่ำเสมอหรือไม่ และคุณภาพของสมาชิก เป็นไปตามมาตรการในการกำหนดเงินกู้ของสมาชิกเมื่อคณะกรรมการบริหารอนุมัติเงินกู้ได้ ส่วนการค้ำประกันการกู้เงิน สมาชิกที่ขอกู้เงินของกลุ่มไปนั้นจะต้องมีหลักประกันให้ไว้กับกลุ่ม หลักประกันที่สำคัญที่สุดคือตัวผู้ค้ำประกันเอง คือเอาตัวจำนวนเงินสัจจะสะสมของตนเองที่มีอยู่ค้ำประกัน หากมีจำนวนน้อยกว่าจำนวนเงินที่กู้ ต้องให้สมาชิกค้ำประกันจนครบเท่าวงเงินกู้ การกู้เงินของกลุ่มนั้น ไม่ต้องมีหลักประกันเป็นทรัพย์สิน แต่เอาตัวเอง และเพื่อนสมาชิกช่วยค้ำประกันเท่านั้น โดยกลุ่มยึดศักดิ์ศรีของสมาชิกเป็นหลักในการดำเนินงาน สำหรับการส่งคืนเงินกู้นั้น สมาชิกต้องส่งเงินกู้ และดอกเบี้ย พร้อมกับเงินสัจจะสะสมประจำเดือน ตามสัญญาการตกลงการขอกู้ (ธนาชัย สุขวณิช, 2555, น.33)

3). **การประกอบธุรกิจ** เป็นการดำเนินกิจกรรมที่สามารถให้การช่วยเหลือสมาชิก และการจัดการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชุมชน โดยมุ่งหวังให้มีกำไรเพื่อนำมาจัดสวัสดิการ กิจกรรมธุรกิจเหล่านั้น ได้แก่ ศูนย์สาธิตการตลาด บั๊มน้ำมัน โรงผลิตน้ำดื่ม โรงขนมจีน โรงงานอบยางแผ่นรมควัน โรงสีชุมชน เป็นต้น

นอกจากนี้ ภัฏฐาพงศ์ อภิโชติเดชาสกุล และกัลป์ยาภัสร์ อภิโชติเดชาสกุล (2557, น.113) กล่าวว่า สถาบันการเงินชุมชนควรคิดค้นกิจกรรมใหม่ๆ ให้กับสมาชิกเพราะการจัดการเงินทุนชุมชนไม่ใช่เพียงแค่เรื่องทุนที่เป็นตัวเงินเพียงเท่านั้น จำเป็นต้องสร้างกระบวนการพัฒนาสมาชิกให้คิดนอกเหนือจากการออมและปล่อยกู้ไปจนถึงการพัฒนาศักยภาพชีวิตของตนเองและชุมชน เช่น การให้บริการรับชำระค่าบริการต่างๆ บริการถ่ายเอกสาร รับทำประกันชีวิต ประกันภัย (รถยนต์ รถจักรยานยนต์ ส่วนบุคคล) และการจัดสวัสดิการชุมชนรูปแบบใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนาชัย สุขวณิช (2555, น.32-35) ศึกษาการจัดการทุนและสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในเขตพื้นที่ภาคกลาง พบว่า สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ได้มีการสะสมเงินตามกำลังและความสามารถของตนเอง อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเงินสะสมนี้กลุ่มจะผลักดันเข้าเป็นค่าหุ้นโดยอัตโนมัติ เมื่อสมาชิกสะสมเงินจนครบค่าหุ้นของกลุ่ม 1 หุ้น สมาชิกก็จะได้รับสิทธิการถือหุ้น 1 หุ้น และจะมีการปฏิบัติเช่นนี้สมาชิกจะมีจำนวนหุ้นเพิ่มขึ้นไปเรื่อยๆ

2.4.2.5. การดำเนินงานด้านงบประมาณ

สำหรับการดำเนินงานด้านงบประมาณตลาดการเงินชุมชนโดยส่วนใหญ่จะมีการจัดแบ่งงบประมาณออกเป็นกองทุน ได้แก่ กองทุนเงินกู้ยืม กองทุนสวัสดิการ กองทุนธุรกิจกลุ่ม และกองทุนกลางสำหรับการบริหารจัดการกลุ่ม ดังนี้

2.5.1. กองทุนเงินกู้ยืม สำหรับเงินทุนการกู้ยืมเกิดจากการสะสมเงินทุนของสมาชิก และเงินทุนสมทบจากรัฐบาล เพื่อนำมาหมุนเวียนสำหรับการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตของสมาชิก ทั้งในส่วนของการศึกษา การใช้จ่ายสำหรับการรักษาพยาบาล การซื้อสินค้าเพื่อการอุปโภคและบริโภค รวมถึงการใช้จ่ายหนี้สินประเภทอื่นนอกเหนือจากตลาดการเงินชุมชน (พรพิมล เฉลิมมีประเสริฐ และภณิตา สุนทรไชย, 2554, น.170)

2.5.2. กองทุนสวัสดิการ สำหรับกองทุนสวัสดิการเกิดจากดอกเบี้ยเงินกู้และการดำเนินธุรกิจของกลุ่ม โดยนำเงินรายได้ดังกล่าวมาจัดเป็นเงินสวัสดิการส่วนหนึ่ง เพื่อช่วยเหลือสมาชิก เช่น สวัสดิการค่ารักษาพยาบาล สวัสดิการเงินฌาปนกิจศพ สวัสดิการทุนการศึกษา เป็นต้น (ธีรพร ทองชะโชค, 2556, น.110)

2.5.3. กองทุนธุรกิจกลุ่ม สำหรับกองทุนธุรกิจทางกลุ่มได้มีการนำเงินส่วนหนึ่งมาดำเนินกิจการเพิ่มเติมจากการออมและปล่อยเงินกู้ เพื่อสร้างความมั่นคงและการเจริญเติบโตของกลุ่ม ทั้งนี้สำหรับการดำเนินธุรกิจอื่นนอกเหนือจากการปล่อยเงินกู้ขึ้นอยู่กับการบริหารของชุมชนที่มีความแตกต่างกันออกไป เช่น กลุ่มบ้านนาปรัง ได้มีการจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด การดำเนินการกิจการบ่อน้ำยางสด (ธีรพร ทองชะโชค, 2556, น.110-111)

2.5.4. กองทุนกลางสำหรับการบริหารจัดการกลุ่ม สำหรับกองทุนกลางจะนำเงินรายได้กลุ่มส่วนหนึ่งมาจัดแบ่งไว้เพื่อการบริหารจัดการภายในกลุ่ม ได้แก่ ค่าตอบแทนคณะกรรมการผู้ดำเนินการจัดประชุม ค่าใช้จ่ายสำหรับเอกสาร และอื่นๆ ตามความเหมาะสมของการดำเนินงานกลุ่ม (ธีรพร ทองชะโชค, 2556, น.110)

2.4.2.6. การดำเนินงานด้านการติดตามประเมินผล

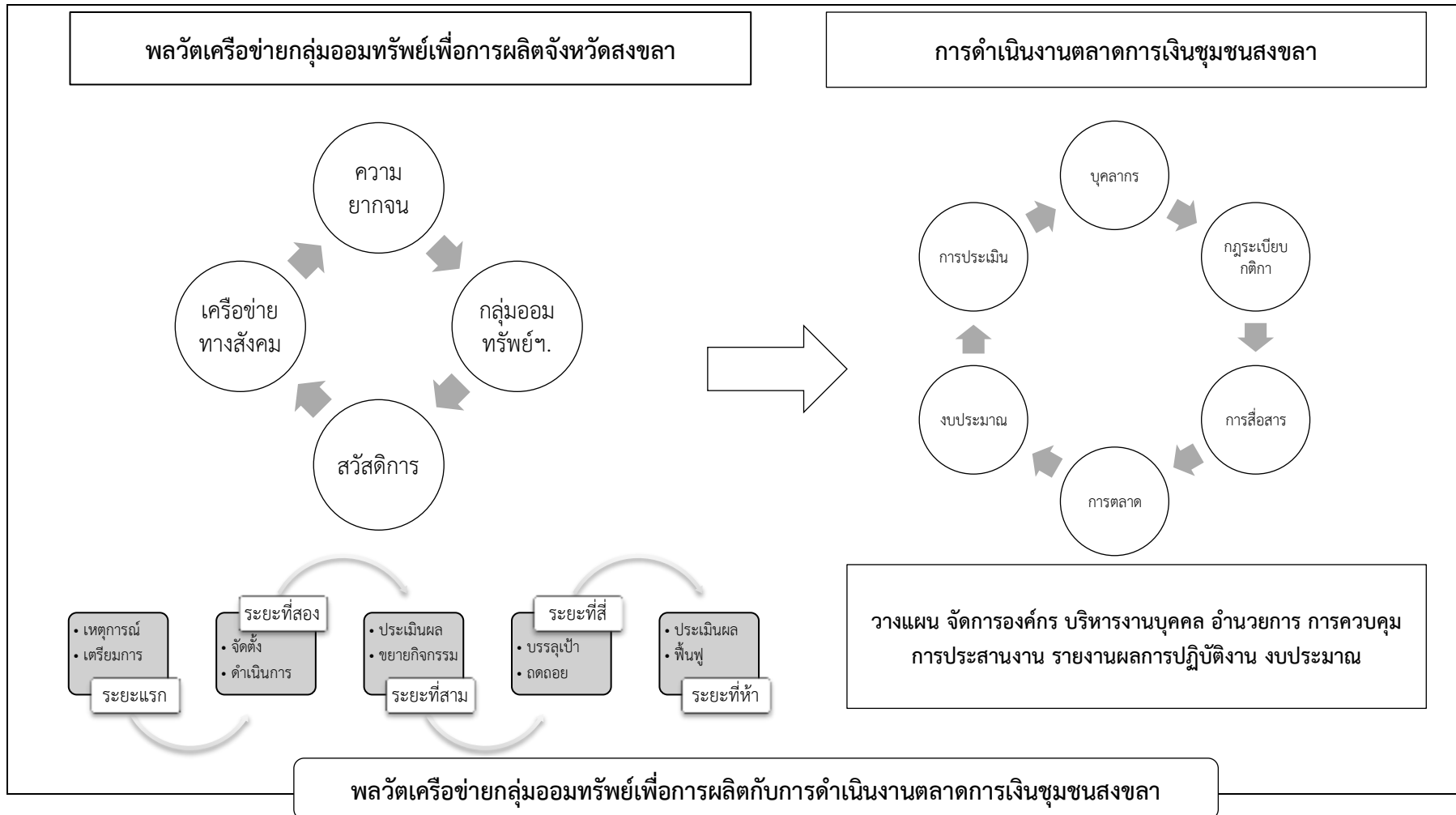
สำหรับการดำเนินงานด้านการติดตามประเมินผลของตลาดการเงินชุมชนเป็นการสะท้อนผลการดำเนินงานที่ผ่านมาเพื่อยังคิดและปรับเปลี่ยนข้อบกพร่องจากการดำเนินงานที่ผ่านมา ซึ่งธีรพร ทองชะโชค (2556, น.112-113) กล่าวว่า การควบคุมเป็นกระบวนการติดตามและประเมินผลงานให้ เป็นไปตามแผนงานและบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด จึงอาจกล่าวได้ว่าการควบคุมเป็น กระบวนการจัดการที่จะทำให้การดำเนินงานต่างๆภายในองค์กรเป็นไปอย่างมีระบบซึ่งการควบคุมใน การวิจัยนี้ประกอบด้วย การวัดผลการปฏิบัติงาน การเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานกับมาตรฐาน และการแก้ไขหรือปรับปรุงสิ่งที่ผิดพลาดที่เกิดขึ้น สำหรับกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาปรังมีการวัด ประเมินผลการดำเนินงานด้วยวิธีการสังเกตผลการดำเนินงาน และมีการสะท้อนมุมมองการ ดำเนินงานร่วมกันระหว่างแกนนำด้วยกัน และแกนนำกับสมาชิก เพื่อพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงาน อยู่เสมอ

นอกจากนี้ นาชัย สุขวณิช (2555, น.34) กล่าวว่า การประเมินผลการปฏิบัติงานของ บุคลากรให้มีความเป็นธรรม ถูกต้องโปร่งใส ในกระบวนการของการประเมินผลการปฏิบัติงาน และ ให้มีความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้รับการประเมินและผู้ประเมินว่าจะมีการประเมินผลการปฏิบัติงานใน งานชิ้นใดจะประเมินเรื่องใด และประเมินอย่างไร เป็นสิ่งท้าทายผู้บริหาร และทีมบริหารอย่างยิ่ง โดย มีหลักการเบื้องต้นของการประเมินผลการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย 1) เน้นการประเมินเพื่อการ พัฒนา 2) มีความโปร่งใส 3) มีความเป็นธรรมกับผู้รับการประเมิน 4) เป็นที่ยอมรับของบุคลากรส่วนใหญ่ ทั้งเป็นผู้บริหาร ผู้ประเมิน และผู้รับการประเมิน 5) มีประสิทธิภาพและสามารถนำไปใช้ ปรับปรุงและพัฒนาบุคลากรได้จริง 6) การประเมินผลการปฏิบัติงานให้เป็นส่วนเดียวกับระบบ ทรัพยากรมนุษย์นอกจากนี้การควบคุมให้กระบวนการปฏิบัติ การดำเนินงานภายในกลุ่มมีความ เข้มแข็ง

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมพลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกับการดำเนินงาน ตลาดการเงินชุมชนสงขลา เพื่อใช้เป็นกรอบสำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีการนำแนวคิด ทำ ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องมาเชื่อมโยงและจำแนกเป็นประเด็น ให้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์การศึกษา ได้แก่ การศึกษาพลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 – 2559 ซึ่งในระยะแรกนั้นชาวบ้านได้ประสบกับปัญหาความยากจน คือการขาดโอกาสการเข้าถึงแหล่ง เงินทุน ด้วยความไม่รู้ของชาวบ้าน และกฎกติกาเงื่อนไขของแหล่งเงินทุนในระบบที่มีความ สลับซับซ้อนที่มาสสามารถเอื้ออำนวยให้ชาวบ้านได้เข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ นำมาสู่การก่อตั้งกลุ่มออม ทรัพย์เพื่อการผลิต ภายใต้การนำและสนับสนุนจากกรมการพัฒนาชุมชน จากนั้นเมื่อชาวบ้านได้มีการ ออมทรัพย์และมีผลกำไรที่ได้จากการดำเนินงาน จึงได้มีการจัดแบ่งเงินทุนออกเป็นสัดส่วนซึ่งนำมาสู่ การสร้างสวัสดิการให้แก่สมาชิก และมีการใช้ขบวนการเครือข่ายทางสังคมเป็นเครื่องมือการพัฒนา กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

นอกจากนี้ในส่วนของการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนนั้นสามารถจำแนกการดำเนินงานออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ การดำเนินงานด้านบุคลากร ซึ่งมีการจัดการองค์กรเชิงโครงสร้าง มีชุดคณะกรรมการ 4 ฝ่าย คือ ฝ่ายอำนวยการ ฝ่ายสินเชื่อและการตลาด ฝ่ายประเมินผล และฝ่ายสนับสนุน ส่วนการดำเนินงานด้านกฎระเบียบ กติกา นั้น เป็นการร่วมกันกำหนดกรอบเกณฑ์เพื่อใช้สำหรับการควบคุมพฤติกรรม การเข้าร่วมขบวนการร่วมกันของสมาชิก เพื่อให้การดำเนินงานนั้นสำเร็จ และจำเป็นจะต้องมีการดำเนินงานด้านการสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจแก่สมาชิกถึงสถานการณ์ และการดำเนินงานของกลุ่ม ซึ่งในส่วนของการดำเนินงานด้านการตลาดนั้น จะมีการบริการสินเชื่อเงินกู้ยืม และกิจการอื่นๆ ตามความเหมาะสม และมีการดำเนินงานด้านงบประมาณตามสัดส่วนของการดำเนินงาน และทุกๆระยะของการดำเนินงานก็จะมี การดำเนินงานด้านการติดตามและประเมินผล เพื่อปรับแผนการดำเนินงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์อยู่ตลอดเวลา ดังภาพที่ 14

ภาพที่ 14 : กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยที่ใช้วิธีเชิงคุณภาพ (qualitative approach) โดยใช้แนวทางการวิจัยแบบเรื่องเล่า (narrative approach) ซึ่งมีรากฐานความคิดมาจากกระบวนทัศน์สร้างสรรค์นิยม (constructivism) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การค้นหาประเด็นและพื้นที่สำหรับการศึกษา

สำหรับการค้นหาประเด็นและพื้นที่สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการศึกษาขบวนการกลุ่มออมทรัพย์ จึงเริ่มต้นด้วยการสืบค้นเอกสารงานวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในปีที่ผ่านมา และลงพื้นที่แสวงหาข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลา ซึ่งได้มีการดำเนินงานมาอย่างยาวนานกว่า 30 ปี และเป็นที่ยู้งักกันโดยทั่วไป คือ ขบวนการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ ครูชบ ยอดแก้ว ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อขบวนการขับเคลื่อน ปัจจุบันได้มีการพัฒนาเครือข่ายสู่การยกระดับเป็นสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในตัวเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ทั้งนี้ผู้วิจัยได้เข้าไปแนะนำตัวกับแกนนำเครือข่ายในเบื้องต้นตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2557 และเข้าร่วมสังเกตการณ์ดำเนินงานกิจกรรมของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลา ซึ่งพบประเด็นที่น่าสนใจ 2 ประการ คือ พลวัตของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และตลาดการเงินชุมชนสงขลา ที่กล่าวได้ว่าเป็นการดำเนินงานกิจกรรมเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในลักษณะนี้เป็นแห่งแรกของประเทศไทย

2. การเลือกแหล่งข้อมูล

สำหรับการเลือกแหล่งข้อมูล ผู้วิจัยได้นำเอาประเด็นและพื้นที่จากข้อมูลในเบื้องต้นมาเป็นกรอบในการพิจารณาแหล่งข้อมูล ซึ่งสามารถจำแนกแหล่งข้อมูลออกเป็น 2 แหล่ง ดังนี้

2.1. ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นการศึกษาข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ใช้กรอบคำถามและวัตถุประสงค์การวิจัยเป็นคำสำคัญสำหรับการสืบค้นข้อมูลที่ผ่านมาจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์ หนังสือ วารสาร เอกสาร และอื่นๆที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยในครั้งนี้ โดยมีเนื้อหาประกอบด้วย พลวัต เครือข่าย กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ตลาดการเงินชุมชนสงขลา การดำเนินงาน เป็นต้น

ต่อมาจากนั้นผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมโดยการจำแนกข้อมูลที่ได้มาจากการสืบค้นออกเป็นหมวดหมู่ ด้วยการเขียนแบบบรรยายสรุปข้อค้นพบจากวรรณกรรม ตั้งแต่การศึกษาเรื่องของแนวคิด ทฤษฎีที่จะนำมาใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์ รวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นการรองรับความน่าเชื่อถือของการวิจัยในครั้งนี้

นอกจากนี้ภายหลังการเสร็จสิ้นจากการทบทวนวรรณกรรมแล้ว ผู้วิจัยได้นำเอาแนวคำถามหลักและวัตถุประสงค์มีสร้างแนวคำถามย่อย โดยใช้แนวคิด และทฤษฎีเป็นเครื่องมือสำหรับการสร้างแนวคำถามการลงพื้นที่ศึกษาข้อมูลภาคสนาม

2.2. ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการเลือกผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกเชิงทฤษฎี (theoretical sampling) เป็นการใช้กับผู้ให้ข้อมูลที่มีลักษณะเฉพาะ เพื่อเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย (ชาย โพธิสิตา, 2549, น.277-278) โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำแนกเป็นกลุ่มบุคคล ดังนี้

1) ผู้ที่มีประสบการณ์และอยู่ในขบวนการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ตั้งแต่ขั้นการริเริ่มก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลา สู่การจัดตั้งเป็นเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยมีนามว่า ชมรม สหพันธ์ กองทุนกลาง และสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา จำนวน 1 คน โดยมีตำแหน่งเป็นที่ปรึกษาสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลาฝ่ายภูมิปัญญาชุมชน

2) คณะกรรมการสมาคมการเงินชุมชนสงขลา มีบทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานขับเคลื่อนกิจกรรมของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลาจำนวน 5 คน

3) อดีตข้าราชการ ซึ่งเคยทำงานอยู่กับกรมการพัฒนาชุมชน มีส่วนเกี่ยวข้องกับแนวคิดการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจำนวน 1 คน

4) ประชาชนชาวบ้านในจังหวัดสงขลาที่บุคคลในวงการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและสวัสดิการชุมชนให้การยอมรับ มีส่วนเกี่ยวข้องกับเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในอดีตยุคของการริเริ่ม แต่ปัจจุบันได้ลาออกจากขบวนการเครือข่ายไปแล้ว จำนวน 2 คน

5) ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ที่ทำการทดลองรับบริการเงินฝากข้ามกลุ่มจากกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนประเภทอื่นที่ไม่ใช่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจำนวน 10 ล้านบาท จำนวน 1 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับการเก็บข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มีกระบวนการขั้นตอน 2 รูปแบบ ดังนี้

1) เก็บข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรื่องกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต การเชื่อมโยงเครือข่าย องค์กรการเงินชุมชน สมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา จากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน

2) เก็บข้อมูลภาคสนาม โดยมีวิธี ดังนี้

2.1) สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interviewed) จะมีประเด็นในการสัมภาษณ์ โดยใช้แนวคำถามที่วางไว้รวมทั้งการสังเกตการณ์พร้อมกัน ซึ่งมีขอบเขตเนื้อหาครอบคลุมประเด็นการศึกษาถึงพลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกับการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา

2.2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non participant observation) เป็นการเข้าไปสังเกตการณ์ลักษณะการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา ซึ่งทุกวันที่ 27 ของเดือนจะมีการรายงานสถานการณ์การดำเนินงานของตลาดการเงินชุมชนสงขลาเพื่อสรุปผลการดำเนินงาน

และเพื่อประชาสัมพันธ์ถึงกลุ่มสมาชิกที่จะเข้าร่วมกิจกรรมตลาดการเงินชุมชนสงขลา การพบปะพูดคุยเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา

4. ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เริ่มตั้งแต่ เดือน กันยายน 2557 ถึง เดือน มีนาคม 2560 โดยเริ่มจากการลงพื้นที่สำรวจข้อมูล เก็บข้อมูล ถอดเทป รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ ตีความและเขียนรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ธรรมชาติโดยทั่วไปของข้อมูลที่ได้มานั้น ประกอบด้วย ข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ซึ่งใช้เครื่องมือช่วยในการจัดเก็บคือ เครื่องบันทึกเสียงดิจิทัลและใช้การฟัง ถอดเสียงคำพูดออกมาเป็นข้อความ หรือการรวบรวมข้อมูลจากการบันทึกในสมุดภาคสนาม และนอกจากนี้ผู้วิจัยยังใช้ข้อมูลโดยรูปแบบการวิเคราะห์ข้อมูลจากที่กล่าวมาแล้วนำมาตีความหมายของข้อมูลโดยทั้งข้อความที่ได้ตลอดจนพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูล ขณะสนทนา เช่น การแสดงสีหน้า แววตา น้ำเสียง สำนวนการพูด มาใช้ในการวิเคราะห์เนื้อหาและตีความของข้อมูลตามแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในเป็นกรอบสำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ โดยมีเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูล ดังแสดงในตารางที่ 8

ตารางที่ 8 : แสดงเทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย

เทคนิค	แหล่งข้อมูล	รายละเอียด	การวิเคราะห์
การวิเคราะห์เอกสาร (documentary analysis)	หนังสือ บทความ วิชาการ งานวิจัย และวรรณกรรม ต่างๆที่เกี่ยวข้องกับประเด็นและพื้นที่ศึกษา ภายในประเทศไทย	เอกสาร ข้อมูล พื้นฐานของ ขบวนการกลุ่ม และ เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	วิเคราะห์เนื้อหาโดย ภาพรวมเกี่ยวกับ ขบวนการกลุ่ม และ เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ในประเทศไทย และ นำมาเชื่อมโยงกับ ขบวนการกลุ่ม และ เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ในจังหวัดสงขลา
การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview)	ผู้ให้ข้อมูล หลัก ได้แก่ ที่ปรึกษา สมาคมองค์กร	เป็นการพูดคุยกันใน ประเด็นการก่อเกิด ของกลุ่มออมทรัพย์	วิเคราะห์เนื้อหาจาก สื่อเทปบันทึกเสียง

เทคนิค	แหล่งข้อมูล	รายละเอียด	การวิเคราะห์
	การเงินชุมชนสงขลา คณะกรรมการ ประชาชนชาวบ้าน สาขากลุ่มออมทรัพย์ และสวัสดิการคน สำคัญของจังหวัด สงขลา ประธานกลุ่ม ออมทรัพย์เพื่อการ ผลิต ผู้เข้าร่วม กิจกรรมตลาด การเงินชุมชนสงขลา และอดีตข้าราชการ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ ขบวนการกลุ่มออม ทรัพย์เพื่อการผลิต ของกรมการพัฒนา ชุมชน	เพื่อการผลิต การ ขยายตัวของ เครือข่ายกลุ่มออม ทรัพย์เพื่อการผลิต ในจังหวัดสงขลา ตลอดจนการ ดำเนินงานตลาด การเงินชุมชนสงขลา	
การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non participant observation)	คณะกรรมการ สมาคมองค์กร การเงินชุมชนสงขลา เข้าร่วมดำเนินงาน กิจกรรมต่างของ สมาคม	การสังเกตอย่างไม่ เป็นทางการ	วิเคราะห์เนื้อหาจาก ข้อมูลที่จัดบันทึกใน สมุดภาคสนาม

ที่มา : ประยุกต์จาก สุภางค์ จันทวานิช, 2551, น.69-158

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 ถึง ปี พ.ศ. 2559 และการศึกษาการดำเนินงานของตลาดการเงินชุมชนสงขลา โดยมีผลการวิจัย ดังนี้

1. พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา

พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 ถึง ปี พ.ศ. 2559 จำแนกออกเป็น 5 ยุค ตามบริบทการเปลี่ยนแปลงโดยประยุกต์แนวคิดการประเมินผลการดำเนินงานรูปแบบ CIPP Model ดังนี้

ตารางที่ 9 : แสดงพลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา

พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา						
ที่	ช่วงเวลา	การแบ่งยุค	บริบทแวดล้อม	ปัจจัยนำเข้า	กระบวนการ	ผลที่เกิดขึ้น
1	(ปี พ.ศ. 2517-2532)	ยุคการก่อเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต : จุดเริ่มต้นของการเชื่อมร้อยเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในระดับตำบลและอำเภอ	- ปัญหาความยากจน - ปัญหาหนี้นอกระบบ - โอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบ - นโยบายการรวมกลุ่มพัฒนาชุมชน	- แนวคิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต - แนวคิดชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต - เจ้าหน้าที่กรมการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	- สื่อสารทำความเข้าใจแนวคิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต - ริเริ่มก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต - เชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	- แก้ไขปัญหาความยากจน - มีการสะสมเงินทุนของชุมชน - แก้ไขปัญหาหนี้ นอก ระบบ - เปิดโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุน - เกิดกระบวนการจัดการเรียนรู้สำหรับชุมชน
2	(ปี พ.ศ. 2532-2542)	ยุคชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต : จุดร้อยเรียง	- ปัญหาการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์	- แนวคิดชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	- จัดตั้งเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	- แก้ไขปัญหาการดำเนินงานกลุ่มออม

พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา						
ที่	ช่วงเวลา	การแบ่งยุค	บริบทแวดล้อม	ปัจจัยนำเข้า	กระบวนการ	ผลที่เกิดขึ้น
		ส ม า ชี ก เครือข่ายใน ภาพรวมของ จังหวัดสงขลา กับ วิ ก ฤ ต ปี ญ ห า เศรษฐกิจไทย	- โ อ ก า ส การศึกษาและ การจัดการ เรียนรู้สำหรับ ชุมชน - เหตุการณ์ พฤษภาคม - วิ ก ฤ ต เศรษฐกิจไทย 2540	- เจ้าหน้าที่ กรมการ พัฒนาชุมชน - แกนนำกลุ่ม ออมทรัพย์ เพื่อการผลิต	ระดับจังหวัด - เ ว ที่ แลกเปลี่ยน เรียนรู้	ทรัพย์ - มีการจัด กระบวนการ เรียนรู้
3	(ปี พ.ศ. 2542-2546)	ยุคสหพันธ์ กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต : แนวความคิด ดำเนินงาน เครือข่ายแบบ “top-down” กับนโยบาย กองทุนหมู่บ้าน และชุมชนเมือง	- นโยบาย ปรับเปลี่ยน แนวความคิด การ ดำเนินงาน เครือข่ายกลุ่ม ออมทรัพย์ เพื่อการผลิต - นโยบาย กองทุน หมู่บ้านและ ชุมชนเมือง	- แนวคิด สหพันธ์กลุ่ม ออมทรัพย์ เพื่อการผลิต - เจ้าหน้าที่ กรมการ พัฒนาชุมชน - แกนนำกลุ่ม ออมทรัพย์ เพื่อการผลิต	- ปรับเปลี่ยน กฎกติกาการ ดำเนินงาน เครือข่ายกลุ่ม ออมทรัพย์ เพื่อการผลิต - ขับเคลื่อน การจัดตั้ง กองทุน หมู่บ้านและ ชุมชนเมือง	- เกิดความ ขัดแย้งทาง ความคิด ระหว่างแกน นำเครือข่าย กลุ่มออม ทรัพย์เพื่อ การผลิตกับ เจ้าหน้าที่ กรมการ พัฒนาชุมชน - ขาดการ ดำเนินงาน เครือข่าย กลุ่มออม ทรัพย์เพื่อ การผลิต อย่างต่อเนื่อง
4	(ปี พ.ศ. 2546-2554)	ยุคกองทุน กลาง : มิติแห่ง การสร้างสายใย	- ปัญหาการ ดำเนินงาน เครือข่ายกลุ่ม	- แนวคิด กองทุนกลาง จังหวัดสงขลา	- สร้างกติกา การ ดำเนินงาน	- ขาดการ ยอมรับจาก เจ้าหน้าที่

พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา						
ที่	ช่วงเวลา	การแบ่งยุค	บริบทแวดล้อม	ปัจจัยนำเข้า	กระบวนการ	ผลที่เกิดขึ้น
		เครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนฐานรากภาคประชาชนกับการฟื้นฟูเครือข่ายสหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์	ออมทรัพย์เพื่อการผลิต - การสนับสนุนการพัฒนาเครือข่ายโดยภาคประชาสังคม (NGO)	- เจ้าหน้าที่ภาคประชาสังคม (NGO) - แกนนำกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	เครือข่าย - จัดประชุมประจำเดือนสร้างการรับรู้และพัฒนาเครือข่าย	กรรมการพัฒนาชุมชน - มีเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ - ปรึกษาหารือ - ประสิทธิภาพ สถานที่ดำเนินงานเครือข่ายฯ - ขาดความเชื่อมั่นในกระบวนการและแนวความคิดกองทุนกลางจังหวัดสงขลา
5	(ปี พ.ศ. 2554 - 2559)	ยุคสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา : “เชื่อมคน ร้อยเงิน สานงาน” กับการปลูกสร้างนวัตกรรมทางภูมิปัญญา	- ขาดความเชื่อมั่น แนวความคิดกองทุนกลาง - ปรึกษาหารือ สถานที่ดำเนินงานเครือข่าย - ขาดการยอมรับจากเจ้าหน้าที่กรรมการพัฒนาชุมชน	- แนวคิดสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา - เจ้าหน้าที่ภาครัฐ - นักวิชาการ - นักกฎหมาย - แกนนำกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	- ย้ายสถานที่ดำเนินงานเครือข่าย - สร้างกฎกติกา - จัดทะเบียนสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา - ทดลองดำเนินงานกิจกรรมตลาดการเงินชุมชนสงขลา	- มีสถานที่ดำเนินงานเครือข่าย - เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ - เกิดการหมุนเวียนเงินระหว่างเครือข่ายฯ

พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา						
ที่	ช่วงเวลา	การแบ่งยุค	บริบท แวดล้อม	ปัจจัยนำเข้า	กระบวนการ	ผลที่เกิดขึ้น
					- พัฒนาการ โปรแกรม บัญชีกลุ่มออม ทรัพย์เพื่อการ ผลิตจังหวัด สงขลา	

ที่มา : สังเคราะห์จากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม

จากตารางที่ 9 พบว่า ขบวนการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาได้มีการเคลื่อนไหวมาตั้งแต่ขั้นการก่อเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และค่อยๆขยายตัวมาเป็นเครือข่ายระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด ซึ่งเป็นการปรับเปลี่ยนอย่างมีความเป็นพลวัตโดยสามารถจำแนกออกเป็น 5 ยุค ตามบริบท ดังนี้

1.1. ยุคการก่อเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต : จุดเริ่มต้นของการเชื่อมร้อยเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในระดับตำบลและอำเภอ (ปี พ.ศ.2517 - 2532)

“...ก่อนการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ชาวบ้านเดือดร้อนกันมาก เพราะต้องไปกู้เงินจากนายทุน เป็นเงินนอกระบบ ต้องจ่ายดอกเบี้ยสูงมาก...”

(เคล้า แก้วเพชร, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2558)

“...เมื่อก่อนที่จะมีการตั้งกลุ่มที่บ้านลุง มันลำบากมาก คนติดหนี้กันเยอะ เพราะเดินทางไปธนาคารก็ลำบาก ยุ่งยาก ไปกู้ของนายทุนก็ดอกเบี้ยสูง...”

(อัมพร ด้วงปาน, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2558)

จากเสียงสะท้อนดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นก่อนการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ชาวบ้านได้ประสบกับปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุน เนื่องจากสภาพทางเศรษฐกิจของชาวบ้านโดยทั่วไปไม่มีความมั่นคง เพราะการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่มีรายได้ไม่แน่นอน ทำให้แหล่งเงินทุนในระบบไม่เชื่อถือและไม่สามารถให้บริการสินเชื่อแก่กลุ่มชาวบ้านเหล่านี้ได้ จึงทำให้ชาวบ้านต้องแสวงหาเงินทุนจากนายทุน ซึ่งเป็นแหล่งบริการสินเชื่อนอกระบบที่มีอัตราดอกเบี้ยสูงมาก ชาวบ้านจำเป็นต้องใช้เงินสำหรับการประกอบอาชีพ และการจัดกิจกรรมตามวิถีประเพณีตั้งแต่เกิดจนถึงตาย และด้วยสถานการณ์ดังกล่าวจึงทำให้ชาวบ้านต้องหยิบบีบเงินนอกระบบ แม้จะรู้ว่าการให้บริการเงินกู้ดังกล่าวจะมีอัตราดอกเบี้ยที่สูงก็ตาม ชาวบ้านต้องจ่ายอมเพราะไม่มีทางเลือก และจากปัญหาดังกล่าวได้สร้างผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตนั่นก็คือ วิกฤตแห่งความ

ยากจนที่เข้ามาควบคุมกับการขาดโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่มีความเป็นธรรม (สุกัญญา โลจนาภิวัฒน์, 2548, น.138)

ต่อมา ปี พ.ศ. 2517 กรมการพัฒนาชุมชนได้มีการสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอละงู จังหวัดสตูล ซึ่งเป็นการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้สำเร็จเกิดในสองพื้นที่แรกของประเทศไทย เพื่อเป็นจุดทดลองการดำเนินงานก่อนการขยายผลแนวความคิดไปสู่จังหวัดต่างๆในประเทศไทย เพื่อเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เข้าถึงแหล่งเงินทุนที่มีความเป็นธรรม ตลอดจนเป็นการแก้ไขปัญหาหนี้ในระบบที่ได้สร้างผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้านอันนำมาสู่ความยากจน ซึ่งในช่วงนี้เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนมีการดำเนินการสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้แก่กลุ่มชาวบ้านในเขตพื้นที่ชุมชนต่างๆทั่วประเทศ และจังหวัดสงขลาที่เป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้มีการขับเคลื่อนเพื่อสร้างการรับรู้แนวความคิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งใช้ระยะเวลา 2 ปี กว่าตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2517-2518 (อุดมศักดิ์ เตโชชัย และคณะ, 2555, น.21)

เมื่อเจ้าหน้าที่ได้สื่อสารสร้างการรับรู้แก่ชาวบ้านในเขตพื้นที่จังหวัดสงขลาในระยะนี้ได้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นครั้งแรกของจังหวัดสงขลาในปี พ.ศ. 2519 ณ ตำบลบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ โดยมีนายพริ้ม นันทรัตน เป็นประธานกลุ่มในสมัยนั้น ต่อมาในปี พ.ศ.2520 ได้จัดตั้งขึ้นอีกหนึ่งกลุ่มที่บ้านคลองหะ หมู่ที่ 5 ตำบลคองหงส์ อำเภอหาดใหญ่ ซึ่งมีนายลักข์ หนูประดิษฐ์ เป็นแกนนำกลุ่มคนสำคัญ เมื่อบ้านคลองหะได้ก่อเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นในพื้นที่จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นกลุ่มนำร่องกลุ่มที่สองของการดำเนินงานในยุคนี้และเป็นกลุ่มที่มีความโดดเด่นได้ส่งผลให้คณะเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ผู้ดำเนินงาน และคณะแกนนำชุมชนทั้งภายในและภายนอกจังหวัด เดินทางมาศึกษาดูงานยังกลุ่มออมทรัพย์บ้านคลองหะ ซึ่งเป็นจุดเชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ในช่วงแรก ที่เกิดขึ้นอย่างไม่เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนเท่าไรนัก และต่อมาในภายหลังการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนร่วมกับแกนนำชุมชนของแต่ละพื้นที่ ได้รณรงค์ ชักชวนสมาชิกผู้เข้าร่วมอุดมการณ์กลุ่มออมทรัพย์ฯ จนกระทั่งในปี พ.ศ.2522 ได้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้น ณ บ้านนาหว้า อำเภอจะนะ ภายใต้การนำของนายเคล้า แก้วเพชร และในปี พ.ศ.2523 ก็ได้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและสวัสดิการตำบลคลองเปยะ อำเภอจะนะ ได้สำเร็จเช่นเดียวกัน ระยะเวลานี้เป็นช่วงของการขยายแนวคิดที่แพร่กระจายตัวไปยังพื้นที่ของชุมชนจังหวัดสงขลา ซึ่งถือว่าเป็นแนวคิดที่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างแท้จริง และในปี พ.ศ. 2525 ก็ถือว่าเป็นจุดสำคัญอีกจุดหนึ่งของจังหวัดสงขลาอันเป็นประเด็นที่มีความเกี่ยวข้องกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ภายใต้แนวคิดของครูชบ ยอดแก้ว ที่ได้ปรับปรุงวิธีคิดของกรมการพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องและเชื่อมโยงกับความต้องการของคนในชุมชน รวมถึงการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งนี้ได้จัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์เพื่อการพัฒนาคุณธรรมครบวงจรชีวิตบ้านน้ำขาว อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา ดังข้อความต่อไปนี้

“...หลายคนเข้าใจผิดว่ากลุ่มออมทรัพย์ที่เกิดขึ้นกลุ่มแรกของสงขลาคือกลุ่มของลุงลักข์ที่บ้านคลองหะที่จริงไม่ใช่กลุ่มออมทรัพย์กลุ่มแรกของสงขลาคือกลุ่มบ้านพรุตั้งขึ้นเมื่อปี 2519 มีนายพริ้ม นันทรัตนเป็นประธาน...”

(เคล้า แก้วเพชร, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2558)

“...ปี 2520 เกิดที่คลองหะ ต่อมาปี 2522 เกิดที่หน้าหว่าของน้ำเกล้า และ 2523 ก็
ได้เกิดขึ้นที่ตำบลคลองเปี้ยะของกำนันอัมพร...”

(ลัภย์ หนูประดิษฐ์, สัมภาษณ์วันที่ 14 เมษายน 2558)

จะเห็นได้ว่าช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี้อาจจะเป็นจุดเริ่มต้นของขบวนการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการ
ผลิตในจังหวัดสงขลา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517-2525 และด้วยเหตุผลของการริเริ่มดำเนินงานของพื้นที่
แรกๆของจังหวัด จึงทำให้แกนนำกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตดังกล่าวนี้เป็นต้นแบบนำร่องให้แก่
ชุมชนอื่นๆในจังหวัดสงขลา โดยภาคส่วนราชการจะให้แกนนำดังกล่าว ได้แก่ ครูชบ ยอดแก้ว
นายเคล้า แก้วเพชร นายลัภย์ หนูประดิษฐ์ และนายอัมพร ด้วงปาน เป็นวิทยากรบรรยายข้อมูล
การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตแก่กลุ่มชาวบ้านผู้มีความสนใจ และช่วยเป็นที่เลี้ยงสำหรับ
กลุ่มออมทรัพย์ที่เพิ่งริเริ่มดำเนินการ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2526 – 2530 (เสรี พงศ์พิศ, 2548, น.80)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2531 มีบางพื้นที่เริ่มมีการเชื่อมโยงเครือข่ายในระดับตำบล ได้แก่ ตำบลน้ำ
น้อย ตำบลคูเต่า ตำบลท่าข้าม และตำบลคลองแห ของอำเภอหาดใหญ่ และอำเภอจะนะ จังหวัด
สงขลา ซึ่งการเชื่อมโยงเครือข่ายนั้นเกิดจากการสนับสนุนภายในของแกนนำเอง และการสนับสนุน
จากภายนอกที่ได้มีการดำเนินงานโดยเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน และแรงสนับสนุนภายในตัวของแกนนำ
กลุ่มต่างๆที่ได้มารวมตัวกันเป็นเครือข่ายนั้นเกิดจาก การขาดแหล่งข้อมูลข่าวสารขบวนการกลุ่มออม
ทรัพย์เพื่อการผลิต จึงทำให้แกนนำได้เข้าร่วมขบวนการเครือข่ายเพื่อสร้างโอกาสสำหรับการ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ สภาพการดำเนินงานระหว่างกันและกัน และจะมีเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนที่คอย
สร้างการกระตุ้นและสนับสนุนขบวนการดังกล่าว จึงเป็นการจุดประกายทางความคิดแก่แกนนำการ
ทำงานกลุ่มออมทรัพย์ฯ โดยเฉพาะในเขตพื้นที่อำเภอจะนะ ซึ่งมีครูชบ ยอดแก้ว นายเคล้า
แก้วเพชร และนายอัมพร ด้วงปาน เป็นแกนนำคณะทำงานคนสำคัญ ริเริ่มแนวคิดชมรมกลุ่มออม
ทรัพย์เพื่อการผลิตในระดับอำเภอ ซึ่งประกอบด้วย (1) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตำบลคลองเปี้ยะ
(2) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว่า (3) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านไม้แก่น และ (4)
กลุ่มออมทรัพย์บ้านน้ำขาว โดยมีนายเคล้า แก้วเพชร เป็นประธานชมรม และได้มีการจัดเวทีประชุม
เพื่อการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์การดำเนินงานภายในอำเภอจะนะ รวมถึงการนำเงิน
สัจจะของแต่ละกลุ่มมารวมกันในรูปแบบของการฝากและมีการปล่อยกู้สำหรับสมาชิกเครือข่ายผู้
มีความจำเป็นที่จะต้องใช้เงิน ซึ่งเป็นมิติทางวัฒนธรรมอันสะท้อนถึงความเอื้ออาทรระหว่างกันของหมู่
สมาชิกผู้เข้าร่วมเครือข่าย (ณรงค์ คงมาก และคณะ, 2547, น.16)

“...เราก็มานั่งประชุมกัน มาแลกเปลี่ยนความเห็น แล้วก็เอาเงินมาออม...”

(เคล้า แก้วเพชร, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2558)

ช่วงนี้เป็นจุดเริ่มต้นของขบวนการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับอำเภอต่างๆ
ของจังหวัดสงขลา ซึ่งใช้ชื่อว่าชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยจะมีชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อ
การผลิตอำเภอจะนะ เป็นเครือข่ายที่มีความเข้มแข็งมากที่สุดและมีการดำเนินงานก่อนเครือข่ายอื่นๆ

จึงได้เป็นต้นแบบนำร่องกิจกรรมให้แก่เครือข่ายในพื้นที่อื่นๆของจังหวัดสงขลาได้ดูเป็นตัวอย่าง จนสามารถจัดตั้งชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทุกอำเภอของจังหวัดสงขลาได้สำเร็จ ก่อนที่จะมีการจัดตั้งชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นในระดับจังหวัดระยะต่อไป

1.2. ยุคชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต : จุดร้อยเรียงสมาชิกเครือข่ายในภาพรวมของจังหวัดสงขลา กับวิกฤตปัญหาเศรษฐกิจไทย (ปี พ.ศ. 2532 - 2542)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2532 ได้มีการสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตครบทุกอำเภอของจังหวัดสงขลา และได้มีการจัดตั้งเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาขึ้น โดยใช้ชื่อว่า “ชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา” มีการดำเนินงานประชุมประจำเดือนเพื่อสร้างโอกาสสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ดำเนินงาน สถานการณ์ และแนวทางการแก้ไขปัญหาขบวนการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลา ซึ่งได้มีการจัดประชุมขึ้นที่ห้องประชุม CEO ชั้นที่ 5 ณ ศาลากลางจังหวัดสงขลา (ณรงค์ คงมาก และคณะ, 2547, น.16)

ซึ่งลักษณะการดำเนินงานของเครือข่ายในช่วงนี้จะมีการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนที่มุ่งเน้นให้มีการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ตลอดจนการให้การยอมรับจากแกนนำชาวบ้านผู้ที่มีการดำเนินงานในพื้นที่อำเภอต่างๆของจังหวัดสงขลา หากทว่าแกนนำไม่เห็นถึงคุณค่าและความสำคัญต่อขบวนการดังกล่าวก็ไม่สามารถรวมตัวกันเป็นเครือข่ายได้ จะเห็นได้ว่าระยะการดำเนินงานช่วงนี้เจ้าหน้าที่รัฐจะเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้ใช้ศักยภาพและกระบวนการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการดำเนินงานเป็นอย่างยิ่ง ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...ช่วงเป็นชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาเราจะมีความเป็นอิสระทางความคิด...”

(เคล้า แก้วเพชร, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2558)

นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2532 - 2534 ชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาก็ได้มีการดำเนินกิจกรรมมาต่อเนื่อง ด้วยกลไกการประชุมสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพแกนนำเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในเขตพื้นที่จังหวัดสงขลาได้เป็นอย่างดี นอกจากการเข้าร่วมการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผู้นำได้มีการสะสมเงินออมทรัพย์เครือข่ายเพื่อสร้างสวัสดิการเงินกู้ยืม และทำการบริหารจัดการดอกเบี้ยออกมาเป็นสวัสดิการค่าเดินทาง ค่าอาหารเที่ยงที่ใช้สำหรับการประชุมประจำเดือน (เสรี พงศ์พิศ, 2548, น.81)

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2535 ได้เกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมครั้งยิ่งใหญ่ที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ประชาชนผู้เข้าร่วมขบวนการเคลื่อนไหวถูกทำลายจากเจ้าหน้าที่รัฐ ทำให้ชาวบ้านลดความเชื่อมั่นการบริหารจัดการประเทศโดยรัฐบาล ชาวบ้านซึ่งเป็นแกนนำเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจึงพยายามที่จะขับเคลื่อนการจัดการตนเองของชุมชนโดยการเริ่มต้นจากการจัดการการเงินชุมชน เพื่อสร้างเป็นระบบสวัสดิการดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...ในวันประชุมเราก็มาพูดคุยกันถึงเรื่องราวต่างๆ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อที่จะพัฒนาศักยภาพของแกนนำ และสร้างสวัสดิการ..”

(เคล้า แก้วเพชร, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2558)

ต่อมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535-2539 เครือข่ายได้มีความพยายามที่จะพัฒนาศักยภาพขบวนการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน โดยการใช้ขบวนการเครือข่ายเป็นฐานสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ใช้เป็นพื้นที่ระดมความคิด และแสวงหาแนวทางการจัดการแก้ไขปัญหาขบวนการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลา และมีบางกลุ่มซึ่งได้มีพัฒนาการไปในทิศทางที่ดีขึ้นในระดับสูง สามารถบริหารจัดการกลุ่มได้อย่างลงตัว ทั้งเกิดการผสมผสานระหว่างแนวความคิดของกรมการพัฒนาชุมชน และภูมิปัญญาเดิมของชุมชนท้องถิ่น จัดทำเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและสวัสดิการ ตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...ช่วงที่เราได้คุยกันในเวที กลุ่มของลูกก็ได้เป็นตัวอย่างให้เห็นถึงการจัดสวัสดิการ โดยการนำเงินดอกเบี้ยยบางส่วนมาบริหารจัดการและจัดแบ่งเป็นกองทุนสวัสดิการ...”

(เคล้า แก้วเพชร, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2558)

ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยต้องประสบกับปัญหาเศรษฐกิจ สร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจแก่ประเทศ ส่งผลให้สถาบันการเงินในระบบหลากหลายสถาบัน ต้องหยุดหรือชะลอการดำเนินงาน ในขณะที่ยอดการทางการเงินอีกฝากหนึ่งที่อยู่ในรูปแบบของสถาบันการเงินนอกระบบจัดตั้งขึ้นภายใต้การจัดการตนเองของชุมชน คือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตไม่เกิดผลกระทบแต่อย่างใด หรืออาจจะมีบ้างแต่อยู่ในระดับที่น้อยมาก และในสถานการณ์เช่นนี้ก็ยังมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ใหม่เพิ่มขึ้นในจังหวัดสงขลาถึง 56 กลุ่ม นับว่าเป็นความโดดเด่นและความภาคภูมิใจของชาวจังหวัดสงขลาที่ได้แสดงออกซึ่งความเข้มแข็งของชุมชน (ณรงค์ คงมาก และคณะ, 2547, น.16) ซึ่งได้สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของชาวบ้านที่จะหาแนวทางการแก้ไขปัญหาการเข้าถึงแหล่งเงินทุนด้วยการรวมกลุ่มเพื่อการช่วยเหลือกันเอง ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...ในเมื่อเราไม่สามารถพึ่งหน่วยงานใดได้ เราก็ต้องลุกขึ้นมาพึ่งตนเอง ด้วยการรวมกลุ่มเพื่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน...”

(อัมพร ดั่งปาน, สัมภาษณ์วันที่ 23 เมษายน 2558)

ครั้งเมื่อเกิดวิกฤติดังกล่าวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540-2542 แกนนำก็ได้หยิบยกเอาเหตุการณ์เหล่านั้นมาพูดคุย ถกเถียงกันในเวทีการประชุมประจำเดือนเพื่อเสริมสร้างกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่พยายามแสดงให้เห็นแก่นนำเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลานั้นเห็นคุณค่าในสิ่งที่ทำ เพราะการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนั้นถือเป็นการช่วยเหลือเพื่อนภายในชุมชนสงขลา ซึ่งถือได้ว่าวิธีการรูปแบบนี้เป็น การเสริมสร้างขวัญและกำลังใจก็ว่าได้ แกนนำเครือข่ายจึงมีความกระตือรือร้นและรู้สึกร่วมในขบวนการและกิจกรรมของเครือข่ายในยุคนี้ได้เป็นอย่างมาก

1.3. ยุคสหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต : แนวคิดการดำเนินงานเครือข่ายแบบ “top-down” กับนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (ปี พ.ศ. 2542 - 2546)

ต่อมาช่วงปลายปี พ.ศ. 2542 นายสวัสดิ์ สัจจากุล อดีตพัฒนาการจังหวัดสงขลามีนโยบายปรับเปลี่ยนแนวความคิดชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยการเปลี่ยนชื่อเป็นสหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา และมีการสร้างกฎกติกาใหม่ด้วยการบังคับใช้ภายใต้อำนาจการควบคุมจากเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งมีเจ้าหน้าที่กรมการพัฒนาชุมชนเป็นผู้จัดการ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความพยายาม ที่รัฐเข้ามาครอบงำความคิด ปิดกั้นโอกาส มีการจำกัดขอบเขตการดำเนินงาน ทำให้แกนนำรู้สึกไม่พึงพอใจต่อการกระทำดังกล่าวที่เจ้าหน้าที่รัฐมีแนวความคิดอย่าง(ณรงค์ คงมาก และคณะ, 2547, น.17)

นอกจากนี้แล้วก็ได้มีการปรับเปลี่ยนคณะกรรมการบริหารจัดการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งแรกเริ่มเดิมทีก็มีนายเคล้า แก้วเพชร เป็นประธานกรรมการบริหาร มีการปรับเปลี่ยนเป็นแกนนำท่านอื่นซึ่งไม่ได้ระบุชื่อชัดเจนว่าเป็นใคร และเป็นตัวแทนจากอำเภอใด ทำให้สถานการณ์ของเครือข่ายในช่วงนี้อยู่ในระยะถดถอย ขบวนการประชุมแบบเดิมที่แกนนำมีความรู้สึกตื่นตัว กระตือรือร้นที่จะเข้าร่วม และขับเคลื่อนงานเครือข่ายหายไป บางเดือนก็มีการจัดประชุม บางเดือนก็ไม่มีการจัดประชุม (ณรงค์ คงมาก และคณะ, 2547, น.17)

จากข้อมูลดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวของขบวนการเครือข่ายในช่วงนี้ เป็นการสะท้อนถึงความล้มเหลวของระบบราชการไทยที่พยายามใช้อำนาจกดขี่ข่มเหงและไม่ได้นึกถึงการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง แต่เป็นการใช้กฎระเบียบมาปิดกั้นรัดตัวให้ชาวบ้านไม่สามารถมีความบันเทิงอิสระได้ จนกลายมาเป็นการสร้างวัฒนธรรมแบบทาสไพร่ที่ชาวบ้านจะต้องรับฟังข้าราชการเพียงอย่างเดียว อันแสดงออกถึงการแบ่งชนชั้นทางสังคมที่เป็นความเหลื่อมล้ำ ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...ราชการเขาพยายามจะควบคุมเรา ไม่ให้เราได้คิดอะไรนอกกรอบ เขาอ้างถึงแต่กฎระเบียบ...”

(เคล้า แก้วเพชร, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2558)

นอกจากนี้แล้วในช่วงปี พ.ศ. 2543 เมื่อรัฐบาลภายใต้การนำของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี เข้าสู่วาระการบริหารจัดการประเทศตามอำนาจจากการเลือกตั้ง ก็ได้มีการกำหนดนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเพื่อกระจายแหล่งเงินทุนสู่ชุมชนท้องถิ่นหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท สนับสนุนให้มีการเสริมสร้างระบบเศรษฐกิจฐานรากที่มั่นคง ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม เปิดโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุนสำหรับการกู้ยืมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...ผมเป็นคนไปขายความคิดกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเอง เพราะชาวบ้านเขาได้ประโยชน์ผมจึงเอา...”

(ปรีดี โชติช่วง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2559)

ด้วยลักษณะแนวความคิดและอุดมการณ์ของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเป็นนโยบายที่ดีมากกว่าได้ แต่ถึงอย่างไรก็ตามเมื่อมีการผลักดันนโยบายดังกล่าวลงสู่การปฏิบัติจะเห็นได้ว่าเป็นแนวความคิดที่เกิดขึ้นจากคนเบื้องบนที่พยายามจะช่วยเหลือคนเบื้องล่าง ฐานคิดดังกล่าวจึงมองข้ามการมีส่วนร่วมจากข้างล่างที่เป็นฐาน หรือกลุ่มผู้ได้รับผลประโยชน์ว่าเป็นอย่างไร เมื่อแนวความคิดได้ถูกแปลงออกเป็นแนวปฏิบัติก็ย่อมจะเกิดผลกระทบโดยที่ผลกระทบดังกล่าวนั้นอาจจะเป็นทั้งเชิงลบและเชิงบวก แต่ในส่วนของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาช่วงเวลานี้ได้รับผลกระทบในเชิงลบเป็นอย่างยิ่ง ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...ตอนที่รัฐบาลมีนโยบายกองทุนหมู่บ้าน ทำให้แกนนำกลุ่มออมทรัพย์บางส่วนต้องไปทำงานกองทุนหมู่บ้านด้วย มันทำให้คนในชุมชนเกิดความแตกแยก...”

(ไข นวลแก้ว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2558)

จากนโยบายดังกล่าวส่งผลให้เจ้าหน้าที่กรมการพัฒนาชุมชนต้องดำเนินงานจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง เพราะถือเป็นระเบียบข้อบังคับที่ทางเจ้าหน้าที่และหน่วยงานต้องสนองนโยบายรัฐบาลตามภารกิจที่วางไว้ และเมื่อเจ้าหน้าที่ได้รับมอบหมายรวมถึงการที่ต้องปฏิบัติหน้าที่ตามกฎข้อบังคับจึงจำเป็นต้องละทิ้งงานเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ที่ได้มีการดำเนินงานกันมาอย่างยาวนาน เช่นเดียวกันแกนนำเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตก็มีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบหลายอย่าง บางคนก็ต้องดำเนินงานจัดตั้งกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเช่นเดียวกัน เนื่องด้วยมีความผูกพันโดยส่วนตัวกับเจ้าหน้าที่รัฐภาคปฏิบัติการ ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...พอมีนโยบายอะไรมาก็ลงมาที่เรานี้แหละ เราก็ช่วยอีกเพราะทำงานกันมานาน แต่เขาไม่เห็นใจเราเลย...”

(สรรเสริญ บุญศรีรัตน์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2558)

จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความถี่ของการดำเนินงานขบวนการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในยุคสหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา ซึ่งมีสาเหตุปัจจัยที่เข้ามาสร้างผลกระทบในเชิงลบสองประการ ทั้งในส่วนของ การปรับเปลี่ยนชื่อและกฎกติกาของเครือข่ายโดยการขาดความตระหนักในหลักการมีส่วนร่วม การสร้างความอิสระแก่กลุ่มชาวบ้าน ไม่มีการบีบบังคับตลอดจนนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จึงทำให้เครือข่ายมีความอ่อนแอลง

1.4. ยุคกองทุนกลาง : มิติแห่งการสร้างสายใยเชื่อมต่อเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนฐานรากภาคประชาชน กับการฟื้นฟูเครือข่ายสหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์ (ปี พ.ศ. 2546 - 2554)

ต่อมาในช่วงปลายปี พ.ศ. 2546 แกนนำเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาได้เข้าร่วมขบวนการกับศูนย์ประสานงานองค์กรภาคประชาชนสงขลา และมีการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มการเงินชุมชนและสวัสดิการชุมชนระดับภาคและระดับชาติ ซึ่งมีปราชญ์

ชาวบ้านคนสำคัญของจังหวัดสงขลา คือ ครูชบ ยอดแก้ว เป็นแกนนำหลักท่านหนึ่ง จากขบวนการขับเคลื่อนงานของคณะผู้ปฏิบัติงานยุทธศาสตร์องค์กรการเงินและสวัสดิการชุมชนระดับภาคใต้ มีการกำหนดให้แต่ละจังหวัดจัดตั้งกองทุนกลาง เป็นหนึ่งในทิศทางการขับเคลื่อนของขบวนการองค์กรการเงินชุมชนในภาคใต้ (ณรงค์ คงมาก และคณะ, 2547, น.17)

สำหรับจังหวัดสงขลาเองก็ได้มีขบวนการขับเคลื่อนโดยมีคณะกรรมการสหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาเข้าร่วมขบวนการด้วย โดยมีการปรับเปลี่ยนจากสหพันธ์มาเป็นกองทุนกลางจังหวัดสงขลาเพื่อยกระดับการดำเนินงานที่เปิดโอกาสให้กลุ่มองค์กรการเงินชุมชนประเภทอื่นสามารถเข้าร่วมขบวนการดังกล่าวได้ ทั้งนี้ในเวทีการประชุมได้มีความเห็นตรงกันว่า จะทำการฟื้นฟูเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตใหม่ที่สอดคล้องกับแนวความคิดกองทุนกลาง เพราะสถานการณ์ของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ในช่วงนี้อยู่ในช่วงถดถอยไม่มีการดำเนินงาน หรืออาจจะมีการดำเนินงานบ้างเพียงเล็กน้อย เป็นการดำเนินงานที่ขาดพลัง (ณรงค์ คงมาก และคณะ, 2547, น. 17-18)

ภายหลังเสร็จสิ้นจากการตกลงร่วมกันก็ได้มีการจัดตั้งกองทุนกลางจังหวัดสงขลาขึ้น โดยมีเป้าหมายร่วมกัน 5 ประการ (ณรงค์ คงมาก และคณะ, 2547, น.24) ดังนี้

1. เพื่อเป็นเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสาร สถานการณ์การพัฒนาสังคม ความรู้และประสบการณ์การบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ
2. เพื่อพัฒนาเป็นสถาบันการเงินชุมชนระดับจังหวัดที่มั่นคง ทำหน้าที่ระดมทุนมาให้บริการแก่สมาชิกทั้งทุนภายในจากขบวนการองค์กรการเงินชุมชนสมาชิกกองทุนกลางจังหวัดสงขลาและทุนจากสถาบันการเงินภายนอก หากทุนจากภายในไม่เพียงพอ
3. เพื่อขยายฐานสมาชิกกองทุนกลางจังหวัดสงขลาให้กว้างมากขึ้น ครอบคลุมองค์กรชุมชนทุกประเภทในจังหวัดสงขลา ที่มีกิจกรรมด้านการเงินและวิสาหกิจชุมชน
4. เพื่อบูรณาการเงินทุนในการแก้ไขปัญหาทางสังคมและความยากจน โดยมุ่งเน้นให้สมาชิกกองทุนกลางเข้าถึงแหล่งทุนและสามารถใช้ทุนให้เกิดประโยชน์สูงสุด
5. เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกกองทุนกลางขยายกิจกรรมเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครอบครัวสมาชิกอย่างครบวงจรตั้งแต่เกิด แก่ เจ็บ ตาย โดยการร่วมกันพัฒนาสวัสดิการชุมชน

ทั้งนี้แกนนำเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตซึ่งใช้ชื่อว่ากองทุนกลางก็ได้มีการขับเคลื่อนการดำเนินงานครั้งแรกเมื่อปลายปี พ.ศ. 2546 โดยการต่อยอดกิจกรรมเดิมในชื่อใหม่และเพิ่มเติมกิจกรรมที่กว้างมากขึ้นสำหรับการขับเคลื่อน มีเวทีการประชุมทุกวันที่ 27 ของเดือน ณ ห้องประชุม ชั้นที่ 5 ของอาคารศาลากลางจังหวัดสงขลา ซึ่งใช้เวทีดังกล่าวเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ และมีการสะสมเงินออมทรัพย์ผู้นำจังหวัดสงขลา ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...กองทุนกลางก็มีการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการสะสมเงินออมผู้นำจังหวัดสงขลา และการผลักดันนโยบายสาธารณะสวัสดิการชุมชนแบบรัฐสมทบ...”

(เคล้า แก้วเพชร, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2558)

นอกจากการออมทรัพย์ผู้นำจังหวัดสงขลา และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แล้ว เครือข่ายพยายามที่จะรวบรวมกำลังสมาชิกทำการต่อรองกับภาครัฐด้วยวิธีการเสนอโยบายสาธารณะด้านการจัดสวัสดิการชุมชนบนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและองค์กรการเงินชุมชนประเภทอื่น เพื่อเปิดโอกาสการเข้าถึงสวัสดิการของชาวบ้านในจังหวัดสงขลา แต่ถึงอย่างไรก็ตามฐานคิดดังกล่าวยังอยู่ในช่วงของการดำเนินงานที่ยังไม่สามารถระทำการได้เนื่องด้วยการรับรู้ข้อมูลข่าวสารยังไม่สามารถกระจายไปทั่วถึงแกนนำกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนประเภทอื่นได้ รวมถึงการไม่สนับสนุนแนวความคิดดังกล่าว เพราะรัฐมองว่ากองทุนกลางเป็นแนวความคิดของภาคประชาชนไม่มีความข้องเกี่ยวกับภาครัฐ ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...เจ้าหน้าที่รัฐเขาไม่เห็นด้วยกับเรา เขาว่ากองทุนกลางไม่ใช้งานของเขา กองทุนกลางเป็นของชาวบ้านที่ตั้งขึ้น ไม่ใช่เรา...”

(สุพล จันทรง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2558)

ขบวนการกองทุนกลางก็ได้มีการดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2546 จนกระทั่งถึง จนมาถึงปลายปี พ.ศ. 2552 แกนนำก็ได้เกิดแนวความคิดที่จะยกระดับกองทุนกลางเป็นสมาคม เพื่อจะได้มีโอกาสในการต่อรองทางสังคมมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ได้ย้ายที่ทำการเดิมซึ่งอยู่ศาลากลางจังหวัดมาอยู่ที่มูลนิธิ ดร. ครูชบ – ปราณียอดแก้ว เนื่องด้วยการใช้อาคารสถานที่ของราชการมีเงื่อนไข เช่น ในบางครั้งของวันที่ 27 ตรงกับวันหยุดราชการก็ไม่สามารถใช้สถานที่ดังกล่าวได้ รวมถึงหากมีการประชุมซ้อนกันรัฐก็จะยึดเอางานของตนเองเป็นหลักโดยไม่คำนึงถึงการดำเนินงานของชาวบ้าน ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...บางครั้งเรามีประชุมบ้าง ตรงกับวันหยุดบ้าง เราก็เข้าไม่ได้ เราก็ย้ายมาอยู่ที่มูลนิธิครูชบ และคิดที่จะตั้งเป็นสมาคม...”

(สุพล จันทรง, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2558)

จากแนวความคิดริเริ่มจัดตั้งเป็นสมาคมในปลายปี พ.ศ. 2552 แกนนำเครือข่ายได้ใช้ระยะเวลากว่า 2 ปี ระหว่างปี พ.ศ. 2552 – 2554 ร่วมประชุมถกเถียงเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ วางแนวทางการจัดตั้งสมาคม คิดค้นรูปแบบกิจกรรมการดำเนินงาน และศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการจัดตั้งสมาคม ตลอดจนงานการศึกษาความพึงพอใจและการตอบสนองชอบของภาครัฐต่อขบวนการดังกล่าว ผ่านการสังเกตพฤติกรรมในระหว่างเวทีที่แกนนำเครือข่ายได้เข้าร่วมกิจกรรมกับเจ้าหน้าที่รัฐ

1.5. ยุคสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา : “เชื่อมคน ร้อยเงิน สถานงาน”กับการปลูกสร้างนวัตกรรมทางภูมิปัญญา (ปี พ.ศ. 2554 - 2559)

ต่อมาแกนนำเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตซึ่งใช้ชื่อว่ากองทุนกลางจังหวัดสงขลา ก็สามารถแปลงแนวความคิดเรื่องการจัดตั้งสมาคมได้สำเร็จ โดยใช้ชื่อว่าสมาคมองค์กรการเงินชุมชน

สงขลาตั้งขึ้นเมื่อ วันที่ 27 เมษายน พ.ศ. 2554 มีบทบาทในการหนุนเสริมความเข้มแข็งแก่องค์กรการเงินชุมชนผู้เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายภายในจังหวัดสงขลา ซึ่งทุกวันที่ 27 ของทุกเดือนจะมีการประชุม เป็นเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสาร สถานการณ์ทางสังคม สถานการณ์นโยบาย การพัฒนาสังคมที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับขบวนการเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชน ตลอดจนสถานการณ์ การจัดการแก้ไขปัญหาภายในกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...วันนี้ในเวทีการประชุมมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ ดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สถานการณ์ปัญหา และแนวทางการจัดการแก้ไข...”
(ผู้วิจัย, ข้อมูลจากการสังเกต เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2557)

นอกจากนี้ในกรณีที่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตผู้เป็นสมาชิกเครือข่ายกำลังประสบกับปัญหา ด้านการดำเนินงาน ก็จะมีแกนนำเครือข่ายจากสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลาลงพื้นที่เพื่อ ทำการศึกษาข้อมูล โดยการจัดเวทีการประชุมพบปะพูดคุยกับแกนนำกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตใน พื้นที่ ทำการสนทนาประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้น และเสนอแนวทางการจัดการแก้ไข ด้วยวิธีการ เสริมสร้างพลังอำนาจภายในตัวเองให้แก่แกนนำผู้ประสบปัญหา ให้กลุ่มแกนนำรู้สึกเห็นคุณค่าใน ตัวเองและสิ่งที่กำลังดำเนินการอยู่ว่ามีความสำคัญและจำเป็นอย่างไรต่อชุมชนและสังคม เพื่อ สร้างขวัญกำลังใจคนทำงาน ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...วันนี้ผมได้ลงพื้นที่ร่วมกับสมาคม มีการจัดเวทีการประชุมที่ความเนียง เพื่อ สอบถามสถานการณ์ปัญหา และร่วมกันระดมความเห็นสำหรับการแก้ไขปัญหา ทั้งนี้แกนนำ สมาคมได้สร้างขวัญกำลังใจให้แก่แกนนำกลุ่มที่ความเนียง...”
(ผู้วิจัย, ข้อมูลจากการสังเกต เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2558)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2555 ก็ได้มีการจัดตั้งกิจกรรมตลาดการเงินชุมชนสงขลาขึ้นเพื่อใช้เป็น ช่องทางสำหรับการหมุนเวียนเงินทุนชุมชนภายในจังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นพัฒนาการทางความคิดมา จากยุคกองทุนกลางที่พยายามคิดดำเนินการแต่ไม่สามารถดำเนินการได้ด้วยสาเหตุปัจจัยหลาย ประการ จนมาถึงยุคสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลาที่สามารถมีการดำเนินงานได้ และมีเงินทุน หมุนเวียนภายในตลาดการเงินชุมชนสงขลา กว่า 13 ล้านบาท (สมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา, 2557, น.11)

กิจกรรมเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตก็ได้มีการดำเนินงานและพัฒนามาเรื่อยๆ โดยใช้เวทีการประชุมทุกวันที่ 27 ของเดือนเป็นเวทีการระดมสมอง แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับ ขบวนการขับเคลื่อนกิจกรรม ซึ่งสิ่งที่แกนนำเครือข่ายได้สะท้อนผ่านเวทีประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจคือ ปัญหาการจัดการระบบบัญชีที่ดีและมีคุณภาพเป็นอย่างไร ก็มีทั้งฝ่ายที่สนับสนุนการใช้ระบบบัญชี แบบเก่าคือการจดบันทึกด้วยสมุด และมีอีกฝ่ายนำเสนอว่าจะต้องปรับเปลี่ยนมาเป็นระบบบัญชีแบบ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...ที่ว่าเราต้องใช้คอมพิวเตอร์มาทำบัญชีกันได้แล้ว ต่อไปได้ก็มันมาสานต่อมันไม่ทำกันแล้วกับมือนะ...”

(จำปาขาว ศิริมุสิกะ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2558)

ภายหลังการถกเถียงกันในเวทีการประชุมประจำเดือนก็เป็นมติที่ประชุมนำเสนอเป็นแผนพัฒนาเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในยุคสมาคมองค์การการเงินชุมชนสงขลา ถึงประเด็นการพัฒนาระบบโปรแกรมบัญชีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และช่วงปลายปี พ.ศ. 2559 ก็ได้มีการพัฒนาระบบบัญชีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นครั้งแรกของจังหวัดสงขลา และในขณะนี้ อยู่ระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูลและทำการทดลองใช้โปรแกรม ซึ่งมีกลุ่มตัวแทนผู้เข้าร่วมทดลองปฏิบัติการดังกล่าว ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเนินพิจิตร ตำบลพิจิตร อำเภอนาหม่อม, กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านต้นตอ เทศบาลตำบลควนเนียง อำเภอควนเนียง, กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านไร่ ตำบลป่าชิง กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภอจะนะจังหวัดสงขลา เป็นต้น ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...กลุ่มที่เข้าร่วมก็มี กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเนินพิจิตร บ้านต้นตอ บ้านไร่ และบ้านนาหว้า...”

(จำปาขาว ศิริมุสิกะ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2560)

จะเห็นได้ว่าขบวนการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาในยุคสมาคมองค์การการเงินชุมชนสงขลาเริ่มมีกิจกรรมที่เด่นชัดมากขึ้นกว่าอดีต ทั้งในเรื่องของสถานที่ตั้ง ขบวนการดำเนินงาน และรูปแบบกิจกรรมที่แกนนำพยายามนำเอาบทเรียนในอดีตมาทบทวนและพัฒนาปรับปรุงให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก ตลอดจนหันต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเพื่อรองรับแกนนำเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตรุ่นใหม่ที่จะเข้ามาแทนที่แกนนำชุดเก่า ซึ่งเครือข่ายพยายามแสดงให้เห็นถึงรูปแบบและแนวทางในการพัฒนาเพื่อยกระดับขบวนการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตไปสู่การจัดสวัสดิการรัฐสมทบที่ล้อตามรูปแบบการดำเนินงานของกลุ่มซึ่งจะลดรายจ่ายวันละ 1 บาท และกิจกรรมทั้งหมดนี้กำลังอยู่ในช่วงของการทดลองก่อนการผลักดันเข้าสู่กระบวนการของนโยบายสาธารณะที่แกนนำจะเอาข้อมูลดังกล่าวไปเสนอต่อรัฐบาลในระยะต่อไป

2. การดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา

ตลาดการเงินชุมชนสงขลา เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่แกนนำเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา พัฒนาปรับปรุงมาจากกองทุนกลางหมุนเวียนชาวบ้านสงขลา และกองทุนกลางจังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นความพยายามที่จะดำเนินการบริหารจัดการเงินทุนชุมชนด้วยขบวนการของชาวบ้าน โดยใช้กิจกรรมตลาดการเงินชุมชนเป็นช่องทางในการหมุนเวียนเงินทุนชุมชนภายในจังหวัดเป็นการกระตุ้นให้เกิดการลงทุนร่วมกันของกลุ่มองค์การการเงินชุมชนในจังหวัดสงขลา ซึ่งได้มีการ

โดยการนำเงินดังกล่าวไปฝากกับธนาคารซึ่งได้อัตราดอกเบี้ยตอบแทนที่ค่อนข้างน้อย ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...บางกลุ่มมีเงินทุนมาก แต่ไม่รู้จะทำอะไร บางกลุ่มมีเงินน้อยไม่รู้จะเอาเงินมาจากไหน เอามาจากธนาคารก็ดอกเบี้ยสูง เอาไปฝากก็ดอกเบี้ยต่ำ...”

(สุพล จันทรวงศ์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2558)

จากข้อความดังกล่าวจะเห็นได้ว่าแกนนำเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาไม่พึงพอใจต่อกระบวนการดำเนินงานของธนาคาร เนื่องด้วยกิจการของธนาคารเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ของชนชั้นนายทุน ที่มีความพยายามจะเอารัดเอาเปรียบกลุ่มชาวบ้าน โดยที่กลุ่มชาวบ้านเองก็ไม่สามารถต่อรองกับกติกาของการธนาคารได้เลย ทั้งนี้เป็นเพราะชาวบ้านนั้นไม่มีการรวมตัวกันเป็นกลุ่มเครือข่าย ถึงแม้จะมีการรวมตัวกันอยู่บ้างแต่ก็ยังไม่มียุทธศาสตร์ในการต่อรอง เนื่องด้วยจำนวนประชากรที่เข้าร่วมยังน้อยอยู่ หรือแม้แต่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลาเองก็ยังไม่เห็นความสำคัญของขบวนการแบบเครือข่าย ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...เราทำกันมานานแล้ว ก็ยังอยู่กันได้เท่านี้ เพราะเขาว่าการเข้าร่วมเครือข่ายไม่ได้ผลประโยชน์อะไร เสียเวลา...”

(สรเรณีย์ บุญศรีรัตน์, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2558)

เนื่องด้วยวัฒนธรรมเฉพาะของชาวใต้ที่มีความแข็งตัวกลัวการสูญเสียอำนาจทำให้ขบวนการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายจึงค่อนข้างจะลำบาก เหล่านี้จึงเป็นช่องว่างที่ทำให้ธนาคารสามารถแทรกแซงและดำเนินธุรกิจทางการเงินได้เป็นอย่างดี ถึงแม้จะมีการรวมกลุ่มกันได้มีจำนวนเงินทุนแต่ก็ไม่สามารถก้าวข้ามวัฏจักรแห่งความยากจนนั้นไปได้ กลุ่มออมทรัพย์ฯ ที่ขาดสภาพคล่องทางการเงินก็ต้องไปกู้ยืมเงินมาจากธนาคารเพื่อนำมาดำเนินการธุรกรรมภายในกลุ่ม ส่วนกลุ่มที่มีเงินทุนจำนวนมากก็นำไปฝากไว้กับธนาคาร ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงจุดอ่อนของขบวนการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลาที่เป็นปัญหายาวนานกว่า 30 ปี ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...แกนนำกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทุกกลุ่มยอมรับดี แต่ก็ต้องจำยอมเพื่อสนองตอบความต้องการของสมาชิก...”

(โมกษศักดิ์ ยอดแก้ว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2558)

ความต้องการเงินทุนเพื่อการหมุนเวียนสำหรับการประกอบอาชีพและการใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้านผู้เป็นสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต แกนนำกลุ่มฯ จำเป็นที่จะต้องแสวงหาเงินทุนมาเพื่อบริการสมาชิกซึ่งถือเป็นภารกิจในการดำเนินงาน ถึงแม้ว่าสมาชิกกลุ่มไม่ได้หยิบยืมเงินจากกลุ่มออมทรัพย์ฯ ก็ต้องไปหยิบยืมเงินกู้นอกระบบซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยที่สูง แกนนำ

กลุ่มจึงตัดสินใจให้สมาชิกเป็นหนี้กับกลุ่มดีกว่า เพื่อเป็นการลดความรุนแรงของปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นตามมามากในภายหลังจากการตัดสินใจเป็นหนี้เงินกู้ยืมกระบวน

จากปัญหาดังกล่าวในข้างต้นจึงทำให้แกนนำเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาต้องนำเอาประเด็นดังกล่าวมาพูดคุยในเวทีการประชุมประจำเดือน เพื่อแสวงหาแนวทางออกก็ได้มีแกนนำร่วมกันเสนอมุมมองผ่านเวทีการประชุม ซึ่งมีความพยายามกันมาอย่างยาวนาน ซึ่งเป็น การต่อยอดภูมิปัญญาจากฐานความคิดเดิม ตั้งแต่ช่วงแรกของการจัดตั้งเครือข่ายราวปี พ.ศ. 2536 โดยมีการดำเนินการในลักษณะกองทุนหมุนเวียนชาวบ้านสงขลา ซึ่งมีการดำเนินงานทำนองเดียวกันกับขบวนการกลุ่มออมทรัพย์ฯ มีการฝากและปล่อยเงินกู้ระหว่างกลุ่มเป็นประจำทุกเดือน ซึ่งมีเครือข่ายเข้าร่วมจาก 2 อำเภอ ได้แก่ อำเภอจะนะ และอำเภอเมือง รวมจำนวนสมาชิกผู้เป็นเครือข่าย 25 กลุ่ม (สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, 2545, น.10)

แต่เนื่องด้วยลักษณะการดำเนินงานเป็นไปเพื่อการต่อรองกับกลไกของรัฐ ซึ่งแกนนำเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตพยายามที่จะผลักดันเป็นนโยบายสาธารณะ กองทุนหมุนเวียนชาวบ้านสงขลาจึงเป็นเพียงรูปแบบที่แกนนำได้ทดลองนำร่องเป็นตัวอย่งนำเสนอให้เจ้าหน้าที่รัฐพิจารณาเป็นแนวทางในการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และองค์กรการเงินชุมชน เพียงเท่านั้นจึงไม่ได้มีการจัดตั้งเป็นองค์กรที่มีอาคารสถานที่เฉพาะ การดำเนินงานอยู่ในรูปแบบการอาสาสมัครเข้าร่วมดำเนินกิจกรรม มีการจัดประชุมทุกเดือน อาศัยความไว้วางใจระหว่างกันและกัน (สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, 2545, น.10)

การดำเนินงานกองทุนหมุนเวียนชาวบ้านสงขลาครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2536 มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเข้าร่วมจำนวน 14 กลุ่ม มีการรับฝากเงินและปล่อยเงินกู้ โดยมีอัตราดอกเบี้ยตอบแทนสำหรับเงินฝากร้อยละ 11 บาทต่อปี และอัตราดอกเบี้ยเงินสำหรับการปล่อยกู้ร้อยละ 12 บาทต่อปี และมีการดำเนินงานทุกวันที่ 10 ของเดือน ณ สำนักงานสหกรณ์การเกษตรอำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งมีรายนามผู้เข้าร่วมขบวนการ (สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, 2545, น.11) ดังนี้

ตารางที่ 10 : แสดงจำนวนสมาชิกผู้เริ่มกิจกรรมกองทุนหมุนเวียนชาวบ้านสงขลา

ที่	ชื่อกลุ่ม	ที่อยู่	ผู้รับมอบอำนาจ	เงินฝากเดือนแรก
1.	ออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยะ	ม.3 ต.คลองเปี้ยะ	นายอัมพร ด้วงปาน	100,000 บาท
2.	ออมทรัพย์สถาบันพัฒนา	ไม่มีข้อมูล	นายจำนงค์ แรกพินิจ	500 บาท
3.	ออมทรัพย์บ้านพรุ	ไม่มีข้อมูล	นายพริ้ม นันทรัตน์	500 บาท
4.	ออมทรัพย์บ้านคลองหะ	ไม่มีข้อมูล	นาย ลั ก ษ์ ห นู ประดิษฐ์	500 บาท
5.	ออมทรัพย์นักพัฒนาภาคใต้	ไม่มีข้อมูล	นายธนากร หมดเลียด	20,600 บาท
6.	อนุรักษ์ป่าบ้านกลุ่ม	ไม่มีข้อมูล	นายสิทธิศักดิ์ ทองสุข	500 บาท

ตารางที่ 10 : แสดงจำนวนสมาชิกผู้ริเริ่มกิจกรรมกองทุนหมุนเวียนชาวบ้านสงขลา (ต่อ)

ที่	ชื่อกลุ่ม	ที่อยู่	ผู้รับมอบอำนาจ	เงินฝากเดือนแรก
7.	ออมทรัพย์บ้านนาหว้า	ม. 1 ต. นาหว้า	นายเคล้า แก้วเพชร	10,500 บาท
8.	ออมทรัพย์คลองเปื่อยะ 2	ม.2 ต.คลองเปื่อยะ	นายเพียร	10,000 บาท
9.	ออมทรัพย์ทุ่งเสา	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	500 บาท
10.	ออมทรัพย์บ้านประจำ	ม.5 ต.นาหว้า	นายเกลี่ยม พรุเพชร แก้ว	20,000 บาท
11.	ออมทรัพย์เครือญาติน้ำ ขาว	ม.3 ต. น้ำขาว	น.ส. อภิญญา ยอด แก้ว	500 บาท
12.	ออมทรัพย์บ้านทุ่งครก	ม.5 ต.แค	นายจรัส หนูแก้ว	500 บาท
13.	ออมทรัพย์บ้านคลองหรั่ง	ไม่มีข้อมูล	ไม่มีข้อมูล	500 บาท
14.	ออมทรัพย์โรงเรียนบ้านคู	ม. 4 ต. คู	นายสุพจน์ แสง จันทร์	2,150 บาท
รวม				167,250 บาท

ที่มา : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม, 2545, น.11

ต่อมา ปี พ.ศ. 2547 แกนนำเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาพยายามที่จะพัฒนาแนวความคิดในการบริหารจัดการเงินทุนชุมชนให้มีความยั่งยืนมากขึ้น โดยการจัดตั้งเป็นกองทุนกลางซึ่งมีรากฐานเดิมมาจากกองทุนหมุนเวียนชาวบ้านสงขลา เปิดโอกาสให้กลุ่มองค์กรการเงินชุมชนประเภทอื่นที่ไม่ใช่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้เข้ามาร่วมขบวนการ โดยการบริหารจัดการเงินทุนชุมชนสงขลาแบบบูรณาการ ทั้งนี้จะเป็นการลดภาระหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐและแกนนำผู้ดำเนินงานกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนที่มีบทบาทหน้าที่ต้องรับผิดชอบงานซ้ำซ้อน และเปรียบเสมือนกับธนาคารกลางของจังหวัด (ณรงค์ คงมาก และคณะ, 2547, น.22)

แต่ถึงอย่างไรก็ตามนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 – 2554 ก็ไม่สามารถดำเนินการตามแนวความคิดดังกล่าวจากข้อความข้างต้นนั้นได้ เนื่องด้วยภาคีองค์กรการเงินชุมชนประเภทอื่นไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลชุดความรู้และเห็นถึงคุณประโยชน์แนวความคิดกองทุนกลางจังหวัดสงขลา ทั้งนี้ในส่วนของเจ้าหน้าที่รัฐก็ไม่สนับสนุนแนวความคิดดังกล่าว ซึ่งเจ้าหน้าที่รัฐมองว่าฐานความคิดดังกล่าวขัดต่อนโยบายการปฏิบัติงานของภาคส่วนราชการ และไม่สามารถดำเนินการไปได้ ซึ่งถ้าหากเจ้าหน้าที่รัฐทำการสนับสนุนกิจกรรมดังกล่าวก็必将มีความผิด ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...เจ้าหน้าที่เขาไม่สนับสนุน เขาว่ากองทุนกลางไม่ใช่แนวความคิดของเขา เขาไม่ทำ ถ้าเขาทำจะมีความผิด...”

(เคล้า แก้วเพชร, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2558)

จากข้อมูลดังกล่าวก็นำมาสู่การทบทวนผลการดำเนินงานด้านการตลาดของขบวนการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาจากอดีตถึงปัจจุบัน และได้มีการพัฒนาปรับปรุง

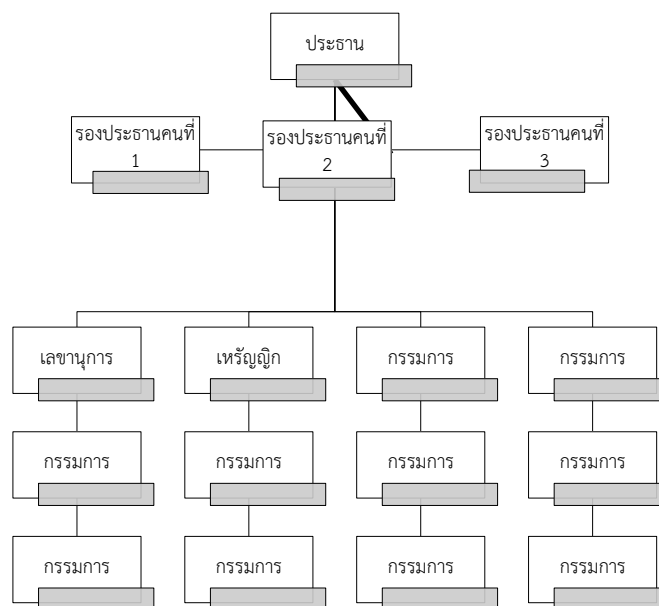
กลไกการดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่องกว่า 20 ปี ก่อนการก่อเกิดแนวความคิดตลาดการเงินชุมชน สงขลา และในที่สุดก็ได้ข้อตกลงร่วมกันภายในเครือข่ายเมื่อปี พ.ศ. 2555 ลงมติเห็นชอบแนวความคิด ตลาดการเงินชุมชนสงขลาซึ่งกลุ่มแกนนำได้มีการร่างรูปแบบหลักการทำงานร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุนให้แก่กลุ่มชาวบ้านในจังหวัดสงขลา แก้ไขปัญหา การบริหารจัดการเงินทุนแบบบูรณาการ สู่การผลักดันเป็นนโยบายสาธารณะที่มุ่งหวังให้รัฐเข้ามาดูแล และสร้างระบบสวัสดิการแบบรัฐสมทบแก่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเช่นเดียวกับกลุ่มสัจจะวันละ 1 บาท เป็นแนวทางออกสำหรับการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลา

2.2. ชั้นการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา

สำหรับการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา นั้น สามารถจำแนกออกเป็น 6 ด้าน ได้แก่ การดำเนินงานด้านบุคลากร ด้านกติกา ด้านการสื่อสาร ด้านการตลาด ด้านงบประมาณ และด้านการ ติดตามประเมินผล ดังนี้

2.2.1. การดำเนินงานด้านบุคลากร

การดำเนินงานด้านบุคลากรนั้น ตลาดการเงินชุมชนสงขลาได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ บริหารจากเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งได้ยกระดับการเป็นสมาคมองค์กรการเงินชุมชน สงขลา โดยคณะกรรมการบริหารตลาดการเงินชุมชนสงขลา กับสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา นั้น เป็นบุคคลชุดเดียวกัน ซึ่งประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขานุการ เหนรัญญิก และกรรมการ ดัง ภาพที่ 16

ภาพที่ 16 : แสดงโครงสร้างคณะกรรมการบริหารตลาดการเงินชุมชนสงขลา
ที่มา : โมกขศักดิ์ ยอดแก้ว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2558

ทั้งนี้ในการบริหารจัดการตลาดการเงินชุมชนสงขลานั้นยังอยู่ในช่วงของการทดลองดำเนินงาน จึงมีเพียงแค่โครงสร้างคณะกรรมการบริหารงานขึ้นมาแบบหละหลอม และยังไม่มีการกำหนดบทบาทหน้าที่กันอย่างชัดเจน แต่ยังเป็นการทำงานแบบร่วมด้วยช่วยกันตามความเหมาะสมของคณะกรรมการแต่ละท่าน เพราะคณะกรรมการ 1 คน จะมีบทบาทหน้าที่หลายตำแหน่ง จึงไม่สามารถอุทิศเวลาให้กับการดำเนินงานของตลาดการเงินชุมชนสงขลาได้ ซึ่งการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลานั้นเป็นกิจกรรมสาธารณประโยชน์ที่คณะกรรมการทุกท่านได้เสียสละเวลาส่วนตนช่วงระยะเวลาหนึ่งมาทำงานเพื่อส่วนรวม ซึ่งจะแตกต่างไปจากตลาดการเงินของสถาบันการเงินในระบบที่มุ่งเน้นการทำงานเชิงธุรกิจกระแสหลัก มีการจ้างงานบุคลากรดำเนินงานเต็มเวลา ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...ก็รู้กันอยู่แล้ว เราทำงานเพื่อสังคม คณะกรรมการที่มีอยู่ก็มาจากสมาคม เป็นกลุ่มคนชุดเดิม หากคนที่มาเสียสละแบบเมื่อก่อนได้ยาก...”

(โมกขศักดิ์ ยอดแก้ว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2558)

นอกจากนี้สำหรับการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลาในช่วงแรก บุคคล 1 คน อาจจะมีบทบาทหน้าที่ในการขับเคลื่อนกิจกรรมหลายอย่าง เพราะถ้าหากมีการกำหนดบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจนในขณะที่กิจกรรมเพิ่งเคลื่อนตัวได้ยังไม่มีความเข้มแข็ง ก็อาจจะส่งผลให้กิจกรรมตลาดการเงินชุมชนไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ ทั้งนี้ภายใต้กระบวนการดำเนินงาน จึงค่อยๆ กำหนดบทบาทหน้าที่การดำเนินงานจากการปฏิบัติ และค่อยๆ พิจารณาบทบาทหน้าที่ตามความเหมาะสมของบุคคล ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...เราจะพิจารณาตามความเหมาะสมของบุคคล ตามความสมัครใจของเขา...”

(โมกขศักดิ์ ยอดแก้ว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2558)

ทั้งนี้ก็จะมีการกระจายพื้นที่โดยการคัดเลือกคณะกรรมการจากตัวแทนของอำเภอทั้ง 16 อำเภอของจังหวัดสงขลา เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม โดยจะมีการเลือกตั้งปีละ 1 ครั้ง กระบวนการบริหารจัดการบุคคลลักษณะดังกล่าว ได้แสดงให้เห็นถึงวิธีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การอยู่ร่วมกันด้วยความเคารพ และตระหนักถึงคุณค่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ตลอดระยะเวลา 5 ปีที่มีการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา ก็จะมีการดำเนินงานด้านบุคลากรเช่นนี้ ถึงแม้ว่ากลุ่มบุคคลที่เข้ามาบริหารงานจะเป็นกลุ่มบุคคลชุดเดิมก็ตาม แต่การกระทำดังกล่าวก็เป็นสัญลักษณ์ได้อย่างหนึ่งว่าขบวนการขับเคลื่อนกิจกรรมตลาดการเงินชุมชนสงขลา ภายใต้อำนาจของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งได้ยกระดับเป็นสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา มีหลักการดำเนินงานตามหลักประชาธิปไตยและกระบวนการมีส่วนร่วม ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...เรากระจายให้ทุกอำเภอส่งตัวแทนมาเป็นคณะกรรมการบริหาร...”

(โมกข์ศักดิ์ ยอดแก้ว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2558)

โดยสรุปการดำเนินงานด้านบุคลากร ตลาดการเงินชุมชนสงขลาได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นจากเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งยกระดับเป็นสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา ด้วยวิธีการกระจายตัวแทนจาก 16 อำเภอของจังหวัดสงขลาเข้าร่วมเป็นคณะทำงาน มีการกำหนดบทบาทหน้าที่จากการปฏิบัติงาน และความถนัดของแต่ละบุคคล รวมถึงการดำเนินงานแบบร่วมแรงร่วมใจ ตามความพร้อม

2.2.2. การดำเนินงานด้านกฎระเบียบ กติกา

การดำเนินงานด้านกฎระเบียบ กติกา สำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมตลาดการเงินชุมชนสงขลา นั้น คณะกรรมการได้มีการปรึกษาหารือร่วมกันผ่านเวทีการประชุมประจำเดือน โดยมีการปรึกษาหารือร่วมกันผ่านเวทีการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา ซึ่งจะมีเลขานุการเป็นบุคคลที่คอยทำหน้าที่จัดบันทึกข้อมูลการประชุม และทำการสังเคราะห์ข้อมูล ตามประเด็นจากเวทีการประชุมออกร่างกฎระเบียบ กติกา การเข้าร่วมกิจกรรมตลาดการเงินชุมชนสงขลา ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...สำหรับการร่างระเบียบกติกา เขาก็เอาจากที่ประชุมนั่นแหละ...”

(จิตร เกื้อเหลือ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2558)

ภายหลังที่เลขานุการได้สังเคราะห์ข้อมูลจากที่ประชุม และนำข้อมูลมาร่างกฎระเบียบ กติกา การเข้าร่วมตลาดการเงินชุมชนสงขลาแล้ว ก็ได้นำร่างกฎระเบียบ กติกาดังกล่าวเข้าเป็นวาระที่ประชุมคณะกรรมการเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสมของเนื้อหาสาระความสมบูรณ์ และปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาอีกครั้งก่อนลงนามความเห็นชอบถึงกฎระเบียบ กติกา ดังกล่าว ซึ่งมีรายละเอียดและความสำคัญ (สมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา, 2557, น.7) ดังนี้

1. กลุ่ม/กองทุน/องค์กรการเงินชุมชน ก่อตั้งมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี และจะต้องสมัครเป็นสมาชิกสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลาแล้วไม่น้อยกว่า 1 ปี นับจากวันที่รับสมัคร
2. กลุ่ม/กองทุน/องค์กรการเงินที่เข้าร่วม จะต้องมีส่วนไม่ต่ำกว่า 100 คน มีทะเบียนสมาชิก พร้อมเลข 13 หลัก และมีสมาชิกจำนวนร้อยละ 50 ต้องเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล/เทศบาล (สัจจะลดรายจ่ายวันละ 1 บาท) เท่านั้น
3. กลุ่ม/กองทุน/องค์กรการเงิน จะต้องแสดงสถานะการเงินของกองทุน และการจ่ายผลตอบแทนเงินปันผลให้กับสมาชิกย้อนหลัง 3 ปี ตามแบบฟอร์ม ตชส.01 ของตลาดการเงินชุมชนสงขลา
4. กลุ่ม/กองทุน/องค์กรการเงิน จะต้องแสดงมติที่ประชุมของคณะกรรมการในการเปิดรับเงินฝากพิเศษ และกลุ่ม/กองทุน/องค์กรการเงิน จะต้องแสดงมติที่ประชุมของคณะกรรมการในการนำ

เงินไปฝากพิเศษ โดยรอรับผลตอบแทนตามที่สมาชิก ของกลุ่ม/กองทุน/องค์กรการเงิน นั้นได้รับตาม แบบฟอร์ม ตชส. 03 และการรับฝากพิเศษต้องมีระยะเวลาอย่างน้อย 1 ปี และจำนวนเงินรับฝาก ตามที่ตกลงกันให้คำนึงถึงสถานะการเงินของกลุ่ม/กองทุน/องค์กรการเงิน นั้นด้วย

5. ก่อนการดำเนินการโอนเงินให้กันจะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการตลาด การเงินชุมชนสงขลา ตามแบบฟอร์ม ตชส. 02 และหากมีปัญหาอื่นๆ คณะกรรมการตลาดการเงิน ชุมชนสงขลา สามารถออกกติกาเพิ่มเติมได้ แต่ต้องไม่ขัดกับหลักกติกาเดิม

ทั้งนี้กฎระเบียบ กติกาการเข้าร่วมกิจกรรมตลาดการเงินชุมชนสงขลา สามารถปรับเปลี่ยนได้ ตามความเหมาะสม และบริบทของการดำเนินงานเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และมีผล บังคับใช้ร่วมกัน คือ ผู้ออกกฎและผู้ปฏิบัติตามกฎเป็นบุคคลกลุ่มเดียวกัน รวมถึงกลุ่มบุคคลที่มาเข้า ร่วมสามารถเสนอแนะข้อกติกาได้ ซึ่งการกระทำดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงการออกกฎหมายตาม หลักการปกครองแบบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง เป็นการจัดการตนเองของชุมชนอย่างยั่งยืนในมิติ ของกติกา ทุกสิทธิทุกเสียงที่สะท้อนผ่านเวทีการประชุมมีความหมาย ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...เราสร้างกติกาขึ้นเองจากทุกฝ่ายที่เข้ามาเป็นคณะกรรมการตลาดการเงินชุมชน สงขลา แต่ก็สามารถปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม...”

(โมกษศักดิ์ ยอดแก้ว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2558)

การออกกฎระเบียบกติกาการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา นั้นมีความยืดหยุ่นสูง สมาชิกผู้เข้าร่วมดำเนินงานสามารถเสนอข้อมูลและปรับแก้ไขกติกาได้ตามความเหมาะสม ซึ่งแตกต่าง จากตลาดการเงินภายใต้การดำเนินงานของสถาบันการเงินในระบบที่ชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปมีส่วน ร่วมปรับแก้ไขกติกาได้ ตลอดจนกฎของตลาดการเงินชุมชนเนื่องจากอุดมการณ์และเป้าหมายของ ตลาดการเงินชุมชนสงขลา กับตลาดการเงินในระบบโดยทั่วไปแตกต่างกัน คือ ตลาดการเงินชุมชน สงขลา มีเป้าหมายและอุดมการณ์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน แต่ตลาด การเงินในระบบมีเป้าหมายและอุดมการณ์เพื่อธุรกิจการค้าเชิงพาณิชย์ ซึ่งอยู่ในรูปแบบการพัฒนา กระแสหลัก ดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 : แสดงความแตกต่างระหว่างตลาดการเงินชุมชนสงขลา กับตลาดการเงินในระบบ โดยทั่วไป

ประเด็นเปรียบเทียบ	ตลาดการเงินชุมชนสงขลา	ตลาดการเงินในระบบโดยทั่วไป
อุดมการณ์	- เพื่อเปิดโอกาสการเข้าถึงแหล่ง เงินทุนของชาวบ้าน และการ ช่วยเหลือกันเองของชาวบ้าน	- เพื่อสนับสนุนการลงทุน และการ ประกอบกิจการทางการเงิน
การสร้างกติกา	- สมาชิกสามารถเสนอกติกาและ ร่วมกันกำหนดกติกาเองได้ - กติกามีความยืดหยุ่นสูง	- สมาชิกผู้เข้าร่วมไม่สามารถกำหนด กติกาเองได้ - กติกามีความยืดหยุ่นน้อย

ตารางที่ 11 : แสดงความแตกต่างระหว่างตลาดการเงินชุมชนสงขลากับตลาดการเงินในระบบโดยทั่วไป (ต่อ)

ประเด็นเปรียบเทียบ	ตลาดการเงินชุมชนสงขลา	ตลาดการเงินในระบบโดยทั่วไป
กลุ่มผู้เข้าร่วม	- กลุ่มองค์กรการเงินชุมชนภายในจังหวัดสงขลา	- นายทุน นักธุรกิจ และผู้สนใจร่วมลงทุน

ที่มา : สันเคราะห์จากสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา, 2557, น.7; ข้อมูลการสังเกตการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลาและตลาดการเงินในระบบ ระหว่างปี พ.ศ. 2557-2559

จากตารางที่ 11 จะเห็นได้ว่าลักษณะการสร้างกฎระเบียบกติกา ระหว่างตลาดการเงินชุมชนสงขลากับตลาดการเงินในระบบโดยทั่วไป จะมีความแตกต่างกันตั้งแต่อุดมการณ์ ซึ่งเป็นตัวสนับสนุนการสร้างเงื่อนไขการดำเนินงาน ซึ่งตลาดการเงินชุมชนสงขลาเป็นกลไกของชาวบ้านที่พยายามตั้งกฎระเบียบของตนเองขึ้นมา เพื่อเปิดโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุนและการบริหารจัดการเงินทุนชุมชนด้วยตนเอง อันสะท้อนให้เห็นถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันของกลุ่มองค์กรชาวบ้านในจังหวัดสงขลา แต่ตลาดการเงินโดยทั่วไปมุ่งเน้นให้เกิดการลงทุนและมีการดำเนินธุรกิจแบบมหาภาคของนักธุรกิจรายใหญ่ และมีกติกาที่มีความยืดหยุ่นน้อย ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...ตลาดการเงินชุมชนสงขลาเป็นของชาวบ้านสงขลา เพื่อชาวสงขลา แต่ตลาดการเงินโดยทั่วไปเป็นของนายทุน นักธุรกิจ...”
(โมกษศักดิ์ ยอดแก้ว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2558)

โดยสรุปการดำเนินงานด้านกฎระเบียบกติกาตลาดการเงินชุมชนสงขลา ได้มีการสร้างกฎระเบียบกติกาของตนเอง มีผู้ร่วมออกกฎระเบียบกติกา ผู้ควบคุม และผู้ต้องปฏิบัติตามคือกลุ่มคนกลุ่มเดียวกัน ซึ่งจะแตกต่างจากตลาดการเงินในระบบโดยทั่วไปที่มีกลุ่มผู้ออกกฎระเบียบกติกากับผู้ควบคุมและผู้ปฏิบัติตามคนละกลุ่มกัน

2.2.3. การดำเนินงานด้านการสื่อสาร

การดำเนินงานด้านการสื่อสาร ตลาดการเงินชุมชนสงขลาได้มีการดำเนินงานด้านการสื่อสารช่องทางเดียว คือ การสื่อสารด้วยกลุ่มบุคคล โดยใช้คณะกรรมการตลาดการเงินชุมชนสงขลาเป็นกลไกการสื่อสารข้อมูลกิจกรรมตลาดการเงินชุมชนสงขลาซึ่งจะมีการประชาสัมพันธ์เชิญชวนกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนในจังหวัดสงขลาเข้าร่วมกิจกรรมทุกวันที่ 27 ของทุกเดือน ระหว่างการประชุมสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา ณ มูลนิธิ ดร.ครูชบ-ปราณี ยอดแก้ว ซึ่งในวาระการประชุมสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา นั้นจะมี 1 วาระที่เกี่ยวกับการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลาและจะมีเลขานุการ คอยทำหน้าที่สรุปและกระจายข้อมูลดังภาพที่ 17

ภาพที่ 17 : แสดงการประชาสัมพันธ์ข้อมูลการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา
ที่มา : ถ่ายภาพโดยผู้วิจัย, ถ่ายเมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2557

ทั้งนี้คณะกรรมการบริหารตลาดการเงินชุมชนสงขลาจะเป็นตัวแทนการสื่อสารข้อมูล จากวาระการประชุมในระดับจังหวัดไปถ่ายทอดยังสมาชิกซึ่งเป็นลูกข่ายในระดับอำเภอทั้ง 16 อำเภอของจังหวัดสงขลา ซึ่งมีบางอำเภอที่สามารถทำหน้าที่การถ่ายทอดข้อมูลได้เป็นอย่างดี เพราะมีการประชุมเครือข่ายระดับอำเภอ การนำข้อมูลจากการถ่ายทอดในระดับจังหวัดไปสู่ลูกข่ายระดับอำเภอจึงไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าไรนัก แต่ก็ยังมีการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารในรูปแบบอื่น ได้แก่ การนำข้อมูลจากการประชุมถ่ายทอดผ่านกิจกรรมในวิถีชีวิตประจำวัน ตามประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่น และกิจกรรมการประชุมที่นอกเหนือจากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต แต่ได้นำข้อมูลตลาดการเงินชุมชนเข้าไปสอดแทรก ดังภาพที่ 18

ภาพที่ 18 : แสดงการประชาสัมพันธ์ข้อมูลการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา
ที่มา : ถ่ายภาพโดยเพื่อนผู้วิจัย, ถ่ายเมื่อวันที่ 16 เมษายน 2558

แต่ถึงอย่างไรก็ตามจากการลงพื้นที่ภาคสนามสังเกตการดำเนินงานด้านการสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา พบว่า มีการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเพียงแค่งานกลุ่มแกนนำหลักที่เป็นคณะกรรมการเครือข่ายตลาดการเงินชุมชนสงขลาเพียงเท่านั้น ส่วนสมาชิกไม่สามารถรับรู้ข้อมูลและอธิบายการดำเนินงานของตลาดการเงินชุมชนสงขลาได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่ากระบวนการสื่อสารของคณะกรรมการยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...เขารู้กันแต่พวกเขา ส่วนเราไม่ค่อยรู้เท่าไรหรอกครับ...”

(จำปาขาว ศิริมูสิกะ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2560)

โดยสรุปการดำเนินงานด้านการสื่อสาร ตลาดการเงินชุมชนสงขลาได้มีการสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานผ่านเวทีการประชุมเครือข่ายระดับจังหวัด และมีการนำเครือข่ายระดับอำเภอเป็นตัวแทนกระจายข้อมูลข่าวสารต่อยังลูกข่าย ที่เป็นสมาชิกของอำเภอทั้ง 16 อำเภอของจังหวัดสงขลา ซึ่งมีทั้งอำเภอที่สามารถดำเนินการได้ดีและอำเภอที่ดำเนินการได้ไม่ค่อยดี

2.2.4. การดำเนินงานด้านการตลาด

การดำเนินงานด้านการตลาด สำหรับตลาดการเงินชุมชนสงขลาได้มีการดำเนินงานด้านการตลาด คือ การกระตุ้นให้กลุ่มองค์กรการเงินชุมชนภายในจังหวัดสงขลาเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายของสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา (เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา) และมีการลงทุนร่วมกันภายในเครือข่าย ซึ่งในปัจจุบันได้มีการทดลองดำเนินการแลกเปลี่ยนเงินฝากข้ามกลุ่ม มีกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนผู้เข้าร่วมจำนวน 5 กลุ่ม รวมจำนวนเงินทุนหมุนเวียนกว่า 13 ล้านบาท (สมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา, 2557, น.11) ดังตารางที่ 12

ตารางที่ 12 : แสดงจำนวนกลุ่มองค์กรการเงินชุมชนที่เข้ากิจกรรมตลาดการเงินชุมชนสงขลา

ที่	ชื่อผู้รับฝาก	ชื่อผู้ฝาก	จำนวนเงิน	ผลตอบแทน	ระยะเวลา	เริ่ม - สิ้นสุด
1.	กลุ่มออมทรัพย์บ้านคอกช้าง	ก อ ง ทู น ส วิ ส ตี ก า ร ผู้นำสงขลา	1,000,000	ประมาณ 5-9%	1-2 ปี	8 / 5 / 55 - 8/5/57
2.	กลุ่มออมทรัพย์บ้านคอกช้าง	ก อ ง ทู น ส วิ ส ตี ก า ร ผู้นำสงขลา	1,000,000	ประมาณ 5-9%	1-2 ปี	8 / 10 / 55 - 8/10/57
3.	กลุ่มออมทรัพย์บ้านคอกช้าง	ก อ ง ทู น ส วิ ส ตี ก า ร ฯ. ต.น้ำขาว	1,000,000	ประมาณ 5-9%	1-2 ปี	2 / 6 / 55 - 2/6/57

4.	กลุ่มออมทรัพย์บ้านนาหว้า	ก อ ง ทู น ส วั ส ต ิ ก า ร ผู้ นำ ส ง ข ล า	3,000,000	ป ร ะ ม า ณ 5%	1-2 ปี	9 / 3 / 5 6 - 9/3/58
5.	กลุ่มออมทรัพย์บ้านคอกช้าง	ก อ ง ทู น ค รุ ช บ - ป ร า ณี ฯ	2,000,000	ป ร ะ ม า ณ 9%	5- 1-2 ปี	16/6/56 - 16/6/58
6.	ลุ่มออมทรัพย์บ้านคอกช้าง	ก อ ง ทู น ค รุ ช บ - ป ร า ณี ฯ	1,000,000	ป ร ะ ม า ณ 9%	5- 1-2 ปี	10/6/56 - 10/6/58
7.	กลุ่มออมทรัพย์บ้านคอกช้าง	ก อ ง ทู น ส วั ส ต ิ ก า ร ผู้ นำ ส ง ข ล า	1,000,000	ป ร ะ ม า ณ 9%	5- 1-2 ปี	9 / 7 / 5 6 - 9/7/58
8.	กลุ่มออมทรัพย์บ้านคอกช้าง	ก อ ง ทู น ส วั ส ต ิ ก า ร ฯ. ต.น้ำขาว	3,000,000	ป ร ะ ม า ณ 9%	5- 1-2 ปี	8 / 5 / 5 7 - 8/5/59
รวมเงิน			13,000,000			

ที่มา : ปรับจาก สมาคมองค์การการเงินชุมชนสงขลา, 2557, น.11

จากตารางที่ 12 พบว่า อัตราดอกเบี้ยหรือเงินปันผลกำไรสำหรับกลุ่มผู้นำฝากสูงถึงร้อยละ 5-9 บาท ซึ่งเป็นผลตอบแทนที่สูงหากเปรียบเทียบกับอัตราดอกเบี้ยเงินฝากจากสถาบันการเงินในระบบโดยทั่วไป ซึ่งอยู่ที่ประมาณร้อยละ 0.50 – 1.50 บาทต่อปี ทั้งนี้กลุ่มที่มีการรับฝากเงินมากที่สุดคือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคอกช้าง ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ จังหวัดสงขลา รวมจำนวนเงินกว่า 10 ล้านบาท และมีการคืนเงินปันผลกำไรประจำปีเฉลี่ยร้อยละ 9

ถึงอย่างไรก็ตามจากการลงพื้นที่สังเกตและสัมภาษณ์ข้อมูลภาคสนาม แกนนำกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสะท้อนว่า การเข้าร่วมกิจกรรมตลาดการเงินชุมชนสงขลาที่มีทั้งผลเชิงบวกและผลเชิงลบ โดยผลเชิงบวกนั้นคือการนำเงินดังกล่าวมาเสริมสภาพคล่องของกลุ่ม ซึ่งการดำเนินธุรกรรมของกลุ่มจะมีการบริหารเงินสดเชื่อให้แก่สมาชิกทั้งหมดได้มีการรับฝากน้อยกว่าความต้องการจำนวนเงินกู้ยืมของสมาชิก ซึ่งในส่วนนี้กิจกรรมตลาดการเงินชุมชนสงขลาสามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มได้เป็นอย่างดี แต่อีกมุมหนึ่งคือผลในด้านลบ กล่าวได้ว่าการเข้าร่วมตลาดการเงินชุมชนสงขลาในนามของกลุ่มผู้รับฝากมีการคืนเงินปันผลกำไรที่ค่อนข้างสูง ซึ่งเงินดังกล่าวก็นำมาจากอัตราดอกเบี้ยการกู้ยืมของสมาชิก กับหลักการดำเนินงานของกลุ่ม ได้แก่ หลักการพึ่งตนเองและการส่งเสริมการออม เพื่อการเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของสมาชิก และดูเหมือนว่ากิจกรรมตลาดการเงินชุมชนเป็นกลไกที่คอยสนับสนุนให้กลุ่มมีความอ่อนแอและไม่สามารถจัดการตนเองได้ ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...คือตลาดการเงินชุมชนสงขลามีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อเสียคือเขามาดูดเงินออกจากชุมชนผู้รับฝากไปยังชุมชนผู้นำฝาก และข้อดีคือการเสริมสภาพคล่องของกลุ่ม...”

(ไข นวลแก้ว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2558)

นอกจากนี้แกนนำกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตผู้รับฝากเงินสะท้อนว่า การที่กลุ่มของตนรับเป็นตัวอย่งนำร่อง เพราะมีความเกรงอกเกรงใจครูชบ ยอดแก้ว ถึงแม้ว่าครูชบ จะได้เสียชีวิตไปแล้วก็ตาม แต่อุดมการณ์ และความศรัทธาที่ครูชบ ได้ฝากเอาไว้กับแกนนำกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลายังคงอยู่ ซึ่งในระหว่างที่ครูชบ ยังมีชีวิตอยู่ ท่านได้ร่วมงานขับเคลื่อนกิจกรรมกลุ่มองค์กรการเงินกับแกนนำกลุ่มต่างๆ ในจังหวัดสงขลานั้นบ่อยกลุ่ม เนื่องด้วยบุคลิกส่วนตัวของครูชบ คือ การที่ท่านเป็นบุคคลที่มีจิตสาธารณะ คิดทำงานเพื่อสังคม เป็นบุคคลที่มีสัจจะ มีความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ จึงทำให้แกนนำกลุ่มที่ได้ร่วมงานกับท่านมีความรักความผูกพัน ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...ผมที่ไม่ตายเพราะครูชบ ท่านเคยบอกผมว่าให้หยุดทำงานประเด็นร้อน แล้วมาทำงานเย็น คือ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ผมเคยโดนลอบยิงหลายครั้ง เพราะไปขัดขวางการค้าไม้เถื่อนบนเทือกเขาบรรทัด...”

(ไข นวลแก้ว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2558)

ทั้งนี้ในส่วนของกลุ่มผู้นำฝาก ได้แก่ กลุ่มกองทุนสวัสดิการผู้นำสงขลา กองทุนสวัสดิการฯ. ต. น้ำขาว และกองทุน ดร.ครูชบ-ปราณี ยอดแก้ว มีบทบาทหน้าที่ในการสนับสนุนส่งเสริมขบวนการกลุ่มองค์กรการเงินและสวัสดิการชุมชนสงขลา ซึ่งในระหว่างปี พ.ศ. 2556-2559 ขบวนการเครือข่ายสัจจะลดรายจ่ายวันละ 1 บาท ได้ประสบปัญหาทางการเงิน แกนนำซึ่งเป็นทายาทโดยสายเลือดของครูชบ ยอดแก้ว จึงพยายามที่จะจัดการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ซึ่งช่องทางตลาดการเงินชุมชนสงขลาเป็นทางเลือกที่ต้ออย่างหนึ่งที่จะช่วยจัดการปัญหาดังกล่าวได้ ด้วยการนำเงินมาฝากกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคอกช้าง และบ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา โดยนำเงินปันผลกำไรประจำมาทยอยจัดการปัญหาการเงินของเครือข่ายสัจจะลดรายจ่ายวันละ 1 บาท

โดยสรุปการดำเนินงานด้านการตลาด ตลาดการเงินชุมชนสงขลามีการดำเนินงานด้าน การหมุนเวียนเงินทุนชุมชนภายในจังหวัดสงขลา ซึ่งมีกลุ่มผู้รับฝาก 2 กลุ่มที่ได้มีการทดลองดำเนินการอยู่ในขณะนี้ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคอกช้าง ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา และมีกลุ่มผู้นำฝาก 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มกองทุนสวัสดิการผู้นำสงขลา กองทุนสวัสดิการฯ. ต.น้ำขาว และกองทุน ดร.ครูชบ-ปราณี ยอดแก้ว การดำเนินงานเป็นไปเพื่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากกว่าการทำธุรกิจการเงินโดยทั่วไป

2.2.5. การดำเนินงานด้านงบประมาณ

การดำเนินงานด้านงบประมาณ ตลาดการเงินชุมชนสงขลาได้รับงบประมาณสนับสนุนการจัดกิจกรรมจากสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา (เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา) ซึ่งงบประมาณที่ได้มีการใช้จ่ายคือการจัดเวทีการประชุมประจำเดือน โดยจัดร่วมกับสมาคม ทั้งนี้รายการที่เกิดขึ้นจากการจัดกิจกรรมดังกล่าว ประกอบด้วย ค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าอาหารมื้อกลางวัน ค่าเดินทาง และค่าบริหารจัดการอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของคณะกรรมการสมาคมฯ และตลาดการเงินชุมชนสงขลา ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...งบประมาณโดยตรงเราไม่มี เราใช้เงินที่เดียวกับสมาคม ซึ่งเก็บจากสมาชิกเฉลี่ยปีละ 12 บาทต่อคน...”

(โมกษศักดิ์ ยอดแก้ว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2558)

สำหรับเงินรายได้ที่สมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลานำมา สนับสนุนการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนนั้นได้รับจากค่าบำรุงการเป็นสมาชิกเฉลี่ยปีละ 12 บาทต่อคน ซึ่งมีจำนวนสมาชิกอยู่ทั้งหมด 10,772 คน (สุกัญญา โลจนาภิวัดน์ สว่างพงศ์ หมวดเพชร และอภิญา ยอดแก้ว, 2557, น.15) รวมจำนวนเงินทั้งหมดที่ได้ประมาณ 129,264 บาทต่อปี แต่ถึงอย่างไรก็ตามจากการสังเกตพบว่าสมาชิกจากบางพื้นที่ขาดการนำส่งเงินบำรุงสมาคม ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...บางกลุ่มเป็นตัวแถมมานั่งอยู่ที่สมาคม เงินก็ไม่จ่าย ไม่รู้มานั่งอยู่ได้อย่างไร...”

(จิตร เกื้อเหลือ, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2558)

จากข้อความดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพปัญหาการดำเนินงานด้านงบประมาณ นอกจากการนำส่งเงินค่าบำรุงจากสมาชิกบางพื้นที่ งบประมาณรายได้ของสมาคมฯ ก็มีเพียงช่องทางเดียว จึงไม่สามารถขยายกิจกรรมตลาดการเงินชุมชนสงขลาในเชิงรุกได้ เพราะถ้าหากสมาคมมีจำนวนเงินรายได้มากกว่า 1 ช่องทางก็อาจจะขยายงานทั้งในส่วนของสมาคมและตลาดการเงินได้ดี สามารถจ้างบุคลากรประจำมาสนับสนุนการดำเนินงานและพัฒนากิจกรรมตลาดการเงินชุมชนสงขลาให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น และเมื่อสภาพการณ์ทางการเงินของสมาคมเป็นเช่นนี้ การดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลาจึงต้องขับเคลื่อนงานในเชิงลับและค่อยๆ พัฒนาไปเรื่อยๆ ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...เราเป็นองค์กรภาคประชาชน ต้องค่อยเป็นค่อยไปเพราะงบประมาณดำเนินการก็มีน้อย...”

(โมกษศักดิ์ ยอดแก้ว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2558)

โดยสรุปการดำเนินงานด้านงบประมาณ ตลาดการเงินชุมชนสงขลาได้รับการสนับสนุนจาก สมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา ซึ่งได้รับค่าบำรุงจากสมาชิกปีละ 12 บาท ต่อคน ทั้งนี้ในส่วนของ งบประมาณค่อนข้างน้อยจึงไม่สามารถขยาย และพัฒนากิจกรรมตลาดการเงินชุมชนได้อย่างเต็มที่ ขาดแคลนเงินทุนสนับสนุนในการจ้างบุคลากรประจำที่คอยประสานงาน และดำเนินงานในเชิงรุก มากกว่าการตั้งรับ

2.2.6. การดำเนินงานด้านการติดตามประเมินผล

การดำเนินงานด้านการติดตามประเมินผล ตลาดการเงินชุมชนสงขลาได้มีการดำเนินงาน ติดตามประเมินผล ผ่านเวทีการประชุมทุกวันที่ 27 ของเดือน และมีการสื่อสารเพื่อประเมินผลการ ดำเนินงานอย่างไม่เป็นทางการ จากการสังเกตผลการดำเนินงานด้านธุรกรรมทางการเงินของกลุ่ม ผู้นำฝาก และกลุ่มผู้รับฝากซึ่งจะมีที่ปรึกษาฝ่ายวิชาการคอยตั้งคำถามกระตุ้นคณะกรรมการให้มีการ ตรวจสอบผลการดำเนินงาน เพื่อสืบค้นปัญหาและอุปสรรค สำหรับการนำข้อมูลมาปรับแก้ ภาวะเป็ยบ และกระบวนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับบริบทของเครือข่ายอยู่เสมอ ดังคำกล่าว ต่อไปนี้

“...สำหรับการประเมิน เรามีการติดตามผลการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชน สงขลาอยู่เสมอ จากเวทีการประชุม และการลงพื้นที่ถอดบทเรียน...”
(โมกษศักดิ์ ยอดแก้ว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2558)

นอกจากการติดตามผลการดำเนินงาน และสถานการณ์ตลาดการเงินชุมชนสงขลาผ่านเวที การประชุม ก็จะมีแกนนำเครือข่ายลงพื้นที่ถอดบทเรียนผลการดำเนินงาน ซึ่งเป็นการทบทวนการ ดำเนินงานว่าสอดคล้องตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของตลาดการเงินหรือไม่อย่างไร สะท้อนให้ เห็นถึงการควบคุมการปฏิบัติงานของคณะกรรมการและสมาชิกผู้เข้าร่วม ทั้งนี้ในการประเมินผลการ ดำเนินงานนั้นจะประกอบด้วย การวัดผลการปฏิบัติงาน การเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานกับ มาตรฐาน และการแก้ไขหรือปรับปรุงสิ่งที่ผิดพลาดที่เกิดขึ้น ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...สิ่งที่เราประเมิน ก็จะมีการประเมินผลการปฏิบัติงาน และนำมาเปรียบเทียบ กับ เป้าหมายที่เราวางเอาไว้...”
(โมกษศักดิ์ ยอดแก้ว, สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2558)

โดยสรุปการดำเนินงานด้านการติดตามประเมินผล ตลาดการเงินชุมชนสงขลาจะเป็นการ ถอดบทเรียนการดำเนินงานของแต่ละปี ด้วยวิธีการบันทึกข้อมูลผ่านเวทีการประชุมและนำข้อมูล ดังกล่าวมาเปรียบเทียบเป็นรายปี นอกจากนี้จะมีนักวิชาการฝ่ายที่ปรึกษาทำการตั้งคำถามและ กระตุ้นการประเมินผลสู่การพัฒนาการดำเนินงานอยู่อย่างต่อเนื่อง

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาพลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกับการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในจังหวัดสงขลาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 ถึงปี พ.ศ. 2559 และศึกษาการดำเนินงานของตลาดการเงินชุมชนสงขลา ด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ โดยใช้แนวทางการศึกษาแบบกรณีศึกษา เป็นการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาจากกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติตามปัจจัยที่ต้องการศึกษา และการเลือกด้วยความสมัครใจเป็นคนให้ข้อมูลจำนวน 10 คน มีการรวบรวมข้อมูลทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบผสมผสาน ทั้งการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) ตั้งประเด็นคำถามการวิจัย 2) ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง 3) ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลและการสร้างความสัมพันธ์เบื้องต้น 4) ออกแบบกระบวนการวิจัย 5) ลงพื้นที่ศึกษาข้อมูล 6) ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า 7) วิเคราะห์ข้อมูล โดยการจำแนกข้อมูลออกเป็นประเด็น ตีความข้อมูล แล้วนำข้อมูลมาเรียบเรียงด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ ใช้ระยะเวลาในการวิจัยตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2557 ถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2559 สามารถสรุปผลการวิจัยเป็น 2 ประเด็น ดังนี้

1.1. พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา

1.1.1. ยุคแรก : ยุคการก่อเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต : จุดเริ่มต้นของการเชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในระดับตำบลและอำเภอ (ปี พ.ศ.2517 - 2532) พบว่า ผลจากการพัฒนาประเทศให้มีความเป็นสมัยใหม่ โดยมุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ เป็นการค้าแบบเสรีนิยม ซึ่งมีเงินเป็นเครื่องมือสำหรับการแลกเปลี่ยนสิ่งของ และมีการแบ่งฐานะความยากจนของคนในสังคมไทยด้วยฐานรายได้ของประชาชน ซึ่งก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางการพัฒนา เนื่องด้วยการพัฒนาจะกระจุกตัวอยู่เฉพาะเขตพื้นที่เมือง ทำให้คนในเขตพื้นที่ชนบทไม่สามารถเข้าถึงผลประโยชน์จากการพัฒนาดังกล่าวได้ และเมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ซึ่งไม่มีความจำเป็นต้องใช้เงินเป็นสื่อกลางอย่างเช่นในอดีต ทำให้ชาวบ้านต้องตกขบวนการกลายเป็นคนจนในสังคมไทยท่ามกลางการพัฒนาแบบสมัยใหม่ ทั้งนี้ในการพัฒนาดังกล่าวมีการจัดตั้งธนาคารขึ้นเพื่อเป็นกลไกกลางสำหรับการบริหารจัดการทรัพยากรของประเทศที่ถูกแปลงออกมาเป็นมูลค่าทางการเงิน มีการออกกฎระเบียบโดยกลุ่มชนชั้นนำของประเทศ ซึ่งชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปร่วมขบวนการดังกล่าวได้ จึงทำให้ชาวบ้านผู้ขาดผลประโยชน์และอยู่เขตพื้นที่ชนบท รวมตัวกันในรูปแบบของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเพื่อเป็นกลไกการต่อช่องทางสังคม สร้างโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุน และการจัดการทรัพยากรของชุมชนด้วยตนเอง ที่แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวและการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยที่กลุ่มดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อการช่วยเหลือกันเองของชาวบ้าน ซึ่งเดิมทีก็มีลักษณะการอยู่อาศัยแบบเครือญาติพี่น้อง แต่เมื่อมีการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ก็ได้มีการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาใน

การพัฒนากิจกรรมการดำเนินงาน จากการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม สู่การเชื่อมโยงเครือข่ายในระดับพื้นที่ ตำบล และอำเภอ เพื่อสร้างเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการพัฒนากิจกรรมการดำเนินงานกลุ่ม ออมทรัพย์เพื่อการผลิต

1.1.2. ยุคสอง : ยุคชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต : จุดร้อยเรียงสมาชิก เครือข่ายในภาพรวมของจังหวัดสงขลา กับวิกฤตเศรษฐกิจไทย (ปี พ.ศ. 2532 - 2542) พบว่า เมื่อแกนนำกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตได้มีการรวมตัวกันเป็นเครือข่าย มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน มีการแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหาการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์ เกิดการยอมรับทางสังคมและการเคารพสิทธิระหว่างกันและกัน ทำให้แกนนำจากกลุ่มต่างๆมีความภาคภูมิใจในตนเอง และรู้สึกรักใน กิจกรรมการออมทรัพย์เพื่อการผลิต และนำไปสู่การขยายเครือข่าย ยุกระดับการดำเนินงานจากพื้นที่ ตำบลและอำเภอสู่ระดับจังหวัด การดำเนินงานกิจกรรมเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในช่วงนี้ อยู่ในระดับดี มีประสิทธิภาพ แกนนำมีความตระหนักรู้ และเห็นประโยชน์จากการรวมตัวกันเป็น เครือข่าย และการดำเนินงานเกิดขึ้นจากความต้องการของชาวบ้านอย่างแท้จริง ตลอดจนการ ดำเนินงานเครือข่ายมีความเป็นอิสระ ปราศจากการครอบงำทางความคิดจากภายนอก ถึงแม้ว่าจะมี วิกฤตเศรษฐกิจเกิดขึ้นก็ตาม แต่ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับขบวนการเครือข่ายน้อยมาก และเหตุการณ์ ดังกล่าวยังช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับชาวบ้านได้อีก เนื่องจากสถาบันการเงินในระบบล้มละลาย หลายองค์กรแต่กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสามารถดำรงตัวอยู่ได้

1.1.3. ยุคสาม : ยุคสหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต : แนวคิดการดำเนินงาน เครือข่ายแบบ “top-down” กับนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง (ปี พ.ศ. 2542 - 2546) พบว่า เมื่อแกนนำกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสามารถรวมตัวกันเป็นเครือข่ายในระดับจังหวัดได้ เจ้าหน้าที่รัฐกลัวการสูญเสียอำนาจ และการถูกลดทอนคุณค่า จึงพยายามที่จะแสดงบทบาทให้ ชาวบ้านเห็น โดยการใช้ตำแหน่งหน้าที่ออกกฎระเบียบ และสั่งการให้ชาวบ้านปฏิบัติตาม ซึ่งลักษณะ การทำงานดังกล่าวเป็นแนวคิดการพัฒนาแบบล้าหลัง คือมีศูนย์กลางอำนาจอยู่ที่นักพัฒนา ซึ่งไม่เป็น ที่นิยมใช้กันเพราะแนวคิดการพัฒนาสมัยใหม่ต้องยึดคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา นั่นก็คือตัวของ ชาวบ้านผู้ที่ได้รับปัญหาไม่ใช่ตัวของนักพัฒนา และเมื่อชาวบ้านถูกครอบงำแนวความคิด ด้วย กฎระเบียบที่เข้ามาบังคับการดำเนินงาน ก็ทำให้เกิดการต่อต้านด้วยพฤติกรรม ขบวนการเครือข่ายก็ ชะลอตัวลง จากเดิมที่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง มีการประชุมเป็นประจำ ตลอดจนนโยบาย กองทุนหมู่บ้านที่เข้ามาสร้างผลกระทบต่อการดำเนินงานของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพราะแกนนำกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบางคนต้องไปรับผิดชอบงานกองทุนหมู่บ้านด้วย

1.1.4. ยุคสี่ : ยุคกองทุนกลาง : มิติแห่งการสร้างสายใยเชื่อมต่อเครือข่ายองค์กร การเงินชุมชนฐานรากภาคประชาชน กับการฟื้นฟูเครือข่ายสหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์ (ปี พ.ศ. 2546 - 2554) พบว่า เมื่อเครือข่ายในช่วงสหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาอยู่ในช่วงถดถอย แต่แกนนำเครือข่ายยังคงเห็นคุณค่าการดำเนินงานดังกล่าวอยู่ พยายามที่จะฟื้นฟูกิจกรรมเครือข่าย ขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้ ได้มีการสนับสนุนจากภาคประชาสังคม (NGO) ด้วยการดำเนินงานโครงการวิจัยเพื่อ พัฒนาองค์กรการเงินชุมชนแบบบูรณาการเงินทุน และตรงกับความต้องการของแกนนำเครือข่าย จึง ทำให้เกิดกองทุนกลางขึ้น โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนทุก ประเภทในจังหวัดสงขลาสามารถรวมตัวกันเป็นกองทุนกลางจังหวัดสงขลา เปรียบเสมือนกับธนาคารกลาง

ของจังหวัด เป็นกลไกการประสานงานและการบริหารจัดการงบประมาณ อันนำไปสู่การหมุนเวียนเงินทุนของชุมชนในจังหวัดสงขลา ที่ป้องกันการรั่วไหลของเงินทุนชุมชนไปสู่ระบบของนักธุรกิจ แต่ก็ไม่สามารถดำเนินงานได้สำเร็จเนื่องด้วยการขาดกระบวนการมีส่วนร่วม ตลอดจนการขาดการประชาสัมพันธ์ อีกทั้งการดำเนินงานดังกล่าวไม่ได้รับการยอมรับจากเจ้าหน้าที่รัฐ

1.1.5. ยุคห้า : ยุคสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา : “เชื่อมคน ร้อยเงิน สานงาน”กับการสร้างนวัตกรรมทางภูมิปัญญา (ปี พ.ศ. 2554 - 2559) พบว่า เมื่อการดำเนินงานในรูปแบบของทุนกลางไม่ประสบความสำเร็จ แกนนำเครือข่ายก็ยังคงจะพยายามขับเคลื่อนการดำเนินงานต่อไปด้วยการนำเอาบทเรียนในอดีตมาทบทวน เพื่อปรับเปลี่ยนวิธีการดำเนินงานให้เหมาะสม และสอดคล้องกับสถานการณ์ มีการจัดตั้งเป็นสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลาเพื่อเป็นกลไกในการต่อรองกับภาครัฐ และเพื่อการรับรองสถานะทางสังคมของขบวนการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตามหลักกฎหมายว่าด้วยองค์กรทางสังคมที่ไม่แสวงหาผลกำไรมาแบ่งปันกัน มีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาและงานบริการทางสังคม และมีการพัฒนาต่อยอดการออมพิเศษของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่รับฝากกันเฉพาะภายในชุมชน ตำบลเดียวกัน สู่การออมพิเศษข้ามกลุ่มชุมชน ตำบล และอำเภอ โดยใช้ชื่อเรียกว่า การแลกเปลี่ยนเงินฝากข้ามกลุ่ม ซึ่งอยู่ภายใต้การดำเนินงานในลักษณะของตลาดการเงินชุมชนสงขลา ซึ่งเป็นเสมือนองค์กรกลางที่คอยประสานงานเครือข่ายระหว่างกลุ่มผู้รับเงินฝากพิเศษ และกลุ่มผู้ฝากเงินพิเศษข้ามกลุ่ม

1.2. การดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา

1.2.1. ขั้นก่อนการดำเนินงาน พบว่า เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาพยายามที่จะมีการดำเนินงานกิจกรรมตลาดการเงินชุมชนในลักษณะการเชื่อมโยงและหมุนเวียนเงินทุนชุมชนในระดับจังหวัดมาอย่างยาวนาน โดยเริ่มต้นจากการก่อตั้งกองทุนหมุนเวียนชาวบ้านสงขลา กองทุนกลางจังหวัดสงขลา และได้พัฒนาเป็นตลาดการเงินชุมชนสงขลา ซึ่งก่อนมีการดำเนินงานนั้น แกนนำเครือข่ายได้วิเคราะห์สภาพปัญหาการดำเนินงานที่ผ่านมา รวมถึงการวิเคราะห์ต้นทุนเดิมที่มีอยู่ ได้แก่ องค์ความรู้ ภูมิปัญญา และกำลังแรงงาน สู่การแสวงหาแนวทางและการกำหนดแผนการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลาเป็นอันดับแรก

1.2.2. ขั้นการดำเนินงาน พบว่า ตลาดการเงินชุมชนสงขลาได้มีการดำเนินงานหลัก 6 ด้าน ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านกฎระเบียบ กติกา ด้านการสื่อสาร ด้านการตลาด ด้านงบประมาณ และด้านการติดตามประเมินผล ดังนี้

1.2.2.1. การดำเนินงานด้านบุคลากร ตลาดการเงินชุมชนสงขลาได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นจากเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งยกระดับเป็นสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา ด้วยวิธีการกระจายตัวแทนจาก 16 อำเภอของจังหวัดสงขลาเข้าร่วมเป็นคณะทำงาน มีการกำหนดบทบาทหน้าที่จากการปฏิบัติงาน และความถนัดของแต่ละบุคคล รวมถึงการดำเนินงานแบบร่วมแรงร่วมใจ ตามความพร้อม

1.2.2.2. การดำเนินงานด้านกฎระเบียบ ตลาดการเงินชุมชนสงขลา ได้มีการสร้างกฎระเบียบกติกาของตนเอง มีผู้ร่วมออกกฎระเบียบกติกา ผู้ควบคุม และผู้ต้องปฏิบัติตามคือกลุ่มคนกลุ่มเดียวกัน ซึ่งจะแตกต่างจากตลาดการเงินในระบบโดยทั่วไปที่มีกลุ่มผู้ออกกฎระเบียบกติกากับผู้ควบคุมและผู้ปฏิบัติตามคนละกลุ่มกัน ทั้งนี้กลุ่มองค์กรการเงินชุมชนภายในจังหวัดสงขลาทุกประเภทสามารถเข้าร่วมขบวนการตลาดการเงินชุมชนสงขลาได้

1.2.2.3. การดำเนินงานด้านการสื่อสาร ตลาดการเงินชุมชนสงขลาได้มีการสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานผ่านเวทีการประชุมเครือข่ายระดับจังหวัด และมีการนำเครือข่ายระดับอำเภอเป็นตัวแทนกระจายข้อมูลข่าวสารต่อยังลูกข่าย ที่เป็นสมาชิกของอำเภอทั้ง 16 อำเภอของจังหวัดสงขลา ซึ่งมีทั้งอำเภอที่สามารถดำเนินการได้ดีและอำเภอที่ดำเนินการได้ไม่ค่อยดี ด้วยวิธีการสื่อสารที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

1.2.2.4. การดำเนินงานด้านการตลาด ตลาดการเงินชุมชนสงขลามีการดำเนินด้านการหมุนเวียนเงินทุนชุมชนภายในจังหวัดสงขลา ซึ่งมีกลุ่มผู้รับฝาก 2 กลุ่มที่ได้มีการทดลองดำเนินการอยู่ในขณะนี้ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคอกช้าง ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา และมีกลุ่มผู้นำฝาก 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มกองทุนสวัสดิการผู้นำสงขลา กองทุนสวัสดิการฯ. ต.น้ำขาว และกองทุน ดร.ครูชบ-ปราณี ยอดแก้ว การดำเนินงานเป็นไปเพื่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากกว่าการทำธุรกิจการเงินโดยทั่วไป

1.2.2.5. การดำเนินงานด้านงบประมาณ ตลาดการเงินชุมชนสงขลาได้รับการสนับสนุนจากสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา ซึ่งได้รับค่าบำรุงจากสมาชิกปีละ 12 บาท ต่อคน ทั้งนี้ในส่วนของงบประมาณค่อนข้างน้อยจึงไม่สามารถขยาย และพัฒนากิจกรรมตลาดการเงินชุมชนได้อย่างเต็มที่ ขาดแคลนเงินทุนสนับสนุนในการจ้างบุคลากรประจำที่คอยประสานงาน และดำเนินงานในเชิงรุกมากกว่าการตั้งรับ

1.2.2.6. การดำเนินงานด้านการติดตามประเมินผล ตลาดการเงินชุมชนสงขลา นั้น จะเป็นการถอดบทเรียนการดำเนินงานของแต่ละปี ด้วยวิธีการบันทึกข้อมูลผ่านเวทีการประชุมและนำข้อมูลดังกล่าวมาเปรียบเทียบเป็นรายปี นอกจากนี้จะมีนักวิชาการฝ่ายที่ปรึกษาทำการตั้งคำถามและกระตุ้นการประเมินผลสู่การพัฒนาการดำเนินงานอยู่อย่างต่อเนื่อง

2. อภิปรายผลการวิจัย

จากข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย มีประเด็นที่จะนำมาอภิปราย ดังนี้

- 2.1. พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต
- 2.2. การดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา

2.1. พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาสามารถจำแนกออกเป็น 5 ยุค ตามบริบททางสังคมและสถานการณ์ของเครือข่ายที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ดังนี้

2.1.1. ยุคแรก (ปี พ.ศ.2517 - 2532) ผลจากการพัฒนาประเทศให้มีความเป็นสมัยใหม่ เปิดระบบการค้าแบบเสรีนิยม มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และมีการวัดประเมินค่าความยากจนและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีตามการมีรายได้ของประชาชน ยึดเงินเป็นตัวตั้งในการพัฒนา จึงทำให้กลุ่มคนบางกลุ่มไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากร และยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นเทียบเท่ากับนายทุน ซึ่งเป็นการเสียเปรียบเชิงโครงสร้างทางสังคมสอดคล้องกับแนวคิดความยากจนของสุเทพ สุวีรางกูร (2551, น.72-74) ซึ่งได้อธิบายว่า ปัญหาความยากจนเกิดจากโครงสร้างทางสังคม เป็นลักษณะของวิถีวัฒนธรรมของคนจนที่เป็นอุปสรรค ขัดขวางการเปลี่ยนแปลงบรรทัดฐาน คุณค่า ความเชื่อ รูปแบบพฤติกรรม และการปฏิบัติของพวกเขา แม้มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม คนจนก็ยังรักษาวัฒนธรรมของพวกเขาอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง ระบบรูปแบบสังคมที่ไม่ดีไม่มีการกระจายการพัฒนาเพื่อสร้างความสมดุลทางเศรษฐกิจ รวมถึงสถานการณ์ทางการเมืองการปกครองที่ไม่ดีย้อมส่งผลกระทบต่อปัญหาความยากจนมากยิ่งขึ้น เพราะการเมืองการปกครองเป็นกลไกสำคัญต่อขบวนการพัฒนาประเทศ ทำให้ชาวบ้านต้องกลายเป็นผู้เสียเปรียบจากระบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและแบบทุนนิยมผูกขาด การที่เกษตรกรไทยถูกชักนำจากนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจระบบตลาด เปลี่ยนวิถีการผลิตจากการปลูกข้าวและทำการเกษตรผสมผสาน เพื่อกินเพื่อใช้ มาเป็นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อขาย ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น แต่ได้รับผลตอบแทนต่ำ เพราะระบบพ่อค้าผูกขาด การเป็นหนี้เรื้อรัง และเสียดอกเบี้ยสูง การเสียเปรียบในเรื่องข้อปัจจัยการผลิตแพงแต่ขายพืชผลไม่ถูก (วิทยากร เชียงกูล, 2547, น.26)

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในยุคนี้ไม่สามารถปฏิเสธเงินตราได้เลย เนื่องด้วยระบบโครงสร้างทางสังคมที่กำหนดแนวทางการปฏิบัติตัวของบุคคลให้เป็นไปในลักษณะดังกล่าว บุคคลที่ไม่มีเงินก็จะขาดโอกาสทางสังคมเป็นอย่างยิ่ง ถึงแม้ว่ารัฐพยายามที่สนับสนุนส่งเสริมหรือให้การช่วยเหลือสวัสดิการด้านต่างๆ เช่น การศึกษา การรักษาพยาบาล แต่ก็ไม่เพียงพอต่อการเข้าถึงการรับบริการที่สมบูรณ์ เพราะในกระบวนการของการศึกษาไม่ใช่มีค่าใช้จ่ายเพียงแค่ว่าเทอม แต่ต้องมีค่าใช้จ่ายอื่นๆที่เกิดขึ้นระหว่างเรียน เช่นเดียวกันกับค่ารักษาพยาบาลในยามเจ็บป่วย เมื่อบุคคลขาดเงินตราซึ่งเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยนสินค้าเพื่อการดำรงชีพ ก็นำมาซึ่งการขาดโอกาสทางการศึกษา การมีสุขภาพจิตที่ไม่ปกติ ก่อให้เกิดความเครียด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดความยากจนของสุเทพ สุวีรางกูร (2551, น.72-74) ซึ่งได้อธิบายว่า ความยากจนทำให้เกิดผลกระทบการศึกษาต่อของบุคคล แม้ว่ารัฐบาลพยายามที่จะจัดสวัสดิการด้านการศึกษาแล้วก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถสนับสนุนให้บุคคลที่มีความยากจนได้เพียงพอต่อการเข้าถึงสิทธิโอกาสทางการศึกษา เพราะค่าใช้จ่ายสำหรับการศึกษาค่อนข้างสูง ทำให้บุคคลขาดทางเลือกในการประกอบอาชีพซึ่งเป็นผลมาตั้งแต่ระดับการศึกษา โครงสร้างทางสังคม และอาจสร้างพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปสู่การทำงานที่ผิดกฎหมายได้ จนนำมาสู่การมีที่อยู่อาศัยที่ไม่ได้มาตรฐาน อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ดี สร้างผลกระทบต่อระบบสุขภาพ

ร่างกายและจิตใจ ร่างกายย่ำแย่ทรุดโทรม จิตไม่เบิกบานเอิบอ้อม มีแต่ความทุกข์ ดำเนินชีวิตลำบาก ตัดขาดไม่สะดวกสบาย

จากนั้นเมื่อปี พ.ศ. 2517 กรมการพัฒนาชุมชนจึงได้มีการสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่ม ออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยมีวัตถุประสงค์หลักที่สำคัญ 3 ประการ คือ เพื่อพัฒนาคน พัฒนา เศรษฐกิจชุมชน และสังคม ด้วยหลักการดำเนินงาน 4 ประการ คือ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ การ พึ่งตนเอง หลักคุณธรรม 5 ประการ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอก เห็นใจ และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตทำให้สมาชิกและ ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ การทำงานร่วมกัน ช่วยเหลือกัน รู้จักประหยัดอดออม มีเงินทุน สนับสนุนการประกอบอาชีพ มีสวัสดิการเพื่อสมาชิกและชุมชน สามารถพึ่งตนเองได้ ซึ่งสอดคล้องกับ งานวิจัยของ ธนพล สราญจิตร (2558, น.19) ซึ่งได้เสนอว่า การแก้ไขปัญหาจะต้องมีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและประชาสังคมในทางเศรษฐกิจ สนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มของประชาชน เพื่อเพิ่มอำนาจการต่อรองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมุ่งให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ด้วยการ ใช้ฐานจากองค์กรชุมชนเป็นกลไกกลางการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาความยากจนตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน (สมทรง บรรจงธิดิตานต์ สุทธิดา แจ่มใสไวท์ และปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์, 2554, น.110-112) ประการแรก ใช้ทุนทางสังคมเป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนา ประกอบด้วย ทุนทางสังคมที่เป็น นามธรรม ได้แก่ พลังทางความคิด พลังสามัคคี ภูมิปัญญา ขนบประเพณี และทุนทางสังคมที่เป็น รูปธรรม คือ ฐานทรัพยากร องค์กรทางสังคม ประชาชน ผู้นำหมู่บ้าน มาประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหา ความยากจนภายใต้การดำเนินงานขององค์กรชุมชน มีกิจกรรมที่มีความหลากหลาย สามารถแก้ไข ปัญหาได้ครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านได้อย่างยั่งยืน ประการที่สอง สร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างประชาชน ที่สามารถนำไปสู่การสร้างเป้าหมายและวิธี การบูรณาการกิจกรรมงานพัฒนาในระดับหมู่บ้านอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอน โดยเฉพาะการเรียนรู้ที่ มิใช่จำกัดเพียงแต่การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในระดับหมู่บ้าน แต่ยังหมายถึงการค้นหารูปแบบที่ เหมาะสม สอดคล้องกับบริบทการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนด้านเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิตและการ เรียนรู้นอกพื้นที่เพื่อเพิ่มพูนทักษะประสบการณ์ กิจกรรมงานพัฒนาอื่นแต่สามารถนำกลับมา ประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับทุนทางสังคมที่ดำรงอยู่ซึ่งส่งผลให้หมู่บ้านมีความหลากหลายกิจกรรมงาน พัฒนา สามารถตอบสนองความต้องการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้านได้ตรงตามเป้าหมาย ประการที่สาม สร้างความร่วมมือในการพัฒนา เปิดพื้นที่ทางสังคมให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ชาวบ้าน ผู้นำ หน่วยงานได้เข้ามามีส่วนร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ และร่วมกันขับเคลื่อนงานพัฒนา ในมิติต่างๆ ไปสู่การบรรลุเป้าหมาย นับตั้งแต่การรวมกลุ่มจัดตั้งองค์กรชุมชน การเลือกกิจกรรม การ บริหารงานพัฒนา การรับประโยชน์ และการติดตามตรวจสอบ ซึ่งจะส่งผลให้งานสามารถพัฒนา ตอบสนองกระบวนการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน โดยเฉพาะประเด็นความยากจนได้อย่างมี ประสิทธิภาพ เช่น ชาวบ้านมีขีดความสามารถในการออมทรัพย์ การแก้ไขปัญหาหนี้สินครัวเรือน การ พัฒนาอาชีพ และการจัดระบบสวัสดิการ ประการที่สี่ กิจกรรมการพัฒนา ภายใต้การดำเนินงานของ องค์กรชุมชน สามารถขยายกิจกรรมและหนุนเสริมกระบวนการคิด การตัดสินใจ และการจัดการ ซึ่ง มิใช่แต่เพียงการหมุนเงินทุนเพื่อการกู้ยืม หรือการประกอบกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่เป็นการ บูรณาการแบบครบวงจร มิติเศรษฐกิจมีการสนับสนุนการดำเนินงานด้านการออมทรัพย์ ส่งเสริมการ

ประกอบอาชีพเสริม ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ มิติสังคมและวัฒนธรรม พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามหลักความเชื่อของศาสนา และการเสริมสร้างสวัสดิการแบบครบวงจรชีวิต ประการที่ห้า การบริหารงานพัฒนา การดำเนินงานขององค์กรชุมชนที่มีประสิทธิภาพ มีความเข้มแข็ง และยั่งยืน จะต้องมีความกระตือรือร้น กิจกรรม กติกาข้อตกลง ระบบบัญชีการเงิน การประชุม และการตรวจสอบ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อขบวนการขับเคลื่อนการดำเนินงาน และประการที่หก สร้างเครือข่ายทางสังคม เป็นกลยุทธ์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรชุมชนมีความยั่งยืน และพัฒนากิจกรรมต่อไปได้ อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ด้วยพลังหนุนเสริมจากเครือข่ายทางสังคม 2 ระดับ ได้แก่ เครือข่ายเชิงพื้นที่เป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษาดูงานที่ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสาร ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนากิจกรรมขององค์กรได้ และเครือข่ายเชิงกิจกรรมโดยใช้กิจกรรมงานพัฒนา ภายใต้การดำเนินงานขององค์กรชุมชนสร้างเครือข่ายทางสังคมและยกระดับไปสู่การสร้างความร่วมมือ สร้างอำนาจการต่อรองกับภายนอก ทั้งด้านการผลิต การบริโภค และการตลาด ที่สามารถตอบสนองและแก้ไขปัญหาความยากจนของชาวบ้านได้อย่างแท้จริง

ซึ่งในยุคนี้ชาวบ้านก็ได้มีการดำเนินงานตามแนวทางดังกล่าวด้วยขบวนการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยการเริ่มต้นจากการสะสมเงินออมทรัพย์ ใช้เงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ด้วยกระบวนการกล่อมเกลามาทางสังคมผ่านเวทีการเรียนรู้จากขบวนการกลุ่ม ซึ่งมีการสื่อสารสร้างการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การฝึกความมีระเบียบวินัยในการเก็บออม และการเคารพในสิทธิความคิดเห็นระหว่างกันและกันขณะมีการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน (ธนพัทธ์ ปลอดคง, 2556, น. 65) และเป็นกลไกการช่วยเหลือกันเองของชาวบ้าน ที่สะท้อนให้เห็นถึงระบบคุณค่าเดิมของความเป็นวิถีจารีต ขนบธรรมเนียมประเพณี การเกื้อกูล ตามหลักคิดของวัฒนธรรมชุมชน กล่าวได้ว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สถาบันสำหรับการสะสมเงินทุนเป็นของตนเอง เป็นสถาบันการเงินที่ชาวบ้านสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้ง่าย สะดวกรวดเร็ว มีความยืดหยุ่นของกฎระเบียบ ที่ชาวบ้านใช้สำหรับการหมุนเวียนเงินทุนเพื่อการประกอบกิจการภายในครัวเรือน (บำรุง บุญปัญญา, 2549, น.20-25)

2.1.2. ยุคที่สอง (ปี พ.ศ. 2532 - 2542) เมื่อชาวบ้านสามารถรวมตัวจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และมีวิธีการบริหารจัดการกลุ่มเพื่อสร้างโอกาสการเข้าถึงแหล่งเงินทุนได้สำเร็จ ในประมาณปี พ.ศ. 2532 ก่อเริ่มมีการก่อตั้งเป็นขบวนการแบบเครือข่ายจากระดับตำบล อำเภอ สู่อำเภอ เป็นเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาโดยใช้ชื่อว่าชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นพัฒนาการตามลำดับขั้นที่สอดคล้องกับแนวคิดเครือข่ายของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543, น.49-57) ได้อธิบายว่า พัฒนาการเครือข่ายยุคที่สองระยะนี้เป็นระยะการสร้าง ความตระหนักและการก่อตัวของเครือข่าย เป็นจุดเริ่มต้นของการใช้พลังกลุ่มและความเป็นเครือข่าย ซึ่งสมาชิกผู้เกี่ยวข้อง ทำการศึกษาข้อมูลสภาพการณ์ความพร้อมของตนเอง สร้างความศรัทธา หาแนวร่วม สร้างความตระหนัก รับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น แสวงหาข้อมูลทางเลือก ค้นหาความต้องการ หาจุดร่วมในการพัฒนาเครือข่าย แสวงหาทางเลือกในการทำกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ และการแสวงหาแกนนำเครือข่าย

สำหรับการก่อตั้งเครือข่ายในช่วงแรก เป็นความตระหนักร่วมกันของแกนนำเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา ถึงคุณประโยชน์จากการเข้าร่วมขบวนการพัฒนาชุมชนด้วยเทคนิคแบบเครือข่าย เนื่องจากการทำงานแบบเครือข่ายสามารถสร้างโอกาสแห่งการ

เรียนรู้ จากการเข้าร่วมเวทีการประชุมประจำเดือน การศึกษาดูงาน และการเข้าร่วมฝึกอบรม ที่เปิดโอกาสให้แกนนำเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาได้มาพบปะแลกเปลี่ยนทัศนะการทำงานร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชนของ สนธยา พลศรี (2550, น.286) ซึ่งได้อธิบายว่า การผนึกกำลังของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตต่างๆ ด้วยขบวนการรวมกลุ่ม และเครือข่ายสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยจัดให้มีเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อการแบ่งปันประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ทั้งในมิติของแนวความคิด ประสบการณ์ ภูมิปัญญา เทคโนโลยีต่างๆ อันนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของกลุ่มและชุมชน ให้กลุ่มเครือข่ายมีความสามารถในการจัดกิจกรรมแก้ไขปัญหาได้อย่างสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของกลุ่มและชุมชนนั้นๆ

นอกจากนี้ยังกล่าวได้ว่าขบวนการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในยุคนี้ ได้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรบุคคล นั่นก็คือการเป็นองค์กรกลางที่คอยทำหน้าที่ในการสนับสนุนการจัดการศึกษาทางเลือกที่ลดปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงสวัสดิการด้านการจัดการศึกษาของรัฐ (อาแว มะแส, 2555, น.30-34) รวมถึงการเป็นพื้นที่สำหรับการกล่อมเกล่าให้บุคคลเรียนรู้รูปแบบการปกครองตามแนวคิดระบอบประชาธิปไตย (ธนพัฑ ปลอดภัย และวันชัย ธรรมสังการ, 2556, น.65) ตลอดจนการเป็นสถาบันทางสังคมที่สร้างความมั่นคงให้เกิดแก่ประชาชนฐานราก สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลง ทำให้ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ และเป็นองค์กรแห่งพลังประชาชนที่สามารถต่อกรกับกลไกความไม่ยุติธรรมทางสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการจัดการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบที่เริ่มต้นด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ เพื่อสร้างฐานความคิดในการทำงาน สู่การสนับสนุนส่งเสริมการสร้างค่านิยมการออม และการแก้ไขปัญหาความยากจนอย่างยั่งยืน

จะเห็นได้ว่าเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในยุคนี้ ได้สะท้อนถึงระบบคุณค่าเดิมที่นำมาประยุกต์ใหม่ ทั้งในเรื่องของการศึกษา ที่แสดงให้เห็นว่าชุมชนเองก็มีระบบการจัดการศึกษาของตนเองที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของศรัทธา ความเชื่อ ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งสามารถตอบสนองความต้องการและสามารถจัดการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องตามความต้องการของชาวบ้าน การจัดการศึกษาของชุมชนนั้นมุ่งเน้นการมีชีวิตรอด สู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคง ทั้งชีวิตและทรัพย์สินเพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกันและกัน เพราะชาวบ้านมีความสัมพันธ์กันแบบเครือญาติ พี่น้องและมีพัฒนาการความสัมพันธ์กันมาอย่างยาวนาน บำรุง บุญปัญญา (2549, น.20-25)

2.1.3. ยุคที่สาม (ปี พ.ศ. 2542 - 2546) ต่อมาระหว่างปี พ.ศ. 2542 ภายหลังจากที่กลุ่มแกนนำเครือข่ายได้มีการรวมตัวกัน มีการขับเคลื่อนกิจกรรม โดยมีการจัดเวทีการประชุมเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ และมีความเป็นอิสระจนทำให้รัฐมีความเกรงกลัวว่าจะไม่สามารถควบคุมการดำเนินงานของขบวนการเครือข่ายได้ และจะทำให้เกิดการเสียดุลทางอำนาจ จึงได้มีการออกกฎระเบียบเพื่อทำการควบคุมขบวนการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และให้มีการปรับเปลี่ยนชื่อจากชมรมเป็นสหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา ซึ่งสมาชิกผู้เข้าร่วมขบวนการเครือข่ายจะต้องเป็นแกนนำกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเท่านั้น และทำให้กลุ่มแกนนำเครือข่ายไม่พึงพอใจต่อแนวความคิดดังกล่าว เพราะถือเป็นการบีบบังคับและการปิดกั้นโอกาสทางความคิด ที่แสดงให้เห็นถึงการไม่เคารพซึ่งกันและกัน จึงก่อให้เกิดการต่อต้านการดำเนินงานเชิง

พฤติกรรมด้วยการไม่เข้าร่วมการประชุม และทำให้เกิดการชะลอตัวการดำเนินงานของเครือข่าย (ประเวศ วะสี, มปป. อ้างถึงใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2534, น.216-219)

ในระยะดังกล่าวนี้เครือข่ายตกอยู่ในช่วงสภาวะถดถอย นอกจากนโยบายที่เป็นกฎระเบียบจากภาครัฐที่มากระทำการควบคุมการดำเนินงานแล้ว ในปี 2546 ก็มีนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองที่ภาครัฐจะต้องให้การสนับสนุนการดำเนินงานอย่างเร่งด่วน และมีแกนนำเครือข่ายบางส่วนเข้าร่วมขับเคลื่อนกิจกรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเครือข่ายทางสังคมของ (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2543, น.49-57) กล่าวว่า ระยะการถดถอยของเครือข่าย ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่เป้าหมายของเครือข่ายได้บรรลุผลแล้ว ทำให้มีการเตรียมตัวสลายเครือข่าย เครือข่ายไม่สามารถสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกได้ ขาดความตื่นตัวของสมาชิก ขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรม กิจกรรมขาดความต่อเนื่อง เกิดความขัดแย้ง และสิ้นสุดของเครือข่าย

ทั้งนี้ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่รัฐผู้ออกกฎระเบียบมาควบคุมขบวนการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในยุคนี้ นั้น ไม่มีความเข้าใจการดำเนินงานกลุ่มและเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตอย่างถ่องแท้ เป็นหลักการดำเนินงานที่ขัดต่อแนวความคิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กรมการพัฒนาชุมชน (2554, น.3) ซึ่งได้อธิบายว่า หลักการดำเนินงานที่สำคัญ 4 ประการ คือ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ เป็นการสร้างความรู้สึกการเป็นเจ้าของให้กับสมาชิกทุกคนทำให้เกิดความรับผิดชอบ และช่วยกันดูแลเอาใจใส่ในการดำเนินงานของกลุ่ม การพึ่งตนเอง ฝึกนิสัยการประหยัด และอดออม โดยนำเอาคุณสมบัติพิเศษ 3 ประการของชาวชนบท คือ ความซื่อสัตย์ ความทนอด และความอดทน มารวมกันในรูปกลุ่มทำให้มีการรวมเงินทุนชุมชนเป็นของตนเอง ลดการพึ่งพาแหล่งทุนจากภายนอกหมู่บ้าน หลักคุณธรรม ใช้การออมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน เพื่อให้มีคุณธรรม 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจ และความไว้วางใจ และ หลักการควบคุมตนเอง สมาชิกกลุ่มฯ ทุกคนจะต้องให้ความสนใจดูแลความเคลื่อนไหว และตรวจสอบซึ่งกันและกัน และมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ เพื่อพัฒนาคน โดยใช้หลักการกลุ่มออมทรัพย์ฯ เป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเอง และเพื่อนสมาชิกให้มีคุณธรรม 5 ประการ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยการระดมเงินออม จัดตั้งเป็นกองทุน ทำให้ชุมชนมีแหล่งเงินทุนในการกู้ยืมไปประกอบอาชีพ ใช้ตามความจำเป็นของครอบครัว และเรียนรู้กิจกรรมเชิงธุรกิจสามารถเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว และเพื่อพัฒนาสังคม โดยการปลูกฝังคุณธรรม 5 ประการ ปลูกฝังวิถีประชาธิปไตย ก่อให้เกิดความสามัคคี การช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกัน ความร่วมมือร่วมใจ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความยุติธรรม ความเท่าเทียมกันของสมาชิก

2.1.4. ยุคที่สี่ (ปี พ.ศ. 2546 - 2554) ระหว่างนี้ในยุคที่สี่ภายหลังจากที่เครือข่ายได้ตกอยู่ในสภาวะที่ถดถอย ก็ได้มีแกนนำเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งมีบุคคลสำคัญคือ ครูชบ ยอดแก้ว และนายเคล้า แก้วเพชร ยังตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของขบวนการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ทั้งในมิติของการจัดการศึกษา พลังอำนาจการต่อรองทางสังคม การหมุนเวียนเงินทุนชุมชน จึงพยายามที่จะทำการฟื้นฟูกิจกรรมเครือข่ายขึ้นมา ทั้งนี้ในช่วงดังกล่าวก็ได้มีการสนับสนุนกิจกรรมการฟื้นฟูเครือข่ายเพื่อการบูรณาการทุนชุมชนจากภาคประชาสังคม (NGO) โดยมีการทบทวนเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และการสร้างกติกาของเครือข่ายใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเครือข่ายทางสังคมของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2543, น.49-57) ได้อธิบายว่า ระยะการ

ฟื้นฟู เป็นการรื้อฟื้นเครือข่ายหลังจากที่เข้าสู่ระยะถดถอย เริ่มด้วยการทบทวนวัตถุประสงค์ และการกำหนดเป้าหมายของเครือข่ายใหม่ เพื่อนำไปสู่การแสวงหาแนวร่วมพันธมิตรกลุ่มใหม่ สร้างแรงจูงใจ และผลประโยชน์การแลกเปลี่ยน ตลอดจนการสร้างการตื่นรู้เรื่องปัญหาที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อ บุคคลหากไม่มีการรวมตัวกันเป็นเครือข่าย

ซึ่งเครือข่ายได้เรียนรู้การดำเนินงานและปัญหาการบริหารจัดการเงินทุนชุมชนที่ไม่สามารถก่อให้เกิดผลประโยชน์ได้อย่างสูงสุด และไม่สามารถสร้างระบบสวัสดิการที่ยั่งยืนได้หากมีการดำเนินกิจกรรมธุรกรรมทางการเงินเฉพาะภายในกลุ่ม ฉะนั้นขอบข่ายของเครือข่ายจะเป็นทางออกสำคัญสำหรับการแก้ไขปัญหาเรื่องการบริหารจัดการเงินทุนชุมชน ทั้งนี้สำหรับการสร้างกติกาในยุคนี้ เปิดโอกาสให้องค์กรการเงินชุมชนทุกประเภทสามารถเข้าร่วมขอบข่ายของเครือข่ายได้ โดยใช้ชื่อว่า กองทุนกลางจังหวัดสงขลา ซึ่งมีแนวความคิดที่จะยกระดับการดำเนินงานจากเครือข่ายการเรียนรู้สู่ การเป็นเครือข่ายการแลกเปลี่ยนทรัพยากร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการ ผลิตของ จุฑามาศ ศรีโมรา (2551, น.29) เป็นเครือข่ายที่เน้นการระดมและการจัดการทรัพยากรใน ท้องถิ่น ภาครัฐราชการ ภาคเอกชน ให้มีส่วนร่วมไปช่วยส่งเสริม สนับสนุนกลุ่ม ชุมชน เพื่อให้สามารถ ดำเนินการต่อไปได้อย่างที่คาดหวัง ซึ่งจะต้องมีการดำเนินกิจกรรมที่เน้นการช่วยเหลือและร่วมมือใน การทำกิจกรรมในลักษณะเดียวกัน หรือกิจกรรมที่เกื้อกูลกัน ได้แก่ เครือข่ายศูนย์สวัสดิการตลาด การ จำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภค และปัจจัยการผลิต ในราคายุติธรรมแก่เครือข่าย การแลกเปลี่ยนสินค้า ระหว่างเครือข่าย เป็นต้น ซึ่งอยู่ภายใต้การดำเนินงานของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต และ กล่าวได้ว่าเป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของสมาชิก ตลอดถึงการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ให้เครือข่ายมีความยั่งยืน

แต่การดำเนินงานดังกล่าวก็ไม่สามารถดำเนินการไปได้ เนื่องด้วยขาดการสื่อสารเพื่อ การสร้างความเข้าใจแก่แกนนำกลุ่มองค์กรการเงินชุมชน รวมถึงกระบวนการมีส่วนร่วม ที่แสดงออก ซึ่งความเป็นเจ้าของ ซึ่งมีเพียงแกนนำส่วนหนึ่งเท่านั้นที่เห็นด้วยและเข้าร่วมขอบข่ายดังกล่าว นั่นก็ คือแกนนำกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งหลักการดำเนินงานดังกล่าวมีความขัดแย้งต่อหลักการ ดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตว่าด้วยการสร้างความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของ ดำเนินงาน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2554, น.3)

2.1.5. ยุคที่ห้า (ปี พ.ศ. 2554 - 2559) ภายหลังจากที่แกนนำเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิต ซึ่งได้มีการปรับเป็นกองทุนกลางจังหวัดสงขลา พยายามฟื้นฟูกิจกรรมเครือข่าย แต่ พบว่าการดำเนินงานในรูปแบบดังกล่าวไม่ประสบความสำเร็จ จึงมีความพยายามที่จะปรับเปลี่ยน รูปแบบการดำเนินงานให้มีความชัดเจนมากขึ้น และมีการรับรองในทางกฎหมายด้วยการยกระดับเป็น สมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเครือข่ายทางสังคมของ สุทธิชัย อากาศโร (2547, น.114-144) กล่าวว่า ในระยะดังกล่าวนี้เมื่อเครือข่ายได้มีการพัฒนาตั้งแต่ขั้นการก่อเกิด การขยายตัว การถดถอย การฟื้นฟู ก็จะกลับมาสู่ขั้นของการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ซึ่งใน กระบวนการพัฒนาเครือข่ายจะมีความเป็นพลวัตอยู่เสมอ ทั้งนี้ระยะดังกล่าวจะต้องมีการทบทวน บทเรียน เสริมสร้างผู้นำและหน่วยนำของเครือข่าย เสริมสร้างกิจกรรมสาธารณะ และเวทีการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การขยายกิจกรรมและมโนทัศน์ การสร้างความรู้ใหม่และการจัดการความรู้

ต่อเนื่อง การเสริมสร้างวัฒนธรรมเครือข่ายเพื่อขจัดความขัดแย้ง การเสริมสร้างความน่าเชื่อถือและระบบตรวจสอบแบบมีส่วนร่วม

สำหรับขบวนการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในช่วงนี้ ได้นำเอาบทเรียนในอดีตมาปรับแก้ให้สอดคล้องกับบริบท มีการวางเป้าหมายร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อที่จะทำการต่อรองกับรัฐ โดยการผลักดันนโยบายสาธารณะ อย่างที่เครือข่ายสัจจะลดรายจ่ายวันละ 1 บาท ได้ทำสำเร็จมาแล้ว โดยที่แกนนำเครือข่ายมีความคาดหวัง และใช้กลยุทธ์ในการรวมตัวกันเพื่อต้องการให้รัฐจัดสวัสดิการสมทบแก่กลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการแก้ไขปัญหาคาความยากจนของ (สมทรง บรรจง ธิติทานต์ สุทธิดา แจ่มใสไวท์ และปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2554, น.110-112) กล่าวว่า การสร้างเครือข่ายทางสังคม เป็นกลยุทธ์ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้องค์กรชุมชนมีความยั่งยืน และพัฒนากิจกรรมต่อไปได้อย่างไม่มีที่สิ้นสุด ด้วยพลังหนุนเสริมจากเครือข่ายทางสังคม 2 ระดับ ได้แก่ เครือข่ายเชิงพื้นที่เป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษาดูงานที่ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสาร ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนากิจกรรมขององค์กรได้ และเครือข่ายเชิงกิจกรรมโดยใช้กิจกรรมงานพัฒนาภายใต้การดำเนินงานขององค์กรชุมชนสร้างเครือข่ายทางสังคมและยกระดับไปสู่การสร้างความร่วมมือ สร้างอำนาจการต่อรองกับภายนอก ทั้งด้านการผลิต การบริโภค และการตลาด ที่สามารถตอบสนองและแก้ไขปัญหาคาความยากจนของชาวบ้านได้อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ ระหว่างการขับเคลื่อนกิจกรรมดังกล่าว เครือข่ายก็พยายามที่จะแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการบริหารจัดการและการคิดค้นนวัตกรรมทางสังคมเพื่อการกระจายเงินทุนหมุนเวียนชุมชนในรูปแบบตลาดการเงินชุมชน เป็นการพัฒนาต่อยอดการออมพิเศษของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่รับฝากกันเฉพาะภายในชุมชน ตำบลเดียวกัน สู่การออมพิเศษข้ามกลุ่มชุมชน ตำบล และอำเภอ โดยใช้ชื่อเรียกว่า การแลกเปลี่ยนเงินฝากข้ามกลุ่ม ซึ่งอยู่ภายใต้การดำเนินงานในลักษณะของตลาดการเงินชุมชนสงขลา ซึ่งเป็นเสมือนองค์กรกลางที่คอยประสานงานเครือข่ายระหว่างกลุ่มผู้รับเงินฝากพิเศษ และกลุ่มผู้ฝากเงินพิเศษข้ามกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (กรมการพัฒนาชุมชน, 2554, น.4-5) กล่าวว่า ขบวนการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตนั้นเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ชาวบ้านสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุน ทั้งนี้ภายใต้การดำเนินงานสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ ตามระบอบวิถีประชาธิปไตย เป็นกระบวนการที่ทำให้คนเกิดการเอื้ออาทร ต่อกันและกัน ช่วยเหลือกัน

ทั้งนี้ในส่วนของขบวนการเงินฝากในรูปแบบของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาคุณมีความแตกต่างจากแนวคิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (กรมการพัฒนาชุมชน, 2554, น.4) ซึ่งได้มีการกำหนดระเบียบการรับฝากเงินเอาไว้ 2 ประเภท ได้แก่ เงินสัจจะสะสม เป็นเงินที่ได้จากการออมของสมาชิกจำนวนเท่าๆกันทุกเดือน ตามกำลังความสามารถ เพื่อใช้เป็นทุนในการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งจะจ่ายคืนเงินสัจจะสะสมเมื่อสมาชิกสิ้นสุดสภาพการเป็นสมาชิกแล้วเท่านั้น ซึ่งกลุ่มจะจ่ายผลตอบแทนในรูปของเงินปันผล เงินสัจจะสะสมพิเศษ เป็นเงินฝากจากสมาชิกที่มีเงินเหลือและประสงค์จะฝากเงินไว้กับกลุ่ม ซึ่งสามารถถอนเงินออกไปใช้เมื่อจำเป็น และจ่ายผลตอบแทนเป็นดอกเบี้ย หรือเงินปันผลตามระเบียบของกลุ่ม และสมาชิกจะต้องอาศัยอยู่ในชุมชน ตำบลเท่านั้น

2.2. การดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลา

2.2.1. ขั้นตอนการดำเนินงาน พบว่า เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาพยายามที่จะมีการดำเนินงานกิจกรรมตลาดการเงินชุมชนในลักษณะการเชื่อมโยงและหมุนเวียนเงินทุนชุมชนในระดับจังหวัดมาอย่างยาวนาน โดยเริ่มต้นจากการก่อตั้งกองทุนหมุนเวียนชาวบ้านสงขลา กองทุนกลางจังหวัดสงขลา และได้พัฒนาเป็นตลาดการเงินชุมชนสงขลา ซึ่งก่อนมีการดำเนินงานนั้น แกนนำเครือข่ายได้วิเคราะห์สภาพปัญหาการดำเนินงานที่ผ่านมา รวมถึงการวิเคราะห์ต้นทุนเดิมที่มีอยู่ ได้แก่ องค์ความรู้ ภูมิปัญญา และกำลังแรงงาน สู่การแสวงหาแนวทางการกำหนดแผนการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลาเป็นอันดับแรก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐภาพงศ์ อภิโชติเดชาสกุล และกัลป์ยาภัสร์ อภิโชติเดชาสกุล (2557, น.113) กล่าวว่า ก่อนการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชน ขั้นตอนนี้เป็นช่วงที่สมาชิกและแกนนำกลุ่มประสบกับปัญหา ร่วมกัน มีการดำเนินการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลและความต้องการแก้ไขปัญหา ก่อนการดำเนินงานจัดตั้งองค์กร ทั้งนี้จะต้องมีการดำเนินงานจัดเก็บข้อมูลโดยรอบด้านเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลของกลุ่มองค์กรที่มีอยู่ในชุมชน จากนั้นเมื่อได้ข้อมูลบริบทพื้นฐานในเบื้องต้นแล้วก็จะนำไปสู่การสร้างแนวทางการดำเนินงานขององค์กร นอกจากนี้ ธีรพร ทองชะโชค (2556, 108) ศึกษาเรื่องการจัดการองค์กรชุมชน พบว่า ในขั้นแรกเป็นการวางแผน เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดเป้าหมาย การกำหนดกลยุทธ์และวิธีการต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตที่ส่งผลกระทบต่อองค์กร พร้อมทั้งคำนึงถึงทรัพยากรภายในองค์กร และสภาพแวดล้อมภายนอก เพื่อกำหนดเป็นแผนปฏิบัติงานหรือวิถีทางที่จะสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางการให้ทำงานในอนาคตบรรลุเป้าหมาย

2.2.2. ขั้นตอนการดำเนินงาน พบว่า ตลาดการเงินชุมชนสงขลาได้มีการดำเนินงานหลัก 6 ด้าน ได้แก่ ด้านบุคลากร ด้านกฎระเบียบ กติกา ด้านการสื่อสาร ด้านการตลาด ด้านงบประมาณ และด้านการประเมินผล ดังนี้

2.2.2.1. การดำเนินงานด้านบุคลากร ตลาดการเงินชุมชนสงขลาได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นจากเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ซึ่งยกระดับเป็นสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา ด้วยวิธีการกระจายตัวแทนจาก 16 อำเภอของจังหวัดสงขลาเข้าร่วมเป็นคณะทำงาน มีการกำหนดบทบาทหน้าที่จากการปฏิบัติงาน และความถนัดของแต่ละบุคคล รวมถึงการดำเนินงานแบบร่วมแรงร่วมใจ ตามความพร้อม สอดคล้องกับหลักการดำเนินงานด้านบุคลากรตลาดการเงินชุมชนของกรมการพัฒนาชุมชน (2554, น.5-7) กล่าวว่า การดำเนินงานด้านบุคคล ตลาดการเงินชุมชนจะมีการออกแบบโครงสร้างคณะกรรมการบริหารจัดการออกเป็น 4 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายอำนวยการ ฝ่ายบริการสินเชื่อและการตลาด ฝ่ายติดตามประเมินผล และฝ่ายการสนับสนุน ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เหนรัญญิก เลขานุการ และกรรมการร่วมอื่นๆ เช่นเดียวกับธนาชัย สุขวณิช (2555, 31-35) พบว่า การบริหารหรือการดำเนินงานด้านบุคลากรของตลาดการเงินชุมชนกรณี กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในเขตพื้นที่ภาคกลาง มีการจัดองค์กรโดยใช้แผนผังโครงสร้าง เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับ อำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ สายบัญชาการ และการติดต่อสื่อสาร ซึ่งจะมีการจัดแบ่งคณะกรรมการ ได้แก่ ฝ่ายบริหาร ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เหนรัญญิก ที่ปรึกษา และกรรมการฝ่ายต่างๆที่แต่งตั้งหรือคัดเลือกจากสมาชิกอีก 2-3 คน ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการดูแล

เงิน งานเอกสาร งานธุรการ ประชาสัมพันธ์และงานบริหารทั่วไป โดยแบ่งตามความรับผิดชอบ เช่น คณะกรรมการฝ่ายสินเชื่อ ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เลขาคือ 2 คน รับผิดชอบเรื่องการขอกู้ยืมเงิน และการอนุมัติเงินกู้ยืมของสมาชิกกลุ่ม ส่วนฝ่ายตรวจสอบมีบทบาทหน้าที่ในการตรวจสอบกลุ่มสมาชิกที่จะขอกู้ยืมเงิน หรือคณะกรรมการที่ปรึกษา ซึ่งอาจจะใช้คนจากภายนอกที่มีความรู้ในระบบหรือแนวทางการดำเนินงาน เช่นคนจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องหรือ ผู้ที่มีความรู้จากที่อื่น และได้รับความไว้วางใจยอมรับจากสมาชิก โดยมีหน้าที่ให้คำปรึกษาและให้คำแนะนำแก่คณะกรรมการบริหารเกี่ยวกับการดำเนินงาน ซึ่งส่วนใหญ่จะประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์กร การบริหารงานบุคคล การควบคุม การประสานงาน การรายงานผลการปฏิบัติงาน และการจัดการงบประมาณ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธีรพร ทองชะโชค (2556, น.109-110) พบว่า การดำเนินงานด้านบุคลากรของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาปรัง อำเภอนาหวี จังหวัดสงขลานั้น เป็นการจัดการเชิงโครงสร้างของหน่วยงาน และความสัมพันธ์ระหว่างงานกับบุคคล ที่ถูกจัดตั้งขึ้นโดยกลุ่มคนภายในชุมชนที่มีความเห็นร่วมกัน ซึ่งมีคณะกรรมการ 4 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายอำนวยการ ฝ่ายเงินกู้ ฝ่ายตรวจสอบ และฝ่ายส่งเสริม ทั้งนี้จะไม่มีรูปแบบตายตัว ขึ้นอยู่กับบริบทและความเหมาะสมของชุมชน ซึ่งจะมีการสรรหาคัดเลือกสมาชิกและคณะกรรมการ ประกอบด้วย สมาชิกจำแนกออกเป็น 2 ประเภท คือ สมาชิกสามัญ และสมาชิกวิสามัญ และมีการพัฒนาบุคลากรของกลุ่มด้วยวิธีการฝึกอบรม และการทัศนศึกษาดูงานจากกลุ่มออมทรัพย์ที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการ

2.2.2.2. การดำเนินงานด้านกฎระเบียบ ตลาดการเงินชุมชนสงขลา ได้มีการสร้าง

กฎระเบียบกติกาของตนเอง มีผู้ร่วมออกกฎระเบียบกติกา ผู้ควบคุม และผู้ต้องปฏิบัติตามคือกลุ่มคนกลุ่มเดียวกัน ซึ่งจะแตกต่างจากตลาดการเงินในระบบโดยทั่วไปที่มีกลุ่มผู้ออกกฎระเบียบกติกากับผู้ควบคุมและผู้ปฏิบัติตามคนละกลุ่มกัน ทั้งนี้กลุ่มองค์กรการเงินชุมชนภายในจังหวัดสงขลาทุกประเภทสามารถเข้าร่วมขบวนการตลาดการเงินชุมชนสงขลาได้ สอดคล้องกับหลักการดำเนินการด้านกฎระเบียบ กติกาของตลาดการเงินชุมชนของกรมการพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน (2554, น. 8) กล่าวว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เป็นการระดมเงินออมที่ริเริ่มโดยประชาชน ปัจจุบันจึงไม่มีกฎหมายที่บังคับใช้โดยตรง ดังนั้น เพื่อไม่ให้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นองค์กรการเงินนอกระบบที่ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย พรบ. การธนาคารพาณิชย์ พ.ศ.2505 (ปัจจุบัน พรบ.ธุรกิจการเงิน พ.ศ. 2551) กรมการพัฒนาชุมชนจึงได้ทำความตกลงกับธนาคารแห่งประเทศไทยโดยมีข้อห้าม (1) ห้ามรับฝากเงินจากบุคคลภายนอกที่ไม่ได้เป็นสมาชิกกลุ่ม (2) ห้ามไม่ให้บุคคลที่มีชื่อสมาชิกกลุ่มกู้เงิน (3) ห้ามคิดดอกเบี้ยเงินกู้เกินกว่าที่กฎหมายกำหนด (ร้อยละ 15 ต่อปี) นอกจากนี้ในส่วนของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง รวมถึงสหกรณ์เครดิตยูเนียนจะมีกฎหมายรองรับที่ชัดเจน สำหรับกองทุนหมู่บ้านฯ มีพระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการ การดำเนินงาน (พริ่งพงษ์ สุดประเสริฐ, 2552, น.6) ทั้งนี้โดยส่วนรวมการดำเนินงานด้านกฎระเบียบ กติกา จะมีการกำหนดขึ้นมาโดยสมาชิก ซึ่งอาจมีการปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสมของบริบทชุมชนแต่ละพื้นที่ ทั้งนี้จะมีความคล้ายคลึงกับงานวิจัยของ ธนพัฒน์ ปลอดคง (2556, น.50) พบว่า พัฒนาการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการและการผลิตตำบลคลองเปียงก่อนเกิดวิกฤติการทางเศรษฐกิจ (2523-2539) ในส่วนของการกำหนดปทัสสถานกลุ่ม หมายถึง ระเบียบ กฎเกณฑ์ แบบแผนพฤติกรรมที่สมาชิกกลุ่มต้องปฏิบัติ เพื่อที่จะให้การปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเป็นไปโดยราบรื่น

ทั้งนี้จะมีกฎระเบียบที่เป็นลายลักษณ์อักษร กฎทางสังคมซึ่งอาศัยความเชื่อตามหลักธรรมตามศาสนา และได้มีการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้สำหรับการดำเนินงานด้านกตিকা หลังจากวิกฤติเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ซึ่งมีการปรับปรุงแก้ไขระเบียบกฎเกณฑ์ที่วางไว้ใช้หลักธรรมาภิบาล หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม (ชนพัต ปลอดภัย, 2556, น.54)

2.2.2.3. การดำเนินงานด้านการสื่อสาร ตลาดการเงินชุมชนสงขลาได้มีการสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้ข้อมูลข่าวสารการดำเนินงานผ่านเวทีการประชุมเครือข่ายระดับจังหวัด และมีการนำเครือข่ายระดับอำเภอเป็นตัวแทนกระจายข้อมูลข่าวสารต่อยังลูกข่าย ที่เป็นสมาชิกของอำเภอทั้ง 16 อำเภอของจังหวัดสงขลา ซึ่งมีทั้งอำเภอที่สามารถดำเนินการได้ดีและอำเภอที่ดำเนินการได้ไม่ค่อยดี ด้วยวิธีการสื่อสารที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนาชัย สุขวณิช (2555, น.31) กล่าวว่า การดำเนินงานด้านการสื่อสารของตลาดการเงินชุมชนโดยส่วนใหญ่จะมีการสื่อสารและการกระจายข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานกลุ่ม และสถานการณ์ทางสังคมที่มีความเกี่ยวข้องกับสิทธิประโยชน์และผลกระทบที่มีต่อองค์กรและสมาชิกผ่านเวทีการประชุมประจำเดือน และประจำปี นอกจากนี้จะเป็นการกระจายข้อมูลจากแกนนำกลุ่มสู่สมาชิกตามวิถีการดำเนินชีวิตซึ่งสมาชิกมีโอกาสพบปะพูดคุยกันเป็นประจำ เนื่องด้วยโอกาสจากการอาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกันจึงสามารถพบปะพูดคุยกันได้ตลอด ซึ่งมีความคล้ายคลึงกับงานวิจัยของ ชีรพร ทองชะโชค (2556, น. 109-110) ศึกษาการติดต่อสื่อสารของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาปรัง อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา พบว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาปรัง มีการติดต่อสื่อสารระหว่างคณะกรรมการและสมาชิกในลักษณะการติดต่อสื่อสาร 2 รูปแบบ คือ การติดต่อสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ และการติดต่อสื่อสารที่เป็นทางการ แต่โดยส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการ และมีรูปแบบของเครือข่ายการสื่อสารที่สอดคล้องกับลักษณะการสื่อสารทุกช่องทาง ซึ่งเป็นรูปแบบการสื่อสาร คือ การแจ้งด้วยวาจาเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม ซึ่งข่าวสารที่แจ้งโดยส่วนใหญ่ได้แก่ เรื่องนโยบายระเบียบข้อปฏิบัติ การนัดหมายกำหนดวันประชุม ตลอดจนการแจ้งข่าวสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มออมทรัพย์ยังมีการดำเนินงานการสื่อสารในลักษณะที่เป็นทางการร่วมด้วย เช่น การตีตประกาศในชุมชนเพื่อให้ทราบเกี่ยวกับการนัดหมายกำหนดวันประชุมโดยเฉพาะการประชุมใหญ่ประจำปี การส่งจดหมายเตือนเพื่อเรียกประชุมฉุกเฉินเฉพาะบุคคลที่มีปัญหาในการกู้ยืมเงิน การรายงานผลการดำเนินงานกิจการงบกำไรขาดทุนเพื่อแสดงฐานะทางการเงินของกลุ่มออมทรัพย์ ให้สมาชิกได้รับทราบในการประชุมประจำปี ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงระเบียบข้อปฏิบัติต่างๆในการดำเนินงาน

2.2.2.4. การดำเนินงานด้านการตลาด ตลาดการเงินชุมชนสงขลาได้มีการดำเนินงานด้านการหมุนเวียนเงินทุนชุมชนภายในจังหวัดสงขลา ซึ่งมีกลุ่มผู้รับฝาก 2 กลุ่มที่ได้มีการทดลองดำเนินการอยู่ในขณะนี้ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านคอกช้าง ตำบลเขาพระ อำเภอรัตภูมิ และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา และมีกลุ่มผู้นำฝาก 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มกองทุนสวัสดิการผู้นำสงขลา กองทุนสวัสดิการฯ. ต.น้ำขาว และกองทุน ดร.ครูชบ-ปราณี ยอดแก้ว การดำเนินงานเป็นไปเพื่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกันมากกว่าการทำธุรกิจการเงินโดยทั่วไป ซึ่งสอดคล้องกับหลักการดำเนินงานด้านการตลาดของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต

กล่าวคือ การดำเนินงานด้านการตลาด เป็นการบริการ หรือช่วยเหลือสมาชิกของตลาดการเงินชุมชน และเป็นการมุ่งหาผลกำไรเพื่อใช้เป็นทุนในการดำเนินงาน ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของสมาชิก ได้แก่ การออมเงิน บริการสินเชื่อ กิจกรรมเชิงธุรกิจ (เสรี พงศ์พิศ, 2550, น. 80; บำรุง บุญปัญญา, 2549, น.20-25; กรมการพัฒนาชุมชน, 2556, น.10-11; สถุณี อาชวานันทกุล และ ปัทมาวดี โปชนกุล, 2557, น.16-18; จุฑามาศ ศรีโมรา, 2551, น.3; จเด็จ อินสว่าง, 2544, น.33-34) ดังนี้

1). การออมเงิน เป็นการออมทรัพย์ที่สมาชิกรนำเงินมาฝากประจำเดือน ซึ่งใช้ชื่อเรียกกันว่าเงินสัจจะสะสมทรัพย์ อยู่ในบทบาทหน้าที่ตามกติกาการเข้าร่วมขบวนการแรกเริ่มที่สมาชิกต้องเรียนรู้ ยอมรับเงื่อนไขกติกา และต้องถือปฏิบัติ ที่ตลาดการเงินชุมชนคอยกระตุ้นให้สมาชิกรู้จักการประหยัดอดออม เพื่อการช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างกันและกันอันเป็นการระดมทุนก่อนการบริการสินเชื่อและธุรกิจ

2). บริการสินเชื่อ เป็นการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เข้าถึงแหล่งเงินทุน สำหรับบริการบริการสินเชื่อของตลาดการเงินชุมชนนั้น กล่าวคือเป็นการปล่อยเงินกู้ยืมเพื่อการลงทุนและการพัฒนาอาชีพ โดยมีอัตราดอกเบี้ยในอัตราที่ไม่เกินร้อยละ 15 บาทต่อปี ซึ่งในขั้นตอนการกู้เงิน สมาชิกจะต้องทำเรื่องขอกู้ยื่นต่อคณะกรรมการเงินกู้ คณะกรรมการเงินกู้จะพิจารณาคำขอกู้ของสมาชิกโดยยึดหลักความซื่อสัตย์ การส่งเงินสะสมของสมาชิกผู้กู้ ว่าเป็นไปโดยสม่ำเสมอหรือไม่ และคุณภาพของสมาชิกเป็นไปตามมาตรการในการกำหนดเงินกู้ของสมาชิกเมื่อคณะกรรมการบริหารอนุมัติเงินกู้ได้ ส่วนการค้ำประกันการกู้เงิน สมาชิกที่ขอกู้เงินของกลุ่มไปนั้นจะต้องมีหลักประกันให้ไว้กับกลุ่มหลักประกันที่สำคัญที่สุดคือตัวผู้ค้ำประกันเอง คือเอาตัวจำนวนเงินสัจจะสะสมของตนเองที่มีอยู่ค้ำประกัน หากมีจำนวนน้อยกว่าจำนวนเงินที่กู้ ต้องให้สมาชิกค้ำประกันจนครบเท่าวงเงินกู้ การกู้เงินของกลุ่มนั้น ไม่ต้องมีหลักประกันเป็นทรัพย์สิน แต่เอาตัวเอง และเพื่อสมาชิกช่วยค้ำประกันเท่านั้น โดยกลุ่มยึดศักดิ์ศรีของสมาชิกเป็นหลักในการดำเนินงาน สำหรับการส่งคืนเงินกู้ นั้น สมาชิกต้องส่งเงินกู้ และดอกเบี้ย พร้อมกับเงินสัจจะสะสมประจำเดือน ตามสัญญาการตกลงการขอกู้ (ธนาชัย สุขวณิช, 2555, น.33)

3). การประกอบธุรกิจ เป็นการดำเนินกิจกรรมที่สามารถให้การช่วยเหลือสมาชิก และการจัดการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชุมชน โดยมุ่งหวังให้มีกำไรเพื่อนำมาจัดสวัสดิการ กิจกรรมธุรกิจเหล่านั้น ได้แก่ ศูนย์สาธิตการตลาด บัมน้ำมัน โรงผลิตน้ำดื่ม โรงขนมจีน โรงงานอบยางแผ่นรมควัน โรงสีชุมชน เป็นต้น

นอกจากนี้ ภัฏฐาพงศ์ อภิโชติเดชาสกุล และกัลป์ยาภัทร์ อภิโชติเดชาสกุล (2557, น.113) กล่าวว่า สถาบันการเงินชุมชนควรคิดค้นกิจกรรมใหม่ๆ ให้กับสมาชิกเพราะการจัดการเงินทุนชุมชนไม่ใช่เพียงแค่เรื่องทุนที่เป็นตัวเงินเพียงเท่านั้น จำเป็นต้องสร้างกระบวนการพัฒนาสมาชิกให้คิดนอกเหนือจากการออมและปล่อยกู้ไปจนถึงการพัฒนาศักยภาพชีวิตของตนเองและชุมชน เช่น การให้บริการรับชำระค่าบริการต่างๆ บริการถ่ายเอกสาร รับทำประกันชีวิต ประกันภัย (รถยนต์ รถจักรยานยนต์ ส่วนบุคคล) และการจัดสวัสดิการชุมชนรูปแบบใหม่ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของธนาชัย สุขวณิช (2555, น.32-35) ศึกษาการจัดการทุนและสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในเขตพื้นที่ภาคกลาง พบว่า สมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ได้มีการสะสมเงินตามกำลังและความสามารถของ

ตนเอง อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเงินสะสมนี้กลุ่มจะผลักดันเข้าเป็นค่าหุ้นโดยอัตโนมัติ เมื่อสมาชิกสะสมเงินจนครบค่าหุ้นของกลุ่ม 1 หุ้น สมาชิกก็จะได้รับสิทธิการถือหุ้น 1 หุ้น และจะมีการปฏิบัติเช่นนี้สมาชิกจะมีจำนวนหุ้นเพิ่มขึ้นไปเรื่อยๆ

2.2.2.5. การดำเนินงานด้านงบประมาณ ตลาดการเงินชุมชนสงขลาได้รับการ

สนับสนุนจากสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา ซึ่งได้รับค่าบำรุงจากสมาชิกปีละ 12 บาท ต่อคน ทั้งนี้ในส่วนของงบประมาณค่อนข้างน้อยจึงไม่สามารถขยาย และพัฒนากิจกรรมตลาดการเงินชุมชนได้อย่างเต็มที่ ขาดแคลนเงินทุนสนับสนุนในการจ้างบุคลากรประจำที่คอยประสานงาน และดำเนินงานในเชิงรุกมากกว่าการตั้งรับซึ่งสอดคล้องกับหลักการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชน กล่าวคือ สำหรับการดำเนินงานด้านงบประมาณตลาดการเงินชุมชนโดยส่วนใหญ่จะมีการจัดแบ่งงบประมาณออกเป็นกองทุน ได้แก่ กองทุนเงินกู้ยืม กองทุนสวัสดิการ กองทุนธุรกิจกลุ่ม และกองทุนกลางสำหรับการบริหารจัดการกลุ่ม ดังนี้

1. กองทุนเงินกู้ยืม สำหรับเงินทุนการกู้ยืมเกิดจากการสะสมเงินทุนของของสมาชิก และเงินทุนสมทบจากรัฐบาล เพื่อนำมาหมุนเวียนสำหรับการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิตของสมาชิก ทั้งในส่วนของการศึกษา การใช้จ่ายสำหรับการรักษาพยาบาล การซื้อสินค้าเพื่อการอุปโภคและบริโภค รวมถึงการใช้จ่ายหนี้สินประเภทอื่นนอกเหนือจากตลาดการเงินชุมชน (พรพิมล เฉลิมมี ประเสริฐ และภณิตา สุนทรไชย, 2554, น.170)

2. กองทุนสวัสดิการ สำหรับกองทุนสวัสดิการเกิดจากดอกเบี้ยเงินกู้และการดำเนินธุรกิจของกลุ่ม โดยนำเงินรายได้ดังกล่าวมาจัดเป็นเงินสวัสดิการส่วนหนึ่ง เพื่อช่วยเหลือสมาชิก เช่น สวัสดิการค่ารักษาพยาบาล สวัสดิการเงินฌาปนกิจศพ สวัสดิการทุนการศึกษา เป็นต้น (ธีรพร ทองชะโชค, 2556, น.110)

3. กองทุนธุรกิจกลุ่ม สำหรับกองทุนธุรกิจทางกลุ่มได้มีการนำเงินส่วนหนึ่งมาดำเนินกิจการเพิ่มเติมจากการออมและปล่อยเงินกู้ เพื่อสร้างความมั่นคงและการเจริญเติบโตของกลุ่ม ทั้งนี้สำหรับการดำเนินธุรกิจอื่นนอกเหนือจากการปล่อยเงินกู้ นั้น ขึ้นอยู่กับบริบทของชุมชนที่มีความแตกต่างกันออกไป เช่น กลุ่มบ้านนาปรัง ได้มีการจัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาด การดำเนินการกิจการบ่อน้ำยางสด (ธีรพร ทองชะโชค, 2556, น.110-111)

4. กองทุนกลางสำหรับการบริหารจัดการกลุ่ม สำหรับกองทุนกลางจะนำเงินรายได้กลุ่มส่วนหนึ่งมาจัดแบ่งไว้เพื่อการบริหารจัดการภายในกลุ่ม ได้แก่ ค่าตอบแทนคณะกรรมการผู้ดำเนินงาน การจัดประชุม ค่าใช้จ่ายสำหรับเอกสาร และอื่นๆ ตามความเหมาะสมของการดำเนินงานกลุ่ม (ธีรพร ทองชะโชค, 2556, น.110)

2.2.2.6. การดำเนินงานด้านการติดตามประเมินผล ตลาดการเงินชุมชนสงขลา

นั้น จะเป็นการถอดบทเรียนการดำเนินงานของแต่ละปี ด้วยวิธีการบันทึกข้อมูลผ่านเวทีการประชุมและนำข้อมูลดังกล่าวมาเปรียบเทียบเป็นรายปี นอกจากนี้จะมีนักวิชาการฝ่ายที่ปรึกษาทำการตั้งคำถามและกระตุ้นการประเมินผลสู่การพัฒนาการดำเนินงานอยู่อย่างต่อเนื่องซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธีรพร ทองชะโชค (2556, น.112-113) กล่าวว่า การควบคุมเป็นกระบวนการติดตามและประเมินผลงานให้เป็นที่ไปตามแผนงานและบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด จึงอาจกล่าวได้ว่าการควบคุมเป็นกระบวนการจัดการที่จะทำให้การดำเนินงานต่างๆภายในองค์กรเป็นไปอย่างมีระบบซึ่งการควบคุมใน

การวิจัยนี้ประกอบด้วย การวัดผลการปฏิบัติงาน การเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานกับมาตรฐาน และการแก้ไขหรือปรับปรุงสิ่งที่ผิดพลาดที่เกิดขึ้น สำหรับกลุ่มออมทรัพย์บ้านนาปรังมีการวัดประเมินผลการดำเนินงานด้วยวิธีการสังเกตผลการดำเนินงาน และมีการสะท้อนมุมมองการดำเนินงานร่วมกันระหว่างแกนนำด้วยกัน และแกนนำกับสมาชิก เพื่อพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงาน อยู่เสมอ

นอกจากนี้ นาชัย สุวณิช (2555, น.34) กล่าวว่า การประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรให้มีความเป็นธรรม ถูกต้องโปร่งใส ในกระบวนการของการประเมินผลการปฏิบัติงาน และให้มีความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้รับการประเมินและผู้ประเมินว่าจะมีการประเมินผลการปฏิบัติงานในงานชิ้นใดจะประเมินเรื่องใด และประเมินอย่างไร เป็นสิ่งท้าทายผู้บริหาร และทีมบริหารอย่างยิ่ง โดยมีหลักการเบื้องต้นของการประเมินผลการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย 1) เน้นการประเมินเพื่อการพัฒนา 2) มีความโปร่งใส 3) มีความเป็นธรรมกับผู้รับการประเมิน 4) เป็นที่ยอมรับของบุคลากรส่วนใหญ่ ทั้งเป็นผู้บริหาร ผู้ประเมิน และผู้รับการประเมิน 5) มีประสิทธิภาพและสามารถนำไปใช้ปรับปรุงและพัฒนาบุคลากรได้จริง 6) การประเมินผลการปฏิบัติงานให้เป็นส่วนเดียวกับระบบทรัพยากรมนุษย์นอกจากนี้การควบคุมให้กระบวนการปฏิบัติ การดำเนินงานภายในกลุ่มมีความเข้มแข็ง

3. ข้อเสนอแนะ

3.1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

รัฐบาลต้องผลักดันการพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานของแนวคิดการจัดการตนเองของชุมชนอย่างยั่งยืน โดยใช้ขบวนการกลุ่มและเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นสถาบันการเงินกลางของชุมชนที่คอยทำหน้าที่ประสานงานองค์กรภาคประชาชน ทั้งในมิติของเงินทุนหมุนเวียน การจัดสวัสดิการ และการพัฒนากลไกทางการเมืองภาคประชาชนที่สอดคล้องกับนโยบายไทยแลนด์ 4.0

3.2. ข้อเสนอแนะเชิงการปฏิบัติ

สำหรับการดำเนินงานของเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาที่ผ่านมา มีทั้งจุดเด่นและจุดด้อย จุดเด่นในที่นี้คือการมีความมุ่งมั่นและพลังศรัทธาต่ออุดมการณ์ของผู้นำ โดยเฉพาะครูชบ ยอดแก้ว ทั้งนี้ผู้นำที่เข้าร่วมขบวนการเครือข่ายนั้นมีจิตสาธารณะ มีความเสียสละเวลาส่วนตนบางส่วนมาทำงานเพื่อผลประโยชน์ส่วนรวมของชาวบ้านในจังหวัดสงขลา ซึ่งนับตั้งแต่ได้มีการก่อตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตขึ้นครั้งแรกในจังหวัดสงขลาเมื่อปี พ.ศ. 2519 จนถึงปัจจุบัน กลุ่มได้มีพัฒนาการเป็นเครือข่ายและสามารถดำรงตัวได้จนถึงปัจจุบัน มีเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และได้พัฒนากิจกรรมด้านการตลาด ด้วยการจัดตั้งตลาดการเงินชุมชนสงขลา ที่พยายามเปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้มีช่องทางเลือกสำหรับการเข้าถึงแหล่งเงินทุน และสวัสดิการ มีการทดลองกิจกรรมดังกล่าวมาได้ระยะหนึ่ง ซึ่งมีจุดที่ต้องปรับปรุงและพัฒนาเป็นอย่างยิ่งคือ การจัดการสื่อสารเพื่อสร้าง

การรับรู้ถึงแนวคิดตลาดการเงินชุมชนสงขลา รวมถึงรูปแบบการตลาดซึ่งมีเพียงการบริการสินเชื่อเงินทุนกู้ยืมเพียงเท่านั้น ตลาดการเงินชุมชนสงขลาควรมีรูปแบบกิจกรรมการให้บริการด้านการตลาดมากกว่านี้ เช่น การเป็นนายหน้ารับทำประกันต่างๆ ให้แก่สมาชิก และกิจกรรมใหม่ที่สามารถตอบสนองความต้องการของชาวบ้านในจังหวัดสงขลา ส่วนการดำเนินงานด้านงบประมาณ ตลาดการเงินชุมชนสงขลาควรมีช่องทางการสร้างรายได้มากกว่า 1 ช่องทาง โดยการทำธุรกิจเพื่อสังคม และนำเงินกำไรจากการประกอบธุรกิจมาใช้เป็นกองทุนสำหรับการดำเนินงาน

3.3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.3.1. ควรมีการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการตลาดและผลิตภัณฑ์เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา โดยการศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพด้านการผลิต การดำเนินงาน และการจัดการตลาดที่ผ่านมาเพื่อเป็นการทบทวนบทเรียน และนำมากำหนดแนวทางการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการตลาดและผลิตภัณฑ์ และทดลองดำเนินงาน ซึ่งใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (R&D) โดยใช้เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา เป็นกลุ่มตัวอย่างในการทดลอง

3.3.2. ควรมีการวิจัยและพัฒนารูปแบบการสื่อสารสำหรับการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา โดยการศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพด้านสื่อสารสำหรับการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาที่ผ่านมา เพื่อเป็นการทบทวนบทเรียน และนำมากำหนดแนวทางการพัฒนารูปแบบการสื่อสารสำหรับการพัฒนาเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา และทดลองดำเนินงาน ซึ่งใช้รูปแบบการวิจัยและพัฒนา (R&D) โดยใช้เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา เป็นกลุ่มตัวอย่างในการทดลอง

บรรณานุกรม

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2554). *องค์ความรู้การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต*. กรุงเทพฯ. : สำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน.
- กรมการพัฒนาชุมชน. (2556). *คู่มือการปฏิบัติงานส่งเสริมการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสำหรับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน*. : กรุงเทพฯ. สำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2543). *การจัดการเครือข่าย: กลยุทธ์สำคัญสู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา*. กรุงเทพฯ: ส.เอเชียเพรส.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. (2542). *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสงขลา*. กรมศิลปากร. : กรุงเทพฯ.
- คณะกรรมการบริหารจังหวัดสงขลาแบบบูรณาการ. (2556). *แผนพัฒนาจังหวัดสงขลา พ.ศ. 2557-2560*. : สงขลา. สำนักงานจังหวัดสงขลา.
- จเด็จ อินสว่าง. (2544). *คู่มือส่งเสริมการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกิจกรรมเครือข่าย*. กรุงเทพฯ. : กองพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- จรัญ พุฒิม. (2538). *กระบวนการทางการศึกษาและปัจจัยที่ส่งผลต่อการคงอยู่ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- จุฑามาศ ศรีโมรา. (2551). *สภาพการจัดกิจกรรมเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับอำเภอ*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษาเพื่อการพัฒนามนุษย์และสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ.
- จิตสุภา จำปา. (2548). *กระบวนการจัดการสวัสดิการชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านศิรีวง อ.ลานสกา จ.นครศรีธรรมราช*. วิทยานิพนธ์ ปริญญา มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ.
- จรินทร์ เทศวานิช. (2535). *เงินตลาดการเงินและสถาบันการเงิน*. กรุงเทพฯ. : บริษัท ซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด.
- เจ็จันท์ จงสถิตอยู่ และอรุณศรี จิตต์แจ้. (2556). *พลังเครือข่ายในพื้นที่*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2534). *วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนินทร์ พิทยาวิธ. (2534). *ตลาดการเงินในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ. : อมรินทร์พริ้น - ดิงกรุ๊ป.
- ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ และปาริชาติ สถาปิตานนท์. (2549). *การประชุมอย่างสร้างสรรค์ : ศิลปะแห่งการสร้างพลังเพื่อการเปลี่ยนแปลง*. พิมพ์ครั้งที่ (4). กรุงเทพฯ. : สถาบันการเรียนรู้และพัฒนาประชาสังคม.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ชูชีพ เปียดนอก. (2552, ธันวาคม 2551- พฤษภาคม). ที่มา การก่อเกิด และพัฒนาการของกลุ่มการออมในชุมชน กรณี 4 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อุบลราชธานี โยธธร นครราชสีมา และชัยภูมิ). *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยปทุมธานี*. 1 (1). 183-193.
- ชาย โพธิสิตา. (2549). *ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัย*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ. : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์ คงมาก และคณะ. (2547). *กระบวนการสร้างและพัฒนาสถาบันการเงินชุมชนระดับจังหวัด กรณีกองทุนกลางจังหวัดสงขลา*. กรุงเทพฯ. : สถาบันพัฒนาองค์กรการเงินชุมชน.
- ณัฐราพงศ์ อภิโชติเดชาสกุล และกัลป์ยาภัสร์ อภิโชติเดชาสกุล. (2557). สถาบันการจัดการเงินทุนชุมชน: ความเข้มแข็งจากฐานรากรองรับประชาคมอาเซียน. *การประชุมวิชาการ มหาสารคามวิจัยครั้งที่ 10*.
- ชนพัต ปลอดภัย และวันชัย ธรรมสักการ. (2556, กันยายน-ธันวาคม). แนวคิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสู่ : กรณีศึกษา กลุ่มออมทรัพย์เพื่อสวัสดิการและการผลิตตำบลคลองเปื่อย. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*. 7 (3), 65-73.
- ชนพล สราญจิตย์. (2558, พฤษภาคม – สิงหาคม). ปัญหาความยากจนในสังคมไทย. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*. 5 (2). 12 – 21.
- ธนาชัย สุขวณิช. (2555). การบริหารจัดการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนในพื้นที่ภาคกลางของประเทศไทย. *วารสาร RMUTT Global Business and Economics Review*. 7 (1). 25-37.
- ธีรพร ทองชะโชค. (2556). การจัดการขององค์กรชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านนาปรัง อ.นาทวี จ.สงขลา. *วารสารปาริชาติ*. 23 (3). 102-115.
- นันทิยา หุตานวัตร และณรงค์ หุตานวัตร. (2549). *การพัฒนาองค์กรชุมชน*. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- บำรุง บุญปัญญา. (2549). *สามทศวรรษแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน*. กรุงเทพฯ : โครงการหนังสือดอกตู้อปา.
- ปัทมา น้อยสินธุ์. (2546). *ระดับการพัฒนาออมทรัพย์เพื่อการผลิต*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2546). *กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ. : โครงการ ส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- ปารีชาติ สถาปิตานนท์ และชัยวัฒน์ ธีระพันธ์. (2546). สื่อสารกับสังคมเครือข่าย. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- พิทยา บุขรรัตน์. (2540, กุมภาพันธ์ – กรกฎาคม). ชบ ยอดแก้ว : คนดีศรีสังคม – สายธารกลุ่มออมทรัพย์แบบพัฒนาครบวงจรชีวิต. *วารสารทักษิณคดีศึกษา*. 4 (3), 103-109.
- พีระพงษ์ สุดประเสริฐ. (2552). บทเรียนจากกองทุนหมู่บ้านสู่การพัฒนาการเมือง. *วารสารการศึกษาและพัฒนาสังคม*. 5 (1-2). 1-12.
- พรพิมล เฉลิมมีประเสริฐ และภณิตา สุนทรไชย. (2554). การบริหารจัดการเงินกู้ยืมกองทุนหมู่บ้านเพื่อการพัฒนาครอบครัวและชุมชนอย่างยั่งยืน จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*. 5 (2). 169-183.
- มูลนิธิชัยพัฒนาและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2550). *จะแก้ไขปัญหาความยากจนกันอย่างไร : แบ่งปันแจกจ่ายหรือสวัสดิการ*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิชัยพัฒนาและสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- รัตนพันธ์ ศรีคล้าย. (2546). *ปัจจัยส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน : ศึกษากรณีกลุ่มออมทรัพย์ตำบลคลองเปี้ยะ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองและการปกครอง คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- รุ่งวดี กลิ่นหอม. (2550). *ยุทธศาสตร์การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ตามโครงการพัฒนาชุมชนเป็นพื้นที่แบบพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน (ADP) ตำบลปากช่อง อำเภอจอมบึง จังหวัดราชบุรี*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา ยุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง, ราชบุรี.
- วิทยากร เชียงกุล. (2547). *พัฒนาการแบบยั่งยืนกับการแก้ไขปัญหาความยากจน*. สถาบันวิถีทรรศน์. : กรุงเทพฯ.
- ศุภเจตน์ จันทรสาส์น. (2555, มกราคม-มีนาคม). สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย. *วารสารนักบริหาร*. 32. (1). 3-10.
- สถุณี อาชวานันทกุล และ ปัทมาวดี โปชนกุล. (2557). *คู่มือองค์กรการเงินชุมชน : แนวทางการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. : กรุงเทพฯ.
- สมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา. (2557). *เอกสารประกอบการประชุมคณะกรรมการบริหารสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา*. สงขลา. : สำนักงานมูลนิธิ ดร.ครุช-ปราณี ยอดแก้ว.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- สาวิตรี ศรีปาน. (2552). *กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มลัจจะสะสมทรัพย์ บ้านวังชุมชน ตำบลแม่แฝกใหม่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการศึกษาจากระบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- สุกัญญา โลจนาภิวัฒน์. (2548). *กระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชนเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพ: กรณีศึกษา กลุ่มลัจจะออมทรัพย์ จังหวัดสงขลา*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- สุกัญญา โลจนาภิวัฒน์ สว่างพงศ์ หมวดเพชร และอภิญา ยอดแก้ว. (2557). *ดร.ครูชบ ยอดแก้ว นักคิด นักจัดการ นักบริหาร กองทุนสวัสดิการชุมชนกลุ่มลัจจะออมทรัพย์ แบบพัฒนาครอบครัวชีวิต*. สงขลา. : โรงพิมพ์นำผล.
- สุทธิชัย อาภากรโร. (2547). *เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ*. กรุงเทพฯ. : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- สุเทพ สุวีรางกูร. (2551). *ปัญหาสังคม*. กรุงเทพฯ. : โอเดียนสโตร์.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2551). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรพล พยอมแย้ม. (2556). *จิตวิทยาในงานชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ส. เจริญการพิมพ์. : กรุงเทพฯ.
- สุวัฒน์ คงแป้น. (2547). *ลีลาชาวบ้าน*. กรุงเทพฯ. : เคล็ดไทย.
- เสรี พงษ์พิศ. (2548). *เครือข่าย ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- เสรี พงษ์พิศ. (2550). *เศรษฐกิจพอเพียง เกิดได้ ถ้าใจปรารถนา*. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สนธยา พลศรี. (2550). *เครือข่ายการเรียนรู้ในงานพัฒนาชุมชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สมทรง บรรจงธิดิตานต์ สุทธิดา แจ่มใสไวท์ และปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์. (2554, กันยายน-ธันวาคม). *การบูรณาการแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยองค์กรชุมชน. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์*. 5 (3). 105-116.
- สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. (มปป.). *เอกสารสาระหลักการและแนวคิดประสบการณ์ดำเนินงาน กศน. กรุงเทพฯ.: คัมภีร์ กศน.*
- สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม. (2545). *การดำเนินการการเงินชุมชน กรณี เครือข่ายลัจจะออมทรัพย์จังหวัดสงขลา*. กรุงเทพฯ. : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม

บรรณานุกรม (ต่อ)

- อัญญา ชันธวิทย์ วิมุต วานิชเจริญธรรม และชิมา ทับทิมพรรณ. (2545). *กลไกของตลาดการเงินในระบบเศรษฐกิจไทย*. กรุงเทพฯ. : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.
- อาแว มะแส. (พฤษภาคม 2552 - เมษายน 2553). การจัดสวัสดิการชุมชนผ่านกลุ่มออมทรัพย์: ทางเลือกในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในชนบท. *วารสารการศึกษาศาสตร์และพัฒนาศาสตร์*. 5 (1-2), 19-38.
- อิสรนนท์ ทรงเนติเชาวลิต และฐิติมา เวชพงค์. (2557, พฤษภาคม-สิงหาคม). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดนครปฐม. *วารสารวิชาการ ฉบับมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ*. 7 (2), 13131326.
- อุดมศักดิ์ เดโชชัย บุญยิ่ง ประทุม และสุรินทร์ ทองทศ. (2555). *การศึกษาพัฒนาการกองทุนสวัสดิการชุมชน สู่กองทุนสวัสดิการรัฐสมทบ กรณีศึกษา กองทุนสวัสดิการชุมชนจังหวัดนครศรีธรรมราช*. นครศรีธรรมราช. : รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- อรรวรรณ สุทธิพิทักษ์. (2548). *ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ของกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ในจังหวัดสงขลา และจังหวัดนครศรีธรรมราช*. กรุงเทพฯ.: รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

บุคลากรกรม

- ไข่นวลแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัครวิทย์ ราชพลสิทธิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ บ้านคอกช้าง ตำบลเขาพระ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2558
- เคล้า แก้วเพชร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัครวิทย์ ราชพลสิทธิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ บ้านนาหว้า ตำบลนาหว้า อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 19-20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2558
- จิตร เกื้อเหลือ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัครวิทย์ ราชพลสิทธิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ บ้านควนเนียง เทศบาลตำบลควนเนียง อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2558
- จำปาขาว ศิริมุสิกะ, อัครวิทย์ ราชพลสิทธิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ ณ มูลนิธิ ดร.ครูชบ-ปราณี ยอดแก้ว ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 27 กรกฎาคม 2558
- จำปาขาว ศิริมุสิกะ, อัครวิทย์ ราชพลสิทธิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ บ้านควนเนียง เทศบาลตำบลควนเนียง อำเภอกวนเนียง จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2560
- ปรีดี โชตช่วง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัครวิทย์ ราชพลสิทธิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ ท่าอากาศยานหาดใหญ่ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2559.
- โมกข์ศักดิ์ ยอดแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัครวิทย์ ราชพลสิทธิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ มูลนิธิ ดร.ครูชบ-ปราณี ยอดแก้ว ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2558
- ลักย์ หนูประดิษฐ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัครวิทย์ ราชพลสิทธิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ ชุมชนบ้านคลองหะ ตำบลคอหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อ วันที่ 14 เมษายน พ.ศ.2558
- สรสรเสริญ บุญศรีรัตน์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัครวิทย์ ราชพลสิทธิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ บ้านเนินพิจิตร ตำบลเนินพิจิตร อำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2558
- สุพล จันทร์ยง, เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัครวิทย์ ราชพลสิทธิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ มูลนิธิ ดร.ครูชบ-ปราณี ยอดแก้ว ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ.2558
- อัมพร ด้วงปาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อัครวิทย์ ราชพลสิทธิ์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ณ ชุมชนบ้านปายาง ตำบลคลองเปี้ยะ อำเภोजะนะ จังหวัดสงขลา. เมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2558

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์
พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกับการดำเนินงาน
ตลาดการเงินชุมชนสงขลา

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคล

- 1.1. ชื่อ – นามสกุล.....
- 1.2. ตำแหน่ง.....
- 1.3. ที่อยู่อาศัย.....
- 1.4. อายุการดำเนินงานเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา.....

ส่วนที่ 2 พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นอย่างไร

2.1. ยุคการก่อเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต : จุดเริ่มต้นของการเชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในระดับตำบลและอำเภอระหว่างปี พ.ศ.2517 – 2532 เป็นอย่างไร

- 2.1.1. กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเกิดขึ้นได้อย่างไร
- 2.1.2. ปัจจัยสนับสนุนกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นอย่างไร
- 2.1.3. กระบวนการพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นอย่างไร
- 2.1.4. ชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตในระดับตำบล และอำเภอจะนะเป็น

อย่างไร

- 2.1.5. ปัจจัยสนับสนุนชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นอย่างไร
- 2.1.6. ในแต่ละช่วงเวลาตั้งแต่การก่อเกิดกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต การขยาย

กิจกรรม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 – 2532 เป็นอย่างไร

2.2. ยุคชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต : จุดร้อยเรียงสมาชิกเครือข่ายในภาพรวมของจังหวัดสงขลา กับวิกฤตเศรษฐกิจไทยระหว่างปี พ.ศ. 2532 – 2542 เป็นอย่างไร

- 2.2.1. ชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาเกิดขึ้นได้อย่างไร
- 2.2.2. ปัจจัยสนับสนุนชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาเป็นอย่างไร
- 2.2.3. กระบวนการพัฒนาชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาเป็น

อย่างไร

2.2.4. ในแต่ละช่วงเวลาตั้งแต่การก่อเกิดชมรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา มีการดำเนินงานอย่างไร เกิดอะไรขึ้นบ้าง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 – 2542 เป็นอย่างไร

2.3. ยุคสหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต : แนวคิดการดำเนินงานเครือข่ายแบบ “top-down” กับนโยบายกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองระหว่างปี พ.ศ. 2542 – 2546 เป็นอย่างไร

- 2.3.1. สหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาเกิดขึ้นได้อย่างไร
- 2.3.2. ปัจจัยสนับสนุนสหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาเป็น

อย่างไร

2.3.3. กระบวนการพัฒนาสหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาเป็นอย่างไร

2.3.4. ในแต่ละช่วงเวลาตั้งแต่การก่อตั้งสหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลา มีการดำเนินงานอย่างไร เกิดอะไรขึ้นบ้าง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 – 2546 เป็นอย่างไร

2.4. ยุคกองทุนกลาง : มิติแห่งการสร้างสายใยเชื่อมต่อเครือข่ายองค์กรการเงินชุมชนฐานรากภาคประชาชน กับการฟื้นฟูเครือข่ายสหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์ระหว่าง ปี พ.ศ. 2546 – 2554 เป็นอย่างไร

2.4.1. สหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาปรับเปลี่ยนเป็นกองทุนกลางจังหวัดสงขลาได้อย่างไร

2.4.2. ปัจจัยสนับสนุนการปรับเปลี่ยนของสหพันธ์กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสงขลาสู่การเป็นกองทุนกลางจังหวัดสงขลาเป็นอย่างไร

2.4.3. กระบวนการพัฒนากองทุนกลางจังหวัดสงขลาเป็นอย่างไร

2.4.4. ในแต่ละช่วงเวลาตั้งแต่การก่อตั้งกองทุนกลางจังหวัดสงขลา มีการดำเนินงานอย่างไร เกิดอะไรขึ้นบ้าง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 – 2554 เป็นอย่างไร

2.5. ยุคสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา : “เชื่อมคน ร้อยเงิน สานงาน” กับการสร้างนวัตกรรมทางภูมิปัญญาระหว่างปี พ.ศ. 2554 – 2559 เป็นอย่างไร

2.5.1. กองทุนกลางจังหวัดสงขลาปรับเปลี่ยนเป็นสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลาได้อย่างไร

2.5.2. ปัจจัยสนับสนุนการปรับเปลี่ยนของกองทุนกลางจังหวัดสงขลาสู่การเป็นสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลาเป็นอย่างไร

2.5.3. กระบวนการพัฒนาสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลาเป็นอย่างไร

2.5.4. ในแต่ละช่วงเวลาตั้งแต่การก่อตั้งสมาคมองค์กรการเงินชุมชนสงขลา มีการดำเนินงานอย่างไร เกิดอะไรขึ้นบ้าง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 – 2559 เป็นอย่างไร

ส่วนที่ 3 การดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลาเป็นอย่างไร

3.1. ขั้นตอนการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลาเป็นอย่างไร เครือข่ายมีการดำเนินธุรกิจอย่างไร ประสบปัญหาอย่างไรบ้าง

3.2. ขั้นตอนการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลาเป็นอย่างไร

3.2.1. การดำเนินงานด้านบุคลากรเป็นอย่างไร

3.2.2. การดำเนินงานด้านกฎระเบียบ กติกาเป็นอย่างไร

3.2.3. การดำเนินงานด้านการสื่อสารเป็นอย่างไร

3.2.4. การดำเนินงานด้านการตลาดเป็นอย่างไร

3.2.5. การดำเนินงานด้านงบประมาณเป็นอย่างไร

3.2.6. การดำเนินงานด้านการประเมินเป็นอย่างไร

ภาคผนวก ข
แบบสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม
พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกับการดำเนินงาน
ตลาดการเงินชุมชนสงขลา

ส่วนที่ 1 พลวัตเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นอย่างไร

ยุคสมาคมองค์การการเงินชุมชนสงขลา : “เชื่อมคน ร้อยเงิน สานงาน” กับการปลูกสร้างนวัตกรรมทางภูมิปัญญาระหว่างปี พ.ศ. 2554 – 2559 เป็นอย่างไร

1.1. สภาพแวดล้อมการดำเนินงานเครือข่าย

.....

.....

.....

.....

1.2. ปัจจัยสนับสนุนการดำเนินงานเครือข่าย

.....

.....

.....

.....

1.3. กระบวนการดำเนินงานเครือข่าย

.....

.....

.....

.....

1.4. ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานเครือข่าย

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 2 การดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลาเป็นอย่างไร

ขั้นการดำเนินงานตลาดการเงินชุมชนสงขลาเป็นอย่างไร

1. การดำเนินงานด้านบุคลากรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

2. การดำเนินงานด้านกฎระเบียบ กติกาเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

3. การดำเนินงานด้านการสื่อสารเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

4. การดำเนินงานด้านการตลาดเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

5. การดำเนินงานด้านงบประมาณเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

6. การดำเนินงานด้านการประเมินเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

ภาคผนวก ค

บทความที่ 1

เรื่อง สถาบันองค์การการเงินชุมชน : สวัสดิการชุมชนบนมิติวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา
ตีพิมพ์ในวารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีที่ 24 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2559). 178-202.

**สถาบันองค์กรการเงินชุมชน : สวัสดิการชุมชน
บนมิติวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา
Community micro financial institutions : Community Welfare
On the cultural dimension for development.**

อัครวิทย์ ราชพลสิทธิ์¹ และวันชัย ธรรมสังการ²
Atsawaluk Ratchapolsit¹ and Wanchai Dhammasaccakarn²

Abstract

This study aims to study the welfare of the community financial institutions . With educational materials (documentary study). The study collected data from documents and media can be accessed . Analysis , logical reasoning To link issues On the model of the welfare institutions, the financial community . With new content analysis With new content analysis Then the results are interpreted and compiled a descriptive presentation . The study indicated that Financial institutions, community welfare , welfare is 5 form a unified life, from birth , aging, illness and death include welfare money ' welcoming newborns. Assistance loans Welfare medical expenses Cremation welfare funds Welfare funds for education Public welfare funds for community development in all aspects. Welfare and care of the elderly, the disabled and the disadvantaged.

Keywords : Financial institutions, community organizations , welfare , welfare schemes .

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการของสถาบันองค์กรการเงินชุมชน กรณีศึกษา กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตชุมชน หมู่ที่ 4 บ้านท่าดินแดงออก ตำบลวังใหม่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง ด้วยวิธีเชิงคุณภาพ (qualitative approach) โดยใช้แนวทางการวิจัยแบบกรณีศึกษา (case study approach) เป็นการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง (key informants) จำนวน 1 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยเทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (observation participation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตชุมชน หมู่ที่ 4 บ้านท่าดินแดงออก ตำบลวังใหม่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง มีจัดการสวัสดิการชุมชน 6 รูปแบบ ประกอบด้วย สวัสดิการเงินกู้ ทุนการศึกษา กองทุนสาธารณประโยชน์สำหรับการพัฒนาชุมชน ค่ารักษาพยาบาล เงินสงเคราะห์ศพ และสวัสดิการเงินขวัญถุง บุตรสมาชิกแลกตลอด ทั้งนี้สำหรับการจัดสวัสดิการแต่ละด้านนั้นย่อมมีวัตถุประสงค์ เงื่อนไข ลักษณะการบริการ กระบวนการดำเนินงาน และกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกันออกไปตามความเหมาะสม

คำสำคัญ : สถาบันองค์กรการเงินชุมชน, การจัดสวัสดิการ, รูปแบบสวัสดิการ

1

¹ นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

² รองศาสตราจารย์ ดร.ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

¹ Master's degree students Faculty of Human and Social Development Faculty of Liberal Arts Prince of Songkla University Campus

² Associate Professor Dr. Department of Educational Foundation Faculty of Liberal Arts Prince of Songkla University. Hatthayai Campus

คำนำ

สถาบันองค์กรการเงินชุมชนเป็นกลุ่มองค์กรชาวบ้านที่มีการดำเนินกิจกรรมทางการเงินซึ่งเน้นการให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนที่อยู่อาศัยในชุมชน มีความแตกต่างกันออกไปตามสภาพแวดล้อม ประเพณีและความเชื่อในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งในปัจจุบันสามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ (1) สถาบันองค์กรการเงินแบบพึ่งตนเอง ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์ทั่วไปที่ชาวบ้านร่วมกันริเริ่มก่อตั้งขึ้นเช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ และกลุ่มสัจจะลดรายจ่ายวันละบาท (2) สถาบันองค์กรการเงินชุมชนที่ระบบซึ่งทางการมีส่วนสนับสนุนในการจัดตั้ง มีกฎหมายรองรับชัดเจน มีฐานะเป็นนิติบุคคล เช่น เครดิตยูเนียน สหกรณ์ออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (สถณี อาชวานันทกุล และปัทมาวดี โพชนุกูล, 2557)

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นสถาบันองค์กรการเงินชุมชนประเภทหนึ่ง ที่ได้รับการสนับสนุนจากกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ภายใต้การนำของศาสตราจารย์ ดร.ยุวัฒน์ วุฒิเมธี อธิบดีปฏิบัติการพัฒนาชุมชน โดยการริเริ่มแนวคิดการดำเนินงานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2517 ณ ตำบลข่วงมุง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ และตำบลละงู อำเภอละงู จังหวัดสตูล ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างแนวคิดของสหกรณ์การเกษตร เครดิตยูเนียน และสินเชื่อเพื่อการเกษตร โดยการใช้ “เงินเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน” ด้วยวิธีการใช้กิจกรรมทางการเงินเป็นกระบวนการสื่อสาร สร้างการเรียนรู้ พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ทำให้คนรู้จักการช่วยเหลือเกื้อกูล เอื้ออาทร มีการแบ่งปันซึ่งกันและกัน เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม ตามวิถีทางประชาธิปไตย มีการยอมรับฟังความคิดเห็นของเสียงส่วนใหญ่ เคารพในกฎกติกาที่มาจากการสร้างข้อตกลงร่วมกัน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2552)

ทั้งนี้สำหรับการจัดกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสามารถจำแนกได้ 4 ด้าน คือ (1) ด้านการพัฒนาอาชีพและรายได้ โดยการนำเงินทุนของกลุ่มให้สมาชิกกู้ยืมไปประกอบอาชีพ (2) ด้านสวัสดิการ กลุ่มสามารถจัดสรรผลกำไรจากการปล่อยเงินกู้หรือกิจการอื่นก่อให้เกิดรายได้มาจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิก เช่น ทุนการศึกษา ทุนค่ารักษาพยาบาล ฌาปนกิจสงเคราะห์ ทุนสาธารณประโยชน์ ทุนสาธารณภัย ทุนสงเคราะห์ผู้สูงอายุ ผู้พิการ ผู้ด้อยโอกาส การประกันชีวิต การประกันภัย และการประกันสุขภาพ (3) ด้านการพัฒนาธุรกิจชุมชน เป็นกิจกรรมที่สามารถช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชุมชน เป็นการฝึกฝนการดำเนินธุรกิจในระดับกลุ่ม โดยมุ่งหวังให้มีกำไรเพื่อนำไปปันผล เฉลี่ย-คืน และจัดเป็นสวัสดิการให้กับสมาชิกและชุมชน เช่น ศูนย์สาธิตการตลาด บั๊มน้ำมัน ลานตากผลผลิต โรงผลิตน้ำดื่ม โรงงานขนมจีน โรงงานอบยางแผ่นรมควัน และโรงสีชุมชน และ (4) ด้านการพัฒนาคณะกรรมการและสมาชิก กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตสามารถพัฒนาคณะกรรมการและสมาชิก โดยการจัดฝึกอบรม สัมมนา จัดเวทีประชาคม เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดศึกษาดูงาน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2552)

ซึ่งที่ผ่านมาตามที่มีผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรม พบว่า มีนักวิชาการหลายท่านทำการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สามารถจำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ (1) กระบวนการก่อตั้งและพัฒนากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สาวิตรี ศรีปาน. (2552) กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านวังชุมชนสุนันทา คณาวงษ์ (2551) สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสินเชื่อและผลการดำเนินงานในด้านความสามารถบริหารจัดการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านบ่อมะกรูด อำเภอโพธิ์ธาราม จังหวัดราชบุรี (2) การบริการจัดการ การดำเนินงาน และกิจกรรมของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ฤทัยรัตน์ ทองไผ่ (2550) ศึกษาการดำเนินกิจการด้านการออมทรัพย์ ศิริวัฒน์ เก่งธรรม (2540) ศึกษาการดำเนินงานในด้านการจัดการ การตลาด และการเงิน ของกลุ่ม (3) การรับรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ชนาพร ประธานธรรักษ์ (2547) ศึกษาระดับความรู้และเจตคติที่มีต่อ ระบบภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสมุทรสาคร

จากข้อมูลดังกล่าวนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจประเด็นการจัดสวัสดิการของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยจะใช้กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตของชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านท่าดินแดงออก ตำบลวังใหม่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เป็นกรณีศึกษา เนื่องจากกลุ่มมีการดำเนินกิจกรรมมาอย่างยาวนาน และยังไม่มียุทธศาสตร์ไปศึกษาข้อมูล ทั้งนี้กลุ่มดังกล่าวนี้มีผู้นำที่มีอุดมการณ์ มีจิตสาธารณะ อันเนื่องมาจากชุมชนแห่งนี้ โดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเครือญาติพี่น้องกันทั้งหมด ดังนั้นลักษณะของการจัดกิจกรรมจึงเป็นไปเพื่อการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการช่วยเหลือระหว่างกัน

และกัน ทั้งนี้ผู้วิจัยจึงตั้งคำถามว่าหากกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมดังกล่าวจะสามารถจัดสวัสดิการได้กี่รูปแบบ และแต่ละรูปแบบนั้นเป็นอย่างไร มีวัตถุประสงค์ เจเนอไซ ลักษณะการ และกระบวนการดำเนินงานอย่างไร

เครื่องมือและวิธีการศึกษา

งานวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative approach) โดยใช้แนวทางการวิจัยแบบกรณีศึกษา (case study) ซึ่งมีรากฐานความคิดมาจากกระบวนการสร้างสรรค์นิยม (constructivism) (Tashakkori; Abbas and Teddie; Charles, 1998) เป็นการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (documents study) และการศึกษาจากกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive selection) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติตามปัจจัยที่ต้องการศึกษา และการเลือกด้วยความสมัครใจเป็นคนให้ข้อมูล (key informants) จำนวน 1 คน คือ นายประเสริฐ ช่วยชูเครือ ประธานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต แกนนำผู้ก่อตั้งกลุ่มคนแรก มีการรวบรวมข้อมูลทั้งปฐมภูมิและทุติยภูมิ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบผสมผสาน ทั้งการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (documents study) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (observation participation) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) ตั้งประเด็นคำถามการวิจัย 2) ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง 3) ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลและการสร้างความสัมพันธ์เบื้องต้น 4) ออกแบบกระบวนการวิจัย 5) ลงพื้นที่ศึกษาข้อมูล 6) ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า 7) วิเคราะห์ข้อมูล โดยการจำแนกข้อมูลออกเป็นประเด็น ตีความข้อมูล แล้วนำข้อมูลมาเรียบเรียงด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ (Creswell; John, 2003) ใช้ระยะเวลาในการวิจัยตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. 2557 ถึง เดือนเมษายน พ.ศ. 2559

ผลการศึกษา

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการของสถาบันองค์กรการเงินชุมชนกรณีศึกษา กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตชุมชน หมู่ที่ 4 บ้านท่าดินแดงออก ตำบลวังใหม่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง ผลการศึกษาพบว่า สถาบันองค์กรการเงินชุมชนมีการจัดสวัสดิการ 6 รูปแบบ ดังนี้

สวัสดิการเงินกู้ สวัสดิการเงินกู้ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านท่าดินแดง ตำบลวังใหม่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เป็นกิจกรรมการกระจายเงินทุนหมุนเวียนระหว่างสมาชิกกลุ่มภายในชุมชนเพื่อการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในชุมชน เป็นช่องทางโอกาสที่เปิดบริการให้ชาวบ้านทั่วไปได้มีสิทธิเข้าถึงแหล่งเงินทุนสำหรับการใช้จ่ายเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลและครัวเรือน อันเป็นการสร้างเสริมอาชีพของเกษตรกรและชาวบ้านโดยทั่วไปที่อาศัยอยู่ในชุมชน

ทั้งนี้บุคคลที่จะสามารถเข้าถึงสิทธิบริการสวัสดิการเงินกู้ของกลุ่มออมทรัพย์ฯได้นั้น บุคคลผู้นั้นจะต้องเป็นคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านท่าดินแดงออก ตำบลวังใหม่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง และเป็นสมาชิกกลุ่มมาไม่น้อยกว่า 1 ปี มีการเก็บออมเงินกับกลุ่มออมทรัพย์ฯอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเงื่อนไขการรับบริการดังกล่าวเกิดจากการที่คณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มร่วมกันสร้างขึ้นมานั้น เป็นการป้องกันสิทธิและผลประโยชน์ของกลุ่ม อีกทั้งยังเป็นการควบคุมพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นกับสมาชิกผู้รับบริการเงินกู้จากกลุ่มหากไม่มีกลไกการควบคุมเหล่านี้อยู่

ลักษณะการบริการสวัสดิการเงินกู้ นั้น สมาชิกผู้ขอจะได้รับการเงินกู้จำนวน 2 เท่าตัวของเงินฝากที่ตนเองมีอยู่ในบัญชีเงินฝาก เช่น หากสมาชิกมีเงินฝากอยู่ในสมุดบัญชีจำนวน 10,000 บาท ก็สามารถกู้ยืมเงินจากกลุ่มได้จำนวน 20,000 บาท และสมาชิกสามารถกู้ได้ไม่เกินวงเงินจำนวน 3 แสนบาท ทั้งนี้คณะกรรมการจะเป็นผู้พิจารณาตามความเหมาะสมของรายบุคคล ซึ่งจะมีกระบวนการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน ประกอบด้วย ก่อนการกู้ยืม ระหว่างการกู้ยืม และหลังการกู้ยืม

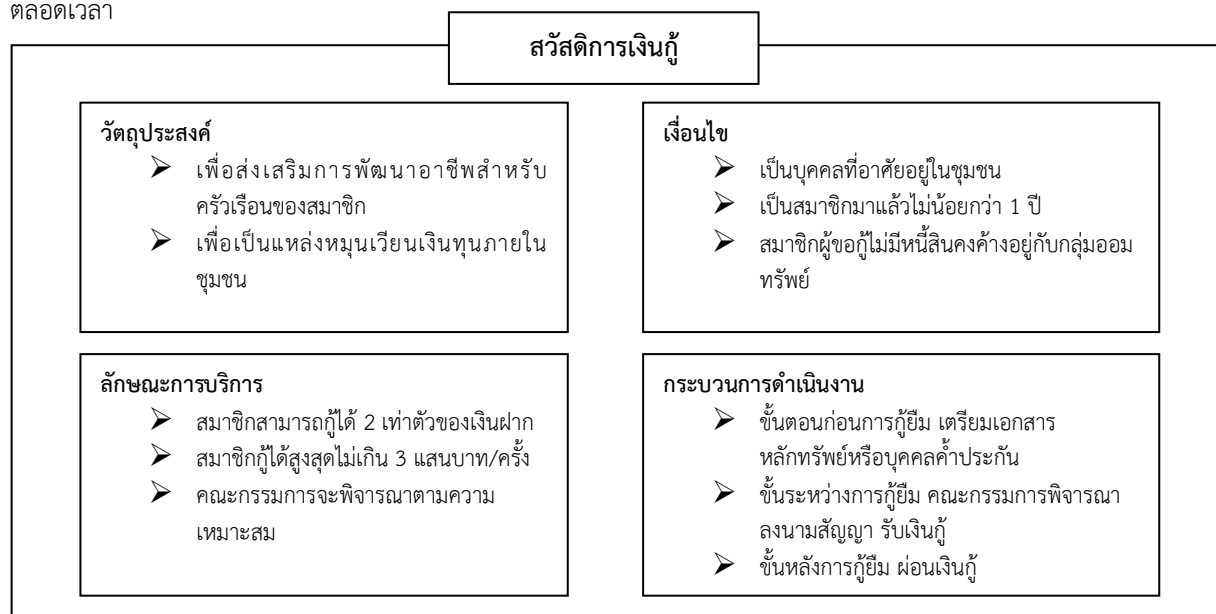
ขั้นตอนก่อนการกู้ยืม สมาชิกผู้ขอจะต้องเตรียมโฉนดหลักทรัพย์สำหรับค้ำประกัน หรือ การหาสมาชิกกลุ่มด้วยกันจำนวน 2 คน เพื่อเป็นผู้ค้ำประกันการกู้ยืมเงินให้ จากนั้นผู้ขอจะต้องไปเขียนใบคำร้องการขอกู้ยืมเงิน

ระหว่างวันที่ 20-24 ของเดือนที่จะขอกู้ และนำไปคำร้องการกู้ยืมไปส่งยังคณะกรรมการฝ่ายจัดเก็บเอกสารภายในวันที่ 24 ของเดือนที่จะขอกู้ เสร็จแล้วคณะกรรมการจะเป็นผู้พิจารณาและลงนามอนุมัติเงินกู้ พร้อมการแจ้งผลการพิจารณาในวันที่ 24 ของเดือนที่จะขอกู้

ขั้นตอนระหว่างการกู้ยืม สมาชิกผู้ขอกู้ พร้อมกับหลักทรัพย์ค้ำประกัน หรือสมาชิกกลุ่มผู้ค้ำประกันจำนวน 2 คนจะต้องมาลงนามสัญญาเงินกู้ในวันที่ 25 ของเดือนที่รับเงินกู้ ทั้งนี้ในกระบวนการก่อนและระหว่างดำเนินการ สมาชิกในครอบครัวของผู้ขอกู้จะต้องลงนามรับทราบเรื่องการกู้ยืมเงินจากกลุ่มออมทรัพย์และยินยอมการกู้ยืมด้วย เพื่อป้องกันปัญหาอันไม่พึงประสงค์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งนี้ยังเป็นกลไกการเรียนรู้กระบวนการประชาธิปไตยผ่านกลุ่มออมทรัพย์ด้วย ทุกกระบวนการจะมุ่งเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการกลุ่ม และเมื่อสมาชิกผู้ขอกู้ลงนามสัญญากับกลุ่มเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ทางกลุ่มก็จะนำเงินที่สมาชิกขอกู้ให้กับสมาชิกตามจำนวนที่ขอกู้

ขั้นตอนหลังการกู้ยืม สมาชิกผู้ขอกู้จะต้องมาผ่อนส่งเงินกู้พร้อมกับดอกเบี้ยตามสัญญาการกู้ยืมซึ่งมีอัตราดอกเบี้ยจำนวนร้อยละ 12 บาทต่อปี ทั้งนี้ในขั้นการผ่อนส่งเงินกู้จะมีความยืดหยุ่นของกฎระเบียบตามสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของสังคมในขณะนั้นซึ่งคณะกรรมการและสมาชิกสามารถปรับเปลี่ยนกฎเกณฑ์ของตนเองได้ตลอดเวลา

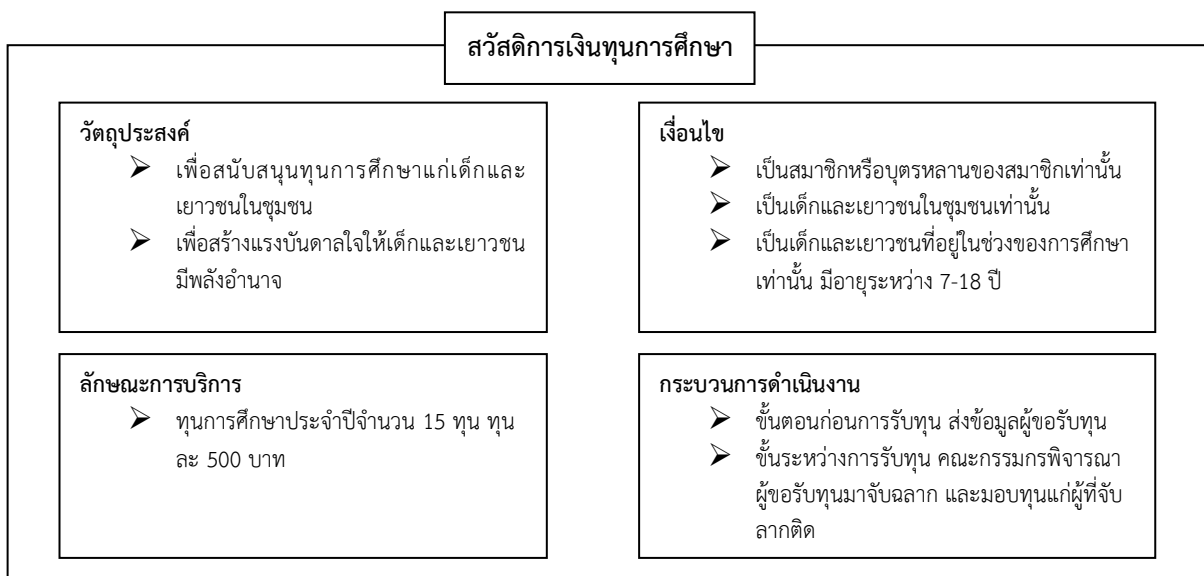
แผนภูมิภาพที่ 1 สรุบบระบบสวัสดิการเงินกู้

ที่มา : การสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์และข้อมูลการสังเกตภาคสนาม

สวัสดิการทุนการศึกษา ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านท่าดินแดงออก ตำบลวังใหม่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง เป็นกิจกรรมที่สนับสนุนเงินทุนสำหรับการใช้จ่ายในการศึกษาของเด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่ในชุมชน ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 7-18 ปี ทั้งนี้จะต้องเป็นเด็กและเยาวชนที่อยู่ระหว่างการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น ถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย และเป็นสมาชิกกลุ่มหรือเป็นบุตรหลานของสมาชิกกลุ่มเท่านั้น จึงจะมีสิทธิโอกาสการเข้าถึงสวัสดิการทุนการศึกษาของกลุ่มออมทรัพย์ฯ มีจำนวน 15 ทุน ทุนละ 500 บาท ต่อปี รวมเป็นเงินจำนวน 7,500 บาท ซึ่งสมาชิกกลุ่มผู้เป็นผู้ครองหรือผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนผู้เป็นสมาชิกที่อยู่ในช่วงการศึกษาต้องนำข้อมูลส่วนตัวและรายชื่อเข้าเสนอแก่คณะกรรมการกลุ่ม

ภายหลังจากคณะกรรมการกลุ่มได้รับรายชื่อและข้อมูลของเด็กและเยาวชนที่ส่งชื่อเข้ารับการศึกษา ก็จะทำการรวบรวมข้อมูลเข้าที่ประชุมพร้อมการเขียนสลาก เพื่อให้เด็กและเยาวชนมาจับสลากการขอรับการศึกษาสนับสนุนทุนการศึกษา ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวจะเกิดขึ้นในวันที่ 25 ธันวาคม ของทุกปี และจะตรงกับวัน

ประชุมใหญ่สามัญประจำปีของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต โดยการมอบทุนการศึกษาเป็นการเสริมสร้างพลังอำนาจให้แก่เด็กและเยาวชนมีแรงจูงใจสำหรับการศึกษา ส่วนใหญ่แล้วเด็กและเยาวชนที่ได้รับมอบทุนการศึกษาส่วนใหญ่จะเป็นเด็กและเยาวชนที่มีจิตอาสา มีส่วนส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนเป็นประจำ รวมถึงมีผลการเรียนที่ดีด้วย

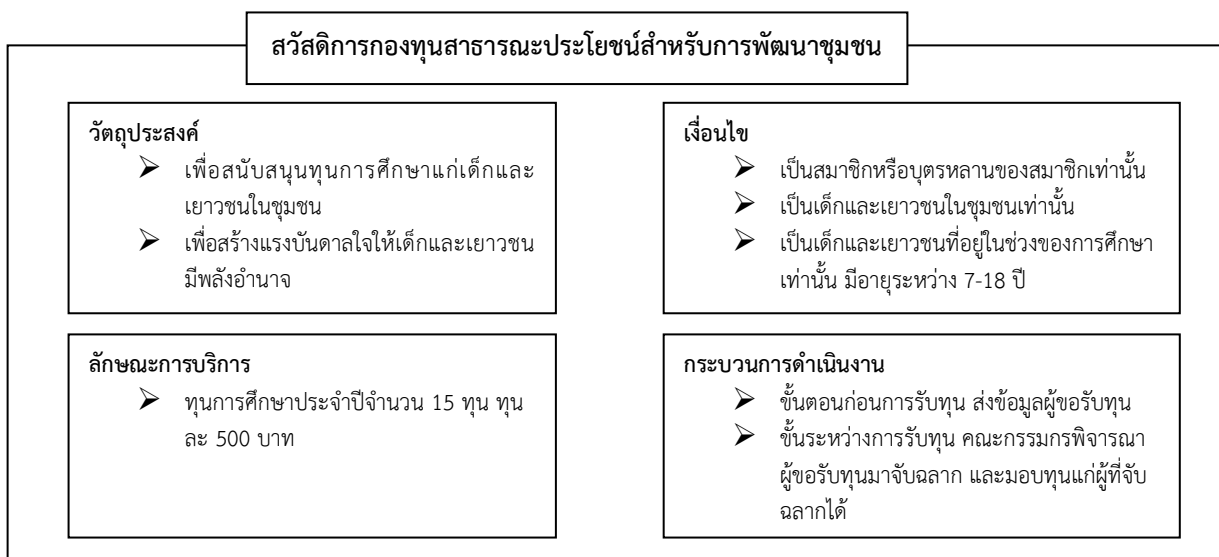

แผนภูมิภาพที่ 2 สรุประบบสวัสดิการทุนการศึกษา

ที่มา : การสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์และข้อมูลการสังเกต

สวัสดิการกองทุนสาธารณะประโยชน์สำหรับการพัฒนาชุมชน ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตชุมชน หมู่ที่ 4 บ้านท่าดินแดงออก ตำบลวังใหม่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง จัดตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนกิจกรรม บำรุงสาธารณูปการ สถานที่สำคัญ และการพึงประสงค์ของชุมชน โดยการสนับสนุนนั้นจะต้องเป็นไปเพื่อผลประโยชน์แก่คนส่วนรวมของชุมชน ที่ผ่านมาทางกลุ่มออมทรัพย์ได้บริการชุมชนโดยใช้เงินในกองทุนสวัสดิการสาธารณะประโยชน์สำหรับการพัฒนาชุมชน ได้แก่ การบำรุงศาสนสถานภายในวัด สำนักสงฆ์ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก รวมถึงการสนับสนุนงบประมาณสำหรับค่าใช้จ่ายภายในวัดเป็นบางครั้ง

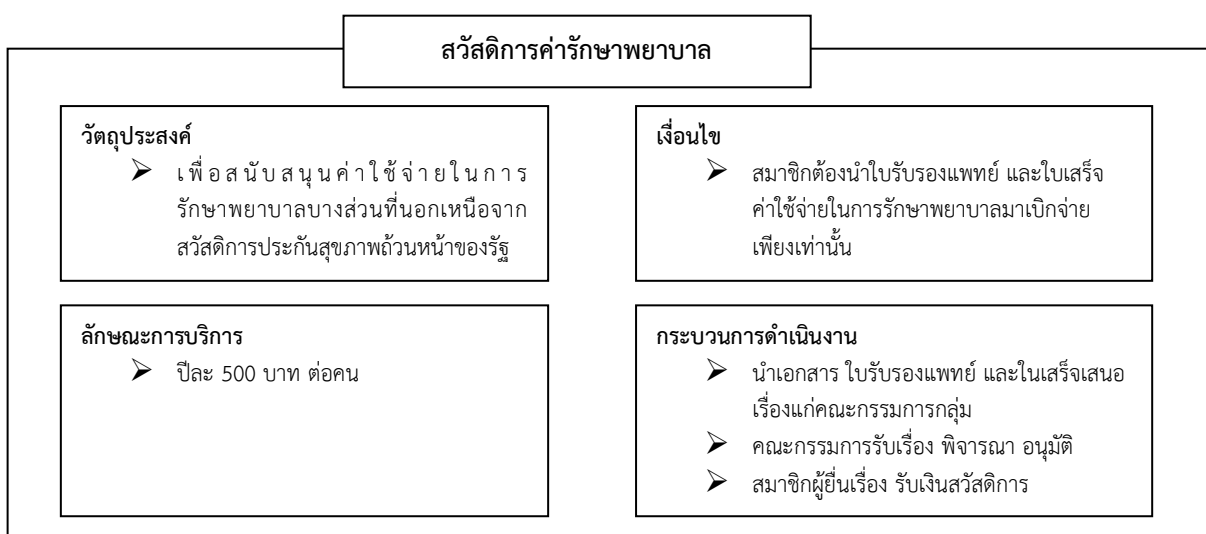
โดยงบประมาณที่เคยจัดบริการแก่ชุมชนในแต่ละปีมีจำนวนตั้งแต่ 7,000 – 30,000 บาท ต่อปี แล้วแต่สถานการณ์และความจำเป็นของปีนั้นๆด้วย ทั้งนี้คณะกรรมการจะเป็นผู้รับเรื่องราวร้องขอจากชาวบ้านในชุมชนว่าจะให้ทางกลุ่มช่วยเหลืออะไร จากนั้นคณะกรรมการผู้รับเรื่องจะนำวาระความที่แจ้งมาเข้าที่ประชุมเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสมของเรื่องนั้นว่าเห็นสมควรแก่การอนุมัติและดำเนินการสนับสนุนกิจกรรมนั้นหรือไม่ จากนั้นคณะกรรมการจะเป็นฝ่ายแจ้งผลการพิจารณา หากเห็นชอบและอนุมัติกิจกรรม ทางกลุ่มจะเป็นผู้ดำเนินการเองทุกอย่าง

แผนภูมิภาพที่ 3 สรุบบระบบสวัสดิการกองทุนสาธารณะประโยชน์สำหรับการพัฒนาชุมชน
ที่มา : การสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์และข้อมูลการสังเกต

สวัสดิการค่ารักษาพยาบาล ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านท่าดินแดงออกตำบลวังใหม่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง จัดขึ้นเพื่อช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาลบางส่วนของสมาชิกผู้ที่มีอาการเจ็บป่วยและต้องเข้ารับการรักษาพยาบาลที่นอกเหนือจากสิทธิบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้าตามที่รัฐได้จัดสวัสดิการให้ ทั้งนี้สมาชิกจะต้องนำไปรับรองแพทย์ และใบเสร็จค่าใช้จ่ายในการรักษามาทำเรื่องขอเบิกกับคณะกรรมการกลุ่มซึ่งสมาชิกกลุ่มทุกคนสามารถเข้าถึงสิทธิสวัสดิการค่ารักษาพยาบาลได้ปีละ 500 บาท ต่อคน

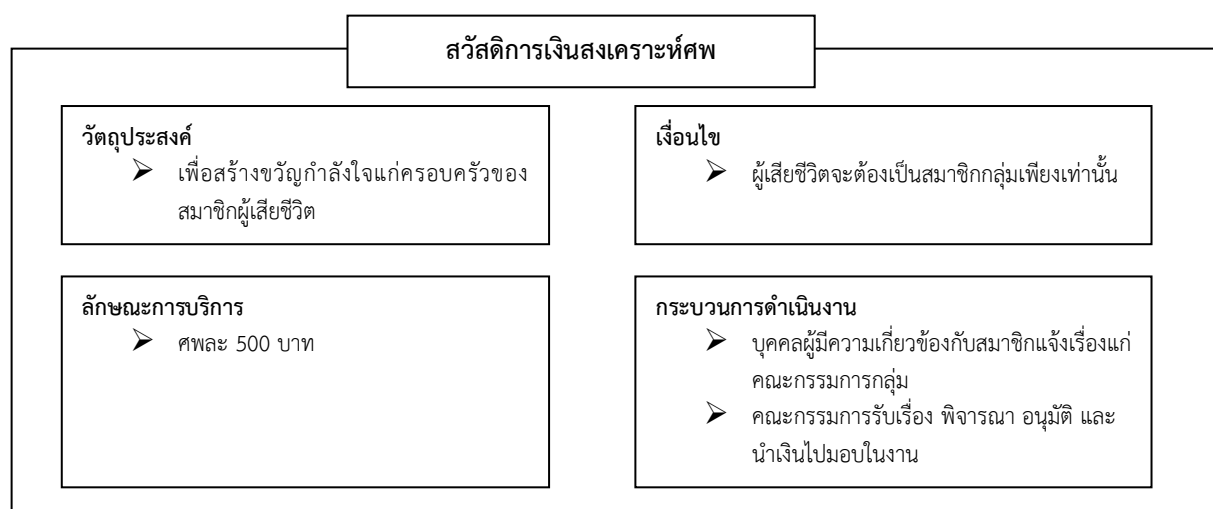
ถึงแม้ว่าเงินค่ารักษาพยาบาลอาจจะดูไม่มากนักสำหรับการจัดสวัสดิการแก่สมาชิก แต่มันเป็นการแสดงออกถึงความรับผิดชอบที่กลุ่มนั้นมีต่อสมาชิก เป็นสินน้ำใจหรือการสร้างขวัญกำลังใจจากการที่สมาชิกนั้นเข้ามาร่วมกิจกรรมกับทางกลุ่ม ซึ่งองค์การการเงินในระบบของภาคเอกชนไม่สามารถจัดบริการสวัสดิการในรูปแบบดังกล่าวนี้แก่สมาชิกผู้ฝากเงินกับองค์กรของเขาได้

แผนภูมิภาพที่ 4 สรุบบระบบสวัสดิการค่ารักษาพยาบาล
ที่มา : การสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์และข้อมูลการสังเกต

สวัสดิการเงินสงเคราะห์ศพ ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านท่าดินแดงออก ตำบลวังใหม่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง จัดขึ้นเพื่อสร้างขวัญกำลังใจแก่สมาชิกของครอบครัวผู้เสียชีวิต โดยการมอบเงินทำบุญงานศพจำนวน 500 บาท ทั้งนี้ผู้มีความเกี่ยวข้องกับสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์ผู้ซึ่งเสียชีวิตจะต้องมาแจ้งเรื่องที่กลุ่ม จากนั้นกลุ่มจะจัดประชุมคณะกรรมการเพื่อพิจารณาและอนุมัติเงินสวัสดิการสงเคราะห์ศพ และคณะกรรมการจะเป็นผู้นำเงินไปทำพิธีมอบให้แก่บุคคลผู้มีความเกี่ยวข้องหน้าศพในคืนสุดท้ายก่อนการทำพิธีฌาปนกิจ

ทั้งนี้การมอบเงินสวัสดิการสงเคราะห์ศพนั้น เป็นเงินที่ได้มาจากดอกเบี้ยของสมาชิกที่กู้ยืมเงินมาจากกลุ่ม เป็นความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และน้ำใจไมตรีที่เกิดจากการร่วมกิจกรรมของคนภายในชุมชน ที่ไม่สามารถหาได้จากองค์กรการเงินประเภทอื่น อันเป็นไปเพื่อการดำเนินธุรกิจที่หวังจะกินกำไรแบบชุดรีด เป็นองค์การการเงินแบบทุนนิยม ที่แตกต่างจากกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งเกิดจากการรวมตัวกันเองเพื่อปกป้องสิทธิผลประโยชน์ของตนเอง

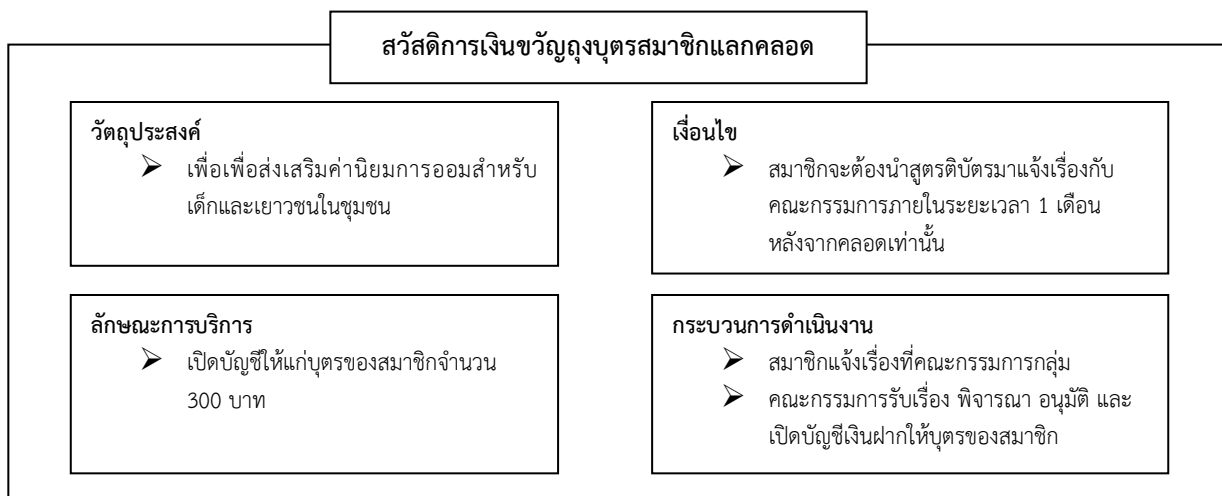

แผนภูมิภาพที่ 5 สรุปรบบสวัสดิการเงินสงเคราะห์ศพ

ที่มา : การสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์และข้อมูลการสังเกต

สวัสดิการเงินขวัญถุงบุตรสมาชิกแยกคลอด ของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตชุมชนหมู่ที่ 4 บ้านท่าดินแดงออก ตำบลวังใหม่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง จัดขึ้นเพื่อส่งเสริมค่านิยมการออมสำหรับเด็กและเยาวชนในชุมชน ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของกลุ่ม ทั้งนี้ทางกลุ่มมีความคาดหวังว่าหากมีการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีนิสัยการออมตั้งแต่เด็กก็จะทำให้เด็กและเยาวชนนั้นมีความรักในชุมชนท้องถิ่นบ้านเกิด เป็นบุคคลที่มีระเบียบวินัย โดยผ่านกระบวนการกล่อมเกลากิจการของกลุ่มออมทรัพย์

ทั้งนี้สมาชิกผู้คลอดบุตรจะต้องนำหลักฐานการเกิด ได้แก่ สูติบัตร มาดำเนินการเรื่องแก่กลุ่มภายในเวลา 1 เดือน ภายหลังจากวันที่คลอด จากนั้นคณะกรรมการกลุ่มจะทำการประชุมพิจารณา และอนุมัติเรื่อง รวมถึงการทำบัญชีเงินฝากให้แก่บุตรของสมาชิกผู้นั้น จากนั้นสมาชิกผู้เป็นแม่ก็ดำเนินการฝากเงินให้แก่บุตรของตนเองต่อไป ในขณะที่เดียวกันกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตก็มีสมาชิกเพิ่มขึ้น

แผนภูมิภาพที่ 6 สรุประบบสวัสดิการการเงินขวัญฤกษ์บุตรสมาชิกแลกคลอด

ที่มา : การสังเคราะห์จากการสัมภาษณ์และข้อมูลการสังเกต

การอภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษา เรื่อง สถาบันองค์กรการเงินชุมชน : สวัสดิการชุมชนบนมิติวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการของสถาบันองค์กรการเงินชุมชน กรณีศึกษา กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตชุมชน หมู่ที่ 4 บ้านท่าดินแดงออก ตำบลวังใหม่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง พบว่า รูปแบบสวัสดิการชุมชนบนฐานการพัฒนา มี 6 รูปแบบ ประกอบด้วย สวัสดิการเงินกู้ ทุนการศึกษา กองทุนสาธารณประโยชน์สำหรับการพัฒนาชุมชน ค่ารักษาพยาบาล เงินสงเคราะห์ศพ และสวัสดิการการเงินขวัญฤกษ์บุตรสมาชิกแลกคลอด ซึ่งเป็นการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน อันเป็นการเกื้อกูลระหว่างกันและกันภายในชุมชน โดยจะมีกลุ่มออมทรัพย์ฯ เป็นศูนย์กลางการประสานงานและคอยจัดระบบสวัสดิการแก่คนในชุมชน เป็นระบบการดูแลหรือการจัดการตนเองของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนของ บำรุง บุญปัญญา (2549) กล่าวว่า ชุมชนชาวบ้านในเขตพื้นที่ชนบทมีการอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีน้ำใจ มีระบบคุณงามความดีเป็นจารีตที่คอยควบคุมพฤติกรรมของกลุ่มคนในชุมชน ทำให้คนไม่มีการเอารัดเอาเปรียบระหว่างกันและกัน เป็นการอยู่ร่วมกันแบบเห็นอกเห็นใจ นอกจากนี้ยังมีความสอดคล้องกับแนวคิดสวัสดิการสังคมของ ระพีพรรณ คำหอม (2554) กล่าวว่า การจัดสวัสดิการสังคม 9 รูปแบบ ซึ่งประกอบด้วย สวัสดิการครอบครัวและเด็ก สวัสดิการการศึกษา สวัสดิการท้องถิ่น/ชุมชน/ตำบล สวัสดิการสุขภาพ สวัสดิการการทำงาน สวัสดิการคนพิการ สวัสดิการผู้ด้อยโอกาส สวัสดิการผู้สูงอายุ สวัสดิการตาย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ แสน กิรตินวนันท์ และวรวุฒิ โรมรัตน์พันธ์ (2558) ศึกษาเรื่อง ความเข้มแข็งของสวัสดิการชุมชนบนอัตลักษณ์ความเป็นจีน กรณีศึกษา ชุมชนโป้เบ้ พบว่า ชุมชนมีรูปแบบการจัดสวัสดิการ 5 รูปแบบ ประกอบด้วย สวัสดิการด้านวัฒนธรรม สวัสดิการด้านความปลอดภัย สวัสดิการเศรษฐกิจ สวัสดิการด้านนันทนาการ และสวัสดิการด้านการสงเคราะห์ และบทความวิชาการของ อาแว มะแส (2555) กล่าวว่า ลักษณะของสวัสดิการที่จัดโดยกลุ่มออมทรัพย์ของชุมชนมีความครอบคลุมกว้าง ทั้งการรับขวัญเด็กเกิดใหม่ ทุนการศึกษา การรักษาพยาบาล การช่วยเหลือผู้สูงอายุ และการฌาปนกิจ ด้วยรูปแบบการระดมทุนที่เน้นการออมอย่างต่อเนื่องของสมาชิก และใช้แนวทางการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมโดยคนในชุมชน ซึ่งมีต้นทุนต่ำ และสามารถเข้าถึงได้ง่าย ไม่มีความสลับซับซ้อน โดยใช้กลไกการทำงานแบบเครือญาติพี่น้อง และกฎเกณฑ์ทางสังคมสำหรับการพิจารณา

สรุป

รูปแบบสวัสดิการชุมชนบนฐานการพัฒนา กรณีศึกษากลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตชุมชน หมู่ที่ 4 บ้านท่าดินแดงออก ตำบลวังใหม่ อำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง มีความซ้ำซ้อนกับรูปแบบสวัสดิการของรัฐซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการทำงานของระบบรัฐที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชาวบ้านได้ ทั้งนี้ถึงแม้ว่ารัฐจะพยายามจัดสรรงบประมาณมาจัดสวัสดิการให้ชาวบ้านแล้วก็ตาม รวมถึงลักษณะการจัดสวัสดิการดังกล่าวของกลุ่มออมทรัพย์ฯ นั้นเป็นเครื่องหมายที่แสดงออกถึงความต้องการจัดการตนเองโดยการลดการพึ่งพิงจากรัฐ ดังนั้นรัฐบาลควรสนับสนุนกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ด้วยรูปแบบการจ่ายเงินสมทบและจัดตั้งเป็นกองทุนสวัสดิการแบบครบวงจร (เกิด แก่ เจ็บ ตาย) อันเป็นแนวทางเพื่อการพัฒนาองค์กรและชุมชนอย่างยั่งยืนสืบต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2552). องค์ความรู้การดำเนินงานกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต สำหรับเจ้าหน้าที่. สำนักพัฒนาทุนและองค์การการเงินชุมชน : กรุงเทพฯ.
- ชนาพร ประธานธูรารักษ์. (2547). ความรู้และเจตคติของสมาชิกกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตจังหวัดสมุทรสาครที่มีต่อระบบภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, นครปฐม.
- บำรุง บุญปัญญา. (2549). สามทศวรรษแนวคิดวัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ : โครงการหนังสือดอกตู้อปา. ระพีพรรณ คำหอม. (2554). สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3 พิมพ์ที่ บริษัท จรัสสินทวงศ์การพิมพ์จำกัด. ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. : กรุงเทพฯ.
- ฤทัยรัตน์ ทองไผ่. (2550). การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านเกาะงูน ตำบลทับช้าง อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- ศิริวัฒน์ เกียรติธรรม. (2540). การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตบ้านฝาย ตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง. การค้นคว้าอิสระหลักสูตรปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- สฤณี อาชวานันทกุล และปัทมาวดี โพชนุกูล. (2557). คู่มือองค์กรการเงินชุมชน แนวทางการบริหารจัดการองค์กรการเงินชุมชน. สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด. : กรุงเทพฯ.
- สาวิตรี ศรีปาน. (2552). กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์บ้านวังขุมเงิน ตำบลแม่แฝกใหม่ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษาจากระบบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- สุนันtha คณาวงษ์. (2551). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสินเชื่อของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต บ้านบ่อมะกรูด อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา ยุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.
- แสน กิรดินานันท์ และวรวุฒิ โรมรันตพันธ์ (2558). ความเข้มแข็งของสวัสดิการชุมชนบนอัตลักษณ์ความเป็นจีน กรณีศึกษา ชุมชนโป้เบ๊. วารสารการเมืองการปกครอง 5 (2) : 57-71.
- อาแว มะแส. 2555. การจัดสวัสดิการชุมชนผ่านกลุ่มออมทรัพย์: ทางเลือกในการลดความเหลื่อมล้ำทางสังคมในชนบทไทย. วารสารพัฒนาสังคม 14(2): 19-38.

Creswell; John W. 2003. 2nd Ed., Research design: Qualitative, quantitative, and Mixed Methods approach. Thousand Oaks: SAGE, pp. 190-195.

Tashakkori; Abbas and Teddlie; Charles. 1998. Mixed Methodology. Combining qualitative and quantitative approaches. Thousand Oak, London: SAGE, pp. 22-23.

